

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**HÜSEYİN BİN AHMED'İN CÂMIÜ'N-NESÂYİH ESERİ
(ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 149-222 varakları)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDİA DURAK

İSTANBUL, 2022

**FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**HÜSEYİN BİN AHMED'İN CÂMİÜ'N-NESÂYİH ESERİ
(ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 149-222 varakları)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BEDİA DURAK
(180101051)**

**Danışman
(Prof. Dr. Kemal YAVUZ)**

İSTANBUL, 2022

25/01/2022

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 180101051 numaralı Bedia DURAK'ın hazırladığı "Hüseyin bin Ahmet "Cami'ün Nasayih" 150-300. Varaklar Arası Metin İnceleme" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, 25/01/2022 Salı günü saat 15:00'da yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE/REDDİNE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı .../.../20... tarihinde, saat ...:... da yapılacaktır.

Tez Adı Değişikliği Yapılması Halinde: Tez adının *Hüseyin Bin Ahmed'in Camii'nin Neşriyyet Eseri (Araştırma - İnceleme ve Metin 149-222 varaklara)* şeklinde değiştirilmesi uygundur.

Jüri Üyesi	Tarih	İmza
(Danışman) PROF.DR. Kemal YAVUZ	.../.../20...
PROF. DR. Nihat ÖZTOPRAK	.../.../20...
Dr. Öğr. Üyesi Esra EGÜZ O DONOHOE	.../.../20...
(İkinci Danışman) */.../20...
*/.../20...

*2. Danışman varsa doldurulacak

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

BEDİA DURAK

TEŐEKKÜR

Lisans eğitimimden tez konumun belirlenmesine ve tamamlanmasına kadar geçen süre zarfınca kıymetli vaktini ayırarak maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, çalışma sürecimde engin bilgi ve tecrubesinden pek çok kez istifade ettiğim ve çalıŐmamı onunla yapmıŐ olmdktan son derece mutmain olduğum kıymetli hocam prof. Dr. Kemal Yavuz'a teŐekkür ederim. Ayrıca bu süreçte yaŐadıđım strese ortak olan ve sabırla yanımda olan aileme ve yakın arkadaŐlarıma, bu hikayede tecrübelerinden istifade ettiğim değerli dostum Hülya Küçük ve eğitim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen ablam Talia Yola'a en kalbi duygularımla teŐekkür ederim.

Bedia Durak

HÜSEYİN BİN AHMED'İN CÂMIÜ'N-NESÂYİH ESERİ (Araştırma-İnceleme- Tahlil)

Bedia Durak

ÖZET

XVI. yüzyıl şairlerinden olan Hüseyin b. Ahmed, Halvetî tarikatına bağlı mutasavvıf bir şairdir. *Câmiü'l-Envâr alâ Tefsîri'l-İhlâs*, *Câmiü'n-Nesâyih* ve *Dürr-i Mekkûn* adlı üç eseri bulunmaktadır. *Câmiü'l-Envâr alâ Tefsîri'l-İhlâs* üzerine yapılmış bir doktora çalışması bulunmaktadır. Üzerinde çalıştığımız *Câmiü'n-Nesâyih* üzerine yapılmış herhangi bir çalışma bulunmaması bizi bu eseri araştırmaya yöneltmiştir. Ehliman Simitçioğlu'yla birlikte eserin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Serez Bölümü 1744 demirbaş numarasıyla kayıtlı bulunan nüshasına ulaştık. Ayrıca eserin, Hacı Mahmut Efendi 1604 demirbaş numarasıyla kayıtlı bir nüshasının da olduğunu öğrendik. Çalışmamızı eserin kimi yerlerinde bu nüshadan faydalanarak tamamladık. Eserin 1-70b varakları üzerine Ehliman Simitçioğlu yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır. Bizim çalışmamız 149-222 varaklarını kapsamaktadır.

Ortaya koyduğumuz bu çalışmada ilk olarak şairin hayatı, edebî kişiliği, bağlı olduğu tarikatı, tasavvuf anlayışı ve eserleri hakkında gerek kaynaklardan gerekse eserde tespit ettiğimiz bilgiler verilmiş ardından *Câmiü'n-Nesâyih*'in şekil ve muhteva yönünden incelenmesi yapılmış son olarak da eserin transkripsiyonlu metni verilerek çalışma tamamlanmıştır.

Câmiü'n-Nesâyih; dinî tasavvufî bir nasihatnâme olup içeriğinde mevlid, miraçnâme türlerini kapsamasının yanında Yasin Suresinin bir kısmının da tefsiri yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Câmiü'n-Nesâyih, nasihatnâme, mevlid, miraçnâme.

HÜSEYİN BİN AHMED'S BOOK: CÂMIÜ'N-NESÂYH (Research- Review-Analysis)

Bedia Durak

ABSTRACH

XVI. Hüseyin B. Ahmed one of the poets of the century, he is a mutassavvuf poet affiliated with the Halveti sect. He has three works called *Câmiü'l-Envâr alâ Tefsîri'l-İhlâs*, *Câmiü'n-Nesâyih* and *Dürr-i Meknûn*. There is a doctoral study about *Câmiü'l-Envâr alâ Tefsîri'l-İhlâs*. The absence of any work on the *Câmiü'n-Nesâyih* that I was working on led us to investigate this work. We have reached the copy of the work with the registration number 1744 of the Serez Department of the Suleymaniye Yazma Eserler Library with Ehliman Simitçioğlu. We also found out that the work is in a copy registered to Hacı Mahmut Efendi 1604 demirbaş number. We have completed our work by using this copy in some places of the work. Ehliman Simitcioglu worked on the 1-70b assets of the work as a master's thesis. Our study include 149-222 sheets.

This study, we have demonstrated the first poet's life, literary personality cult and mysticism in the works about his work and the understanding of the sources given the information we have detected then the need camiu-nesayih the form and content of the text has been analyzed in terms of the given transkripsiyonlu of work and finally the work has been completed.

Câmiü'n-Nesâyih; It is a religious Sufi advice and includes mevlid and miraçnane types in its content, as well as part of Surah Yasin has been explained.

Answer key: Câmiü'n-Nesâyih, nasihatname, miraçnâme, mevlid.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACH	vi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1. HÜSEYİN B. AHMED SİROZİ	3
1.1. HAYATI.....	3
1.2. TASAVVUFÎ ŞAHSİYETİ.....	4
1.2.1. Tasavvuf Anlayışı.....	4
1.2.2. Bağlı Olduğu Tarikat.....	6
1.3. EDEBÎ ŞAHSİYETİ.....	7
1.3.1. Mahlası.....	7
1.3.2. Şairliği / Sanatı	7
1.4. ESERLERİ	10
1.4.1. Câmîü'n-Nesâyih.....	10
1.4.2. Câmîü'l-Envâr âlâ Tefsîri'l-İhlâs	10
İKİNCİ BÖLÜM	12
2. CAMİÜ'N-NESAYİH'İN İNCELENMESİ.....	12
2.1. CAMİÜ'N-NESAYİH'İN NÜSHA TANITIMI:	12
2.1.1. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi	12
2.1.2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası.....	12
2.1.3. İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi	13
2.1.4. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü Nüshası	13
2.2. ESERİN ŞEKİL BİLGİSİ.....	13
2.2.1. Eserin Adı	13
2.2.2. Eserin Türü	13
2.2.3. Yazılış Sebebi.....	14
2.2.4. Yazılış Tarihi.....	15
2.2.5. Beyit Sayısı.....	16

2.2.6. Nazım Şekilleri	16
2.2.6.1 Kaside	16
2.2.6.2 Gazel	18
2.2.7 Vezin Türleri.....	19
2.2.8.1 Dil Özelliği.....	19
2.2.8.2 Üslup Özelliği.....	22
2.2.9 Kafiye ve Redif	23
2.2.10 Eserin türü	28
2.3..... ESERİN MUHTEVASI	28
2.3.1 Eserdeki Dinî Unsurlar.....	28
2.3.1.1 : Allāh	28
2.3.1.2 Dini Şahsiyetler	41
2.3.1.2.1 : Hz. Muhammed	41
2.3.1.2.2 Diğer Peygamberler	52
2.3.1.2.2.1 Âdem a.s.....	52
2.3.1.2.2.2 Davuda.s.....	52
2.3.1.2.2.3 Hızır a.s.	53
2.3.1.2.2.4 İbrahim ve İsmail a.s.	53
2.3.1.2.2.5 İsa a.s.....	53
2.3.1.2.2.6 Musa a.s.	54
2.3.1.2.2.7 Şis a.s.....	55
2.3.1.2.2.8 Süleyman ve Yusuf.....	55
2.3.1.2.2.9 Meryem	55
2.3.1.2.3 Dört Halife ve Sahabe-i Kiram.....	55
2.3.1.2.3.1 Ebu Bekir Sıddık r.a.....	56
2.3.1.2.3.2 Ömer r.a.....	57
2.3.1.2.3.3 Osman r.a.	58
2.3.1.2.3.4 Ali r.a.....	59
2.3.1.2.3.5 Bilal r.a.....	60
2.3.1.2.3.6 Hadis Ravileri: Enes Bin Malik, İbni Abbas, Ebi Hureyre, Kab el-Ahbar, Bayezid-ı Bistâmii Hz Ali ve Hz Aişe r.a.	61

2.3.1.2.4	Ehl-i beyt	62
2.3.1.2.4.1	Hatice r.a.....	62
2.3.1.2.4.2	Hz. Fatıma r.a.....	62
2.3.1.2.4.3	Ayşe r.a.	64
2.3.1.2.4.4	Hasan ve Hüseyin r.a.....	65
2.3.1.2.4.5	Âmine r.a.	65
2.3.1.2.4.6	Abdullah r.a.....	66
2.3.1.2.4.7	Abdulmuttalib	66
2.3.1.2.5	Dört Büyük imam	66
2.3.1.2.5.1	İmam-ı Azam (Ebu Hanife), İmam-ı Şafi, Hanbeli, Maliki ve İmam-ı Gazalî.....	66
2.3.1.2.6	Mutasavvıflar	67
2.3.1.2.6.1	Bişr-i Hafî,	67
2.3.1.2.6.2	Hasan Basri	70
2.3.1.2.7	Ayet İktibasları	70
2.3.1.2.8	Hadis İktibasları	73
	Hz. Peygamber buyurdu mescide ayakkabı ile girmek edepsizliktendir. ...	73
2.3.1.2.9	Dini ve Tasavvufi Terimler.....	76
2.3.1.2.10	Nasihatler.....	119
2.3.1.2.10.1	Dünya ve ahiret hakkında	119
2.3.1.2.10.2	Ahirete hazırlık.....	120
2.3.1.2.10.3	Nefs	120
2.3.1.2.10.4	Dünyayı Terk Etmek	121
2.3.1.2.10.5	Riyâ	123
2.3.1.2.10.6	: İhlâs	124
2.3.1.2.10.7	Zikir.....	125
2.3.1.2.10.8	Allâh Yolunda Çalışmak.	126
2.3.1.2.10.9	Kibir	126
2.3.1.2.10.10	: Arifler Hakkında Öçülü Konuşma (gıybet).....	127
2.3.1.2.10.11	: Kötü Kişilerle Arkadaşlık Etmemek.....	128
2.3.1.2.10.12	: Zühd	129

2.4.....	EDEBİ TÜRLER	129
2.4.1	Mevlid.....	129
2.4.1.1	: Mevlid'in Şekli ve Vezni	129
2.4.1.1.1	Mevlidde Kullanılan Nazım Şekilleri	129
2.4.1.1.2	Mevlidin Vezni	129
2.4.1.1.3	Mevlidin Beyit Sayısı.....	130
2.4.1.1.4	Mevlidin Yazılış Sebebi.....	130
2.4.1.1.5	Mükerrer / Vasıta Beyitler	130
2.4.1.2	Bölüm ve Muhtevası.....	132
2.4.1.2.1	Tevhid	132
2.4.1.2.2	Naat.....	133
2.4.1.2.3	Hz. Peygamberin Ruhunun İlk Yaratılması	134
2.4.1.2.4	: Hz. Peygamberin Nurunun Yaratılması	134
2.4.1.2.5	Mevlid	136
2.4.1.2.6	Hz. Āmine'nin Vefatı	138
2.4.1.2.7	Hz. Peygamberin Mucizeleri	139
2.4.1.2.8	Hz.bPeygamberin Vefatı.....	141
2.4.1.2.9	Hz. Fatıma'nın Vefatı.....	141
2.4.1.3	: Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Mevlidinin Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necât Adlı Eseriyle Karşılaştırılması:	141
2.4.1.3.1	: şekil yönüyle:	142
2.4.1.3.2	: Muhteva yönüyle	142
2.4.1.3.2.1	Tevhit	143
2.4.1.3.2.2	Naat, Hz. Peygamberin Nurunun ve Ruhunu Yaratılması... 143	
2.4.1.3.2.3	Hz. Peygamberin Nurunun Kimlere İntikali Ettiği ve Meydana Gelen Hadiseler	144
2.4.1.3.2.4	Hz. Peygamberin Doğumu ve Sonrasında Görülen Olağanüstü Haller. 144	
2.4.1.3.2.5	Miraç Bölümü.	145
2.4.1.3.2.6	Hz. Peygamberin Vefatı.	146
2.4.1.3.3	Beyit Yönüyle.....	147

2.4.2	MİRAC-NÂNME	160
2.4.2.1	Şekil ve Vezni	161
2.4.2.2	Dil ve Üslup	162
2.4.2.3	Muhtevası	162
2.4.2.4	MOTİFLER	165
2.4.2.4.1	Miracın Sebebi	165
2.4.2.4.2	Davetin Tebliği	165
2.4.2.4.3	Şerh-i Sadr	166
2.4.2.4.4	Hulle, Taç ve Kemer	166
2.4.2.4.5	Miraç Hadisesinin Başlandığı Yer	166
2.4.2.4.6	Hz. Peygamberin Miraca Yükselirken Bindiği Biniler	166
2.4.2.4.7	Yolculuk Esnasında Soldan Gelen Sesler	167
2.4.2.4.8	Kadın-Dünya	167
2.4.2.4.9	Namaz	168
2.4.2.4.10	Gökler	169
2.4.2.4.11	Peygamberler	169
2.4.2.4.12	Melekler Cebrail, Azrail, Mikail, Mâlik, Rıdvan	169
2.4.2.4.13	Cennet	170
2.4.2.4.14	Cehennem	171
2.4.2.4.15	Sidre-i Müntehâ	171
2.4.2.4.16	Hicablar	171
2.4.2.4.17	Arş	172
2.4.2.4.18	Kürsî	172
2.4.2.4.19	Ruyet	172
2.4.2.4.20	Tekellüm	173
2.4.2.4.21	Tehiyat	173
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		175
3. CÂMIÜ'N-NESÂYİH'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ		175
SONUÇ		424
KAYNAKÇA		427

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.s.	Aleyhisselam
Ar.	Arapça
B.	Beyit
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
c.c.	Celle Celaluhu
ev.	Çeviren
ed. veya haz.	Editör/yayına hazırlayan
H.z.	Hazreti
H.M.	Hacı Mahmut
Nr.	Numara
s.	Sayfa/sayfalar
S.	Sayı
s.a.v.	Sallâhu aleyhivesellem
r.a.	Radıallâhu anh
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
t.y.	Basım tarihi yok
v.d.	Ve diğeri
Yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Bütün medeniyetlerde görülen yüksek ahlak normlarına uygun bir toplum inşaaı için toplum fertlerine adalet, cömertlik, kanaat sabır, doğruluk “iyi”ye teşvik “kötü”den uzak tutma gibi evrensel değerlerin telkini Türk edebiyatında daha da zenginleşerek “nasihatnâme” adıyla bir tür ortaya çıkarmıştır.

Çalışmamıza konu ettiğimiz Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin *Câmiü'n-Nesâyah* adlı eseri Hâkikat-i Muhammediye ve vahdet-i vücud anlayışıyla kaleme alınmış tasavvufî bir nasihatnamedir. Eser muhteva bakımından bir nasihatname görünümde olsa da içeriği sadece öğütlerle sınırlı kalmamış şair tasavvufî birçok konuya da eserinde yer vermiştir. Eser nasihatname özelliğinin yan ısıra Yasin Suresi'nin bir tefsiri özelliğini de taşımaktadır. Ancak surenin tamamı tefsir edilmemiştir.

Üzerinde çalıştığımız *Câmiü'n-Nesâyah*'in Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Serez bölümünde 1744 numarası ile kayıtlıdır. Eser 311 varak olup 10 bini aşkın beyitten müteşekkildir. Eserin ilk 1b ile 70b varakları üzerinde Ehliman Simitçioğlu Yüksek Lisans tezi yapmıştır.

Biz ise *Cami'ün-Nesâyah*'in 149a ile 220b arasındaki varaklar üzerinde çalıştık ve şekil ve muhteva yönünden ele aldık. Çalışmamız bir giriş ile üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde nasihatnamelerin gelişim süreçleri, kaynakları ve konuları hakkında genel bir bilgi verilmiş ve eser hakkında ön bilgi sunulmuştur.

Birinci bölümde Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin hayatı, mahlası, edebi kişiliği, tasavvufî görüşü, tarikatı ve eserleri hakkında gerek kaynaklardan gerekse eserden hareketle bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde *Camiü'n-Nesayih* şekil yönünden incelenip nüshaları tanıtılmış; tertip hususiyetleri hakkında bilgi verilmiş ve dini unsurlar; Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatları, peygamberler ve dini şahıslar, dini tabirler ve nasihatler üzerinde durulmuştur. Ayrıca eserde yer alan mevlid-i şerif ile miraçname şekil ve muhteva yönünden incelenmesi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Camiü'n-Nesayih'in transkripsiyonlu metni ortaya konmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HÜSEYİN B. AHMED SİROZİ

1.1. HAYATI

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin hayatı hakkında baktığımız şüara tezkirelerinde ne yazık ki herhangi bir bilgiye ulaşamadık.¹ Şair hakkında bize bilgi veren tek kişi Bursalı Mehmet Tahir Efendidir. Mehmet Tahir Efendi, “Osmanlı Müellifleri” adlı eserinde, Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Hicri 10. Asırda (M.16.) yaşamış, Halvetî tarikatına mensup alim şair olduğunu söyler.² Mehmet Tahir Efendi yine aynı eserinde *Camü'l-Envâr* adlı manzumesinden hareketle şairin Sirozlu olduğunu müşdidinin Selahaddin babasının adının Ahmet olduğunu da söyler.³ Şair aynı eserinde hac vazifesini yaptığını ve umreye gitmeye niyetlendiğini de aktarır.⁴ Bursalı Mehmet Tahir “*Ahlak Kitaplarımız*”⁵ adlı eserinde Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Kudüs'te metfun bulunduğunu söylese de bu bilginin kaynağını vermez.

Üzerine çalıştığımız *Camü'n-Nesāyih* adlı eserinde de şairin mahlası dışında hayatı hakkında herhangi bir bilgiye rastlamadık.

¹ Es-Seyyid Pîr Mehmed bin Çelebi, *Meşâir'üş-Şuara*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-587, haz. Filiz Kılıç, Ankara, 2018; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkirü'ş-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-546 Ankara, 2017; Mustafa (Carullahzade) *Beyânî Tezkiresi*, haz. Aysun Sungurhan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-467, Ankara, 2017; Riyâzî Muhammed Efendi, *Riyâzü'ş-Şuara*, haz. Namık Açıkgöz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-534, Ankara, 2017; Seyyid Mehmed Rıza, *Rızâ Tezkiresi*, haz. Gencay Zavatçı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-556, Ankara, 2017; Seyrek-zâde Mehmed Asım, *Zeyl-i Zübdetü'l-Eşâr-Seyrekzâde*, haz. Ali Osman Çoşkun, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-618, Ankara, 2019; Guftî, *Teşrifâtü'l-Şu'arâ*, haz. Kâşif Yılmaz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-617, Ankara, 2012; Gelibolulu Mustafa Ali, *Kühnü'l-Ahbâr*, haz. Mustafa İsen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-545, Ankara, 2017; Latîfî, *Latîfî Tezkiresi*, haz. Rıdvan Canım, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserler Dizisi-604, Ankara, 2018.

² Bursalı Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Muellifleri*, 1. Cilt, Meral Yayınevi, 1972, s-106

³ Mehmet Tahir Efendi, a.g.e. s.60

⁴ Hüseyin b. Ahmed Sirozî, *Câmiü'l-Envâr 'alâ Tefsîri'l-İhlâs*, İstanbul Arkeoloji Müzesi D. No: 66 vr.1b/ B.26.

⁵ Saadetin Özdemir “*Ahlak Kitaplarımız*”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, sayı 22, s-170.

1.2. Tasavvufî Şahsiyeti

1.2.1. Tasavvuf Anlayışı

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin hayatına dair ulaştığımız sınırlı bilgiden ötürü onun tasavvufa olan intisabı, şeyhi, seyr ü sülûku, mürşidi ve hilafeti gibi bilgileri eseri üzerinden vermeye gayret ettik.

Şair Cāmiü'n-Nesāyih'te tasavvuf anlayışını harmanlayarak birçok konu içinde vermiştir. Birçok tarikat ehlinde olduğu gibi şairin tasavvufî görüşünün temelinde şeriat vardır. Hüseyinî dünya hayatını bir yolculuk olarak görür ve bu yolculuğu bitirip menzile varmanın şartını Ku'an, sünnet ve şeriata tabi olmakta görür. Salik kişi gaflete düşüp Hakk yolundan sapmaması için şeriat ve sünneti elden bırakmamalıdır.

Ḳoma şeri'ni ü sünnetin elden

Ki tā kim azmayasın ṭoğrı yoldan 2169

Şair ayrıca seyr ü sülûke girmiş bir dervişin hakikatli olması riyadan yalandan uzak durması gerektiğini

Evet derviş şaḥîḥ olmaḳlarındur

Sülûk 'ilm ile ṭolmaḳ gerekdür

Degül kim kendüden ola dürüye

Ki kendüyi riyā-ıla bürüye 314

beyitlerinde söyler.

Tarikatlarda derviş ve müridlerin bir mürşitden el alması, mürşidin gözetimi altında seyr ü sülûklerini tamamlama ritüelleri vardır. Hüseyinî eserinde salike Hz. Peygamberin alemde birçok dostu olduğunu onlardan birinin elini tutup onun gösterdiği yoldan gitmesini tembihler.

Anuḅ çoḳdur biliḅ 'ālemde dostı

Birinüḅ şun eline sen de desti B.2173

Elin al git anuñla bile yola

Ve hem hāl hāşıl eyle alma dile B.2174

Şair devamında da kendilerine bir kılavuz seçmeden yola düşenlerin doğru yoldan sapıp menzile ulaşamayacaklarını da aktarır.⁶

Hüseyin Sirozî, eserinde İlahî aşkı her fırsatta dile getirmiş ve bu aşkı anlatan bir yahudinin kıssasını da eserinde konu etmiştir. Kıssada bir kadına âşık olmuş ve bu aşktan derbeder hale gelmiş yahudninin biri bir şeyhe gider bu haline yardım ister, şeyh yahudiye içinde besmelenin yazılı olduğu bir kâğıt verir ve bunu yutmasını söyler. Yahudi kâğıdı yutar yutmaz kalbindeki mecazi aşkın bittiğini hakiki aşka kavuştuğunu kalbinin de Allāh nuruyla dolduğunu söyler.⁷ Ayrıca meşgalesine dalmış ahireti unutmuş, nereden gelip nereye gideceğinden habersiz olan miskinleri de

Gel ey miskin şöyle mahrûm niçe bir oldıñ ħarāb

‘İşka döndür yüzün anıma dünyāda bāzarumuz 194

diyerek hakiki aşka çağırır.

Şair Hüseyinin eserinde sık sık zikrettiği bir diğer konu ise kalp temizliğidir. Bir kişi kalbinde (gönlünde) neleri barındırırsa ondan dışarıya yansıtacak olan odur. Kalp bir ayna hükmündedir. Gönül aynasının tozlanmaması paslanmaması için de kalbin sürekli Allāh’ı zikretmesi gerekir.

Göñüldür kevn-i ekber cūd-i insān

Kim anda naqş-ı maĥlûq cümle yeksan (446)

Ameller niyetlere göredir, kişi yapacağı bir iyiliği bir hayrı kötü bir amaç için kötü bir niyetle yaparsa ondan fayda gelmez. Çünkü Cenab-ı Hakk’ın nazar ettiği yer kalptir, orada geçen niyetlerdir.

aşuñı yuduñ arıtduñ içini ılduñ pelīd

Bilmedüñ göñüllere ılır nazār ahhārumuz B.198

⁶ Camiü’n-Nesāyih, (B.2180-2181-2182)

⁷ 139-153

Hüseyin b. Sirozî eserinde çokça zikrettiği bir diğer tasavvufi konu da “vahdet-i vücud”dur. Şair salikin bütün varlığıyla Vahdet pınarına dalıp orada kendi beşerî sıfatlarından soyutlanıp sadece Cenab-ı Hakk’ı bilip bütün alemi O’nun tezahürü olarak gördüğünü söyler.⁸

Şair bir tarikata erbabının neleri yapması gerektiğini kalbini nasıl temiz tutup nefsine uymaması gibi verdiği nasihatlerin yanında yaşadıkları zamanda sahte şeyhlerin bulunduğunu dilinde mümin ama fiillerinde münafık olduklarını İslamiyet’e zarar verdiklerini, bunlara uyanların onlarla haşır olacaklarını söyler.⁹

Meşâyih adına geçe otura

Edeb hâyâ üzerinden götüre B.315

Sülûk itmeye nakliden o kâzib

Geçine halk içine yoldan azup B.316

Niçenün de yüzini ide kıra

Yalan yirden başına kıra şara B.317

1.2.2. Bağlı Olduğu Tarikat

Hüseyin b. Ahmed Sirozî Halvetî tarikatına mensuptur. Bunu Câmîü’l-Envâr ‘alâ Tefsîri’l-İhlâs-ı Şerîf adlı eserinde

İbn-i Ahmed mevludi Soruz-durur

Hem tarîk-i Halvetîde uz durur¹⁰

şeklinde dile getirir.

Ayrıca *Camiü’n-Nesâyih*’in sonunda yer alan “*Hazâ faşlun fi ’ş-şeyh Hüseyin b. Ahmed rü’yet’n-nebí*”¹¹ başlığında geçen ‘şeyh’ kelimesinden hareketle şairin şeyh olduğunu da söylemek mümkündür.

1.2.3. Mürşidi

⁸ B.352-365

⁹ B.314-324

¹⁰ Câmîü’l-Envâr ‘alâ Tefsîri’l-İhlâs-ı Şerîf, 387/a

¹¹ Camiü’n-Nesâyih a/311

Çalıştığımız eser üzerine şairin hocasıyla ilgili bir herhangi bir bilgiye rastlamadık ancak *Câmiü'l-Envâr 'alâ Tefsîri'l-İhlâs* adlı eserinde mürşidinin Selahaddin Ali Dede olduğunu

Şeyhi Salhâ'ddin ü 'Âli Dededür

Ger şorarsañ gönli anuñ nededür ¹²

beyitinde verir.

1.3. Edebî Şahsiyeti

1.3.1. Mahlası

Hüseyin b. Ahmed Sirozî *Camiü'n-Nesâyih*'in birçok yerinde kullandığı Hüseyinî mahlasına yer verir. Şairin aynı mahlası kullandığı *Camiü'n-Envâr* adlı eserindeki beyitlerde aynı mahlası kullandığı görülmektedir.

Bu **Hüseyinî** anuñ medħinde kâşır

Anı söyler dilinde evvel âħir B.828

Bu **Hüseyinî** çün bunı cem' eyledi

'Âşıkâna yanmağa şem' eyledi B.839

1.3.2. Şairliği / Sanatı

Mutasavvıflar dünya görüşlerini dinî ve ilmî birikimlerini hayat tecrübelerini halka anlatmada etkili olmak verdikleri vaaz ve sohbetlerin kolay öğrenilmesi ve uzun süre hafızada yer tutması için şiir dilini kullanmışlardır. Burada gaye yapılan sanattan ziyade verilmek istenen mesajın kolay etkili bir şekilde halka aktarılmasıdır. Bundan sebep tasavvufî eserlerde şekil ve sanat ikinci planda tutulmuş daha çok mana ön plana çıkarılmıştır.

Hüseyin b. Ahmed Sirozî de esrini kaleme alırken sanat endişesi gütmemiş, Arapça Farsça kelimeleri terkipli ifadelere çok az yer vermiştir.

¹² a/387

Şair Bîşr-i Hafî'yi anlatırken bunu nazmederek yazdığını ama bunun bir şiir değil ilahî bir söz olduğunu söyler.

Anı nazm eyledüm tâ ola mevzûn

İlâhîdür deĝildür Ői' r-i eŝâ' r B.236

Şair Hz. Peygamberin mevlidine başlarken gece gündüz onu zikretse yine onu methetmede eksik kalacağını söyler.

Bu Hüseynî anuñ medhinde kâşır

Anı söyler dilinde evvel âhir B.828

Şair mevlidi başlarken söyleyeceklerinin şeker gibi tatlı olduğunu söylediklerini dinleyen herkesin ağzının tatlanacağını anlatır.

Muşafâ' nuñ mevlûdin yâd idelüm

Şekkerinden ağzumuz dad idelüm B.832

Türk İslam kültüründe Hz. Peygamberin sembolü gül ya da gül bahçesidir Hüseynî bundan sebep onun hakkında söyleyeceklerini o gül bahçesinden bir yaprak şeklinde düşünür.

Gösterem ol gülsitândan bir varaq

Tâ ki cân virmege idesiz yaraq B.833

Şair sözlerini bir inciye benzetir dinleyenlerden de bu inci gibi sözleri kulaklarına küpe yapmalarını ister.

Ben diyem siz dinleñ iy aħbâb-ı Haq

Hem bu dürri ta ki cân sem'ine taq B.834

Kendisini gül bahçesinin bülbülü olarak gören şair, Hz. Peygamberin doğumunu tatlı bir dille anlatmasını ve söylediklerinin tatlı olmasını bunu duyanların da onun aşkıyla yanması gerektiğini dile getirir. Hatta kendisini peygamber bahçesinin bülbülü olarak tanıtır.

Söylegil iy bülbül-ı bāğ-ı Resül

Di ki nice toğdı ol şāhib-vuşül B.845

Şöyle şirin söyle sen Aḥmed nūrın

Oda yağa işidenler kendüzin 847

Anı cānlar eşidüp şādān ola

Gülsitānuş bülbüli ḥandān ola B.847

Hüseyinî kendisini ilâhî sırlara mazhar olmuş o mertebeye ulaşmış olarak görür. Aşıklar zümresine de bu sırrı duyurduğunu duyanların ihlas ile ibadet edip ilahi sırları fethedip Allāh'ın c.c. fazlına mazhar olduklarını söyler.

İ Hüseyinî çü bu sırdan beyān eylersin 'uşşāka

[H]üdā fazl ide feth ola bu yüzden ideler ihlāş B.366

Hüseyin b. Sirozî, eserinde bir durumu ya da konuyu aktarırken anlattığı şeyin hakikat olduğuna vurgulamak için kimi yerlerde tanıklı söyleyişlerle karşımıza çıkar.

Saḡa senden yakındur Ḥaḳḳ bu sözi söylerem muṭlak

Gel iste ḥāl-ıla bulğıl yeter kıl naḳl-ıla ihlāş B.359

Şair Hz. Peygamberin güzel ahlakını meziyetlerini faziletlerini anlatacağını bunu dinlemek isteyenlerin gelip kendisine kulak vermelerini ister.

O yāruş ḥüsni ol safın kemāli ḳudretinden ben

Beyān ide 'āyān idem semā iden bugün gelsün B.510

Dil Hz. Peygamberin vasfını açıklamaya kalksa denizden bir damla almak kadar olur anlatacakları, çünkü hiçbir dil onu hakkıyla anlatamaz.

Anuñ vaşın kaçan şerh eylesin dil

Derizden kaçre almağdur hemân bil B.815

Eserin geneline baktığımızda bir hitap havası göze çarpmaktadır. Şair eserde kendisini karşısında bir topluluk varmış ve onlara seslenen bir hoca ve vaiz olarak düşünmüştür. Dinle, işit, ey miskin! Ey gafil ey aşık gibi hitaplarla dinleyicileri zinde tutmaya ve kendilerine getirmeye çalışır. Eserde dikkat çeken bir unsur diyaloglardır. Şair özellikle mevlit bölümünde karşılıklı diyalogları (Hz. Peygamber-Cebrail, Cebraile-Burak, Hz. Peygamber-Tanrı, Hz. Peygamber-Fatıma, Hz. Fatıma-Hz. Ali) şeklinde verirken ara ara kendisinin de olayları tahkiye ettiğini söyleyebiliriz. Şair zaman zaman anlattıklarını İbni Abbas'dan Ebu Hureyre'den naklettiğini, onların da Hz. Peygamberden duyduklarını söyler. Eserin hacimli ve uzun olmasından sebep şairin beyit tekrarının yanında kalp temizliği, nefis, sahte şeyhlik, Allâh'a zikir, ilahî aşk gibi konu tekrarına düştüğünü eserinde görürüz.

1.4. Eserleri

1.4.1. Câmîü'n-Nesâyah

Eserle ilgili ayrıntılı çalışma sonraki bölümlerde verilecektir.

1.4.2. Câmîü'l-Envâr âlâ Tefsîri'l-İhlâs

İlâhî Hâlık-ı kevneyn senüñdür arz u hem eflâk

Sağa maşşüşdur ol ancak yaratmak nûr u ger kim hâk

Beyiti ile başlayan eser, 11 bin beyit civarında olup mesnevi nazım şekli ile yazılmıştır. Eser tevhit, na't, dört halifenin övgüsü, eserin muvafakiyeti için dua isteme gibi klasik divan tertibini içermektedir. Eser, İhlâs sûresinin manzum tefsiri olup ancak sadece tefsirle kalmamış, çeşitli nasihat ve hikayelere Allâh'ın isimlerinin fazilet ve vasıflarına, padişah derviş hikayeleri gibi dini tasavvufi olan birçok konuya da yer vermiştir.

Eserin 2014'te yapılmış bir doktora çalışması bulunmaktadır. Mesut Bayram Düzenli tarafından yapılan bu çalışma, eserin tamamını değil (1b-192b) 5399 beyitlik kısmını kapsamaktadır. ¹³

Eser İstanbul Arkeoloji Müzesi Kütüphanesi'nde 66 demirbaş numarası ile kayıtlı halde bulunan tek nüshadan müteşekkildir. ¹⁴

Üçüncü bir eser olarak Hüseyin Bin Ahmet Sirozî'nin olduğu söylenen¹⁵ Dürr-i Mekkûn manzumesi yaptığımız araştırmalarımıza göre eserin Hüseyin İbni Ali¹⁶ adında bir zatta aittir. Bu eserin şaire isnat edilmesinin nedeni eserin Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde 8 demirbaş numarada, "Dürr-i Mekkûn Fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye" ve Hüseyin b. Ahmed es-Sirozî adında kayıtlı olmasından ileri geldiğini söyleyebiliriz.

¹³ Düzenli Bayram ,Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, AHMED B. SİROZÎ'NİN CÂMİÜ'L-ENVÂR 'ALÂ TEFSİRİ'L-İHLÂS, (1b-192b) inceleme-Metin) Doktora Tezi, 2012, s-58

¹⁴ Çelebioğlu Âmil, *Kanûnî Devri Türk Edebiyatı*, Meb. Yay. İstanbul, 1994, s-86

¹⁵ Bursalı Mehmet Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri**, 1.Cilt, Meral Yayınevi, 1972, s-106-107

¹⁶ Dürr-i Mekkûn fî Şerhi'l-Mukaddimeti'l-Cezeriyye, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Kasıdecî- zâde, Bölüm, No: 8, vr.56b.

İKİNCİ BÖLÜM

2. CAMİÜ’N-NESAYİH’İN İNCELENMESİ

2.1. CAMİÜ’N-NESAYİH’İN NÜSHA TANITIMI:

Camiü’n-Nesâyih’in araştırmalarımıza göre şimdilik dört nüshası bulunmaktadır.

2.1.1. Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi

Çalışmamıza konu olan bu nüsha Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Serez bölümünde 1744 demirbaş numarada kayıtlıdır. 206x151, 160x65 ebatlarında olan nüshanın varak sayısı 311, satır sayısı ayet ve hadislerin olduğu varaklarda 17, vr.193a ve vr.205a varaklardaki derkenarlara eklenen beyitlerle 19, diğer varaklarda ise 18’dir. Nüshada bölüm başları, ayet ve hadisler kırmızı mürekkep, ana metin ise sarı zemin üzerine siyah mürekkeple yazılmıştır.

Eserin ilk sayfasında “Vakıf Şeyhe’l Hacı Muhammed Bin el Hacı ‘Ali” altında besmele ve besmeleden sonra

İlahî sensin ol Hallağ u Mevlâ

Ki zâtundur münezzeh kadrüñ a’lâ

beyiti ile başlar ve

Hağ Te’âlâ Hâzretin fikr idelüm

İsm-i a’lâsın birez zıkr idelüm

beyiti ile son bulmaktadır.

2.1.2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası

Eser 567 demirbaş numarasında kayıtlı olup 209x150 ebatlarındadır. Varak sayısı 31, satır sayısı 21’dir. Çift sütün halinde harekeli nesihle yazılmıştır. Ayet ve

hadisler ile söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Noksan ve ciltsiz olan bu nüshanın istinsah tarihi belli değildir.

2.1.3. İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi

Bu nüsha Hacı Mahmud Efendi Bölümünde 1604 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. 229x160x90 ebatlarında olup varak sayısı 282, satır sayısı da genel olarak 17'dir. Nüsha nesih hatla harekesiz olarak kaleme alınmış, ayet, hadis ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Çalışmamız esnasında kimi beyitleri karşılaştırarak istifade ettiğimiz bu nüshanın istinsah tarihi 1236 (1820-21)dir. Müstensihi Muhammed Sadık olan eserin, Süleymaniye'de nüshadan istinsah edildiği intibahı vermektedir.

2.1.4. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü Nüshası

Eser Ms.or.oct.2320 numarasında kayıtlı olup istinsah tarihi 1067 (1656-57)dir. Mehmet b. Ahmed tarafından istinsah edilen bu nüsha 196x135 ebatlarında olup, nesih hatla yazılmıştır; 281 varak olan Almanya nüshasının satır sayısı 17'dir.

2.2. Eserin Şekil Bilgisi

2.2.1. Eserin Adı

Eserin geneline baktığımızda anlatılan her konunun ve her hikayenin sonunda okuyanları dinî ve ahlakî yönden bilgilendirmek ve eğitmek için söylenen nasihatlerin olması eserinde sonunda da yer alan “Faslun Fi Hatmi Kitab-ı Camiü'n-Nesâiyih” ibaresinden hareketle eserin adının Camiü'n-Nesâiyih olduğunu söyleyebiliriz.

2.2.2. Eserin Türü

Agah Sırrı Levent “dini bir eserin aynı zamanda tasavvufî bir eser tasavvufî bir eserin de aynı zamanda ahlaki bir eser olabildiğini ahlakî dini esaslardan hatta tasavvufî düşüncelerden ayırmanın mümkün olmadığını” söyler. Camiü'n-Nesâiyih'in içeriğine baktığımızda dinî-tasavvufî olan birçok konuya temas edildiğini, Kur'an-ı Kerim'den Yasin suresi başta olmak üzere farklı farklı surelerden iktibaslar

yapıldığını ve bunların tefsir edildiğini, ünlü mutasavvıfların menkıbe ve sözlerini, kısa dini hikayeleri sahabe ve sahabelerden yapılan hadis iktibaslarını, Hz. Peygamberin mevlidinden nasihatlere kadar çeşitli konulara yer vermesi sebebiyle eser tüm bu kısımlardan çeşitlilik göstermektedir.

Ancak eserin adından ve konuları söyleme ve şairin nasihat verme isteğini göz önüne aldığımızda mesnevi tarzında yazılan eserin, toplumu eğitmek amacıyla yazılmış bir nasihatname olduğunu belirtmek gerekir.

2.2.3. Yazılış Sebebi

Camiü'n-Nesâyih'in müstakil bir sebab-i te'lif bölümü bulunmamaktadır. Ancak şairin eseri yazma sebebini hangi gaye için yazdığını açıkça söylemese de anlam olarak eserin bütününe yaydığını görebilmekteyiz. Bir Peygamber aşığı olan Hüseyinî mevlidine başlamadan önce

Bu Hüseyinî çün bunu cem' eyledi

'Âşıkâna yanmağa şem' eyledi B.839

beyitte niyetini belirtmekte ve eserini aşıkları tutuşturmak için mum eylediğini söylemektedir.

Ayrıca bu eserini peygamberin sözlerinden alıp nice dertlilere derman ettiğini de:

Anuñ kavlinden uş naql ola bu yād

Kim andan iriser çok derde feryād 2238

beyitinde anlatır.

Şair Hüseyin eserinde söylediği mevlidin sonunda da Hz. Peygamberin ve ashabının aşığı olduğunu ve sürekli eserinde onları andığını, dileğinin de onlar tarafından unutulmamak olduğunu söyler.

'Âşıkıdur bu Hüseyin anlaruñ

Vaşfını söyler ol arı cānlaruñ B. 2161

Umar anlardan kim unutmayalar

Anı pes yadlar gibi tutmayalar B. 2162

Şair Camiü'n-Nesāyih'i yazma niyetini eserin sonunda yer alan vr. 310b'nin "Hazā fas-ı fı ru'yeti'n-nebi' as. Şeyhi Hüseyin b. Ahmed" başlığı altında da açıkça dile getirmiştir.

Bu nazm kim beyan itdüm kitāba

Ḥüdā fazl ide lutfın bî- 'itāba

Dinildi bunda uş bil bunca āyet

Ḳamu ḥaḳḳ yola eylerler delālet

Muhabbettendür amma bu nişānum

Evet ben kim olam ya 'ilm ü şānum

Hemān aḡmaḳdur ancak ol Ḥabībi

Kim andan olur eşyanuñ naşībi

Ola ki ben za'ife feyz-i Ḥālīḳ

İrüp ḳalbüm ola fi'le muṭābīḳ

2.2.4. Yazılış Tarihi

Eserin herhangi bir yerinde hangi tarihte yazıldığına dair bir bilgiye rastlamadık ancak "Elhamdulillahi 'ale'l- ihtiytām vessālātu 'alā resulihi Muḥammedin ve ālihi el-kirām ḳad veka'a el-ferāḡ min tahriri hazihi'n-nüşa eş-şerife fı vakti'e-duḡa min yevmi er-rābi 'fı şehri şa'bān el-mu'azzam min yedi da fı şeyhi el-ḥāc Muhmmmed bin el-ḥāc 'alī refe'a ullāhu derecetün fidāri'l-cinān min şuhūr şehri sırüz şāneha'allaāh el-ḥannān min şuhūri seneti tis'a ve ḡamsın ve elf

vakf “ yazılı ketebe kaydında 4 Şaban 1059 (13 Agustus 1649) yılında şeyh Hacı Muhammed B. Hacı Ali adında biri tarafından istinsah edildiği görülmektedir.

Ayrıca şairin bu eseri ömrünün sonuna doğru kaleme aldığını

İmdi tız tur bunda eylegil yarak

İrdi ‘ömrünğ uşda āhır yaşına 24a/B.665

beyitinden anlamaktayız.

2.2.5. Beyit Sayısı

Camiü’n-Nesâyih’in incelediğimiz bölümlerde eserin kaç beyit içerdiğine dair herhangi bir bilgiye rastlamadık. Çalıştığımız nüshanın toplam beyit sayısı 10 bin civarında olur. Bizim çalışmamız ise eserin (149a--220a varaklarını) 2472 beyitini kapsamaktadır.

2.2.6. Nazım Şekilleri

Camiü’n-Nesâyih mesnevi nazım şekliyle nazmedilmiş bir eserdir. Fakat eserde mesnevi dışında farklı nazım şekilleri de bulunmaktadır. Çalışmamızın kapsadığı kısımlarda tespit ettiğimiz nazım şekillerini şöyle verebiliriz.

2.2.6.1 Kaside

Eserde görülen kasideler klasik kaside formatında yazılmamışlardır. Bunlarda kaside nazım şeklinin bölümleri yer almaz. Şair çoğunda mahlas kullanmamıştır. Eserin kimi yerlerinde, herhangi bir başlık verilmeden mesnevi nazım şeklinden kaside nazım şekline aynı konu üzerinden geçiş yapıldığı görülmektedir.¹⁷

Eserde kaside nazım şekliyle verilen manzumelerin konuları ve vezinleri:

¹⁷ B.2295-2310

Nazım Şekli	Konusu	Vezni	Beyit Sayısı
Kaside ¹⁸	Besmelenin faziletleri üzerinden bir hikâye anlatılır.	Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Mefâ'îlün	46
Kaside ¹⁹	Cenab-ı Hak'a karşı duyulan aşkın ve muhabbetin dile getirir.	Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün / Fâ'ilün	9
Kaside	Şair burda Hakk'a münacatını dile getirir	Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Mefâ'îlün	10
Kaside	Nasihat	Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Mefâ'îlün	17
Kaside	Şair Hz. Peygamberin aşkıyla yananları kendisini dinlemeye çağırır	Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Mefâ'îlün	5
Kaside	Naat	Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün / Fâ'ilün	7
Kaside	Hz. Ali'den Peygamber aleyhisselamın nurunun ilk yaratılması anlatılır.	Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Mefâ'îlün	35
Kaside	Şair Hz. Peygamberin Miraç hadisesini anlatıp dinleyenlere onu gerçek manada sevmelerini nasihat eder. burada aynı zamanda Ahsab suresinin 56. ayeti ve Al-i İmran suresinin 110.ayeti iktibas yapılmıştır.	Mefâ'îlün / Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/Mefâ'îlün	18
Kaside	Tekbir-i evvel'in faziletleri anlatılır	Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün / Fâ'ilün	19

¹⁸ B.139-184

¹⁹ B.192-200

Kaside	Nasihat	Mefā'ılün / Mefā'ılün/ Mefā'ılün/Mefā'ılün	7
Kaside	Nasihat	Mefā'ılün / Mefā'ılün/ Mefā'ılün/Mefā'ılün	14
Kaside	Allāh'ın faziletli kullarına mükafatlarını ve cennetteki ihsanları anlatılır.	Mefā'ılün / Mefā'ılün/ Mefā'ılün/Mefā'ılün	17

2.2.6.2 Gazel

Eserde kaside gibi gazel formatında yazılmış ancak gazelin bölümlerini içermeyen 4 tane gazel yer almaktadır. Bu üç gazele şair mahlas da kullanmamıştır.

Nazım Şekli	Konusu	Vezni	Beyit Sayısı
Gazel	Hız. Peygamberin yüceliğini anlatır.	Mefā'ılün / Mefā'ılün/ Mefā'ılün/Mefā'ılün	5
Gazel	Gusl etmenin faziletleri anlatılır.	Mefā'ılün / Mefā'ılün/ Mefā'ılün/Mefā'ılün	11
Gazel	Guslün kıyamette mahşerde kulun hangi sıfatta çıkacağı anlatılır	Mefailün / Mefailün/ Mefailün/Mefailün	13
Gazel	Münafıkların vasıfları anlatılır.	Mefā'ılün / Mefā'ılün/ Mefā'ılün/Mefā'ılün	15

2.2.7 Vezin Türleri

Camiü'n-Nesâyih hacimli bir eser olması hasebiyle farklı nazım şekillerinin yanında farklı aruz vezinlerinin de kullanılmasına sebep olmuştur. Eserde mesnevi nazım şekliyle yazılmış kısımlarda aruzun kısa bahirleri uzun manzumelerin yazıldığı kısımlarda ise aruzun uzun bahirleri kullanılmıştır.

Mesnevide yer alan aruz vezinler:

Remel Bahri

Fā'îlâtün / Fā'îlâtün/ Fā'îlün

Fā'îlâtün / Fā'îlâtün/ Fā'îlâtün / Fā'îlün

Hecez Bahri

Mefā'îlün / Mefā'îlün/ Fe'ülün

Mefā'îlün / Mefā'îlün/ Mefā'îlün/Mefā'îlün

2.2.8 Dil ve Üslup Özellikleri

2.2.8.1 Dil Özelliği

16. Yy.'da yazılmış olması hasebiyle eser yazıldığı dönemin Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini göstermektedir. Eserde tespit ettiğimiz Eski Anadolu Türkçesine ait unsurlar:

Gelecek zaman eki: -ısar/-iser: B. 383

Soru zarfı: kaçan, kanı. B.421

Emir eki: -gıl/-gil. B.359

Zarf-fiil eki: -uban/-üben : B.393

-up/-üp. B.209

Çoğul I. şahıs istek eki: -alum/elüm

I.tekil şahıs eki: -van/ven

Çoğul I.şahıs eki: -uz/-üz/-vuz B.1762

Küçültme eki: -cuğaz/cügez: B.1810

Eserde kullanılan Eski Anadolu Türkçesi kelimeleri:

Agu: Zehir. B. 1059

Aldamak: Aldatmak

Anjul anjul: Yavaş yavaş: B.973

Anuñ: Onun

Assı: Fayda kâr B.1896

Ayt: Söylemek

Berk: Sağlam sıkı

Birle: İle. B. 214

Buyruk: Emir

Deprenmek: Hareket etmek : B.1068

Düriş: Çalışmak, çabalamak B.477

Eydür: söylemek, konuşmak. B.55

Gökçe: Güzel. B. 212

İgen: Pek çok : 1064

İmdi: Şimdi B.201

İrmek: ulaşmak B. 477

İrgürmek: , ulaştırmak. 1125

Kaçan: Ne zamam B.67

Kamu: hepsi. B.993

Kankı: Hangi

Katı: 1. Çok, Ziyade 2. Ağır, acı 3. Şiddetli sert

Kendüzi: kendisi, özü

Key: Pek çok. B. 276

Kulaguz: Klavuz rehber B.2179

Muştu: müjde B.942

Niçe: ne kadar

Ün: ses B.989

Od: Ateş. B. 433

Olar: onlar. B. 304

Onat: Doğru, uygun, iyi: B.155, 624

Say etmek: çalışmak: B.117

Sulı: Taze, solmamış (yüzü sulı)

Şol: şu

Şular: Şunlar B. 433

Tamu: Cehennem: B.528

Tana: B.743

Taşra: Dışarı, 4B.25

Tolunmak: Bedir haline gelmek, (dolunay)

Toylamak: Ziyafet vermek, yedirip içirmek.

Uçmak: Cennet

Uşta: İşte

Yalıncağ: Çıplak. Üryan olmak. B. 333

Yarağ etmek: Çalışmak- Çabalamak. B. 381

Yarlıgamak: B.226

Yavuz: Kötü: B55

Yumak: Yıkamak : B.1999

Yüz tutmak: Yönünü çevirmek

2.2.8.2 Üslup Özelliği

Camiü'n-Nesâyih didaktik amaçla yazılmış tasavvufî bir eser olması sebebiyle tasavvufî eserlerin temel özelliklerini taşımaktadır. Mutasavvıf şairlerin amacı okuyucu tarafından kolayca anlaşılacak olması onları halkın dil ve zevk sınırları içinde eser yazmaya yöneltmiştir.²⁰ Hüseyin Bin Sirozî de eserini bu gaye üzerinden sade akıcı bir üslupla yazmıştır.

Hitap dilinin hâkim olduğu eserde şair “dinle”, “işit” gibi ifadelerle okuyucuya seslenir.

Gelüp bunda ne yüzden oldu zâhir

İşit bir bir diyem evvel ü ahîr B.504

İşit imdi yine bir naqli tekrâr

Yine bir hoş hikâyet dinleñ iy yâr B. 201

İşit imdi diyem şimdi Resûlün saña evsafın

Nice maḥbûb-ı sulṭāndur görün birkaç delâlatın B.513

Tasavvufî eserlerin özelliklerinden biri olan iktibas sanatı Camiü'n-Nesâyih'te de yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Şair iktibas yaptığı ayet ve hadislerin yanında dört halife, Hz. Peygamber a.s. zamanında yaşamış diğer sahabe ve büyük hadis ravîlerinden ve eski dönem alimlerinin sözlerinden iktibaslar yaparak vermek istediği mesajı pekiştirir.

²⁰ Ömür Ceylan, Böyle Buyurdu Sûfi, s.45.

Rivāyet oldı Ka‘b‘dan eydür ol cān
İsā peygāmbere vaḥy itdi Sübhān B.60

Resūlullah buyurdı her kaçan kıl
Bir işe başlasa ya ğayri vaqt ol B.185

Buyurdı ibn-i‘ Abbas diñle kavli
Diyem gör kim hidāyet ide Mevī B.517

Şair “dedüm”, “dedi” şeklindeki diyalog ifadeleriyle eserin diline akıcılık katmıştır.

2.2.9 Kafiye ve Redif

Hüseyin b. Sirozî eserindeki yeknesaklığı kırmak ve eserine ahenk katmak amacıyla kafiye ve redifin gücünden faydalanmıştır.

Divan şiirinde ahengi sağlayan unsurlardan biri olan kafiye “mücerred ve “Mürekkeb” olmak üzere ikiye ayrılır.

2.2.9.1 Mücerred kafiye

Yalnız revî harfleriyle yapılan kafiye “taş, baş” gibi

Ne cevhersin seni örtüdi bu ğaflet
Gel imdi māsivi Allāh‘dan kıl ‘uzlet B.395

Ṭağından artuḡ uş min emr-i Ḳudret
Ne ‘aql idrāk ider bil hem ne fikret B.11

Ki cennet melekleri olsun münevver
Bu resme naql ider Ol sırrı-i Ekber B. 21

2.2.9.2 Mürekkeḡ Kafiye ses benzerliğinin birden fazla olduğu kafiyedir. Üç kısma ayrılmaktadır. “*Mürdef, mukayyed ve müesses*”.

2.2.9.2.1 *Mürdef kafiye*

Revi harfinden önce ridf -ā,ı,ū- harflerinin bulunduđu kafiyedir. “Maksūd-ma‘būd, cihān-nişān” gibi.

Hemān sā‘at Ḥüüdā’dan irdi fermān
Bulundı ol murāda anda dermān B.41
Rivāyetdür Enes’den eydür ol yār
Ki peygāmber buyurmuş uşta tekrār B.55

Ki her kim kılsa ṭa‘zīm ol Ḥüüdā’ya
Kaçan uğrayısar anlar cezāya B.89

Ki yā ‘İsā bu ḡul ‘āşiydi ġāyet
Ve fācirdi ‘azāb itdüm begāyet B.100

Zehī fikr-i ferāsat key ‘ibādet
Kim itdi kendüye bu resme ‘ādet B.258

2.2.9.2.2 *Mukayyed Kafiye*

Reviden önce gelip sakin harf olan kayd harfinin bulunduğu kafiyedir. “Mest-elest, mert-dert” gibi.

Anı görmekte lākin eyle itmez
Yalıñ ayak yürümeklikle gitmez B.288

Çamunun vardurur bir sırrı gizli
Bu bir yoldır ki rāhı olmaz izli B.298

O nesne görmez aşla kanda baksa
Ne Ka‘be fark ider ol ya ne Akşā B.370

Seçemez nāķışı kāmilden aşla
‘Aceb körlük ulaşmış[dur] bu faşla B.373

2.2.9.2.3 *Müesses Kafiye*

Tesis harfinin bulunduğu kafiyedir. “Zāhir-māhir, kerāmet işāret” gibi.

Olar tesbih iderler ta kıyāmet
Çağan çopmağa ‘arz ola iķāmet B.384

Ki cānı azdurub iltür helāke
Çoyup an imdi nūrı dönme hāke B.393

Çuhūrı dā‘im ol ma‘şūķ cemāli

Mükemmel kıla veçhinden kemali B.420

2.2.9.3 Redif

Aynı kelimededen oluşan redifler

İrer andan aña feyz-i İlâhi

Aña manzar açılmışdur İlâhi 679

Sağa bunda şunân dünyâ şarabın

Şağın içme ki iblisdür şarabın B.642

Ki bātından zuhūra geldi zāhir

Yine bātın anuñla oldı zāhir B.625

Didi evvelki zāhir kıldı Allāh

Benüm nūrum kılupdur hazret Allāh 594

Gör kemāli kudretinden bizi insān eyledi

Luṭf idüp ĩmān u Qur'ān bunca ihsān eyledi B.829

Maḥzen-i kenz-i vücūddur Muştafā

Dağı hem miftāh-ı cūddur Muştafā B.850

Ḳamu maḥlūka anı cān eyledüm

İki ‘âlem mülkine hân eyledüm B.875

Ek halinde redifler

Güneşten yine kim yıldız görünmez

Orada kendilik rengin bürünmez B.559

Cem‘i enbiyānuñ serveridür

Haķıķat ‘âleminuñ rehberidür B.584

Bu sözler ne dimek olur bilenler

Olardur yine pes anı bulanlar B.671

Ṭavus naķşında zâhir kıldı anı

Şecer üzre hemân ķondurdu anı B.738

Ķıla[r] dördincisinden hem melekler

Beşincisidür ol emre dilekler B.767

Bir kelimesi Arapça bir kelimesi Türkçe olan kafiyeler

Haķ te‘âlâ emir kıldı bir dilek

Kim nidâ ide semâda bir melek B.903

Ol biri olmuş şeri‘at ol zamân

Ṭuta şeri‘yeryüzin tā āsumān B.930

İki kelime de Farsça olan kafiye

Misk-i ‘anbar kōkusu ṭoldı cihān

Her ṭarafdan gelür-idi bŷy-ı cān B.923

2.2.10 Eserin türü

Agah Sırrı Levent Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız ’da “ahlâkı dinî esaslardan ayırmak mümkün olmadığı için bir eseri de dinî, tasavvufî ve ahlakî vasıflara ayırmanın kolay olmadığını.” Söyler.²¹ Camiü’n-Nesâyiğ’te yer alan konu çeşitliliğine baktığımızda ayet iktibaslarının çokça yer alması, hadis rivayetleri ve şairin Yasin suresini tefsir etmesi dahası eserde mevlid ve miraçnâme gibi türlerin olması eserin dinî tarza kaleme alınmış bir mesnevi izlenimini vermektedir. Ancak eserin ismi ve işlenen her konunun sonunda şairin öğüt verme gayesi ve eserde Muhammediye ve vahdet-i vücud gibi tasavvufî konuların işlenmesi gibi sebeplerden hareketle eserin dinî tasavvufî tarza yazılmış bir nasihatname olduğunu söyleyebiliriz.

2.3 Eserin Muhtevası

2.3.1 Eserdeki Dinî Unsurlar

2.3.1.1 : Allāh

2.3.1.1.1 ‘Alī / a ‘lā

‘Yücelikte ve hükümranlıktā o’na eş ya da o’ndan üstün bir varlık bulunmayan, kemal sahibi yüce Zāt’

İmān ‘arz itdi şeyğ ol dem müsülmān oldı ol ḥātun

²¹ Agah Sırrı Levent, *Ümmet Çağı Ahlak Kitaplarımız*. s.91.

Görün ol ism-i a'lānün ki fazlı nicedür yeksan ²²

2.3.1.1.2 : Ālim

Her şeyi hakkıyla bilen' ²³

Görün ne resme luṭf eyler o Raḥmān

Ḥakim ü 'Ālim ü Ḥannān ü Mennān B. 16

2.3.1.1.3 Allāh

'Varlığı zorunlu olan, kâinatın yaratıcısı ve yönetici ve de bütün övgülere layık olan en yüce zātın ism-i şerifi. ' ²⁴

Pes ol Allāh'dur ol kim yok şerīki

Anı eyle bilen buldı ṭarīki B.523

2.3.1.1.4 Allām

Her şeyi bilen.

Muḥammed ümmetinün deye bunlar

Ney-idi şānı iy 'Allām u Ğaffār B. 72

2.3.1.1.5 Bākī

'Gelecekte varlığının sona ermesi düşünilemeyen', ²⁵ Ebedi sonsuz, sonu olmayan.

²² B.168

²³Bekir Topaloğlu, "Ālim" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C. XI, s.404-418

²⁴Bekir Topaloğlu, "Allāh" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1989, C. II, s.471-498

²⁵Bekir Topaloğlu, "Bakī" DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1991, C. IV, s.536-537

Gören kandin yine oldır ne görsün buña m̄anidür

Beķada b̄ak̄idür görün bu emre eylegil iħl̄aş B.355

2.3.1.1.6 *B̄arī*

Örneğe lüzum duymaksızın canlıları yaratan' ²⁶

Kalemde yüz boğun ħalk itdi **B̄arī**

Ķalem nürdan beğāyet şöyle ārī B.32

2.3.1.1.7 *C̄ānān*

Sevgili,

Erenler maħfili üzre nidā iden bugün gelsün

Virüp **c̄ānān**-içün c̄ānın fidā iden bugün gelsün B.507

2.3.1.1.8 *Cebbār*

‘İradesini her durumda yürüten ve yaratılmışların halini iyileştiren’²⁷
manasında Allāh’ın isimlerinden birisidir.

Seni fazl idüp ol bil yarlığadı

Ķıla aduñ görüklü ħalka **Cabbār** B.226

2.3.1.1.9 *Celāl*

Allāh’ın kahır ve gazabına işaret eden ismi.

Didi ‘izzüm celālüm-çün idüp yaz

Muħammed ümmetinden kim ki bir kez B. 45

2.3.1.1.10 : *Celīl*

²⁶ Bekir Topaloğlu, “B̄arī” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1995, C. XI, s.404-418

²⁷ Bekir Topaloğlu, “Cabbār” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1997, C. XI, s.404-418

“Büyük yüce ve azamet sahibi olmak ve de münezzeh olmak” Esmâ-i Hüsna’dan.²⁸

Didiler bu **Āsiye**’dür bellü bil

[H]izmete gönderdi aña ol **Celîl** B. 934

2.3.1.1.11 : Cemâl

Tasavvuf ehli Allâh’ın isim ve sıfatlarını ‘Celâl ve Cemâl’ olmak üzere kısımına ayırırlar. Allâh’ın kahır ve gazabına işaret eden isim ve sıfatlara ‘Celâl’, Allâh’ın lütuf ve rızasını gösteren isim ve sıfatlara da ‘Cemâl’ ile ifade etmişlerdir.

Ol **Cemâle** karşı her dem kıyoruz efgân u zâr

Bize rahmet güllerinden şaçar ol Settârimuz B.193

²⁸ Süleyman Uludağ, “Cemâl” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1993, C. VIII, s.296.

2.3.1.1.12 Dost

Dost, mahbub, hakiki sevgili manasında Allāh’a nispet edilen isim.

Dosta virdük bu göjülü dostdur bizüm dildārimuz

Gice gündüz her nefesde oldırur hem yārimüz B.192

2.3.1.1.13 Ganī

Zengin, hiçbir şeye ihriyaç duymayan

Didi beş vaqt kılduğın aña anı

Şavmı bir ay haccı bir kez ol Ğanī B.1400

2.3.1.1.14 Gaffār

‘Hata ve kusurları örten, günahları dünyada ve ahirette de cezalandırmayan, onun iç yüzünü insanlara bildirmeyen.²⁹Allāh’ın 99 güzel isimlerinden.

Muhammed ümmetinüñ deye bunlar

Ney-idi şanı iy ‘Allām u Ğaffār B.72

2.3.1.1.15 Gufrān

Affedip, merhamet ve rahmet eyleyen manasında Allāh’a nispet edilen isim.

Pes eyle olsa var fikr it nite maħrüm ider Allāh

Size biñ biñ virür artuğ [h]aşā lütfundan ol Ğufrān B.181

2.3.1.1.16 : Ferd

Allāh’ın isimlerinden, tek eşi olmayan.

Aña ta’zīm ider ol Ferd ü Hādī

Nice ol itdi ta’zīm ismü yādı B. 334

²⁹Bekir Topaloğlu, “Gaffār” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 1996, C. XIII, s.286-287

İşāretdür ki Hakk **Ferd** u Aḥaddür

Te'alluḡdan münezzeh pāk-i zātdür B. 527

2.3.1.1.17 Fettāh

‘İyilik kapılarını aç’, Esmā-i hüsnādan

Ki bir nūr ağacın yarattı Allāh

Ne kim itse ider ḡādir o **Fettāh** B. 734

2.3.1.1.18 : Kādir

Her šeye gücü yeten, kuvvet ve kudret sahibi, Esmā-i hüsnādan

Ki bir nūr ağacın yarattı Allāh

Ne kim itse ider **Kādir** o Fettāh B. 35

2.3.1.1.19 : Hādī

‘İnsanın ebedi mutluluḡunu saḡlayacak manevi yolu ona gösteren’ Allāh,
Esmā-i hüsnādan.

Aḡa ta’zīm ider ol Ferd ü **Hādī**

Nice ol itdi ta’zīm ismü yādı B.334

Yaḡīn ağācı oldı anuḡ adı

Anı ḡalk eyleyen Allāh u **Hādī** B. 736

2.3.1.1.20 : *Hakk*

Bizzat ve sürekli olarak var olan, doğru, gerçeğe uygun ve layık olan' Allāh.
Esmā-i Hüsnādān.

Bu ol deryā-yı vaḥdetdür ki bunda maḥv olur ğavvāş
Bulurlar **Hakk** teālāyı iderler şıdķ-ıla ihlāş B. 352

Elif kıldı mücerred **Hakk**'ı isbāt
Nedür ya lām u mim vaşlında bizzāt B. 539

2.3.1.1.21 : *Hakīm*

'Bütün sözleri ve fiilleri, adalete, ilme ve hilme uygun olan'

Görüş ne resme luṭf eyler o Raḥmān
Hakīm ü 'Alim ü Ḥennān ü Mennān B. 116

2.3.1.1.22 : *Hālık*

'Bir işi ölçülü ve ahenkli biçimde, takdirine uygun bir şekilde takdis ve tayin eden. Allāh'ın isimlerinden.

Anuṣ fevķinde yazmışlar ki Bismillāhı ey bādı
Temāmet anda naķş olmuş iden ol **Hālık** u Mennān B. 171

2.3.1.1.23 : Han

Hükümünün sonu olmayan hükümdar.

Velī bu iktisār olmaqlıg anuñ

Nihāyetsüzligindendür o **Hān**'uñ B. 542

2.3.1.1.24 : Hayy

Ölümsüz ve ebedi var olan Allāh (c.c.)

Bişr-çün 'ammisinden bildi naqli

Didi kim ey Kerīm **Hayy** u Tüvānkār B. 227

Ve hem **Hayy** u ebed Kayyūm u Qādir

Ne kudret olsa andan oldı şadır B. 531

2.3.1.1.25 : Hüdā

Doğru yolu gösteren Allāh c.c.

Yine anlardır ol dem eyleyüp qāl

Hüdā'nuñ hazretine 'arz ider hāl B. 22

2.3.1.1.26 : Hudāvend

Rabb, sahip, malik, efendi, Allāh c.c. için söylenir.

Yine döndi vardı anda ol Resül

Yine buldı ol **Hudāvend**'e vuşul B. 1368

2.3.1.1.27 : *İlāhī*

‘Tapınılan, tapılmaya layık görülen, yüceliği karşısında hayrete düşülen, gönülden bağlanılıp sığınılan Allāh (c.c.) için söylenir. Ey Allāh !

Bu kez dirler **İlāhī** nidelüm uş

Bu gökçek ḥālī kim olmuşdı key hoş B. 19

2.3.1.1.28 *Kādir*

‘Her şeye gücü yeten, kudretli, güç sahibi’ Allāh. c.c. Allāh’ın Esmā-i-Hüsna’da geçen isimlerden.

Ve hem Ḥayy u ebed Ḳayyūm u **Ḳādir**

Ne kudret olsa andan oldu şādır B. 531

Ki bir nūr ağacın yarattı Allāh

Ne kim itse ider **Ḳādir** o Fettāḥ B. 734

2.3.1.1.29 : *Kahhār*

‘Yenilmeyen yegāne kudret ve tasarruf sahibi, boyun eğdirip üstün gelen’ Esmā-i Hüsnādan.

Şalātında bularuḡ diye **Ḳahhār**

Ki Bismillāhı vardur dirdi anlar B. 75

2.3.1.1.30 : *Kayyūm*

Her şeyin varlığı kendisine bağlı olan, kâinatı idare eden.' Allāh.

Dağı Hayy u **Ḳayyumdur** o Vāhid

Bu naqla cümle 'ālem oldu şahid B. 524

2.3.1.1.31 : *Kerīm*

'Kerīm' 'lutuf ve ihsanda bulunan hep cömert' olan Allāh c.c.

Bu üç harf key yakındur birbirine

Gör imdi ol **Kerīmün** taqdiri ne B. 547

Çü bildün niçedür ism-i **Kerīmi**

Ki Bismillah- el-raḥman el-raḥīm B.389

2.3.1.1.32 : *Kudret*

Kudret: 'dilediğini eksigi ve fazlası olmaksızın hikmet çerçevesinde yapan'
Allāh c.c. için söylenir. Allāh'ın zatī sıfatlarından.

Ṭağından artuḳ uş min emr-i **Ḳudret**

Ne 'aql idrāk ider bil hem ne fikret B.11

2.3.1.1.33 : *Lem-yezel*

Zeval bulmaz, bitmez, ebedi manasında sonsuz ve ölümsüz olan Allāh c.c.

Bülbül olup 'ışık içinde vālih ü ḥayran u mest

Ol Cemāl ü **lā-yezāl** oldu bizüm gülzārımız B. 193

N'ideyin çün böyle yazmışdur ezel

Şaḳlasun her dem seni ol **Lem-yezel** B. 1017

2.3.1.1.34 : *Ma'būd*

İbadet olunan ve ibadete layık olan Hakk celle ve 'alā' kendisine ibadet olunan Allāh.

Pes imdi şol ki nefsin kıldı maķşūd

Kaçan fetḥ ola andan sırr-ı **Ma'būd** B. 499

2.3.1.1.35 : *Mennān*

Çok çok ihsan eden, iyilikte bulunan esmā-i hüsnādan Allāh'ın c.c. ismi.

O deñlü halk ider ol Ferd ü **Mennān**

Olar tesbīḥ ider bā-emr-i Sübhān B. 386

2.3.1.1.36 : *Mevlā*

“Hakk celle ve 'alā hazretleri, sahip”.

Kaçan kim bu maķāma ire bir kul

Olur **mevlāsınur** kātında maķbül B. 477

Pes andan ğayri ma'būd olmaz illā

Yine oldır cem'i eşyaya **Mevlā** B.530

2.3.1.1.37 : *Perverdigār*

Yaratılanların rızkını verip besleyen, Rezzak.

2.3.1.1.38 *Rabb*

Bütün mahlukatın sahibi olan Allāh, Sahiplerin, efendilerin sahibi, Rabbi

Hiṭāb itdi pes andan **Rabbü'l-erbāb**

Ne yüzden irdi buyruk fetḥ olup bāb B. 780

2.3.1.1.39 : *Rahīm*

‘Sonsuz merhametiyle lütuf ve ihsanda bulunan, bağışlayan ve esirgeyen’ Ahirette Müslümanlara acıyan.

Melekler gönderey-idi ol caḥime

Bir işçün gel nazar kıl ol **Raḥīme** B. 122

2.3.1.1.40 : *Rahmān*

Müslümanlara ve kafirlere acıyan.

Kılur kişiye raḥmet o **Raḥmān**

Ol oğlan akrabāsından pes ol Ḥān B. 114

Ki **Raḥman** pādişāhdur yok nihāyet

Bu resme naql ider ḥaḳḳında āyet B. 435

2.3.1.1.41 : *Settār*

Günahları kusurları örten manasında Allāh'ın 99 isminden biri.

Ol cemāle qarşu her dem kıluruz efgān u zār

Bize rahmet güllerinden şaçar ol **Settārımız** B. 194

2.3.1.1.42 *Sübhān*

Her türlü engellerden ve beşerî vasıflardan münezzehe olan yüce Allāh c.c.

İkinci kez dise ağzından ol an

Çıkar bir dāhı dir yā emr-i **Sübhān** B. 8

Rivāyet oldı Kab'dan eydür ol cān

İsā peygāmbere vaḥy itdi **Sübhān** B. 60

2.3.1.1.43 *Tanrı*

Allāh c.c.

Qanda-y-ısa bellidür ol 'ışk eri

Tanrı'ya qanda irer qalmaz olan B. 694

Didiler **Tanrı** birdür hem Muḥammed

Resūlullah diyüben kıldılar 'ahd B. 799

2.3.1.1.44 *Vāhid*

Tek ve bir olan Allāh c.c.

Dağı hayy u kayyumdur o **Vāhid**

Bu naqla cümle ‘ālem oldu şāhid B. 524

2.3.1.1.45 :*Zü'l-Celāl*

“Azamet ve kerem sahibi” manasından gelen Allāh’ın esmā-i hüsnā 99 isimlerinden biri.

Didi Ādem i Kerim ü **Zü'l-Celāl**

Sen raḥīmsin kim yazılsın lā-Yezāl B. 877

2.3.1.2 Dini Şahsiyetler

2.3.1.2.1 : *Hz. Muhammed*

2.3.1.2.1.1 *Ahmed*

“Allāh’ı herkesten daha iyi ve daha çok öven; herkesten daha çok övülen” manasında olur.

Budur ol kavı-i **Aḥmed** gör ḥadīsın

Olar kim bu işe tevbe kılasın B. 269

Ve hem eşya-yı külle hem çün **Aḥmed**

İşaret mime olmuş bil Muḥammed B. 553

Aḥad **Aḥmed** evet mim fark ider ad

Nitekim lām elifdür ḍal ider dād B. 564

2.3.1.2.1.2 : *Bāğ-ı Cemāl*

Benzetme: g zellik bağı, bahçesi.

Hastalığdan  oldı ol **bāğ-ı cemāl**

Ol kemālde bedr iken oldı hilal B. 1748

2.3.1.2.1.3 *Bahr*

Deniz, derya, b t n ruhların deryası mana denizi.

Cem'i ervāha oldır **baħr** gāyet

Ve hem 'uđāl envāra temāmet B. 601

Ne buyurdı g r imdi **baħr-i ma'nī**

Ŧaleb kıl gel dilerseŦ bulmağ anı B. 615

2.3.1.2.1.4 *Bedr-i āy / *Bedr-i tām / *Bedr-i m n r*

Hz. Peygamberin nuruyla etrafına ışık saçması etrafını aydınlatması y n yle ayın kimi yirde de dolunayın geceleri aydınlatmasına ışık sağmasına benzetilmiştir.

Diledi toğmağlığa ol **bedr-i āy**

Anuğ-ıla r şen ola c mle cān B. 922

Ŧarřu durup dirler ey **bedr-i tām**

Sağa olsun çoğ řalāt ile selam B. 1003

Ṭarfetü'l-ayn içre ol **bedr-i münîr**

Ḳudse irdi ol güzeller şāhı mîr B. 1166

2.3.1.2.1.5 : *Cevher*

Bir şeyin özü esası, Allāh'ın varlık ve birlik ilminin özü, mayası.

İlm-i tevḥid baḥrınuḡ ol **cevheridür şeksüzün**

Bu ḥüsün şāh bāzîdür anuḡ-i**çün** elde tutar

2.3.1.2.1.6 : *Eşref'ül-ḥalk:*

Yaratılmış olanların en şereflisi.

Muḥammed **eşref'ül-ḥalkdur** ve hem ümmetleri anuḡ

Olısar ḳamudan eşref ḥaber naḳl ider āyatı B. 1314

2.3.1.2.1.7 *Fahr-i nas / faḥr-i cihānuḡ / Fahr-i 'ālem*

Alemin ve insanların kendisi ile övündüğü iftihar ettiği zat, Hz. Peygamber.

Çün ol geymez delil olmaz bu nāsa

Baḳuḡ kim **gey-didi** ol **faḥr-i nāsa** B. 285

Ḥadîsin uşta gör **faḥr-i cihānuḡ**

O senüḡ ola sen olasın anuḡ B. 617

Gördiler ol **fah̄r-i ‘ālem** Muştafa

Gördiler ve’ş-şems ü ṭaha ve’duḥa B. 1758

2.3.1.2.1.8 **Habīb**

Sevilen, sevgili

Habīb Ḥaḳ’dan ve sen oldıḡ ḥabībden

Saḡa ne çāre ya ayruḳ ṭabībden B. 610

2.3.1.2.1.9 **Ḥazne-yi genc-i pinhan**

Gizli hazinelerin hazinesi.

Resūlullah rivāyet kıldı bir an

Kim oldır ḥazne-yi genc-i pinhan B. 120

2.3.1.2.1.10 **Hāşş**

Saf, temiz, katkısız, gūnahtan uzak, üstün kılınmış Hz. Peygamber için kullanılan sıfatlardan.

Ki ḳalbden ḳalbe yol vardur dir ol **[ḥ]lāşş**

Zīrā manzar dimekden eyle iḥlāş B. 618

2.3.1.2.1.11: **İki Alem Rahmeti**

Dünya ve ahiret âleminin rahmeti

Elvedā iy iki ‘ālem raḥmeti

Yā ebā’l **ḳāsım** Muḥammed elveda’ B. 1868

2.3.1.2.1.12 **Kelīmullah**

Allāh'ın kendisine hitap ettiği zat, Hz. Peygamber.

Ol **Kelīmullah** ol gönli şafā

Niçe itdi ümmet işinde vefā B. 1416

2.3.1.2.1.13 **Kelīmullah**

Allāh'ın sırlar hazinesinin toplandığı memba.

Bular andan olur envār-ı ma'ni

Kim oldır **maḥzen-i Ḥaḳḳ sırr-ı kâni** B. 680

2.3.1.2.1.14 **Maḥzen-i Ḥaḳḳ sırr-ı kâni, Miftāḥ-ı cūd**

Varlık hazinesinin toplandığı yer, cömertliğin anahtarı manasında Hz. Peygamber için yapılan benzetme.

Maḥzen-i kenz-i vücūddur Muştafā

Daḥı hem **miftāḥ-ı cūddur** Muştafā B. 850

2.3.1.2.1.15: **Mu'azzez**

Hürmete layık, izzet şeref sahibi

Çün ulaldı ol münevver ol selīm

Ol mü'eddeb ol **mu'azzez** ol ḥalīm B. 1049

2.3.1.2.1.16: *Mü‘eddeb*

Manevi kusurlardan noksan.

Çün ulaldı ol münevver ol selīm

Ol **mü‘eddeb** ol mu‘azzez ol ḥalīm B.1049

2.3.1.2.1.17: *Muhammed*

“Övgüye değer bütün güzellikleri ve iyilikleri kendinde toplayan, hamd ü sena olunmuş”³⁰

Hem **Muhammed** kim **ḥabīb**in gönderüp eyler mu‘in

‘Āleme rahmet ve ni‘metdür ki yeksān eyledi B. 368

Didi ‘izzüm celālüm-**çün** idüp yaz

Muḥammed ümmetinden kim ki bir kez B.45

Ve hem eşya-yı külle hem çün Aḥmed

İşaret mim[e] olmuş bil **Muḥammed** B. 553

Senün aşluḡ **Muḥammed** anuḡ Allāh

Bu üç ḥarf uş anuḡçun oldı hemrāh B. 555

Muḥammed ‘ayn-ı vaḥdet ḳandan oldı

Bu eşya niçe andan yaratıldı B. 562

³⁰M. Yaşar Kandemir, “Muhammed” DİA, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı, 2005, C. XXX, s.423-428.

Muḥammed Muṣṭafā-yıla başlayupdur

Yine [ḥ]atmin anuḡla işleyüpdür B. 580

2.3.1.2.1.18: Mukaddem

Bütün peygamberlerden önde olan.

Muḳaddemdür cem‘-i enbiyādan

Münevverdür cemāli kibriyādan B. 591

2.3.1.2.1.19 Münevver

Güzelliğinin nuru, yüce olan âlimlerin aydınlığından daha parlak olan zat, Hz. Peygamber.

Muḳaddemdür cem‘-i enbiyādan

Münevverdür cemāli kibriyādan B. 591

2.3.1.2.1.19.1 Mustafa

Seçilmiş, seçkin güzide olan Hz. Muhammed.

Ger dilerseḡ bulasın andan şafā

Vir şalavāt ruḡ-ı pāk-i **Muṣṭafā** B1.38

Muḥammed **Muṣṭafā-yıla** başlayupdur

Yine [ḥ]atmin anuḡla işleyüpdür B. 578

2.3.1.2.1.20: **Halīm**

Orta halli, yumuşak huylu.

Çün ulaldı ol münevver ol selīm

Ol mü‘eddeb ol mu‘azzez ol **halīm** B.1049

2.3.1.2.1.21: **Nūr-ı kevneyn**

Dünya ve ahiret âleminin nuru.

Pes eyle olsa bil ol **nūr-ı kevneyn**

Anuñçun oldı menzil **Kābe-Ḳavseyn** B. 582

2.3.1.2.1.22: **Refik**

Maddi manevi kusurlardan noksan, sağlam doğru yol arkadaşı manasında Hz. Peygamber için kullanılan sıfat.

Bedr iken olmuş hilāl gibi dađıķ

Hastalıķdan ol **selīm** ü ol **refik** B. 1759

2.3.1.2.1.23: **Resül**

Peygamber, Resulullah, Allāh’ın peygamberi.

Murādum bu diyem nağlin **Resülün**

Ve hem mevlüdin ol aşlen-uşülün B. 543

Resülullāh eydür işbu beyānı

Kim Allāh böyle dir nağlin ‘ayānı B.4

Resūlullah rivāyet kıldı bir an

Kim oldır hazne-yi genc-i pinhan B.120

2.3.1.2.1.24: **Selīm**

Maddi manevi kusurlardan noksan.

Çün ulaldı ol münevver ol **selīm**

Ol mü'eddeb ol mu'azzez ol ḥalīm B. 1049

2.3.1.2.1.25: **Server**

'Baş, önder bir taifenin bir topluluğun en ileri geleni, önderi' manasında Hz. peygamberi niteleyen sıfatlardandır. Kâinatın önderi, peygamberlerin, velilerin önde geleni, (İslam) dinin önderi.

Ne yüzden geldi ol **server** cihāna

Nice sulṭāndur ol zāhir nihāna B. 502

Cem'i enbiyānuṅ **serveridür**

Ḥaḳıḳat 'āleminüṅ rehberidür B. 584

Ol gice kim yüklü oldı ol peri

Kim cihāna gele ol **din serveri** B. 902

Ṭā ṭoḡınca ol **nebīler serveri**

Mu'cizedür pes bularıṅ her biri B. 912

2.3.1.2.1.26.: *Sırr-ı Ekber*

“En büyük sır” manasında Hz. Peygamberi için kullanılır.

Ki cennet melekleri olsun münevver

Bu resme naql ider ol **sırrı-ı ekber** B. 21

2.3.1.2.1.27: *Sultan*

Hükümdar, hükmeden, padişah manasında Hz. Peygamberi niteleyen sıfat.

Merātib ile aşluḡ aḡa irse

Ne'am cān gözi ol **sulṡānı** görse B. 612

Su'āl itdi aḡa aṡḡāb ki senüḡ ya Resūlullah

Nübüvvetüḡ ne vaḡttandır beyān it bize i **sulṡān** B.702

2.3.1.2.1.28: *Şah, Şāh-ı Hicāz, Şāh-ı Cihan, Şāh-ı Mır*

Şah; hükümdar, hükmeden padişah manasında âleme hükmeden, Hicaz şehrinin hükümdarı, beylerin efendisi olan zat, Hz. Peygamber.

Nāḡihān gördüm ki ol **şāh-ı cihān**

Ol çerāḡ-ı şu'le-i heft āsumān B. 963

Ṥarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münīr

Ḥudse irdi ol güzeller **şāh-ı mır** B. 1166

Bu ben bî-çāre ol **şāhuḡ** günahkār ümmetinden bir
Faķirem ḡor u sergerdān baġıŖla ya Ŗefā'atın B.514

2.3.1.2.1.29: *Şems / Āfitāb*

Hz. Peygamberin doġuŖu, dūnyayı nuruyla aydınlatması güneŖin doġuŖuna dūnyayı aydınlatmasına benzetilmiŖ.

Niçe oldı bil o **Ŗemsüḡ** toġması
ĀrŖ u kürsi nūrunuḡ bir lem'ası B. 920

Minbere ıķdı hemān dem **āfitāb**
Kim ara gözden dökerdi lü'lüāb B. 1671

2.3.1.2.1.30: **vefādar**

'Dostluġunda hep vefalı olan ve yolu hep sabit ve sadık olan.

Resūlullah buyurdu ol **vefādar**
Beyān itmiŖ Ŗevābın uŖta tekrar B.110

2.3.1.2.1.31: *Vech-i meh-i tābān*

Yüzü ayın (gecede) parlaması gibi parlayan zat. Hz. Peygamber için kullanılan benzetme.

İki biñ yıl sa'adetde ve biñ yıl hem şefâ'atde

Hicâblardan kamu geçdi çün ol **vechi meh-i tâbân**

B.722

2.3.1.2.2 *Diğer Peygamberler*

2.3.1.2.2.1 *Âdem a.s.*

İlk yaratılan insan ve ilk peygamber. Eserde Hz. Peygamberin nurunun ilk yaratılması ve Hz. Âdem 'in de yaratılmasından sonra nurun sırtında görünmesi, meleklerin bu nuru görüp Hz. Âdem 'e secde edip ondan dilek dilemeleri ve Hz. Âdem 'in bunun manasını Allâh'a sorup cevap alması üzerine karşılıklı konuşmalar ve nurun Hz. Âdem den oğlu Şit'e geçmesi üzerine esere konu olmuştur. ³¹

Âdem 'i çün kim yaratdı Zü'l-Celâl

İtdi anuñ zahrına nûr intikâl

B.866

2.3.1.2.2.2 *Davud³²a.s.*

İsrailoğulları'na gönderilen ve kendisine kutsal kitap indirilen peygamber ve hükümdar.³³

Eserde mümin- münafık ve kafirlerin halleri ve vasıfları anlatılır, münafıkların vasfının geçtiği kısımda dünya sevgisi gönüllerine yer etmiş nefislerine kul köle olmuş, dilleriyle Hakk'ı söyleseler de kalpleri inkâr içinde olan bu taifeden uzak durulması için uyarıda bulunulur. Allâh u teâlâ Davut peygambere insanları uyarmasını bunlara itibar edip bana gelecek yolları onlardan sormamalarını söyler.

Dāvud peygāmbere çok kıldı kâli

Olardan şormasunlar vaşf-ı hâli

2336

³¹ B.867-B.882

³² B.2336, B.2368

³³ Mustafa Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, cilt 2. s185- 190

2.3.1.2.2.3 Hızır³⁴ a.s.

Kur'an-ı Kerim'de Allāh'ın c.c. Hızır aleyhisselama özel bir ilim lütfettiği ve bu ilmi Hz. Musa'nın da öğrenmek istemesi üzerine aralarında geçen yolculuk ve bu yolculuk esnasında başlarından geçen hadiseler anlatılır. ³⁵ Klasik divan edebiyatında Hz. Hızır'a nasip olan bu ilim ab-ı hayat olarak tarif edilir.

Eserde şair Cenab-ı Hakk'ın birliği ve birlik içinde kişinin kendi varlığını yok edip sadece Hakk'ı görme ve bu mertebeye bu ilme ulaşmanın yolları söylenir. Bu mertebeyi Hz. Hızır'ın 'ab-ı hayat'ına³⁶ benzettir. Hızır gibi o ilme ulaşırsan ab-ı hayata yani vahdet-i vücud mertebesine ulaşırsın.

Çü sen Hızır ol senüñdür āb-ı hayvān

Hemān kıovduñ o dem sırrıñda eyvan B. 629

2.3.1.2.2.4 İbrahim ve İsmail a.s.

Kendisine 20 sahife indirilen peygamber Hz. İbrahim ve onun peygamber oğlu Hz. İsmail. Çalışmamızda yalnız bir beyitte geçmektedir. Hz. Muhammed'in nurunun Hz. Âdem 'den Hz. İbrahim ve ondan da Hz. İsmail'e nakledilmesi şeklinde esere konu olmuştur.

İrdi İbrāhim'e İsmā'il'e hem

Bunları bil kim budur olan ehem 883

2.3.1.2.2.5 İsa a.s.

Dört büyük kitaptan biri olan İncil'in indirildiği ve İsrailoğullarına gönderilen son peygamber. İsa aleyhisselama hastaları iyileştirme, doğuştan gözleri görmeyenlerin gözlerini açma ve ölmüş bedenleri tekrar diriltme mucisesi verildiği bildirilmiştir. ³⁷ Eserde Hz. İsa'nın ölülerle teması şu şekilde geçmektedir. Eserde İsa Peygamberin yolda giderken bir kabre uğradığını o kabrin ehlini azap içinde yattığını

³⁴ B.630

³⁵ Age, s116-118

³⁶ Hayat suyu, İskender PALA, Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, s3

³⁷ Mustafa Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, cilt 2 s315

başka bir zaman yine aynı kabre uğradığını bu sefer o kabrin nurlarla kaplı olduğunu görmesi bu halin hikmetinin ölen kişinin ardından bıraktığı hayırlı bir evladın Allāh'ı zikretmesi olduğu anlatılır. ³⁸

Rivāyet oldı 'İsā diñle bir gün
Varup bir kabre uğrar ol yüzi gün B.91

2.3.1.2.2.6 Musa a.s.

Kendisine kitap indirilen peygamber. Musa aleyhisselam islam kaynaklarında birçok kıssada anılmaktadır. Bu kıssalardan biri de Hz Musa'nın Tur Dağı'na çıkıp Allāh'ı c.c görmek istemesine karşı Cenab-ı Hakk'ın 'Len-Terani' demesidir. Eserde şair bir salik kişinin seyr ü süluk tamamlamadan, benlik davasından kurtulmadığı sürece Cenab-ı Hakk'ın zāt tecellisine ulaşamayacağını, ikilikte kalacağını Hz. Musa'nın bu perdeden Allāh'ı görmek istediği için 'Len Terāni' lafzının ona indiğini söyler

Çü Mūsā kendilik yurdında durdı
Anuğun **Len Terāni** lafzı irdi B. 656

Hz. Musa'a hakkında eserde geçen bir diğer hadise Peygamber aleyhisselamın miraçtan dönerken yolda Hz. Musa ile karşılaşması ve aralarında geçen diyaloklar olur. Bunlar Musa aleyhisselam Hz. Peygamber ile elli vakt namazın beş vakte indirilmesi üzerine geçen konuşmalardır. ³⁹

Yolda Mūşā'ya buluşdı şordı ol
Ne didi Rabbün neye irişdi yol B.1349

³⁸ (B. 91; B. 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99,100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108; B.109)

³⁹ B.1355-1408

2.3.1.2.2.7 *Şis a.s.*

Hz. Ādem in oğlu ve kendisine 29 sahife indirilen peygamber.⁴⁰ Eserde Peygamber aleyhisselamin nurunun Hz. Ādem 'den oğlu Şis'in alınına intikal ettiği şekilde zikredildi.

Şoŋra andan gitti ol nūr-ı Cemāl

Oğlu Şīs alınına kıldı intiķāl B.882

2.3.1.2.2.8 *Süleyman ve Yusuf*

Allāh c.c. dünya hayatında, mal mülk makam mevki vererek bizi imtihan ettiği gibi bunlardan yoksun bırakarak da imtihan etmektedir. Biz ancak O'ndan gelen her şeye razı olur sabredersek mükafatını ahirette alırız. Eserde bu konu üzerinde durulmuş⁴¹ Allāh'ın saltanat vererek yücelttiği iki peygamberi örnek verilmiştir.

Süleymān'la hem ol Yusuf ki şoŋra gireler kırķ yıl

Ki şāyir enbiyādandır ğanīlerdi olar 'ālī B. 2472

2.3.1.2.2.9 *Meryem*

Hz. İsa'nın annesi. Eserde peygamber aleyhisselamin doğumu esnasında Āmine'ye yardımcı olması ve hizmet etmesi için Allāh c.c. tarafından gönderildiği şekilde ismi zikrolmuştur.

Āmine dir tıtdı **Meryem** bir kolum

Bir kolum hem Āsiye tıtdı benüm B. 950

2.3.1.2.3 *Dört Halife ve Sahabe-i Kiram*

Eserde dört halife islam kaynaklarında bilinen nitelikleriyle anılmıştır. Hz. Ebu Bekir 'Sıddık ve cömert', Hz. Ömer 'adil'. Hz. Osman 'haya' ve Hz. Ali

⁴⁰ Mustafa Asım Köksal, Peygamberler Tarihi, cilt s67-68

⁴¹ 2456-2472

‘Yiğitlik ve Allāh’ın arslanı’ şeklinde zikrolunmuşlar. Bu sıfatların dışında eserin içinde farklı hikayelerle de isimleri geçmektedir

2.3.1.2.3.1 Ebu Bekir Sıddık r.a.

Hulefâ-yi Râşidîn’in ilki ve ilk Müslümanlardan. Hz. Aişe’nin babası ve Peygamber aleyhisselamın kayınpederi.

Hüseyin B. Sirozî, Camiü’n- Nesâyiîhîn’de Hz. Ebu Bekir hakkında söylediği nat ve kasidelerin⁴² yanı sıra eserin farklı yerlerinde de ondan bahsetmektedir. Şair Hz. Ebu Bekir’in cömertlik vasfı üzerinden tekbir-i ulanın faziletlerini onun dilinden anlatır. Hz. Ebu Bekir ‘benim altın ve gümüş yüklü bin devem olsa ve hepsini sadaka olarak dağıtsam’⁴³

Hep taşadduk eylesem ben fi sebilillah anı

Tekbîr-i ūla sevâbı ola artuk dir o yâr B.589

Tekbir-i ulanın fazileti daha fazladır’ diyerek anlatır.

Hz. Ebu Bekir’in ismi Peygamber aleyhisselamın vefatı bölümünde de zikrolunur. Bu kısımda Hz. Peygamber aleyhisselamın hastalanması, mescide gidip namaz kıldırılmaya takati kalmadığı için Hz. Ebu Bekir’e haber gönderip ona vekillik etmesini söylemesi şeklinde zikrolunur. Ayrıca Peygamber aleyhisselamın Hz. Ebu Bekir’in insanlar içinde en faziletli ve ona insanlar içinde en yakın olanın o olduğunu:

Di ebū-Bekr’e imāmet eylesün

Anda ol baḡa niyābet eylesün B. 1695

⁴² Ehliman Simitçioğlu, HÜSEYİN BİN AHMED’İN “CÂMİÜ’N-NESÂYİH ESERİ, ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 1-70b varaklar”, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Programı, İstanbul 2021, s.345,348,365.

⁴³ B.1584

Benden özge halkdan efdâl ol-durur

Cümle nâsdan hemçün ekmele ol-durur B. 1696

beyitlerinde söyler.

Peygamber aleyhisselâmın vefat hadisesinde Hz. Ömer'in üzüntüsünden kendini kaybedip 'kim ki ona öldü derse kılıcımdan kurtulmayacaktır'⁴⁴ şeklinde feryadını duyan Hz. Ebu Bekir

Pes Ebu Bekr eyitidi yâ 'Ömer

Bu cihândan ol Resûl itdi sefer B.1992

Bu cihānuñ 'âdeti budur hemîn

Bunda gelen gidiser qalmaz yaqîn B.1993

şeklinde onu teselli eder.

2.3.1.2.3.2 Ömer r.a.

Hulefâ-yi Râşidîn'in ikincisi. Adaletin sembolü. Eserin başında Hz. Ömer hakkında bir fasıl verilmiş cennetteki nurunun kudreti tasvir edilmiştir.⁴⁵ Bizim ele aldığımız kısımda Hüseyin Bin. Sirozî Hz. Ebu Bekir'den bahsettiği kısımlarda onun da ismini zikreder. Şair evvel tekbir olan tekbir-i ulanın faziletlerini bu sefer de Hz. Ömer'in cömertliği üzerinden söyler.

Dir 'Ömer dahı benümçün olsa ya 'ni çok deve

Mekke Medine arası toptolu olsa ki var B.1586

Yuñları ağır kımaşlar olsa kamu anlaruñ

Eylesem anı taşadduq Haq yoluna şöyle var B.1587

Tekbir-i ūla şevābı andan artuqdur didi

⁴⁴ B.1982-1983-1984

⁴⁵ Ehliman Simitçioğlu, HÜSEYİN BİN AHMED'İN "CÂMIÜ'N-NESÂYİH ESERİ, ARAŞTIRMA-İNCELEME VE METİN 1-70b varaklar", Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Programı, İstanbul 2021, s.373

Her ki 'aıldur bu emri sa'y idüp şorar arar B.1588

Peygamber aleyhisselamın vefat faslında da ismi söylenir. Hz. Peygamberin vefatının duyduğu an kendini kaybetmesini şair

Çün vefât itdi Resül-ı baır u ber

Hücrenüñ katında oturdı 'Ömer B.1983

Kılıcın çekdi hemāndem ol dilir

Ölmedi hayrū'l-beşer dirdi emīr B.1984

Her kim öldi dir-ise ger ol şahā

Kılıcımdan bulmaya bir dem reha B.1985

Vālih olup dir-idi böyle 'Ömer

Mecnūn olup āh iderdi şīr-i ner B. 1986

şeklinde anlatır. Şair daha sonra Hz. Ömer'in Peygamber aleyhisselamın ölümü esnasında kendisini kaybederek ölmedi demesinden sebep Hz. Peygamberin ölmeyip sadece dünyasını değıştirdiğini söyler.

Ölmedi gerçek Resül-ı mu'teber

Kim dimişdi mest olup anı 'Ömer B.2037

Dünyesin değışürdi ancak ol şafā

Bu hadīs kavlince kim dir Muşafā B. 2038

2.3.1.2.3.3 Osman r.a.

Haya ve edebin en güzel örneği, 'zi'n-nüreyn'lakaplı, Hulefā-yi Rāşidīn'in üçüncüsü.⁴⁶

Kur'an-ı Kerimi çok okuması ezbere bilip bir gecede hatim etmesi Hz. Osman'ın bilinen vasıflarındandır. Kur'an okurken şehit edilmiş, kanı okuduğu Kur'anın üstüne akmıştır. Eserde Hz. Osman'ın Kur'an ile ilgili bu alakası tekbir-i

⁴⁶ İsmail Yiğit, TDV. İslam Ansiklopedisi, 2007 İstanbul, 33. Cilt, s438-443,

ulanın faziletlerini kıyaslama noktasından onun bir gece kuranı hatim etmesi ile söz konusu edilmiştir.

Didi ‘Osman ben eger kılsam iki rek‘at namāz

Bir gicede hātmi birle tā ola ire nehār B. 1590

Tekbīr-i ūla pes andan dahı artuğdur didi

Kim şevābı ya‘ni ol hāş eyleyüp andan haber B. 1591

Peygamber aleyhisselamın vefat bölümünde de Hz. Osman’ın ismi anılır. Bu kısımda Peygamber aleyhisselamın vefatını duyunca Hz. Osman’ın yere düşüp şaşkınlıktan ne yapacağını bilemez bir hale geldiği anlatılır.

Çünkü ‘Osmān bildi gitmiş Muştafā

Āh idüben düşdi yire bā-vefā B. 1987

Vālih olup aşla söz söylemedi

‘ağlı gitdi kendüzin bulamadı B. 1986

Gāh durur gāh oturur gāh āh ider

Gāh düşer ü ‘ağlı başından gider B. 1989

2.3.1.2.3.4 *Ali r.a.*

Hulefā-yi Râşidîn’in dördüncüsü. Hz. Peygamberin amcasının oğlu ve de damadı. Hz. Ali, müminlerin emiri, Allāh’ın aslanı, ilmin anahtarı şeklinden birçok lakapla anılır. Eserde kafirlere karşı cihat edip savaşıyor vasfı üzerinde durulmuş ve bunun fazileti tekbir-i ula ile karşılaştırılmıştır.

Andan ol 'Ali em̄irü'l-mü'min̄in eydür kelām

Hep em̄irü'l-mü'min̄in der ü didi itmen firār B. 1592

Ger eger dünyā ʔolusı olsa küffār ben cihād

Eylesem kırsam oları ʔulfukārla bāḥ[t]iyār B. 1593

Tekb̄ir-i ūla sevābı ola artuḥ b̄i-ḥilāf

Başların kessem ʔamunuḥ ʔırıla ʔün-kim bular B. 1594

2.3.1.2.3.5 Bilal r.a.

İlk müezzin. Kaynaklarda Hz. Bilal hakkında verilen bilgilerde Peygamber aleyhisselamın hayatta olduḡu sürece yanından hiç ayrılmamış ona hizmette bulunmuş emirlerini halka iletmede elçi görevini teşkil etmiştir.⁴⁷ Eserde Hz. Bilal'in bu vasfı üzerinde durulmuş Peygamber aleyhisselamın hastalandıḡını namazı Ebi Bekir'in kıldırmasını halka o duyurmuştur.

Eserde Hz. Bilal'in Peygamber aleyhisselamın yanına gelip namaz vaktinin geldiḡini⁴⁸ ashaba namaz kıldırmasını söylemesi⁴⁹ üzerine Hz. Peygamberin ayrılık vaktinin geldiḡini⁵⁰ kendinsin hasta olduḡunu⁵¹ bu yüzden Hz. Ebu Bekir'in ona vekillik etmesini söylemesi⁵² ve Hz. Bilal'in bu haberi almasından sebep duyduḡu üzüntü de dile getirilmiştir.

Āh idüben ağladı ʔoḥ ʔoḥ Bilāl

Ḳaddunuḥ elfi büküldi oldı dāl B. 1662

⁴⁷ Mustafa Fayda, TDV, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, 1992, cilt 6, s152-153

⁴⁸ B. 1690

⁴⁹ B. 1690

⁵⁰ B. 1659

⁵¹ B. 1664

⁵² B. 1695

Ağlayuban didi iy řāhib Qur'ān

Guşşaıuzla tıldı kevn ile mekân B. 1691

Başını urdı vü āh itdi Bilāl

Göıli tıldı derd u ğam birle melal B. 1697

2.3.1.2.3.6 *Hadis Ravileri: Enes Bin Malik, İbni Abbas, Ebi Hureyre, Kab el-Ahbar, Bayezid-ı Bistāmii Hz Ali ve Hz Aişe r.a.*

Hüseyin Bin Sirozı eserinde dört sahabenin ismini daha zikreder: Enes Bin Malik, İbni Abbas, Ebu Hureyre ve Kab el-Ahbar. şair ismi geıen sahabeler hakkında herhangi bir kıssa anlatmaz, sadece ravi olarak gösterir, hadis ya da bir kıssadan bahsedince isimlerini zikreder.

Rivāyetdür **Enes'**den eydür ol yār

Ki peygāamber buyurmuş uşta tekrār B. 55

Rivāyet oldı **Ka'b'dan** eydür ol cān

İsā peygāambere vahy itdi Sübhān B.60

İşitgil **İbni 'Abās'dan** rivāyet

Resülden nakl ider eyleı ri'āyet B. 49

Rāvisi ebu **Hureyre'dür** bunun

İbni 'Abbas da bile cānı cānuı B. 1471

İkisi daıı Resülden dir ğaber

Böyle buyurmuş Resül-ı mu'teber B.1472

Hüseyin B. Sirozî eserinde nefsin gönlün kabz nefsin de kabz olma durumunu⁵³ Bayezîd-ı Bistamî'den rivayet vererek nakleder.

Beyâzîd ol velî dir bir rivâyet

Göñül kabz olısar nefis ola ger baş B. 498

Hüseyin b. Sirozî Hz. Ali ve Hz. Aişe'yi de ravi olarak gösterir.

Emîr'ül-mü'minîn 'Alî işit kim naql ider ol hân

Haqq olsun râzî ol yârdan cemâlin eylesin erzân 698

'**Âişe** aña rivâyet eyledi

Başa peygâmbere didi dip söyledi 1028

2.3.1.2.4 Ehl-i beyt

Hüseyin b. Sirozî eserde ehl-i beyte mensup aile fertlerinin de isimlerini zikreder.

2.3.1.2.4.1 Hatice r.a.

Peygamber aleyhisselamın ilk eşi, Hz. Fatıman'ın annesi. Eserin bir yerinde tek adı geçmektedir. Hz. Fatma'nın vefatından onun ruhunu karşılayan hatunlar arasında annesinin ismi de anılır.

Geldi ervâh-ı havâtın anda çok

Âsiye Meryem Hadice çok [u] çok B. 2130

2.3.1.2.4.2 Hz. Fatıma r.a.

Peygamber kızı. Hz. Ali'nin eşi ve Hasan ile Hüseyin'in annesi. Eserde Peygamber aleyhisselamın hastalandığını, vefat vaktinin geldiğini duyunca yaşadığı

⁵³ 498

üzüntü, babası ile konuşmaları⁵⁴ sonra Azrail'in Peygamber aleyhisselamın huzuruna çıkmak istemesi Hz. Fatma'nın içeriye girmesine müsaade etmeyip kendi canını vermeyi teklif etmesi gibi hadiselerde ismi zikredilir.⁵⁵ Daha sonra Peygamber aleyhisselamın ayrılık vaktinin geldiğini Hz. Fatma'ya çok üzülmemesini altı ay sonra ona ilk kavuşacak olanın kendisi olduğunu söylemesi üzere duyduğu sevinç konuşmalarla anlatılır.⁵⁶

Hz. Peygamberin terbiyesi altında yetişen Hz. Fatma hareketleri ahlaki konuşması yaptığı işlerle babasına benzetilirdi. El değirmeni ile un öğütür mütevazî yaşardı.⁵⁷ Babası ona

Hem Resül didi aña təcü'n-nisā

İlla 'ömri dünyede olmuş kısa

B. 2060

hanımların tacı diye hitap ederdi.

Hüseyn Bin Sirozî eserinde Hz. Fatma'nın vefat hadisesini bir başlık altında anlatır. Peygamber aleyhisselamın vefatından sonra onun hasretiyle ah edip ağlayarak günlerini geçiren Hz. Fatma, altı ayı dolunca gönlündeki hasret gamı da gider.⁵⁸ Bu cihandan gitmeden önce bütün hazırlıklarını yapar. Ekmeğini pişirir çocuklarını temizleyip ellerini kınalar. Sonra Hz. Ali'ye vasiyet eder.⁵⁹ Vasiyetinde Hz. Ali'ye kendisiyle beraber kabre koymaları için bir vesika verir ve bu vesikanın manasını anlatır.

Hz. Ali ile Hz. Fatma'nın evlenecekleri gün Hz. Fatma evde dışarı çıkmak istemez, bunun üzerine Peygamber aleyhisselam *bir isteğin mi var da böyle eylersin* diye sual edince Hz. Fatma *ey babacım seni hep ümmetin için dua edip onlara şefaahatçi olacağını söylersin. Ben de isterim ki sana yardım edeyim kadınlar da ben şefaahatçi olayım Allāh'tan istediğim budur.* Bunun üzerine Cebra'il aleyhisselam Hz. Peygamberin yanına gelerek Fatma'nın bu istediğinin kabul edildiği bildirir. Hz.

⁵⁴ B. 1658, B. 1745-1746-1747-1748-1749-1749-1750-1751

⁵⁵ 1791, B1791-1792-1793-1794-1795, B. 1796-1797-1798-1799-1800,1801

⁵⁶B. 1877-1878-1879-1880-1981-1882-1883-1884-1885, B. 1886-1887.

⁵⁷ B. 2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062

⁵⁸ B. 2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076

⁵⁹ B. 2982-2083-2084-2085,

Fatma bunun nişanesi olarak bu vesikayı aldığını bundan sebep vesikanın benimle gömülmesini vasiyet ettiğini söyler ⁶⁰

Hz. Fatma'nın vefatı kendi hacetini kendisinin görmesi, yıkaması kefenlemesi ardından canını Hakk'a teslim ettikten sonra da Hz. Ali'nin onu tekrar yıkayıp kefenlemesi ardından Hasan ile Hüseyin'ini annelerine veda etmeleri gibi hadiselerden sonra ⁶¹ şair

Pes irişdi atasına Fātıma

Uşta eyle oldı aña hātıma B.2159

diyerek Hz. Fatma'nın faslını bitirir

2.3.1.2.4.3 *Ayşe r.a.*

Ebu Bekir'in kızı. Peygamber eşi. Müminlerin annesi.

Hz. Aişe'nin ismi eserde Peygamber aleyhisselamın vefat ettiği bölümlerde geçmektedir. Peygamber aleyhisselam veda hutbesinden sonra eşlerinden Hz. Aişe'nin evine geçip son zamanlarına kadar orda kalır.

Va'z idüben indi minberden hemān

'Āyişe'nün evine oldı revan B. 1681

Peygamber aleyhisselam ehl-i beyte veda ederken Hz. Fatıma'yla birlikte Hz. Aişe'ye de nasihatlerde bulunur.

Fātıma'yı 'Āyişe'yi ol Resül

Eyledi gāyet nüvāhat pür usül B. 1860

⁶⁰ B 2102-2123

⁶¹ B. 2127-2157

2.3.1.2.4.4 *Hasan ve Hüseyin r.a.*

Peygamber aleyhisselamın torunları, Hz. Fatma ile Hz. Ali'nin çocukları.

Peygamber aleyhisselamın körpe kuzularım diyerek sevdiği⁶² iki alem yüzlerinin nuruyla zengin olduğu o iki ay parçası⁶³ eserde, Peygamber aleyhisselamın vefat etmeden önce yanına çağırması ve başlarını okşayarak onlara nasihat etmesiyle isimleri anılır.

2.3.1.2.4.5 *Âmine r.a.*

Hz. Muhammed s.a.v annesi.

Âmine r.a. eserde Peygamber aleyhisselamın doğumunu, doğumu esnasında şahit olduğu hadiseleri kendi dilinden aktarır.

Âmine eydür gice dün yarusı

Ƙıldı cünbüş kim gele dīn ārisı B. 931

Hüseyin B. Sirozī eserinde Hz. Âmine'nin vefatını *'fasl fi vefat-ı ümmi Âmine radiAllāhu anh'* başlığı altında verir. Burada Hz. Âmine'nin peygamber aleyhisselamı muhabbetle nasıl sevdiğini, onu her gördüğünde yaşadığı mutluluğu, öpüp koklamaya doyamadığını ve sonra da sarılıp vedalaşmasını⁶⁴ anlatır.

Analar böyle çekerler n'idelüm

Çünkü gel didi Hüdā'muz gidelüm B. 1022

Ağlar idi zārı zārı ol nigār

Dirdi kim ya Muşafā ya gül'izār B. 1023

⁶² B. 1847

⁶³ B. 1848

⁶⁴ B 1014-1023

2.3.1.2.4.6 *Abdullah r.a.*

Muhammed s.a.v. babası.

Hüseyin B. Sirozî eserinde Peygamber aleyhisselamın babasının adını da zikreder. Abdullah'ın o yıl vakfeye gittiğini dönüp Mekke'ye gelirken yolda beyaz bir su görmesi ve bir sesin ona bu sudan iç demesi ardından nurun Abdullah'ın alınından Âmine'ye geçmesi şeklinde eserde yer alır.

Şöñra 'Abdullah'ıñ alında o nür
Gün gibi toğmuş temām olmuş zühür B.886

2.3.1.2.4.7 *Abdulmuttalib*

Peygamber aleyhisselamın dedesi. Eserde peygamber aleyhisselamın nurunun ona intikali ve bu nurun hürmetine bir devlete vasıl olması anlatılır.

'Âķibet irdi o nür-ı Muştafā
Toğdı 'Abdulmuttaľib'de ol şafā B. 884

Ceddi oldır Muştafā'nuñ bil i yār
Anuñçun ana devlet oldı yār B. 885

2.3.1.2.5 *Dört Büyük imam*

2.3.1.2.5.1 *İmam-ı Azam (Ebu Hanife), İmam-ı Şafi, Hanbeli, Maliki ve İmam-ı Gazalî*

Cenab-ı Hakk insanın gönlünü yedi kat üzere yaratmıştır.⁶⁵ İlk, sadr⁶⁶, ikincisi kalp⁶⁷, üçüncü makama korku⁶⁸, dördüncü reca⁶⁹, beşinci cennetü'l-kalb⁷⁰ oldu,

⁶⁵ B. 451-452

⁶⁶ B. 464

⁶⁷ B. 465

⁶⁸ B. 466

⁶⁹ B. 467

⁷⁰ B. 468

altıncı kata serāy dendi⁷¹, yedinci kat behcetü'l-kalb⁷² oldu. Bu makamlara ulaşmak için kişi gayret etmeli, işte o büyük imamlar ve İmam-ı Gazalî gayretleriyle bu mertebelere ulaşmışlardır.

Evet **ancası** kesb itdi ve buldı

Olar dağı bu 'irfān birle topladı B. 486

İmām 'Azam ebu-Yusuf Muḥammed

Bulardur ümmet içre ḥayr-ı ümmet B. 487

İmām-ı Şāfi' Ḥanbel ve Mālik

Bular itmişdi bu emre salık B. 488

İmām Gāzālî bu pes imām uş

Dağı anca bu emre oldılar duş B. 489

2.3.1.2.6 *Mutasavvıflar*

2.3.1.2.6.1 *Bişr-i Hafî*,⁷³

Bişr-i Hāfi, tarihi kaynaklarda 767 -769 yılları arasında Merv'de dünyaya geldiği, Merv bölgesinin önde gelen ailelerden birine mensup olduğu, ilk dini eğitimini aldıktan sonra hadis ilminde yoğunlaştığı, adının dönemin önde gelen muhaddisleri arasında anıldığı ve daha sonra tasavvuf alanına ilgi duyup bu alana yöneldiği bilinmektedir.

Tasavvufi hikayelerde Bişr-i Hafî'nin yolda yürürken yirde 'besmele' yazılı bir kâğıt bulması ve kâğıdı özenli bir şekilde alıp muhafaza etmesi üzerine gece

⁷¹B. 471

⁷² B. 473

⁷³ B. 199-341

uykusunda bir ses işitmesi sestem, Allāh'ın adına gösterdiği bu hürmete karşılık Allāh'ın da Bişr'nin adını iki dünyada yücelteceğini duyması ve zühd makamı kendisine açılması nakledilir.

Hüsyin Bin Şirozî, Cāmiü'n-Nasāyih'de Besmelenin faziletlerini aktardığı bölümde Bişr-i Hafî'nin yukarıda kısaca zikrettiğimiz hayat hikayesine de yer vermiştir. Hikâyenin başında Bişr'in gafletten kurtuluş anahtarını besmelede olduğunu

O Bismillāhinün çoğdur sevābı

Bilirseñ oldı ol bir genc-i esrar B.202

Bil imdi Bişr-i Hāfi'nün şalāhı

Bunuñla oldı bir günçün o dildār B.203

şeklinde dile getirerek hikâyeye başlar.

Bişr-i Hafî sarhoş bir hal üzere yolda giderken yirde bir kâğıt bulur.⁷⁴ Toprak içinden alıp bakar ki içinde Allāh'ın ismi (besmele) yazılmıştır.⁷⁵ Kâğıdı alıp sakalıyla tozunu siler. Gidip bir akçelik misk alıp güzel kokular sürer ardından ipekler içine sarıp zarar gelmesin diye bir sandık içine koyar. Bişr-i Hafî o gece uyurken rüyasında bir ses duyar,⁷⁶ “ya Bişri sen benim adımı cömertlikle güzel kokulara sarıp ağırladın, ben de celâlim ve izzetim için senin adını nurlu kılayım türlü türlü kokularla ağırlayayım dünya ve ahirette adın hürmet görsün.”⁷⁷

Bişr-i Hafî'nin sırlara vakıf Allāh dostu olan bir amcası vardı, rüyasında bir kimsenin seslendiğini gördü. “Bişri bağışlandı çünkü o bizim adımıza hürmet eyledi biz de onun adını kıyamet kopuncaya kadar güzel kokulu kıldık.” Aynı rüyayı tam üç gece üst üste gören amcası Bişr-i Hafî'nin yanına gider ve sorar “*ya Bişri sen ne iş işledin ki bu hal hasıl oldı*”? Bişr-i Hafî cevap verir; “*ey sureti resim gibi güzel (amca) yolda giderken toprak içinde bir kâğıt buldum, baktım içinde besmele*

⁷⁴B. 205

⁷⁵ B.206,207

⁷⁶ B.208-210

⁷⁷ B.213-215

yazılmış, aldım onu üstündeki tozu yüzümle sildim ve sonra misk ve amber kokuların sürdüm, ipekler içine sarıp bir sandığa koydum. Allāh'a yemin olsun ki bundan başka bir iş bilmedim.”⁷⁸ Bunun üzerine amcası “sen O'nun adına iltifat edip hürmet gösterdin O dostluğuna bağlı sevgisinde kararlı yüze Zat, bil ki sana cömertlik edip seni bağısladı.” Bişr-i Hafi amcasından bunları duyunca feryada gelir “ey cömertlik sahibi, ey bütün varlıkların hayat kaynağı, güç kudret sahibi, ben O'nun bir adını sakladığım için benim bunca günahımı affetti ki O'nu unutmuş ve yabancı olmuş bir haldeydim. O ise adımları unutmayıp hayır ve lütufla andı” diyerek candan bir ah kopartır ve düşer bayılır. Bişr-i Hafi bir süre sonra uyanır, ne kadar kölesi varsa hepsini azat edip bütün malını sadaka olarak dağıtır. Ardından gönlünde Allāh aşkı, dilin zikri, yalın ayak Mekke yoluna düşer.⁷⁹

Bişr-i Hafi dünyanın bir zulüm kapsısı olduğunu anlar.⁸⁰ Gönlü Hakk'ın aşkıyla öyle dolar ki bir daha hilebaz dünyaya meyledip arzu duymaz.⁸¹ Hakk yolunda canından ve başından geçer, Allāh'tan gelen hayra da şer'e de razı olur.

Bişr-i Hafi, öyle bir makama ulaşır ki sonu şu hale erişir; can gözü açılır ve gözüne birlik nurundan sürme çekilir, gönlüne marifetler dolar, gördüğü şahit olduğu ne varsa ne hikmette olduklarını bilir ne tarafa baksın Hakk'ın nurunu görür olur. Onun yalınayak yürüdüğünü görenler sual ederler “ya Bişri niçin öyle yalınayak yürürsün bunun sırrı nedir? Cevap verir; “nereye baksam Cenab-ı Hakk'ın nurunu görmekteyim. O'nun yarattığı bu yeryüzü örtüsüne ayakkabıyla basmaya utanırım ondan sebep bu hal üzere yürürüm” der.⁸²

Bişr-i Hafi'nin yalınayak yürümesi sebebiyle geçtiği yol üzerinde ne türlü hayvanat varsa at, deve, eşek, katır, köpek hepsinin kulağına Hakk'tan ses ulaşır, geçtiği yeri temiz tutsunlar ki ayağına necis nesne bulaşmadan yürüsün.⁸³

Şair Bişr-i Hafi'nin hikayesini anlattıktan sonra dinleyenlere bu kıssadan nasihat almalarını söyleyerek kıssayı bitirir.⁸⁴

⁷⁸ B. 216-225

⁷⁹ B. 226-236

⁸⁰ B. 252

⁸¹ B. 253

⁸² B. 275-285

⁸³ B. 325-334

2.3.1.2.6.2 *Hasan Basri*

Enes B. Malik'in talebesi. Alim ve zahid. Eserde Hüseyin. b Sirozî diyar diyar gezip vaz veren sahte sufileri eleştirir. Bunu da Hasan Basri'den naklederek anlatır. Buna göre şehir şehir gezip vaz veren bu sufilerin niyetleri halkın selameti değildir.⁸⁵kendi nefslerinin esiri olmuş ona hizmet edip halkı da aldatırlar.

Ḥasan-ı Başrî ol şeyḥ-ı mu'azzez

Bu naḫli va'z iderdi eyleyüp yaz B. 2336

2.3.1.2.7 *Ayet İktibasları*

Müellifin Ayetleri Tefsir Etme Yöntemi: Cāmiü'n-Nesâyiḥ genel itibariyle tasavvufî tefsirin⁸⁶ tatbik edildiği bir eserdir. Şair iktibas yaptığı ayetin tamamını değil bir kısmını eserine alarak bağlamından koparıp kendi düşüncesine uygun şekilde kullanmıştır. Biz tespit ettiğimiz ayetlerin eserde geçen haliyle değil ayetin tamamını vererek mealıyla birlikte aşağıda vermeye çalıştık.

İnne el hasenati yuzhibne es seyyiāti (Hud suresi , 114. Ayetin)

“Muhakkak (hasenat) iyilikler, kazanılan dereceler yok eder kötülükleri” B.54-55

Ve nahnu akrebu ileyhi min habli el veridi Kâf Suresi 3. Ayet

“ve biz ona lahdamarından daha yakınız.” B.346-347

Len tenâül birre hatta tunfikû mimmâ tunibbun ve mâ tunfikû min şey'in fe innallahe bihî alîm. (Āl-i İmrân suresi, 92. Ayetin)

Allāh yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allāh onu hakkıyla bilir. B.346-347

⁸⁴ B. 338

⁸⁵ B. 2345-2346-2347-2348-2349

⁸⁶ Süleyman Uludağ İşârî Tefsirî, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, 2001, İstanbul 23. C. s424-428 “Sufinin kalbine doğduğu kabul edilen işaretlere dayanarak ayetleri yorumlaması.

Errahmânu ‘alâ-l’arşı-stevâ (Taha suresi 5. Ayet)

Rahman Arş’a istiva etmiştir, hükmetmiştir. B.451

Elif-Lam-Mîm, Allāhu lâ ilâhe illâ hüve-lhayyu-lkayyûm (Ali İmran sure 1.2. ayeti)

Allâh, O’ndan başka tanrı olmayan, diri, her an yaratıklarını gözetip durandır. B.516-517

Kale teala ‘Azîzun zû-ntikâm (İbrahim Suresi 47. Ayet)

Allâh (c.c.) dedi ki Allâh Azîz’dir, intikam sahibidir. B.533

Ennasü yünevîm iza matu intebehu.

İnsanlar yıkudadırlar, öldükleri vakit uyanırlar. B.534

Bu ibarenin başına şair “kale tea’la” diyerek ayet olduğunu söylemiştir. Ancak bu ibare İmam-ı Gazali’nin eserlerinde hadis olarak naklolunmuştur.

Ve sekâ-hum rabbu-hum, şarâben tahûran (İnsan suresi, 21. Ayet)

Allâh onlara temiz içecekler ve şaraplar içirdi B.645-646

Men kane fî hâzihî a’mâ fe hüve fî el âhireti a’ma ve edallu sebilen (İsra suresi 72. Ayet)

Bu dünyada kör olan âhirette de ködür, yolunu daha da şaşırmıştır. B.662-663

Eserde miraç hadisesinde ‘etehiyat’ arapça verilmiş açıklamasına gidilmiştir.

Et-tahiyâtü lillâhi vessalevâtü vettayyibât.

Her türlü hürmet salavat ve bütün iyilikler B.1281-1282

Esselâmü aleyke eyyühen-Nebiyü ve rahmetullâhi ve berakâtüh

Allâh-u te’alaya mahsustr. Ey Nebî Allâh’ın selamı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun. 186b/B.1291-1292

Esselâmü aleynâ ve alâ ibâdillâhis-sâlihîn

Selâm, bize ve Allâh’ın kullarının üzerine olsun. 1295-1296

İnallâhe ve melâikete-hu yusallûne alen nebiyyi yâ eyyuhâ ellezîne âmenû sallû aleyhi Ahzâp Suresi 56. Ayet.

“Allâh ve melekleri Peygambere salat etmektedirler. Ey iman edenler. Siz de ona salat edin ve tam teslimiyetle ona selam verin” B.1313-1314

Küntum hayra ümmetin uhricet li en nâsi te'murüne bi el ma'rûfi ve tenhevne an-il münkeri (Al-i İmran suresi, 110 ayet)

Siz insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği meredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız. B.1315-1316

Küllü nefsin zâikatü el- mevt (Ankebût suresi 57. Ayet)

Her canlı (nefs) ölümü tatacaktır. B.2042

Sümme kaset kulûbu-kum min ba'di zâlike fe hiye ke el hicâreti ve eşeddü

kasveten ve inne min el hicareti lema yetefecceru min-hu el enhâru ve inne min-

hâ lemâ yeşakkaku fe yehrucu min-hu el mâu (Bakara suresi 74. Ayet)

Bundan sonra kalpleriniz yine katılaştı; artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır. Taşın öylesi var ki ondanırmaklar kaynar; öylesi de var ki çatlayıp bağrından su fişkirir. B.2185-86

Ve min en nâsi men yekülü amenna billahi (bi allâhi) ve bi el yevmi el âhiri ve mâ hum bi mu'minîne (Bakara suresi 8. Ayeti)

İnsanlardan öyleleri vardır ki “Allâh’a ve ahiret gününe inandık” derler oysa onlar inanmış müminlerden değillerdir. B.2295-2296

ve mâ hum bi mu'minîne (Bakara suresi 8. Ayetin devamı)

ve onlar mümin değillerdir. 215b/B.2313-2314

E ve lem yarev enna halakna lehüm mimma amilet eydınyâ en'amen fehüm leha malikün. Yasin Suresi 71. Ayet.

“Görmediler mi ki, biz onlar için, ellerimizin(kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da nlar bu hayvanlara sahip oluyorlar” 219b/2430-219b/2431

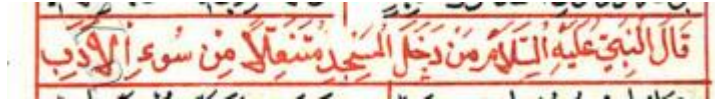
Ve zellelneha lehum fe minha rakubuhum ve minha ye’kulun. Yasin suresi 72.

Ayet.

“Biz, o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Onlardan bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler” 219b/2437-219a/2438

2.3.1.2.8 Hadis İktibasları

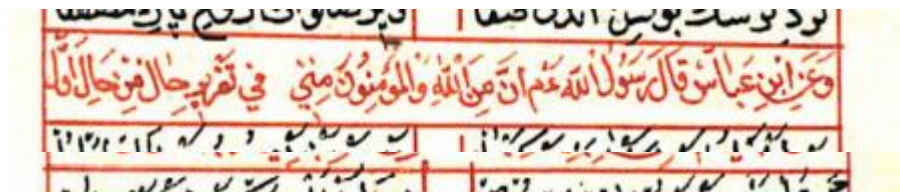
Şairin ayet iktibaslarında uyguladığı yöntemi hadis iktibaslarında da kullanmıştır. Buna göre şair ortaya attığı bir fikri ya da konuyu desteklemek sağlam bir kaynağa dayandırmak için ona uygun hadis iktibasları yapmıştır. Ancak şair kullandığı hadislerin sahih olup olmadığına çok dikkat etmemiştir. Örneğin beyitlerde hadis olarak geçen ibarenin İmam Gazali’ye ait olduğu bilgisi bulunmaktadır. Bunun gibi sahih olmayan kaynaklardan da aldığı ibareleri şair hadis olarak kullanmıştır.

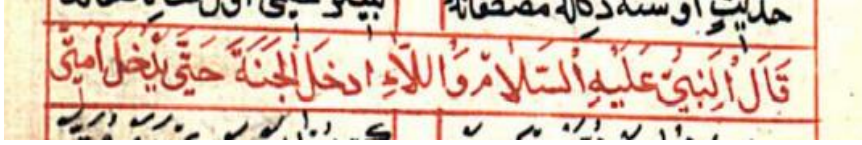
Hz. Peygamber buyurdu mescide ayakkabı ile girmek edepsizliktendir.

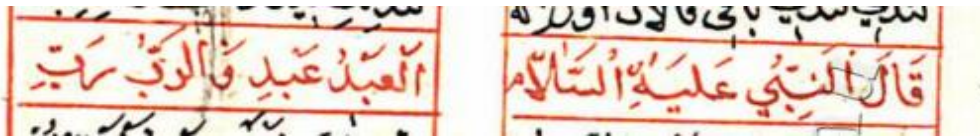
Peyygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh’ın evidir, peygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh’ın arşıdır.

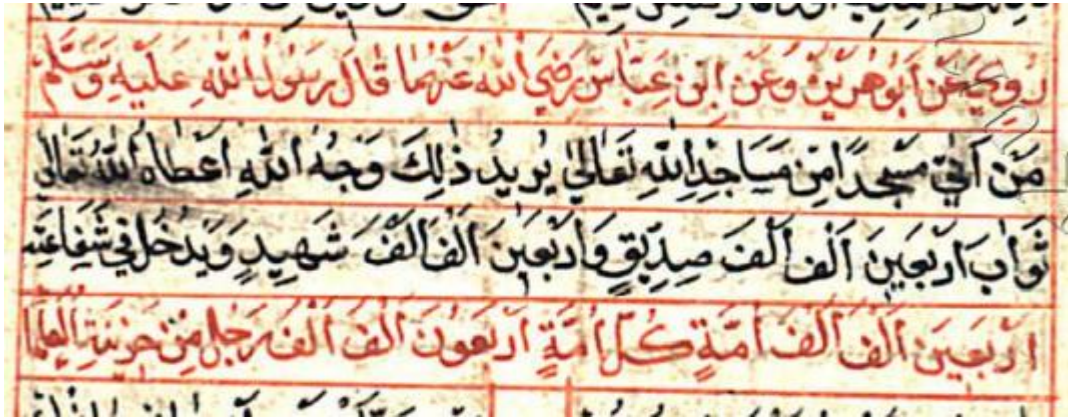
İbni Abbas'dan rivayet olunur, "Resulullah buyurdu ban Allah'tanım, müminler de benden"

Peygamber aleyhisselam buyurdu "ümmetim cennete girmeden ben de girmem."

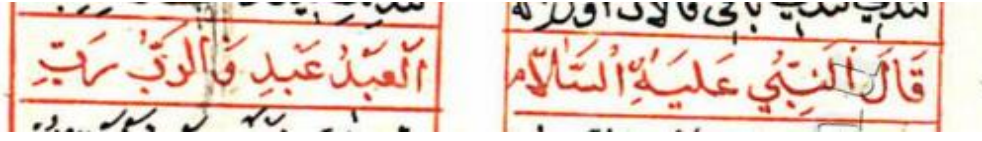
Resulullah buyurdu kul kuldur, Rabb da Rab'dır.

Ebu Hureyre ve İbni Abbas'dan radiyallāhu anh rivayet olunur ki " Resulullah aleyhisselam dedi ki bir kişi Allāh rızası için mescide gidip namaz kılsa onun sevabı kırk bin şehit sevabına ve Hz. Muhammed'in şefaatine mazhar olacağı kadar olur. Ebu Hureyre ve ibni Abbas'dan (r.a.) rivayet olunur ki Resulullah aleyhi selam dedi kim yönünü mescide çevirirse o Allāh'a çevirmiştir. Ve (kıldığı) namazın sevabı kırk bin şehit ve ümmetim tüm ümmetlerinkinden kırk bin kattır gibi.

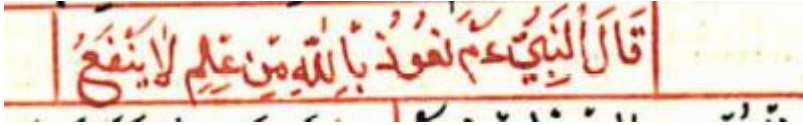
Al-i İmran Suresi 185. Ayetinin ilk ibaresi "Her nefis ölümü tatacaktır "Peygamber aleyhisselam dedi "müminler ölmezler geçici hayattan ebedi hayata gideceklerdir."

Peygamber aleyhisselam buyurdu “kul kuldur, Rabb Rabb’dır.”

“Ya Davud kalbi dünya sevgisi ile dolmuş kimseye ibadet yolunu sorma onlar bilmezler”

Peygamber aleyhisselam buyurdu “faydası olmayan ilimden Allah’a sığınırım”

Hadisler, yukarıda görülen ibare halinde verildiği gibi eserde nazmı şekliyle de geçmektedir.

Bu ‘âlem ‘âlem-i aşğardur uş bil

İder Allāh Resūlı böyle te’vīl 445

Göñüldür kevn-i ekber cūd-i insān

Kim anda naqş-ı maḥlūḳ cümle yeksan 446

Resūlullāh buyurmuş dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur’ân birle izhār 593

Didi evvelki zāhir kıldı Allāh	
Benüm nūrum kılupdur Һazret Allāh	594
Ve hem dir bir Һadisde rūhum evvel	
‘Ayān itdi ve kıldı hem mükemmel	595
Dağı dir bir Һadisde evvel ‘aqlum	
İdüpdür uşta andandur bu naqlum	596

2.3.1.2.9 *Dini ve Tasavvufi Terimler*

2.3.1.2.9.1 : *Āb-ı hayat / Āb-ı Hayvān*

Ölümsüzlük sunan hayat suyu.

Çü sen Hızır ol senüpdür **āb-ı Һayvān**
Hemān kıvduş o dem sırrında eyvan B.629

Hemān birdür vücūd bāķ Һayy u Zāta
Dilerseş iresin **āb-ı Һayāta** B.28

2.3.1.2.9.2 : *Āb-ı Kevser*

Kevser suyu, cennete bulunan bir suyun adı.

Buyurdu **āb-ı kevser** birle lafzın
Şaĥābe sa’y ider kıлмақda Һıfzın B.603

2.3.1.2.9.3 : *Ābid*

Samimi bir kalp ile kendini ibadete veren kimse.

Çıkar anlardan da ‘ālimler ulu

‘Ābid u zāhid ve hem yüzi şulu B.1777

Hağ’uñ dostları var şālih ve ‘ābid

Olarla yoldaş ol andan yola gid B.2355

2.3.1.2.9.4 : *Aksa*

Müslümanların ilk kıblesi, kutsal olarak kabul edilen mescit.⁸⁷

O nesne görmez aşla kanda baksa

Ne Ka‘be fark ider ol ya ne Akşā B.370

2.3.1.2.9.5 : *Ālim*

Ve ‘ālimler şehidler şālihān bil

Bular andan olundı pes min kıl B.556

Anuñ bir kısmı cāhil biri ‘ālim

Şağın cehl içre kılma olma zālim B.2248

2.3.1.2.9.6 : *Ā‘māl*

Kulun beden ve kalple yaptığı işler

⁸⁷ NEBİ BOZKURT, TDV İslâm Ansiklopedisi’nin 2004 yılında Ankara’da basılan 29. cildinde, 268-271 numaralı sayfalarda)

Yiğitlikde olan ā‘māl beğāyet sevgülü olur

Muḥabbet birle eylerseñ şanasın bal u yağ olur 2423

2.3.1.2.9.7 : *Asfiyā*

Bütün kötülüklerden kalbini arındırmış saf temiz kimse, ermiş.

İkinci anda cümle enbiyānuñ

Ve hem bil aṣfiyā vü evliyānuñ 455

2.3.1.2.9.8 : *Āyet*

Ayet; Allāh’ın varlığının delili, mucizesi manasında. Kur’an’daki surelerin cümlesi.

Bu āyet ma‘nisiyle muttaşif ol

Olupdı ol bu yüzden gösterür yol 346

Delīl uşta işit āyāt anuñdur fazlı hem ğāyāt

Zehī minnet zehī devlet dilünđe ola ger adı 1312

2.3.1.2.9.9 : *‘Ayn-ı Vahdet*

Birlik pınarı

Muḥammed ‘ayn-ı vahdet kandan oldı

Bu eşya niçe andan yaratıldı B.562

2.3.1.2.9.10: *Azrāil*

Allāh’ın can alması için görevlendirdiği dört büyük melekten biri

Aña geldükde ‘**Azrā**’ il haber dir

Rızā vü cennet emrin ide tedbir B.59

2.3.1.2.9.11: **Azāb**

Allāh’ın c.c. emir ve yasaklarına karşı gelenlere kabir hayatında ve ahirette verilen ceza.

100 Ki yā ‘Īsā bu kul ‘āşiydi gāyet

Ve fācirdi ‘**azāb**’ itdüm begayet B.100

2.3.1.2.9.12: **Ayn’el-Yakīn**

Bilgiyi görölür hale getirip gözle görüp öğrenmek.

Ve hem ‘ālimlerūñ var anda kālī

Meger ‘**ayn’el-yakīn**’ olmaya hālī B.485

2.3.1.2.9.13 **Bast**

Kalbe gelen ferahlık hali.

Beyāzid ol velī dir bir rivāyet

Gönjül kabz olısar nefis ola ger bast B.497

Gönjül **ķabz** olması nefis **bastı**dur dir

Var imdi aña göre eyle tedbir B.498

2.3.1.2.9.14: **Bātın**

Gizli, içte olup görünmeyen.

Ne‘üzübillāh anuḡ ḡālin bil aḡir

Ḳatı müşkil-durur **bāḡın** u zāhir **B.2403**

2.3.1.2.9.15: *Besmele*

“Baḡışlayan ve esirgeyen Allāh’ın adıyle” manasına gelen, ‘Bismillāhirrahmānirrahim’ ibaresinin adı.

Eserde besmele bir başlık altında verilmiş olup faziletleri kıssalardan ve menkıbelerden örnekler verilerek anlatılmıştır.

Besmele, “bismillāhirrahmanirrahīm” Cenab-ı Hakk’ın üç ismini kapsaması, Kur’an-ı Kerim’in besmele ile başlaması Hz. Peygamber’in ‘besmele ile başlamayan işlerin bereketsiz ve neticesiz kalacağını’ belirten hadisinin yanında, sözlü ya da fiili sünnetinde_de besmeleyi tavsiye etmesi gibi sebeplerden dolayı Müslümanların hayatında önemli bir yere sahiptir. Bu önemi hayatlarının her alanında göstermeye çalışmışlardır. Edebiyat da bu alanlardan birisidir. Şiirlerde, ilim ya da sanat için yazılan eserler hep besmele ile başlar⁸⁸

Hüseyin Bin Ahmet Şirozī, ele aldığımız Cāmiu’n-Nesāyih adlı eserinde besmeleye geniş bir yer vermiştir. Basmelenin faziletlerini aktardığı 389 beyitlik bölümde farklı farklı hikayelere, hadis rivayetlerine, ayet iktibasına yer yer nasihatlere ve bir kısmı nasihat olan manzumelere de yer vererek hem konuyu hem de anlatımını zenginleştirmiştir. Biz bu bölümde nasihatler hariç diğer hikāye ve rivayetleri aşağıda günümüz Türkçe’si ile vermeye gayret ettik.

Hüseyin Bin Şirozī bismelenin faziletlerine

Yine başlayalım bir hoş hikāyet

Ki Bismillāhdan olsun ol rivayet

diyerek başlar.

⁸⁸ Kemal Yavuz *Bir Ömrün Yazıları*, 1. Cilt, s23-24

Şair ilk olarak Cenab-ı Hakk'ın besmeleyi çeken kullarına karşı cömert davrandığını dile getirir ve Hz. Peygamberden rivayet vererek kulun besmele çekmesi üzerine kıyamete kadar Allah'ı tesbih eden nurdan kuşların vasfını yapar.

Resulullah (s.a.v) buyurdu bir kul 'Bismillah' dediği zaman ağzından hemen bir nur çıkar ve o nurdan Hakk teala yeşil bir kuş yaratır ve o kuşun büyüklüğü bu dünyaya yetecek kadar büyük olur. Yine ikinci kez dese, her türlü noksanlıklardan münezze olan Hakk'ın emriyle yine ağzından bir nur çıkar ve o nurdan yeşil bir kuş daha yaratır ve onun büyüklüğü kırk bin tane Kaf Dağı'ndan daha büyük olur. Üçüncü kez deyince yine ağzından bir nur çıkar ve o nurdan yeşil parlak nurlu bir kuş yaratılır. O kuşların sonu şuna erişir bir kimse Allah'ı (c.c.) tesbih etse besmele çekse o kişinin ağzında nurdan kuşları yaratılır. O kuşlar kıyamet kopuncaya kadar Hakk'ı tesbih ederler ve bunun sevabı da besmeleyi çeken kulun hanesine yazılır.

O kuşların büyüklüğüne karşılık gelen nurdan tabaklar olur ki büyüklüğü hiçbir tarife sığmaz. Bunlardan münafıklar lezzet alamazlar. Bu nuru Hakk'ın huzuruna götürüp ne yapalım diye sorduklarında Allah (c.c.); gidip cennet içine saçın da bu nurdan cennet melekleri aydınlansın.

Ayrıca Resulullah s.a.v. Allah'ın c.c. evrenin yaratıldığı ilk günden son güne kadar meydana gelen ve gelecek olan bütün olayları yazdırdığı kalemin vasfını nakleder. Kalemin kainatta meydana gelen her şeyin nasıl yazmaya başladığını şöyle anlatır;

Allah teâlâ nurdan bir kalem yaratır, o kalemde yüz boğum vardır, her bir boğumun arası elli yıllık yol mesafesindedir. Kalemin boyu ise beş bin yıl yol mesafesi kadardır. Hak teala kaleme "ey kalem ilmimden nelerin yaratıldığı ve nelerin yaratılacağını takdir ettiğim ne varsa yaz" diye emreder. Bunun üzerine kalem "yazmaya ne ile başlayayım? Deyince Cenab-ı Hak 'Bismillahirrahmanirrahim' diyerek yaz der böylece kalem yedi yüz yıl boyunca Hakk'ın emrini yazar.

Ardından Hak teâlâ kaleme emreder “kudretim ve yüceliğim için Muhmmmed (s.a.v.) ümmetinden bir kimse doğrulukla bir kez besmele çekse o kulun cehennem içine koyulmayacağını ve de yüz yıl ibadet etmiş ve yüz tane garibi doyurmuş gibi türlü hayır ve ihsan mertebeleri onun amel defterine yazılacağını yaz”

Şair İbn Abbas rivayet ederek Resulullah’ın eğer bir kul dert ile Hakk’ın ismini yani besmeleyi söylese o ismin her bir harfi için **dört bin sancak** yazıldığı gibi dört bin günahını affedip ve mertebesi dört bin kat yükselir.

Ayrıca Enes (r.a.) dan Hz. Peygamber her kim bu ismi (besmele) on bin kez derse onun bedeni cehennem ateşinde yanmaz ve sevdiklerini de cehennem ateşinden kurtarmış olur. Ayrıca Allah (c.c.) o kulu bütün zorluklardan azat eyler ve ömrünü uzatır akıbetini hayra çıkar. Azrail yanına geldiği zaman haber verir ve rızası ile onu cennete iletir hadisini nakleder

Hüseyin b. Sirozî besmelenin faziletlerini Hz. Muhammed (s.a.v.) ile Hz. İsa Peygamberin ümmetlerini kıyaslayarak yaparak anlatır sonunda da

Hz. Peygamberin mahşer günü Hz. Muhammed (s.a.v.) ümmetinin ammeleri onların iki rekât namazı İsrail kavminin bin rekât namazından daha faziletli gelir. Allah c.c. buyurur bunu sebebi namazlarında besmelenin olduğu zikredilir.

Budur emr-i irâdet eyle âğâz

Ki **Bismillâhiraḥmanirâḥim** yaz B.42

2.3.1.2.9.16: **Burâk**

Hz. Muhammed’in mir’aca götüren bineğin adı.

Ol **Burâk** eydür aña ya Cebre’îl

Çün yaratdı ‘âlemi Rabb-i-Celîl

2.3.1.2.9.17 **Cāh**

Makam, mevki.

Velī bāṭında aḥvāl oldı azğun

Murād-ı ʿizz u **cāh** olmağda mevzun B.2326

2.3.1.2.9.18: **Cāhil**

Bilgisiz olmak, tahsil görmemiş.

Anuñ bir kısmı **cāhil** biri ʿālim

Şağın cehl içre kalma olma zālim B.2248

Olur ʿālim dilinde kalbi **cāhil**

ʿAmelden olmuş ol pes huşk-ı sahil B.2315

2.3.1.2.9.19: *Cehennem / Tamu*

Allāh'ı c.c. İnkār edenlerin ve O'nun buyruklarına isyan edip uymayan günahkarların gideceği yer.

Diye-çün şıdk u ihlās birle anı

Koyunmaya **cehennem** içre cānı B.46

İşidmezler bugün anlar qasāvet artdı çün qalbde

Tamuya müsteħaḳ ola dıḳana hem qulaqları B.2232

2.3.1.2.9.20 *Cebrāil*

Allāh'ın vahiy ve buyruklarını peygamberlere bildirmekle görevli dört büyük melekten biri.

Bir gice ol Hādi Rabb-ü-Celīl

Bir nidā itdi kim dir yā **Cebre'īl** B. 1083

2.3.1.2.9.21 *Cennet / Uçmağ*

Dini terim olarak cennet: ölümden sonra müminlerin ebedi mutluluk içinde kalacakları yer.

Girüp **cennetlere** şād ola ol ḳul

Ne kim ḳılsa bununla ola maḳbūl B.64

Didi vāllahi ben ümmetsiz kim iy Ḥaḳ

Kim **uçmağa** girimeyem muḥaḳḳaḳ B.1234

2.3.1.2.9.22 *Cihād*

Müslüman kişinin İslam dini uğruna yaptığı savaş.

Ger eger dünyā ʔolusı olsa küffār ben **cihād**

Eylesem kırsam oları ʔulfukārla bāḥ[t]iyār B.1593

2.3.1.2.9.23 *Cuma*

Kutlu ve mübarek gün.

O cerrāḥa ki **Cuma**‘ sermāyesi

Bāl ile ot ma‘acūndur mayası B.2393

2.3.1.2.9.24 *Dar-ı Bekā*

Ahiret

Bilünüz kim yakın olmuşdur firāk

Dār-ı beḳā olısar bana ʔurak B.1761

2.3.1.2.9.25 *Derviş*

Bir tarikata girip şeyhe bağlanan ve nefisini terbiye eden kimse.

Yüri **dervişlere** ʔa‘n itme zinhār

Olara ne irersin olduḡ **evkār** B.311

Evet **derviş** ṣaḥīḥ olmaḳlarındur

Sülük-ı‘ilm ile ʔolmaḳ gerekdür B.312

2.3.1.2.9.26 *Dua*

Dua; Kulun Allāh karşısında acizliğini bilip O'na yönelerek O'ndan yardım ve istekte bulunması.

Duā' dan oldu çün fāriğ hemān-dem evi üstüne

Yıkılıp kaldı altında **şehīd** oldu virüp ol cān B.177

Şoğra pes eyitdi **du'ā** ol anlara

Ol münevver ol mu'azzez cānlara B.1028

2.3.1.2.9.27: **Duha ile ile Necm sureleri 'velleylī', 'vedduha', 'Kābe-ķavseyn' 'mātağa'**

Bu beyitte Hz. Peygamberin yüzü, saçı, kaşı ve gözleri Duha ve Necm surelerinin bazı ayetleriyle ilişkilendirilerek benzetme yapılmıştır. Duha kelimesi “kuşluk” manasına gelmektedir. Hz. Peygamberin yüzünün nur saçması etrafını aydınlatmasından ötürü ‘vedduha’ ayetine benzetilmiştir. ‘velleyli’ kelimesi de gece demektir. Hz. Peygamberin saçlarının rengi siyah olması hasebiyle geceye gecenin karanlığına benzetilmiştir.

İkinci mısradan ise Necm suresinin 9. ve 17. ayetlerinde geçen ‘kabe-kavseyn’ ile ‘mataga’ kelimelerini kullanmıştır. ‘kabe kavseyn’ lafzı “iki yay ucu kadar hatta daha yakın” şeklinde ifade edilmektedir. Bundan hareketle şair Hz. Peygamberin kaşlarının birbirlerine olan yakınlığını bu ayetin manasıyla ilişkilendirerek ifade etmiştir. 17. Ayette geçen ‘Matağa’ lafzı ise “göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı” manasından olup Hz. Peygamberin gözlerinin dünya nimetlerine karşı yönelmemesi şeklinde ifade edilmiştir.

Sāçı '**velleyl ü yüzidür 'vedduha'**

Kābe-ķavseyn kaşı çeşmi **mātağa** B.851

2.3.1.2.9.28 **Ebrār**

Hayırlı ve takva sahipleri.

Resūlullah buyurmuş dir ol **ebrār**

Müfessir sırr-ı Kur'ān birle izhār B.593

2.3.1.2.9.29: **Ehl-i Beyt**

Hız. Muhammed'in (s.a.v.) ailesine ve ev halkına mensup olanlara verilen isim.

Didi kim hoş-geldünüz aḥbābumuz

Ehl-i beyt-i ālimüz aḥbābumuz B.1760

2.3.1.2.9.30: **Enbiya**

Peygamberler.

Muḳaddemdür cemi' **enbiyādan**

Münevverdür cemāli kibriyādan B.591

2.3.1.2.9.31: **Evlīyā**

Erenler, veliler emir sahipleri.

İkinci anda cümle evliyānuḡ

Ve hem bil aşfiyā vü **evliyānuḡ** B.455

2.3.1.2.9.32: **Farz**

Allāh'ın yapılmasını emrettiği dini hükümler.

Farz u sünnetdür bize olan ehem

Tā ki benümle olasız anda hem B.1734

Söyleyeler çok naşihat anlara

Farz u sünnet birle yol varanlara B.1779

2.3.1.2.9.33 **Gāfil**

Allāh ve peygamberden uzak kimse.

Şular kim adı insān kendi **gāfil**

Ne hāşıl aña anlardan çü gāfil B.484

2.3.1.2.9.34: **Günāh**

İsyān, haram işleme

Mu'allimden dahı kırk kişi Allāh

Günāhların bağışlar olgıl āgāh B.115

Kılur dört biñ **günāhın** maḥv ider Ḥaḳ

Dahı dört biñ merātib ref ider baḳ B.52

2.3.1.2.9.35 **Gusletmek**

Boy abdesti, madden ve manen temizlenmek.

Çaḳan kim ḳalksa bir mü'min ki **gusl** ide cenābetden

Arınmaḳçün ola ḥāliş işi ta ire aḳvādan B.1607

2.3.1.2.9.36 **Habā'is**

Kötü şeyler, pislikler.

Anuñ bir şınıfı anlardur ki hāliš

Muvaḥḥidlerdür itmezler **ḥabā'is** B.2284

2.3.1.2.9.37: **Hac**

Zengin müslümanların Zilhice ayında yaptıkları ibadet. İslamı beş şartından biri.

Didi beş vaḳt kılduğın aña anı

Şavmı bir ay **ḥaccı** bir kez ol Ğanī B.1401

2.3.1.2.9.38: **Hadīs**

Hz. Peygamberin sözleri ve beğendiği davranışlar.

Budur ol ḳavl-i Aḥmed gör **ḥadīsın**

Olar kim bu işe tevbe ḳılasın B.269

Hadīsı uşta dinle Muştafā'nun

Nebīler hātimi ol şah-ı şafānuñ B.1234

2.3.1.2.9.39: **Hadis-i Kudsi**

Lafzı Hz. Peygamberden, manası Allāh'tan olan sözler.

Nitekim didi ol 'Allām u Ğaffār

Ḥadīs-i ḳudsi içre şöyle kim var B.2362

2.3.1.2.9.40: *Hamd Emek*

Her ne halde olursa olsun kulun Allāh'tan gelene razı olması.

Amīne çün yüklü oldu Aḥmed'e

Cümle 'ālem cūşa geldi **ḥamd ide** B.900

2.3.1.2.9.41: *Harām*

İslam dinin yasakladığı davranışlar.

Ḥarāma varmadan anı beri ol

Budur ol pes kapu buldunsa ger yol B.398

Hem **ḥarām** itdi erenler geymesün

Ta müsülmanlık libāsın yoymasun B.1448

2.3.1.2.9.42: *Havf*

Tarikat'te bir derece ve makam, havf ve reca ile kullanılır.

Üçüncü tavrudur **ḥavfuḡ** maḳāmı

Anuḡ ehlin 'aceb ol Ḥaḳ yaḳa mı B.466

2.3.1.2.9.43: *Helāl*

Yapılması dinen yasak olmayan davranışlar.

Helāl itmişdür anlar ḥalka anı

Evet vay başına aḡa sögeni B.307

Ger geyerse geysün ‘avratlar **halāl**

İlla fahr idüp geyen bula melāl B.1450

2.3.1.2.9.44: **Hidāyet**

Hakkı bulma, doğru yolda olma.

Şunuñ kim ‘āklı var buña baķına

Hidāyet ehli anlardan şaķına B.324

2.3.1.2.9.45: **Huri**

Cennet kızı.

Buyurdı anlaruñ haķķında ol yār

Hūrilerle melekler her ne kim var B.80

2.3.1.2.9.46: **İbadet**

Emredilen şeyleri yapma.

Diliñde vird idin sen anı dā’im

‘**İbādet** bil anuñla ola ķā’im B.77

2.3.1.2.9.47: **İhlās**

Kulun yaptıķı bütün ibadet ve davranışlarda sadece Allāh’ın rızasını gözetmesi ve samimiyetle inanması.

Ve hem bil hiç eser qalmaz beşerden cümle maḥv olur

Gören ol görünen ol'dur degildür ğayri kı l **ihlāş** B.354

Münevverdi cihān içinde ol ḥāşş

Hemīşe 'ādetiydi 'ilm ü **ihlāş** B.2235

2.3.1.2.9.48: **İlm**

Bilmek, öğrenmek.

Münevverdi cihān içinde ol ḥāşş

Hemīşe 'ādetiydi '**ilm** ü ihlāş B.2235

2.3.1.2.9.49: **İhlās Sūresi**

Kur'ân-ı Kerîm'in yüz on ikinci sūresi.

Ne derlü ger oqursañ ismi iy yār

Hem **ihlāş sūresin** eylerse tekrar B.385

2.3.1.2.9.50: **İmān**

Hz. Muhammed'e ve getirdiklerine gönülden inanma.

Bu aḥvālçün zuhūr itdi unuttum 'ışkın 'avratuñ

Baḡa 'arz eyle tiz **imān** bilem nedür edeb erkân B.53

Qalkdılar **imān** getürdiler yine

Qıldılar ikrār olar da bu dīne B.1027

2.3.1.2.9.51: **İslām**

Allāh'ın kullara Hz. Muhammed vasıtasıyla bildirdiği son ilāhi din.

Anuñ ol ıavrına şadri diyeler

Olupdur ma'den ol **islāma** dirler B.464

2.3.1.2.9.52: **Beni İsrāil**

“İsrāil” hazreti Yakub'un lakabıdır. Kur'an ve Tevrat'ta onun soyundan gelenlere “Beni İsrāil” (İsrāiloğulları) denilmektedir

Namāzları bularuñ şöyle kim var

Beni İsrā'il'ün kavminün iy yār B.69

2.3.1.2.9.53: **Ka'be**

Müslümanların namaz kılariken yöneldikleri ve hac vazifelerini icra ederken etrafında döndükleri mabet.

Gökden indi üç 'ālem ol gicede

Dikdiler birisin anuñ **Ka'be'de** B.926

2.3.1.2.9.54: **Kābe-Kavseyn**

“İki yay aralığı kadar yahut daha da yakın oldu” manasında Hz. Muhammed'in Miraç'ta Allāh'a olan yakınlığı.

Pes eyle olsa bil ol nūr-ı kevneyn

Anuñün oldu menzil **Kābe-Ḳavseyn** B.582

2.3.1.2.9.55 **Kabz**

Kabz ruha gelen manevi sıkıntı, zıttı bast'dır.

2.3.1.2.9.56: **Kāfir**

Hız. Muhammed'in getirdiklerine inanmayan.

Dağı hem cümle **kāfirler** ne kim var

Çarahlıkdadır anlar olmaz envār B.459

2.3.1.2.9.57: **Kālem**

Kāinatın yaratılmasında kıyametin kopacağı zamana kadar olan bütün olayları kaydedip yazan kalem.

Ki ya'ni levh ü **qalem** cennet cehennem yirler gökler

Bulardan **ol** kılpdur **hak** eşit ne resme ol Hānnān B.700

2.3.1.2.9.58: **Kanā'at**

Kulun nasibine düşene razı olması, az ile yetinmesi

Tevekkül atına bindi **kanā'at**

Çuşağın beline çaldı tutu dār B.250

2.3.1.2.9.59: **Kibir**

Kişinin kendisini başkalarından üstün görmesi; büyüklenme.

Tekebbür olma kim ol fi'l-i şeytān

Az olur ehl-i **kibr** olanda ĩmān B.272

2.3.1.2.9.60: **Kilise**

Hıristiyan dinine mensup kişilerin ibadetlerini yaptıkları mabet, tapınak.

O gice biñ bir **kelise** ubbesi

Yire gedi dşdi bunlar amusı B.993

2.3.1.2.9.61: **Kelime-i Tevhid**

Allh'ı birleme sz. Lailahe illAllh. Allh'tan başka İlah yoktur.

Ve L-ilheillllah Muhammed hem Reslullh

Bular hep ubbe stnde yazılmıştır y Sbhn B.172

2.3.1.2.9.62: **Kul**

Abd, ibadet eden kul.

Girp cennetlere şd ola ol **ul**

Ne kim ılsa bununla ola mabl B.64

2.3.1.2.9.63 **Kıyamet**

Semv dinlerde dnya hayatının son bulup her şeyin yok olmasıyla llerin dirilmesinden sonra ahiret hayatının başladığı, insanların hesaba ekildiği zaman.

Reslullah buyurdu n **ıymet**

opup kim ola mamr kim melmet B.65

Ol **ıymet** gnlerinde urtıla

Od 'azabından gnhlar rtle B.1561

2.3.1.2.9.64: **Kur'an**

İndirilen dört ilahi kitaptan sonuncusu. Cebrail aracılığı ile Hz. Muhammed'e gönderilen kutsal kitap.

Anı **Qur'an**'da ma'lûm itdi Allāh

'Amel kılsañ günāh maḥv ola her gāh B.53

2.3.1.2.9.65: **Kudüs**

Mescid-i Aksa'nın içinde bulunduğu, üç ilahi dinde kutsal sayılan şehir.

Ṭarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münir

Ḳuds'e irdi ol güzeller şāhı mīr B.1166

2.3.1.2.9.66: **Küfr**

Hakikati örtmek gizlemek, inkar etmek, Allāh'ın gönderdiği peygambere inanama, söylediklerini tastik etmeme.

Ki ta bilsin olar **küfri** imānı

Munāfıqlarda ne ola pes aynı B.2294

2.3.1.2.9.67: **Levlāke**

Kudsi hadis olarak kabul edilen "sen olmasaydın alemleri yaratmazdım" cümlesinin baş kısmı.

Ḥaḡ saña geydürdi **Levlāk** ḥil'atın

Senden aldı cümle maḥlūk ḥil'atın B.1174

2.3.1.2.9.68: *Levlāke Levlāke*

“Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” kudsi hadisinin ‘sen olmasaydın’ kelimesidir.

Buḡa şāhid durur ‘**Levlāke Levlāk**’

Anuḡün yaradıldı heft eflak B.607

2.3.1.2.9.69: *Len Terāni*

Allāh’ı görme isteḡine karşılık Hz. Musa’ya Allāh’ın cevabı “Sen beni göremezsın.”

Çü Mūsā kendilik yurdında durdı

Anuḡün “**Len Terāni**” lafzı irdi B.658

2.3.1.2.9.70: *Levh*

Kâinata Allāh’ın kudretiyle meydana gelmiş ve gelecek olan bütün vakaların yazıldığı yer.

Resūlullah eyitdi çünki Allāh

Ḳalem birle yaratdı **levhi** ol Şāh B.31

2.3.1.2.9.71: *Mālik*

Cehennemın āmiri olan melek.

Hem didi **Mālik’e** ḡamu ḡapusın

Yap ki görmesün o nāruḡ ḡapusın B 1102

2.3.1.2.9.72: *Mecusi*

Ateşe tapınılan Zerdüşt dinine mensup kimse.

Ol üç kim anı zulmetden yaratdı

Mecüsi kalbidür pes anla şartı B.457

2.3.1.2.9.73: *Mekke*

Kâbe'nin içinde bulunduğu, Müslümanların hac ve umre ibadetlerini yerine getirdikleri kutsal şehir

Baş açup yalın ayağ **Mekke**'ye ol

Sefer kıldı içinde 'ışk-ı dildâr B.234

Bir-idi ol **Mekke** şehrinde hemân

Aña benzer yoğ-ıdı bil ol zaman B.891

2.3.1.2.9.74: *Melek, Ferište, Melâik*

Allâh'a itaat edip secde etmek için yaratılan ve Hakk'ın emirlerini yerine getiren ruhani varlıklar.

İder Allâh ta 'âlâ vahy **melek**lere hemân ol dem

Nazar idün o kuluma nice kalkdı o taqvâdan B.1608

Sidreye varduğda şâh-ı enbiyâ

İtdi aña hep **melâ'ik** iktidâ B.1178

Dilerse ya'ni göndermek **ferište**

Yazar alnına anuñ pes her işte B.123

2.3.1.2.9.75: **Mescid**

Namaz kılınan ibadet yeri.

Olursız key mü'eddeb şöyle gāyet

İdüdüñ **mescide** girmeye 'ādet B.260

2.3.1.2.9.76: **Mevlūd**

Doğuş, doğmak, Hz. Peygamberin doğumu.

Muşafā'nuñ **mevlūdın** yād idelüm

Şekkerinden ağzumuz dād idelüm B.832

2.3.1.2.9.77: **Mikā'il**

Tabiat hadiseleri yanında canlıların rızkını dağıtmakla görevli, Kuran'da adı anılan dört büyük melekten biri.

Şağ yanına geçdi **Mikā'il** hemān

Cūşa geldi cümle kevn ile mekân B.1161

2.3.1.2.9.78: *Mi'rāç*

Hz. Muhammed'in Cebrail tarafından Recep ayının 27. gecesinde amcasının kızı Ümmü Hanî'nin evinden Mescid-i Aksâ'ya götürülmesi, orada ondan önceki peygamberlere namaz kıldırması ardından Burak'a bindirilip yedi gök katından geçip Sidretü'l-Müntehâ'ya varmaları Refref'e üzerinden yolculuğa devam edip Allâh'ın huzuruna arada hiçbir perde engel olmadan çıkması ve görüşmesi.

Aña Hâk eyledi ta 'zîm idindi kendüye maḥbûb

Ki **mi'rāca** 'uruc itdi geçüp seb'-i semavâtın B.517

2.3.1.2.9.79: *Mu'cize*

Peygamberlerden zuhur eden olağanüstü hadiseler.

Mevlûdinden çün biraz kılduḡ beyan

Mu'cizâtından diyem şimdi 'ayân B.1046

2.3.1.2.9.80: *Munāfik*

Mümin olmadığı halde kendini inanmış mümin gibi gösteren kimse.

Aḡuluyam baña aḡu ḡatdılar

Ol **münāfıḡlar** saña ḡaşd itdiler 1059

Ki ta bilsin olar küfri imânın

Munāfıḡlarda ne ola pes aynı B.2294

2.3.1.2.9.81: **Muvahhid**

Tevhide, Allāh'ın bir olduğuna inanan.

Anuñ bir şınfı anlardur ki hālîş

Muvaḥḥidlerdür itmezler ḥabā'îş B.2286

2.3.1.2.9.82: **Müfessir**

Kur'ān ayetlerini usulüne göre açıklayıp yorumlayan kimse.

Resülullah buyurmuş dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur'ān birle izhār B.593

2.3.1.2.9.83: **Münācāt**

Kulun Allāh'a dua ederek yalvarıp yakarması, niyazda bulunmasıdır.

Aña göre yarağ it imdi gel var

Münācāt eyle çok çok Ḥaḫ'a yalvar B.400

2.3.1.2.9.84: **Müsülmān**

Hız. Muhammed'e inanan kimse.

İmān 'arz itdi şeyḫ ol dem mecāzdan oldı ol hālîş

Ḥaḫikī 'ışka döndi çün hemān-dem oldı **müsülmān** B.54

Şakınur ol **müsülmānlar** ol işden

Sizi dünyā çıkarur şöyle başdan B.2394

2.3.1.2.9.85: *Mü'min*

Hız. Muhammed'in peygamberliğine inanan, İslam'ın bütün esaslarına iman edip kabul eden kişi.

Ya şol **mü'min** ki evvelden olar islām içindedür

Cem'i işleri Bismillah dimekdür dağı el-raḥman B.180

O **mü'minler** bulupdı anda imān

Anuñçün nürdan itdi bunda Raḥmān B.461

2.3.1.2.9.86: *Namāz*

İslam dininde Müslümanlar üzerine günde beş vakit yapılması farz kılınmış ve İslam'ın beş şartından biri olan ibadet, salat.

Ve amma bunlaruñ anlañ **namāzı**

İderlerdi Ḥaḳ'a her dem niyazı B.68

2.3.1.2.9.87: *Kıyām*

Namazda ayakta durma.

Gicelerde çok kılurdı ol **kıyām**

'Ādet-idi her dem itmeklik **şıyām** B.1431

2.3.1.2.9.88: *Nasrānı*

Hız. İsa'nın doğup yaşadığı yerin ismi Nasrān olmasından dolayı Hristiyanların anıldığı isimdir.

Yahūduñdur biri **naşrāninüñdür**

Ki zulmetden yaratdı virmedi nūr B.458

2.3.1.2.9.89: *Na't*

Hz. Muhammed'i öven şiirler.

Düşer mazhar pes ol zāta şifāta

Anuñçün lāyık oldu işbu **na'ta** B.567

2.3.1.2.9.90: *Nifāk*

İnsanlar arasında fitne çıkarıp bozgunluk yapma, ayrılıklara sebep olma.

Ol biri dağı **nifākdan** kırtula

Çok 'ayıblar anuñ-ıla örtüle B.1576

2.3.1.2.9.91: *Nübüvvet*

Allāh'ın emir ve buyruklarını vahiy yoluyla insanlara ulaştırın elçilik görevi.
Peygamberlik.

Risāletde mu'aḥḥar geldi illā

Nübüvvetde cemi'sinden[dür] evla B.590

2.3.1.2.9.92: *Resul*

Haberci, elçi. Allāh'ın elçisi Hz. Muhammed

Resülullah buyurmuş dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur'an birle izhār B.593

2.3.1.2.9.93: *Nebi*

Allāh'ın emir ve buyruklarını insanlara ileten elçi, haberci, peygamber

Kim degüldür ol ulu melek için

Ya ne mürsel **nebi** için pes o gün B.1543

2.3.1.2.9.94: *Meşayih*

Şeyhler.

Meşāyi[h] sırrıdur ol hāl-i ebrār

Görünüz kendilerden olmaz izhār B.2244

2.3.1.2.9.95: *Mürsel*

Gönderilmiş peygamber.

Kim degüldür ol ulu melek için

Ya ne **mürsel** **nebi** için pes o gün B.1543

2.3.1.2.9.96: *Nūr-ı ilāh*

Allāh'ın nuru

Olupdur ma'den ol **nūr-ı İlāha**

Anuñ ehli yakındur padişaha B.474

2.3.1.2.9.97: **Recā**

Tarikatte bir derece olup, kulun Allāh'ın rahmetinden ümidini kesmemesi.

Recānuñ yiri dördünci didiler

Recā emrin anuñ içre kodılar B.467

2.3.1.2.9.98: **Refref**

Miraç'ta Hz. Muhammed'in Sidretü'l-Müntehadan sonra yolculuğunu sürdürdüğü vasıta.

Pes Burāk kaldı yedincide hemān

Refrefe bindi pes andan ol zaman B.1199

2.3.1.2.9.99: **Resulullah**

Allāh'ın insanlara gönderdiği elçisi, Hz. Muhammed.

Resūlullah buyurmuş dir ol ebrār

Müfessir sırr-ı Kur'ān birle ızhār B.593

2.3.1.2.9.100 : **Rıdvān**

Cennetin amiri olan melek.

Didi **rıdvāna** müzeyyen eylegil

Cenneti hem geldiginden söylegil B.1100

Şad hezārān hūri vü **rıdvān** melek

Yüzlerin görmeklige eyler dilek B.1849

2.3.1.2.9.101 **Rivayet**

Hadis vb. haberleri senediyle aktarma nakletme.

Rivāyetdür Enes'den eydür ol yār

Ki peygāamber buyurmuş uşta tekrār B.55

‘Āişe aña **rivāyet** eyledi

Baņa peygāamber didi dip söyledi B.1028

2.3.1.2.9.102 : **Sahabe**

Hz. Muhammed'in arkadaşları.

Resülullah **şahābe** geydiler hep

Ayağkabın yabanda olmadı redd B.273

Buyurdi āb-ı kevser birle lafzın

Şahābe sa'y ider kılmağda hıfzın B.603

2.3.1.2.9.103 **Salavat**

Peygambere selam verme.

Ger dilerseñ bulasın andan şafā

Vir **şalavāt** ruħ-ı pāk-i Muştafā B.138

Ger dilerseñ Aḥmed'e yār olasın

Vir **şalavāt** hoş şafālar bulasın B.862

2.3.1.2.9.104 : **Salih**

İyi amel sahibi, dinin emrettiği hal üzere olan kimse.

Ve 'ālimler **şehidler şālihān** bil

Bular andan olundı pes min kīl B.556

Ḥaḳ'ıñ dostları var **şālih** ve 'ābid

Olarla yoldaş ol andan yola gid B.2358

2.3.1.2.9.105 : **Heşt Behişt**

Sekiz Cennet.

Heşt behiştüñ kapusın hep açdılar

Yoluna ya'ḳūt u gevher saçdılar B.1144

2.3.1.2.9.106 **Sevap**

Kulun dünya hayatında iyi ve ahlaki davranışlarına karşılık ahirette verilen mükafat ifade eden terim.

Ki tebdīl ide ya'ni Ḥaḳḳ te'ālā

Yüz fi'li **şevāba** ol te'ālā B.54

Elli vaḳtūñ hep **sevabın** bulalar

Çünkü anlar bu namāzı kılarlar B.1389

2.3.1.2.9.107 : **Sırāt**

Köprü yol, cehennemın üzerine duran, kulun sevap ve günahlarına göre kıldan ince ya da kılıçtan keskin köprü.

Götürem seni boynumdan **şırātı** geçerem tizcek

Diyüpede ala boynuna götürüp geçire kim var B.1631

Ꞑoyun ꞓandiller içre ‘arşun anı

Şırāt üzre gerek ꞓullara ya‘ni B.25

2.3.1.2.9.108 : **Sıyam**

Oruç.

Didi beş vaꞓt ꞓılduğın aña anı

Şavmı bir ay ꞓaccı bir kez ol ğanı B.1400

2.3.1.2.9.109 : **Sidretü’l-münteha**

Miraç gecesinde Hz. Peygamberin Allāh’la buluştuğı ve ilahi sırlara mazhar olduğı makam.

Pes andan anla Cebre’ıl ki **sidretü’l-münteha**daydı

Ve amma ba‘zılar eydür kim ol ol demde ‘arşdaydı B.1299

2.3.1.2.9.110 : **Sūfī**

Hak yolunda nefisle mücadele eden ꞓişi.

Ki şol **sūfi** ḥakīmler gibi kim var

Ḳurar ḥengāme bāzar içre bunlar B.2376

2.3.1.2.9.111 : **Sünnet**

Peygamberin hal söz ile Müslümanlara yapmalarını söylediği buyruklar.

Adımız ümmet-durur yoḳ **sünneti**

Böyle mi olur Muḥammed ümmeti B.1469

Farz u sünnetdür bize olan ehem

Tā ki benümle olasız anda hem B.1734

2.3.1.2.9.112 : **Sünnet İtmek**

Sünnet edilmek.

Gördiler kesmişler anuḡ göbegin

Sünnet itmişler hem ol begler begin B.995

2.3.1.2.9.113 : **Sülūk**

Manevi yolculuk. Bir tarikate giren sūfi /derviş kötü huylarından arınmak, nefislerini terbiye etme gayretleri.

Muḥabbet Ḥaḳḳ'a ma' dendür pes ol kān

Sülūk it gerçi vardur aḡa imkân B.470

2.3.1.2.9.114 : **Secde**

Namaz rukunlarından olan secde, kulun namazda alın, burun, el, diz ve ayak parmaklarını yere değdirerek Allāh'ın huzurunda yere kapanması.

O beş **secde** için ol **Rabb-ü-Mevlā**

Bu dem beş vaqt namāz emr itdi қavlā B.747

Secde kıldı toğdı ğı dem ol hemān

Ümmeti**çün** diledi emn ü emān B.974

2.3.1.2.9.115 : **Şehadet**

İman getirme.

Şehādet iderüz biz de o şāha

Ḥabībīdür **Resūl**ıdur o Māha B.818

2.3.1.2.9.116 : **Şehid**

Allāh yolunda din ve vatan uğruna ölen kimse.

Ve ‘ālimler **şehīdler** şālihān bil

Bular andan olundı pes min kīl B.556

Virile kırk biş **şehīd** deñlü şevāb

İki kez kırk biş ola ol bī ta‘ab B.1480

2.3.1.2.9.117 : **Şeriat**

İslam dininin ahlakî ve hukukî hükümlerin bütünü. Tamamı. İslamiyet.

Şerî'at ağılını bozdı bunlar

Đalâlet yazısına yazdı bunlar B.323

Dir vaşiyet eylerem şeri' size

Şeri' hıfz eyleş uyuy dâ'im bire B.1732

2.3.1.2.9.118 : **Şeyh**

Tarikatta önder kişi, hoca.

Sürüp geldi aña ol erişüp hizmetine çün

Bakar yüzine şeyh anuy şaramış şanasın za'ferân B.143

Bu halk anı yüzinden şey[h] şanurlar

Evet bildükde hâlin uşanurlar B.319

2.3.1.2.9.119 : **Şeytan / İblis**

Başta Hz. Ādem olmak üzere insanları çeşitli hile ve fitnelerle aldatıp felakete sürükleyen, ateşten yaratılmış ruhani varlık.

İlâhî sen 'ināyet kııl bizi bu nefse uydurma

Keremden qalbimiz şakla ki tā azdurmasun şeytān B.184

Çapansun çapular girmeye **iblīs**

Saça öğretmesün efkâr-ı telbīs B.401

2.3.1.2.9.120 : **Şirk**

Allāh'a ortak koşma.

Evet kalbinde **şirk** eyler dilinde çün ider ikrār

Olarıñ yoğdur imānı kılurlar da 'vāyı yalan B.2298

2.3.1.2.9.121 : **Tahiyyat**

Miraç'ta Allāh ile Hz. Peygamber arasında geçen ve namazda da ilk ve son oturuştu okunan kelime-i şehadeti de içeren Tahiyyat duası.

Oğudı pes **taḥiyyāt** pādişāha

Ve hem dir **ṭayyibāt** yüce şaha B.1281

2.3.1.2.9.122 : **Takva**

Kulun kendisini haramlardan ve şüpheli şeylerden uzak tutması ve sürekli Allāh'ın emrinde olması.

Didi bunu Resülullah haber virdi ol esnādan

İşidüp böyle 'uşşākı ki ta çıkmaya **taḫvādan** B.1606

2.3.1.2.9.123 : **Tevhid**

Birleme, Allāh'ın bir olduğunu söyleme.

Çekildi gözüne sürme o cānuḡ

Ki **tevḡid** nūr-ıla Ḥaḡḡ'dan pes anuḡ B.277

2.3.1.2.9.124 : **Tesbih**

Cenab-ı Hakk'ın her türlü kusur ve noksan sıfatlarından münezzeḡ olduğunu kalpten söz ve davranış ile dile getirme.

Olar **tesbiḡ** iderler **ta kıyāmet**

Ḳaçan ḡopmaḡa 'arz ola iḡāmet B.384

2.3.1.2.9.125 : **Tecelli**

Aḡikār olma, aḡıḡa çıkmak. Hakk'ın farklı mertebelerle müminin kalbine doḡması.

Baḡırlıḡla ider aḡa **tecelli**

Yine ol göz ile bulur teselli B.416

2.3.1.2.9.126 : **Tabl-ı Nübüvvet**

Peygamberlik davulu, Hz. Peygamberin doḡuşunu haber veren davul.

Ol gice **tabl-ı nübüvvet** urdılar

Ol gice şeyḡānı gökden sürdiler B.989

2.3.1.2.9.127 : *Tavaf*

Ka'be'nin etrafında dönme.

Şöhrə pes cümle melā'ik saf u sâf

Ka'be gibi itdiler anı tavāf B.1004

2.3.1.2.9.128 : *Tekbir-i ülā*

Namazda okunan ilk tekbir

Tekbīr-i ülā emrdür Teğriden anlañ i yār

Kim gözetse bula cennet raḥmet ide Bīr ü Bār B.1580

2.3.1.2.9.129 *Tevekkül*

: Müminin bütün kalbiyle Allāh'a itimat etmesi. Kulun her işini hallettikten sonra sonucunu Allāh'a bırakıp O'ndan gelene razı olması.

Tevekkül atına bindi ḳanā'at

Ḳuşağın beline çaldı tütupdār B.250

2.3.1.2.9.130 : *Tövbe*

Kişinin işlediği gūnahtan ötürü pişmanlık duyup tekrar o gūnahı yapmamaya söz verip Allāh'tan af dilemesi.

Tövbeden her-demde ḥāli olmañuz

Ġayri sevda-y-ıla daḥı tölmañuz B.1768

2.3.1.2.9.131 : *Tur Dağı*

Sina çölünde bulunan ve Hz. Musa'nın üzerine çıkıp Allāh ile konuştuğu dağ.

Nite **Tūr** tağı köyünüp pāre pāre

Gele mi heybetinden aşikāre B.2204

2.3.1.2.9.132 *Uluhiyyet*

İlahlık, Tanrılık.

Ulūhiyyet eşiginde Muḥammed

İder beş secde Ḥaḳ emriyle Aḥmed B.762

2.3.1.2.9.133 : *Uhrevi*

Ahirete ait, öteki dünya ile ilgili.

Biri ol 'ālim-i dünyeviden dir

Biri bil **uhrevīden** oldu ta 'bīr B.2249

2.3.1.2.9.134 : *Ümmet*

Peygamberin tebliğine inanan insanlar topluluğu.

Pes ol günde Muḥammed **ümmetinün**

Ol eşref ḥulḳı gökçek himmetinün B.66

2.3.1.2.9.135 : **Vaaz**

Cami ve mescitlerde cemaate yetkili biri tarafından verilen öğüt.

Ḥasan-ı Başrı ol şeyḥ-ı mu‘azzez

Bu nakli **va‘z** iderdi eyleyüp yaz B.2335

2.3.1.2.9.136 : **Vacib**

Dini ölçüsü farz derecesine yakın olan işler. Yapılması gerekli, terkedilmesi mekruh ameller.

Baḡa **vācib**-durur kim emrin anuḡ

Dutuban terk idem ol sırr-ı esrar B.230

2.3.1.2.9.137 : **VAllāh**

Allāh’ın adını vererek yemin etmek. “Allāh’a yemin olsun”

İki ‘ālemde a‘lā itdi Allāh

Anuḡ ümmetlerin aff ide **vAllāh** B.583

2.3.1.2.9.138 : **Vahiy**

“Allāh’ın emirlerini melekler ile peygamberlere ulaştırma.

O dem **vahy** eyleyüp Raḡmān eyitdi

Gel imdi diḡle ‘Īsā ne iş itdi B.98

2.3.1.2.9.139 : **Velî**

Allâh adamı, Allâh dostları.

Vefât vaktinde ‘avrat hâmileydi

Velîlerden budur ol kâmil-idi B.102

Bir ‘ammusı var-idi Bişr’üñ aña

Velîlerden-idi hem şâhib-esrâr B.215

2.3.1.2.9.140 : **Vird**

Dil ve kalp ile söylenen ve yapılan dua ve zikirler

Ve hem hâşıl olur **virdüm** tolar

Kim andan ide bunlar menfa‘atler B.2445

2.3.1.2.9.141 : **Yahudi**

Hz. Yakup ve neslinden olanlar.

Zamân-ı mâzide bil kim var-ıdı bir **Yahûdi** ey cân

Olur bir ‘avrata ‘âşık kılurdu dün ü gün efgân B.139

Yahûdi kâfir ü **Naşrani** eşrâr

Mecûsi yırtıcı bunlar ne kim var B.558

2.3.1.2.9.142 : *Yasin*

Kur'a'nın kalbi olduğu bildirilen 36. Suresi.

Eşit tefsir-i **Yāsinden** yine naql idelüm naqli

Anı cān içre key şakla anuñla ĥasta şağ olur B.2420

Qılalum tefsir-i **Yāsinden** beyān

Niçe ma'niler olur anda 'ayān B.2429

2.3.1.2.9.143 : *Yevm'ül-Kiyamet*

Kiyamet günü.

Ĥağ te'ālā didi yoğ ya Cebre'ıl

İrmedi **yevmü'l-ķiyāmet** eyle bil B.1089

2.3.1.2.9.144 : *Zahir*

Görülen, aşikār olan şey, açıkta bulunan.

Ne'üzübillāh anuñ ĥālin bil aĥir

Ĥatı müşkil-durur bāṭın u **zāhir** B.2403

2.3.1.2.9.145 : *Zebani*

Cehennemde görevli melek.

Zebāniler daĥı tutmazlar anı

Āzād olur anuñ pes cism ü cānı B.119

2.3.1.2.9.146 : **Zikr**

Anmak, tekrar etmek manasına gelen zikir, gaflete düşüp Allāh'ı unutmamak için Allāh'ı isimlerini düzenli ve sürekli olarak tekrarlama.

Dursa otursa dilinde **zikr**-idi

Gönlüne gelen İlāhī fikr-idi B.1454

2.3.1.2.9.147 : **Zühd**

Zühd; kulun dünyaya olan ilgisini kesip, ve sadece Allāh'a ibadet etmesi.

Bu **zühd** tã'at u tākva yolundan

Olara şormasun kimse kұлundan B.2374

2.3.1.2.10 **Nasihatler**

2.3.1.2.10.1 *Dünya ve ahiret hakkında*

Hüseyin Bin Sirozî eserinde iyi bir kul olmak, Allāh'ın rızasını kazanmak için dinleyenlere verdiği tavsiyelerin yanında yapılması gereken ibadetleri de söyler. Şair ibadetlerin yerine getirilmesi halinde Cenab-ı Hakk'ın nasıl ihsanda bulunacağını, kullarını cennette hangi makamlara yükselteceğini kıssalar üzerinden anlatır.

Namaz

Allāh'ın (c.c.) rızasını, O'nun rahmetini faziletini dileyen, cennetteki makamının yüksek olmasını arzulayan kişi namaz ibadetini yerine getirmelidir.

İmdi var mescidde bile kılasın

Haq te'ālā rahmetini bulasın

2.3.1.2.10.2 Ahirete hazırlık

Mümin kişi, dünya hayatını, ahirete geçmek için içinden geçtiği bir çiçek bahçesi olarak görür. Nasıl ki çiçek bahçeleri bir mevsimde yeşillenip solar ve dökülür işte dünya hayatı da buna benzer. Kişinin dünya hayatı bitmeden ömür bahçesi solmadan ahiret için hazırlık yapmalı, Allāh'ın adını bolca zikretmeli. Çünkü ahiret hayatında kişiye fayda sağlayacak olan dünyada yaptığı ibadetlerdir.

Gel imdi söyle çün fetḥ ide Bārī

Geçer bu 'ömr ilinüñ lalezarı

İnsanoğlu, dili tutulmadan, son nefesini vermeden Allāh'ın adını zikretmeli.

Ḥazan-veş şolmadın dil olmadın lāl

Beyān it ism-i Ḥaqq'ı eylegil kāl

Dünya malı insana tatlı gelir, ömrü hiç bitmeyecekmiş gibi çalışıp mal biriktirme derdine düşer ve ne kadar biriktirirse biriktirsin yeterli gelmeyecek nefis doymayacak göz hep dünya malında kalacaktır. Salık kişi dünya malına meyletmemeli, ömür hazinesini, dünyevi arzuların peşine düşerek harcamamalı, vaktini nefisini terbiye etmekle geçirmelidir. Çünkü ona fayda sağlayacak olan bu dünyada yaptığı iyi amellerdir.

Şanduğuş ṭolu gözüñ ṭolmaz senüñ

Şanki bu 'ömrüñ güli şolmaz senüñ B.1463

2.3.1.2.10.3 Nefs

Tasavvufî düşüncede nefis bütün kötülüklerin başında yer alır. Bunun için nefis, aşılması terbiye edilmesi gereken bir engeldir. Kâinata var olan her şey Allāh'ın kudreti ile meydana gelmiştir ve O'nun emriyle de yok olacaktır. İnsanoğlu nefisine uyup dünya nimetlerine aldanmamalıdır.

Haḫ'ıuḡ ni'metlerin bilmek gerekdür

Hevā-yı nefse tap-yelmek gerekdür B.1620

Uşanmağıl ki ayruḡdan ḫazer ḡıl

Bu dñnyā uşta fānīdür naḡar ḡıl

Nefs-i behīme, hayvanī nefis; sürekli kötü işler peşinde olup dünyevī arzu ve isteklerin esiri olan nefistir. Bu nefse uyan insanın yolu sonunda cehenneme çıkar.

Diler misin ki yanasın cahīme

Gel uyma imdi bu nefs-i behīme

Vay bize bu nefis elinde ḡalmışuz

İblise uyup yolundan azmışuz B.1466

İnsan-ı kâmil olma yolundaki ilk adım nefsi terbiye etmektir. Nefsinin istek ve arzularından kurtulan salık, kendi içinde mutlak hakikate ermiş ulaşmış olur.

Nefsünji bezl it ki ruḫūḡ bula fer

Olasın ehl-i sa'adetden nefer B.1466

2.3.1.2.10.4Dünyayı Terk Etmek

Dünya nimetleri, renkleri, süsü, gösterişi vb. hileleri ile insanın kalbine dolarak onu Hakk yolundan çıkarır. Hüseyinî dünya sevgisini şaraba benzetir. Şarap nasıl ki insanı aklını başından alıp sarhoş eder, düz yolda bile yürüyemeyecek hale getirirse dünya sevgisi kalbinde olan kişi de sarhoşa benzer gözüne perde iner ve Hakkı hakikati göremez hale gelir

Dünye ħubbi ħalbünüzde olmasun

Cān iline tā küdüret tölmasun B.1767

Gel ey ‘āşık şu şanma bu serābı

Seni mest itdi bu dünyā şarabı B.638

İnsanı aldatmaya ayarlanmış olan şeytan, dünyayı bir vahdet pınarı gibi sunar, şeytanı kendine saki edinen gafil, onun sunduğu dünya şarabıyla sarhoş olur hakikat yolunu bulamaz.

Saşa bunda şunān dünyā şarābın

Şaşın içme ki iblisdür şarābın B.642

Edindüñ mi anı sen sākī ey cān

Yüzi ħinzır adı şeytān-ı nādān B.643

Dünya kokuşmuş bir ceset gibidir kötü çirkin pis olan ne varsa içinde barındırır, mümin kişi bu kokuşmuş dünyanın kötülüklerinden çirkinliklerinden kendini korumak isterse daima Allāh’ın adını zikretmelidir. Çünkü zikir kalbi temiz tutar.

Bu dünyā cīfesinden çek elüni

Ĥaĥ’uñ zikrinde tüt dā’im dilüñi B.664

Dünya geçici ve fanidir, mümin kişi kendini bu geçici hayata kaptırmamalı ebedi hayatı olan ahiret için hazırlık yapmalıdır.

Uşanmağıl ki ayruğdan h azer kıł
Bu d ny  uřta f n d r naz r kıł B.1619

Değişme ol beğ yı bu fen ya
K t  aldanduğ uğraduğ ‘an ya B.640

2.3.1.2.10.5 *Riy *

Riya, All h’ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılan amel ve ibadetlerin d nya menfaatleri i in başkalarına g steriş olsun diye yapılmasıdır. şair riya ehlinin hallerini ve onlara uyanların durumlarını dile getirip hidayet ehlinin  yle olanlardan sakınmasının tembihler.⁸⁹

Evet derviş řaħ h olmağlarındur
S l k ‘ilm ile t lmağ gerekd r

Deg l kim kend den ola d r ye
Ki kend yi riy -ıla b r ye

Meş yiğ adına ge e otura
Edeb h ya  zerinden g t re B.312-315

Toplumda makam mevki sahibi olmak isteyen riya ehli ibadetlerini g steriş olsun diye yaparlar. Salik kişi yaptığı ibadet ve iyiliklere riyayı karıştırırsa onlardan fayda sağlamaz.

⁸⁹ (10b/B.312-10a/B.324)

Sülûk itmeye nakliden o kâzib
Geçine halk içine yoldan azub B.316

Niçenüñ de yüzini ide kara
Yalan yirden başına kara şara B.317

Bulunur aña da birkaç âvâra
Göre ol gün kaçan kim Haqq'a vara B.318

Bu halk anı yüzinden şeyh şanurlar
Evet bildükde hâlin uşanurlar B.319

Hadiste kişi sevdiği ile haşr olur denmiştir. Kişi kime yakın olursa meşrebi de ona benzermiş, şair riya ehline uyanların onlara benzeyeceklerini söyler.

Yine câhil olur aña olan eş
Urur dostlarına Haqq'ın o serkeş B.320

Irağ itsün Haq anlardan bu nâsı
Zehî 'ârsız silinmez gönlü pası B.321

2.3.1.2.10.6: *İhlâs*⁹⁰

İhlas, Allâh'a karşı yapılan amel ve ibadetleri riya ve menfaatlerden arındırarak sadece Allâh'ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılmasıdır. İhlâs olmayan amel tuzu olmayan yemek gibidir. Mümin kişi ibadetlerini eksiksiz olmasını istiyorsa daima ihlaslı olmalıdır.

Şair Hüseyinî, 'ihlas' redifli kasidesinde ihlas ile ibadet etmenin faziletleri arasında vahdet-i vücudu göstermektedir. Vahdet-i vücuda mertebesine ulaşmak için çıkılan manevi yolculuğun anahtarının ihlas ile ibadet etmek olduğunu söyler.

⁹⁰ B.352-366

Vahdet-i vücud anlayışında yaratılan her şeyin sahibi Allāh'tır. Bütün mevcudatta görünen O'dur gören de O'dur. Varlık birdir O da Allāh'tır. Bütün kâinat Allāh'ın varlığına delalet eder. sülûk

2.3.1.2.10.7 Zikir

Zikir Allāh'ı kalp ve dil ile zikretmek. Salik gaflete düşüp Allāh'ı O'nun varlığını kudretini unutmamak için daima Cenab-ı Hakk'ı zikretmelidir. Şair Hüseyinî Allāh'ın isimlerini tesbih etmenin ve ihlas suresini sürekli okumanın karşılığında Allāh'ın kullarına karşı çokça merhametli ve cömert olacağını söyler.⁹¹

Var imdi Hakk'un ismin eyle ta'zîm
Sağa da kıla Hakk fazlen teraḥḥum B.388

Çü bildün niçedür ism-i kerîmi
Ki Bismillah- el-raḥman el-raḥim B.389

“Kişi sevdiğini çokça zikreder” düsturundan hareketle Allāh'ı hakiki manada seven kişi O'nu her daim zikredendir.

Sen bir anşan ol da on anşar seni
Eyle geçür var ise 'aqluḡ günü B.1557

Hazan-veş şolmadın dil olmadın lâl
Beyân it ism-i Hakk'ı eylegil kâl B.133

Bu dünyâ cîfesinden çek elüni
Hak'uy zikrinde tut dâ'im dilüyi B.664

⁹¹ (12a/B.383-12a/B.389)

2.3.1.2.10.8 *Allāh Yolunda Çalışmak.*

Mümin, Cenab-ı Hakk'ın bizlere rehber olarak gönderdiği peygamberlerin gösterdiği doğru yoldan gitmelidir. Salık kişi dünyaya geldiği andan itibaren bir savaş halindedir. Bu savaş nefis ve şeytana karşı yapılan bir savaştır. Bir an olsun gaflete kapılıp doğru yoldan sapmamak için bezginlik yorgunluk nedir bilmeden çalışıp çabalamalı nefisini terbiye etmeli kalbini ve ruhunu günahlardan temizlemelidir.

Ne kim emr itdi işleḡ anı pes siz

İdüḡ sa'y yola ḡoḡrı gidesiz B.117

Kul cehennem azabından kurtulmak makamını cennet-i alaya yükseltmek isterse bugünden hazırlık yapmalıdır.

İ bîçāre eger anı dilerseḡ

Aḡa ḡöre bugün bunda yarāḡ it B.381

Aḡa ḡöre yarāḡ it imdi gel var

Münācā eyle ḡoḡ ḡoḡ Ḥaḡḡ'a yalvar B.400

2.3.1.2.10.9 *Kibir*

Kibir İslam ahlakında sevilmeyen hoḡ karşılanmayan bir huydur. İnsanın kendisini beḡenmesi, kendi meziyetlerini diḡer insanlardan üstün ḡörmesi ve başkalarına karşı üstünlük taslamasıdır. (Kaynak9) Kur'an-ı Kerim'de Şeytanın kibriden sebep Hz. Ādem 'e secde etmediḡi bildirilmiḡ. (Bakara Suresi-34. Ayet) Mümin kiḡi daima tevazu ve alçakḡönüllü olmalıdır. Kalbinde kibre yer vermemelidir.

Tekebbür olma kim ol fi'l-i şeyḡān

Az olur ehl-i kibr olanda îmān B.272

2.3.1.2.10.10 *Arifler Hakkında Öcülü Konuşma (gıybet)*

Allāh dostları olan arifler, ahlaki ve manevi his ile Allāh'ı tanıyan ve âlemi müşahede edenlerdir. Arifler, nazar ve marifetleri noktasında farklı derecelerde ve hallerde olurlar. Cemaat ehli onların bu halleri hakkında suizanda bulunup konuşmamalıdır.

Çamunun vardurur bir sırrı gizli
Bu bir yoldır ki rāhı olmaz izli B.298

Ol aqça aldı bu almadı dime
Olar-çün guşşayı ayruksı yime B.299

O söyler hem güler ol itmez eyle
Bu yir ol dehr-i şāimdi şöyle B.300

Anı ta 'yīb idüb odlara yakma
Bulardan söz açup cühhāle danma B.301

Ne bildün sen bularuñ gizli hālin
Ya dost-ıla ne yüzden ola kālin B.302

Dilersen bilesin sen bu hayāli
Olarla yoldaş ol iy kadri 'ālī B.303

Olar halkuñ düşürdi gözden ābın
Olara perde kılmaz Haqq niķābın B.304

Senuñ sevdüğün ya sevmedüğün
Olara söğdüğün ya söğmedüğün B.305

Hiçāb olmaz olar andan beridür
Egerçi halk bu işden serseridür B.306

Helâl itmişdür anlar halka anı
Evet vay başına aña sögeni B.320

Olara sögme sögmekdür Rasûle
Olardur irmege aña vesile B.319

Resûle sögmen Allâh'a irişür
Şakın böyle olan nâra girişür B.309

2.3.1.2.10.11 : *Kötü Kişilerle Arkadaşlık Etmemek*

Peygamber efendimiz “ahirette kişi sevdiğiyle beraber haşrolur” demiştir. Bundan hareketle mümin kişi oturup kalktığı, vaktini geçirdiği kişileri iyi seçmelidir. Kalp gözleri mühürlenmiş doğruyu yanlıştan ayıramayan kişilerle arkadaşlık etmemelidir. Onların kendilerine faydaları olmadığı gibi başkalarına da fayda sağlamazlar.

Şunun kim olmaya nûrı gözünde
Ne anlar ol nihânda ya özünde

O nesne görmez aşla kında bakısa
Ne Ka'be farkı ider ol ya ne Akısa

Anuñ kıtında birdür zîr u bâle
İlâhi sen yakın itme o hâle

Kıtında bir durur nâkış u kâmil
Olupdur zire cehl yüküne hâmil

Seçemez nâkışıkâmildenâşla
'Aceb körlük ulaşmış bu faşla

Anuñ gibi kişiden şaklakendüñ
Yanında bir durur 'ahduñ u anduñ B.369-374

2.3.1.2.10.12 : Zühd

Kişinin kendini günahlardan sakınması hayırlı işlere vermesi ve ihlasla ibadet etmesi, dünyevi arzulara şan ve şöhrete kapılmaması ve kanaatkâr olmasıdır. Zühd bir noktada dünya nimetlerini gönülden çıkarmaktır.

Dilüñ şakla elüñ şakla kulağuş
Dağı şülbüñ zinadan ayağuş

Harāma varmadan anı beri ol
Budur ol pes kapu buldunsa ger yol

2.4 Edebi Türler

2.4.1 Mevlid

2.4.1.1 : Mevlid'in Şekli ve Vezni

2.4.1.1.1 Mevlidde Kullanılan Nazım Şekilleri

Hüseyin B. Ahmed Sirozî de mevlidini diğer birçok mevlit yazarı gibi mesnevi nazım şekli ile kaleme almıştır. Ayrıca eserinde mahlassız gazele de yer vermiştir.

2.4.1.1.2 Mevlidin Vezni

Hüseyin Sirozi'nin mevlidinde eserin başından sonuna kadar aynı vezin ile devam etmemiştir. Şair bu eserde dört farklı vezin kullanmıştır. Bunların içinde mevlit vezni olarak da kabul edilen remel bahrinin *Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün* kalıbı ana vezin olarak kullanılmıştır. Mevlidin on beş yerinde bu vezin kullanılırken altı yerinde *Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün* altı yerinde de *Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün* kullanılmış olup bir yerinde de *Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün* vezni kullanmıştır.

2.4.1.1.3 Mevlidin Beyit Sayısı

Hüseyin B. Sirôzî'nin Câmiü'n-Nasāyih eserinde yer alan mevlid gazellerle birlikte 1663 beyittir. Ayrıca şair mevlidine başlamadan önce B.502-507 beyitlerde Hz. Peygamberin dünyaya neden geldiğini, görünen görünmeyen ne varsa onlara nasıl sultan olduğunu, Hz. Âdem'den kendi zamanına kadar nasıl ulaştığını anlatacağını, bütün bunları söylemede Cenab-ı Hak'tan kolaylık vermesini niyaz edip dile getirmiştir.

2.4.1.1.4 Mevlidin Yazılış Sebebi

Hüseyin B. Ahmed Sirozî'nin bu uzun mevlidinde özel bir başlık yoktur. O mevlidini aşk ile yazmıştır ve Peygamber aleyhisselam aşıklarının mum gibi yanması için de yazdığını söyler.

Bu Hüseyinî çün bunu cem' eyledi

'Âşıkāna yanmağa şem' eyledi B.839

beyitinde dile getirmiştir.

2.4.1.1.5 Mükerrer / Vasıta Beyitler

Mevlidlerde fasılları birbirinden bölen, dinleyenleri hazreti Peygamber'e salat ve selam getirmeye teşvik eden vasıta / mükerrer beyitleri bulunur. Câmiü'n-Nasāyih'te bütün eser boyunca fasılların sonunda Vesiletü'n-Necât'taki gibi yer alan bu beyitler, mevlid'de de görülür. Mükerrer beyitlerin hazreti Peygamber'e salavat getirilmesini söylemesinin yanı sıra Allāh'ı (c.c.) zikretmeyi Cenab-ı Hakk'ın kudretini, lütuflarını ve gerçek Hakk aşkının nasıl olması gerektiğini de aşağıdaki beyitlerde gösterip ve bu beyitlerin mevlitte kaç kere kullanıldıklarını parantez içinde belirttik.

Gör kemāli kudretinden bizi insān eyledi

Luṭf idüp İmān u Qur'ān bunca iḥsān eyledi (6)

Gör kemâli kudretinden bizi insân eyledi
Kanı ‘âşık anı ister virür yoluna baş u can (1)

Hem Muhammed kim habîbin gönderüp eyler mu‘în
‘Âleme rahmet ü ni‘metdür ki yeksân eyledi (6)

Tâ kıyâmet ger denilse bu haber
Naql olunmaz eyle bil iy mu‘teber (10)

Ger dilersiz bulasız andan şafâ
Vir şalavât rûh-ı pāk-i Muşafâ (8)

Ger dilerseñ Aḥmed’e yâr olasın
Vir şalavât hoş şafâlar bulasın (1)

Sen aḡarsañ bir kez ol onlar aḡar
Anı aḡan üstüne rahmet yağar (1)

Ḥaḡ te‘âlâ ḡazretin fikr idelüm
İsm-i a‘lâsın biraz zikr idelüm (6)

‘Āşıkı-y-ısañ anuḡ iy yâ şafâ
Vir şalavât rûh-ı pāk-i Muşafâ (1)

2.4.1.2 Bölüm ve Muhtevası

Hüseyin B.Ahmed Sirozî mevlidine başlamadan evvel 6 beyitte⁹² Hz. Peygamberin dünyaya neden geldiğini, görünen görünmeyen ne varsa onlara nasıl sultan olduğunu, Hz. Âdem'den kendi zamanına kadar nasıl ulaştığını anlatacağını, bütün bunları söylemede Cenab-ı Hakk'tan kolaylık göstermesini niyaz eder. Ardından “*Kaside-i ‘Ala Bahr-i Tavîl’*” başlıklı 5 beyitlik, mahlası olmayan kaside gelir. Şair kasidede sevgiliye canını feda edenlerin, onun aşkından yürekleri yananların, ciğer kanlarını kendilerine gıda edenlerin, o birlik makamında fanilik elbisesini çıkarıp benlik perdelerinden geçip bütün varlığını o sevgiliye feda edenlerin gelip bu söylediklerini dinlemeye çağırır.⁹³ Daha sonra “*Faşl Rif‘atı el-Nebî ‘aleyhi’sselām’*” başlığı ile 5 beyitlik bir manzume daha gelir. *İşit Resulün evsafın* diye başlayan manzumede Hz. Peygamberin nasıl Hakk'ın sevgilisi olduğunu, Cenab-ı Hakk'ın ona nasıl hürmet ettiğini, 7 gök katını geçip Miraca yükseldiğini, onu sevenlerin hidayet bulduğunu, kendisinin (Hüseyin b. Sirozî) ümmetinden bir fakir olduğunu şefaatine nail olmak istediğini anlattıktan sonra tevhide başlar.⁹⁴

2.4.1.2.1 *Tevhid*⁹⁵

Hüseyin Sirozî tevhidini Āl-i İmran Suresinin 1. ve 2. ayetini iktibas yaparak ve huruf-ı mukatta olan elif-lam-mim (الم) harflerini şerh ederek anlatma yolunu seçer. Söze İbn Abbas'dan rivayet vererek başlar.

Cenab-ı Hakk'a övgüyü dile getirir. Allah'ın ortağı yoktur, bir ve tektir, ebedi hayatın sahibi ve her şeyin varlığı kendisine bağlı olandır. Kâinatı idare edip yönetendir. O açık gizli her şeyi bilir diyerek methettikten sonra elif-lam-mim harflerini ele alıp nelere delalet ettiklerini bildirir.

Bu üç harfin (elif-lam-mim) noktasız olmaları ve nokta ile bağlarının bulunmaması yönüyle bunların Allah'ın birliğine işaret ettiğini söyler. Daha sonra Allah'ın (c.c.)

⁹² B.501-506

⁹³ B.507-511

⁹⁴ B.512-516

⁹⁵ B.517-568

ölümsüz daima diri, sultanlığının kalıcı ebedi ve ezeli olduğunu, o'ndan başka Tanrı bulunmadığını, bütün mevcudatın Mevla'sı olduğunu ve de bütün varlıkların o'nun emriyle yaratılıp alemlerin varlıkla dolduğunu bildirir.

Hüseyinî harflerin (ilmü'l-huruf) sembolik özelliklerinden de yararlanarak elif-lam-mim harflerinin nelere işaret ettiğine değinir. Bun göre elif harfi (ل) Cenab-ı Hakk'ın bir ve tek olmasının sembolüdür, vahdaniyettir. Bugünden ta kıyamete kadar bitmeyen birçok mana eliften ortaya çıkmıştır. Bu da Hakk'ın nihayetsizliğinin bir göstergesidir. Ayrıca elif harfi uluhiyetin (Allâh'ın zat mertebesinden sonra bütün ilahi sıfat ve isimleriyle zuhur ettiği tecelli mertebesi) beyanıdır. Lam (ل) harfine gelince Allâh'ın (c.c.) lütfunun sembolüdür der. Dahası lam harfi elif harfinin kıvrımlı halidir kıvrımının dal (د) olduğu, dal harfinin de hem vahdete hem de adalete (dād) işaret ettiğini dile getirir. Mim (م) harfinin de mümkünü'l-vücūda yani hem var olup hem de yok ta olabilen varlıklara işaret eder. Ayrıca mim harfinin Hz. Peygamberin (s.a.v.) Muhammed ve Ahmed isimlerindeki m harfinden meydana çıktığını anlatır.

2.4.1.2.2 Naat⁹⁶

Yukarıda zikrettiğimiz tevhit faslından sonra '*Kaşide fi Baḥr-i Kaşir*' başlıklı 7 beyitlik bir naat gelir. Şair bu kasidede Hz. Peygambere duyduğu aşkın elinden gece gündüz feryat ettiğini, gönlünü sevdaya saldığı için her an yanmakta olduğunu, ona kavuşmayı arzuladıkça bu ayrılık ateşinin kendisini yaktığını ama aşığa da bu ateşte yanmanın yakıştığını, bütün varlığını sevgilinin denizinde yok ettiğini, o güzel sevgilinin gönül şehrinde güneş olduğunu söyler. Ardından Hz. Peygamberin ebediyen sürece devrinin onun doğmasıyla başladığını, güneş ve ayın, gece ve gündüzün onun ışığının pervanesi olduğunu bildirir. Ayrıca peygamber aleyhisselamın Allah'ın ilim denizinin cevheri olduğunu söyleyerek kasidesine son verir.

⁹⁶ B.569-575

2.4.1.2.3 Hz. Peygamberin Ruhunun İlk Yaratılması⁹⁷

Naat kasidesinin ardından “*Faşl fi Zuhūr-ı Rūh-ı Muḥammed*” başlığı ile Hz. Peygamberin ruhunun ortaya çıkışı dile getirilir. Buna göre Cenab-ı Hakk bütün peygamberlerin binasını Hz. Peygamber ile başlatmış ve de onunla tamamlamıştır. Muhkem kitabını ona indirdi ve bütün hükümlerini onunla açıkladı. Her zaman onun hükmü sürecektir. Yüce makam ve liva-yı hamd ile onu mükemmel kıldı.

O iki âlemin nuru, Allah’a iki kaşın arası kadar mesafede yakın (kabe-kavseyn) oldu. Cenab-ı Hakk iki alemde yüceltti onu ve de ümmetini bağısladı. Bütün peygamberlerin önderidir, hakikat âleminin rehberidir. Onun hürmetine bu âlem yaratıldı, melekler ona secde etti, âlemi baştanbaşa saran onun nurudur. Onunla buldular sırların sırrını, onunla buldular İslam ve imanı, Rahman bize onunla rahmet eder, ebedî hayata onunla kavuşurlar, onunla buldular ilim ve irfanı onunla bildiler Allah’ın birliğini ve gönderdiği Kur’an’ı. Peygamberlerin en sonuncusu olsa da peygamberlikte hepsinden daha üstün ve bütün peygamberlerden öndedir.

İbn Abbas Hz. Peygamberin niteliklerini Hz. Peygamberden nakleder. Buna göre Resulullah Kur’an’ın sırrını tefsir ederek buyurdu ki Cenab-ı Hakk meydana getirdiklerinden / ortaya çıkardıklarından ilki benim nurum idi. Yine bir hadiste de ilk benim ruhumu ve aklımı açığa çıkarıp mükemmel eyledi der. Ardından şair Hz. Peygamberin güzel yüzlü, temiz kalpli, nitelikleriyle yerle göğün dolduğunu ve bütün ruhların ve nurların kaynağının Peygamber aleyhisselam olduğunu söyler.

Ve devam eder yaratılanların Hz. Peygamberden ve Hz. Peygamberin de Hakk’tan var olduğunu kulun hangi cevherden yaratıldığını anlatır ve bu makama layık olmak için neler yapması gerektiğini sıralar.

2.4.1.2.4 : Hz. Peygamberin Nurunun Yaratılması⁹⁸

Hüseynî Mevlide başlamadan evvel “*Fi Zuhūr-ı Ḥazret-i Nebī ‘aleyhisselām*” başlığı ile Hz. Ali’den rivayet vererek Muhammed aleyhisselamın nurunun ilk yaratılmasını anlatır. Cenab-ı Hak henüz arş, kürsi, levh, kalem, cennet ve cehennemi yaratmadan üç yüz yirmi dört bin yıl önce Hz. Peygamberin nurunu yaratmıştır.

⁹⁷ B.576-697

⁹⁸ B.698-732

Sahabenin Hz. Peygambere *ya Resulullah senin nübüvvetin ne zamandan beri vardır açıkla bize ey sultan* sorusuna Allah (c.c.) dünya üzerinde Âdem'in cismine (bedenine) ruh vermeden önce benim nurunu meydana getirdi cevabı gelir. Ardından Allâh'ın (c.c.) 12 perde yaratıp her birine isim verdiği ve bunlara kudret, saadet, azamet, minnet, keramet, menzilet, hidayet, nübüvvet, rif'at, heybet, rahmet, şefa'at perdeleri dendiğini bir başka rivayette ise keramet, heybet, vakar, sabır, rahmet, ilim, ri'fat, saadet, sıdk, (doğruluk) kurbiyyet, sükûnet, hilim (yumuşaklık) olarak zikredildiği anlatılır. Ayrıca bunların açıklamaları yapılarak Peygamber nurunun bu perdelerde ne kadar süre kaldığı zikredilir.

Hz. Peygamberin nurunun yaratılma kısmı "*Faşl fi Zuhûr, Ervâh-ı min Rûh-ı Muhammed 'aleyhisselâm*" başlığı ile devam eder. Cenab-ı Hak *Yakîn* adlı bir nur ağacı yaratır. O ağacın dört budağı ve her budağında yüz dalı vardır. Allâh c.c. Peygamber aleyhisselamın nurunu bu ağaç üstüne koydu.

Sonra kendi nurundan hayâ göğsünü yarattı. Ardından güzelliğini görmesi için (mirat) aynasının karşısına koyar. Resulullah güzelliğini görünce bütün kullara rahmet oldu. Kendine nazar edince de Hak'tan utanıp beş kez secde eder. O beş secde için Allah c.c. beş vakit namaz emretti.

Cenab-ı Hak kudret ve izzetiyle o nura bakınca hayâdan terledi. Başının terinden melekler, yüzünün terinden arş, kürsi, cennet, levh, kalem, güneş, yıldızlar ve ay yaratıldı. Göğsünün terinden âlimler evliyalar şehitler ve salihler yaratıldı. Sırtının aşağısından ise Yahudiler, kötülük içinde olan Hıristiyanlar, Mecusiler ve de Münafıklar yaratıldı.

Ayrıca bir başka rivayette Allâh (c.c.) ruhlar içinde ilk Hz. Peygamberin ruhunu meydana getirdi. Hz. Muhammed (ruhu) ulûhiyet eşliğinde Hakk'ın emriyle beş kez secde etti ve vahdet nuru içine daldı. Sonra Allâh (c.c.) Mustafa'nın nurunu on kısma ayırdı; birincisinden arşı, ikincisinden kürsi, üçüncü kısımdan levha, dördüncüsünden melekleri, beşinciden dilekleri, altıncı kısımdan güneşi, yedinciden ayı sekizinci kısımdan yıldızları, dokuzuncudan müminleri, onuncu kısımdan da din ehli olanları yarattı.

Bunu takiben Hak Teâlâ'nın bir kandil yaratıp ⁹⁹Resulullah'a o kandil içine girmesini emreder. O kandil içinde namazda durmuş gibi durur, ardından bütün Peygamberler ve ruhlar, tam iki yüz bin yıl o kandil içinde Mustafa'nın (s.a.v.) mübarek ruhunu tavaf edip seyrettiler. Bu seyirde Hz. Peygamberin mübarek başını görenler dünyada sultan oldu, ellerini görenler dünyayı adaletli kıldı, mübarek göğsünü görenler âlim oldu. Kaşını gören nakkaş parmaklarına nazar eden kâtip oldu. İşte Resulullahın herhangi bir uzvuna nazar edene, dünyada münasip bir sanatın üstatlığı nasip oldu. Bu kıssanın ardından Hüseyin b. Ahmed Sirozî 14 beyitte Hz. Peygamberi methedip nasihatte bulunur ve Mevlide başlar.

2.4.1.2.5 *Mevlid*¹⁰⁰

“Fasl fî Mevlūd-i ‘alā vezn-i ahīr el-Nebī ‘aleyhisselām”

Gel beri iy‘āşıkān-ı Muşafā

Dinleñüz tā göñlüñüz tola şafā

Muşafā’nuñ mevlūdin yād idelüm

Şekkerinden ağzumuz dād idelüm

beyitleri ile mevlidine başlayan Hüseyin Sirozî ilk 14 beyitte Hz. Peygamber âşığı sadık müminlere mevlidini dinlemeleri için çağrıda bulunur. Bu sözlere kulak verenlerin Allah'ın ömürlerini iman ile tamamlayacağını, mevlide hürmet edenlere mahşerde Resulün şefaati olacağını zikreder. Ardından Hz. Peygamberin aşkıyla mum gibi yanmalar için de bu mevlidi topladığını söyleyip *“Hazā faslun fî Beyān-ı Medh-i Resūl (a.s.)”* başlığı ile Hz. Peygamberi metheder. Şair, Hz. Peygamberin doğumu dünyaya gelişini tatlı dille anlatmasını kendisine telkin eder. Sonra Peygamber nurunun Âdem 'den Muhammed aleyhisselama kadar intikalini anlatır.

101

Peygamberin doğumu¹⁰² *“Fî Beyān-ı Mevlūd-i Nebī ‘aleyhisselām”* başlığı ile verilir ve şöyle anlatılır. O gece Rebiyülevvel ayının on ikinci gecesi idi. Ay gibi

⁹⁹B. 801-814

¹⁰⁰ B.832-865

¹⁰¹ B.866-921

¹⁰² B.921-985

parlayan sevgili doğmayı diledi. Bütün canlar onunla aydınlandı, misk amber kokusuyla bütün cihan doldu. Göklerin kapısını açıp âleme rahmet suyunu saçtılar. O gece bütün melekler saf saf Ahmed'in evini tavaf ettiler. O gece üç bayrak gökten indi, birini yerle gök arasına, birini sahraya birini de Kabe'ye diktiler. Biri yardım oldu, biri sırları açan, biri de yeryüzünü baştanbaşa saran şeriat olmuştu. Amine şahit olduklarını söyler; *dün gece evimde bir cümbüş koptu ve evimin içi nurla dolup bütün huriler katımda hazır oldular. Nur yüzlü çok güzel bir hatun gördüm, bana dediler bu Asiye'dir Hak senin hizmetine gönderdi. Ardından başka bir nur ayan oldu o anda gönlüme bir ferahlık geldi ve ne korkum varsa hepsi gitti. Sonra bir hatun belirdi heybetinden kendimi kaybettim. Beline nurdan bir kemer bağlamıştı, yüzü ay gibi nur saçardı. Bu Meryem'dir dediler. Lütuf ile bana selam verip güzel söz söyledi. O güzellikle ben de selamını aldım. Anladım ki o canlar canı doğacaktır. Sonra bana seslendiler, ey Amine müjdeler olsun sana ki yüce bir saadet buldun, çünkü bu gece Muhammed sana gelecektir. O Hakk'ın sevdiği her kitap içinde anıp övdüğü Muhammed'dir. Hakk'ın her sabah ya habip diye hitap ettiği ve kendisine habip eylediğidir. Sonra ey Nigâr sana hizmet için Hak Teala bize emir eyledi. Bir kolumu Meryem tuttu bir kolumu da Asiye. Altuma misk kokulu bir döşek serdiler, sırtımı hoşlukla okşadılar. Sonra o anda gördüm bir güzel kuş sevinçle eve girdi. Sureti insandı fakat bedeni kuş idi. Onu görünce bir hoşluk geldi üstüme. Susadım bana nurdan bir kadeh içinde kardan beyaz buzdan soğuk şekerden de tatlı bir su verdiler. Sonra o kuş bana hoşlukla selam verdi. Tatlı dilli zarif ve açıktı sözlü idi. Naz ile sırtımı okşadı. Yüksek bir nida ile bana selam verdi. Birden gördüm yedi gök ışığının meşalesi, yüzü gül, gözleri nergis boyu servi ağacı gibi olan o cihanın padişahını gördüm. Şair sonra sözü alır, hakikat denizinin incisi, marifet göğünün ay parçasıdır. Yiğitliğin madeni, sadakatin kaynağıdır. Âlem zerrelere ey Allâh'ın sevgilisi, bu asi ümmetin çaresi merhaba diye nida etti. Doğduğu an ümmeti için secde edip güven ve emniyet diledi. Dizlerini çekip secdeden kalktı. O parlak gözlerini açıp göklere el açtı ve yâ İlahi bütün dertlilere tabip sensin, lütuf ile ümmetimi af eyle. Elini yüzüne sürüp tebessüm eyledi. Dilinden güzel sözler döküldü, dudağından bir nur çıktı bütün cihan o nur ile doldu. O anda gökten heybetli bir ses; üç gün o rahmet nurunu hiçbir insanın ona zahmet vermemesi için ve bütün melek, huriler, sonra da bütün yaratılmışlar onu görsün dendi.*

Ardından Hz. Peygamberin doğumu esnasında meydana gelen mucizeler anlatılır.¹⁰³Şair bunu o cihanın şahı doğdu, yer gök onun nuru ile doldu. Bütün yeryüzü yeşillendi, kurumuş ağaçlar çiçek açtı. Kurumuş çeşmeler aktı. O gece şeytanı gökten sürgün ettiler, peygamberlik davulunu vurdular. Bütün hastalar şifa buldu, şeytanın bağı dağlandı. Kâbe yerinden kalktı sevinip coşkuya geldi. Bin tane kilise kubbesi yere düştü. Göklerden *bilin bu gece Hakk'ın mahubub Ahmed doğdu* diye bir ses geldi. Hakk'ın sırları onunla aşikâr oldu. Âlemlere rahmet, günahkârlara şefaathçi doğdu, şeklinde anlatır. Daha sonra Hz. Meryem, Asiye ve bütün hurilerin yüzlerini Hz. Peygamberin ayağına sürmeleri, Hz. Meryem'in peygamberin yanına gidip göbeğini kesmek istemesi ve göbeğinin kesilmiş ve sünnet olmuş bir halde doğduğunu şahit olmaları ardından Hz. Asiye'nin Resulullahın gözlerine sürme çekmeği istemesi ve gözlerinin sürmelenmiş olduğunu görmesi devamında hurilerin güzel kokular saçmak istemeleri ve etrafına güzel kokular saçmakta olduğuna şahit olmaları geçer. Elllerinde altından tas biri ibrik birinin de elinde ipek olan üç meleğin gelip peygamber aleyhisselamı yıkamaları ardından karşısına geçip selam vermeleri ona salat ile selam etmeleri anlatılır. Ardından bütün melekler saf tutup Kâbe gibi onu tavaf ettikleri o anda onu bir bulut kaplayıp götürmesi bir müddet sonra geri getirmesi tasvir edilir. Bu işin hikmetini Hak bilir deyip Şair onu candan seven âlemde ayıplanma görmesin diyerek dua eder ve Hz. Peygamberin doğum faslını bitirir.

2.4.1.2.6 Hz. Āmine'nin Vefatı¹⁰⁴

Hüseyin B. Şirozi Hz. Peygamberin doğumunun ardından "*Hazā faşl fî vefât-ı Ümm-i Āmine radiyallhu 'anha*" başlığı ile Āmine'nin vefatına anlatır.

Hz. Peygamber altı yaşına erişince annesinin ölüm vakti de gelir. Dünyadan sefer edeceğini anlayan (Hz.) Āmine oğlunu bağrına basıp veda eder. *Doyamadım sana ey oğul, dert sıkıntı görmeden ve sen çok yaşa. Hem babadan hem anneden yettim kaldın. Hakk'ın emri böyle imiş ne edelim gel dedi ben giderim. Analar böyle dert çekermiş* deyip nergis gözlerini kapatır.

¹⁰³ B.986-996

¹⁰⁴ B.1014-1048

Hız. Āmine'nin vefatının anlatıldığı bu fasılda Hız. Peygamberin anne ve babasının akıbetleri de aktarılır. Hız. Ayşe'den rivayet verilerek Hız. Āmine ve Abdullah'ın Hız. Peygamberin vaktine erişmediklerini ama Hız. Peygamberin onlara dua ettiğini ardından yerlerinden kalkıp iman edip bu dini kabul ettikleri bildirilir. Daha sonra Hız. Peygamber'in annesi ve babası hakkında söylenen bir kıssa anlatılır. 34 beyitten anlatılan bu kısım diğer mevlitlerde bulunmaması ile dikkat çeker.

2.4.1.2.7 *Hız. Peygamberin Mucizeleri*¹⁰⁵

Sonra mucizeler faslı gelir. bu fasılda kırk yaşına erişince en büyük mucizesi olan Kur'an'ın indirilmesi, ayı bir işaretiyle iki parça etmesi, bir hurma çekirdeğini dikmesiyle o saatte hemen yemiş vermesi, göğsünden nurun aşikâr olması bu nurla yerle gök arasındaki her şeyin o nura gark olması, dişlerinin yıldırım gibi ışık vermesi, parmaklarından çeşme gibi su akıtması, pişmiş zehirli kuzunun dile gelip yeme benden zehirliyim demesi, uyurken ya da uyanırken ne söylene duyması, uzaktan yakından gelen sesin onun için bir olması, Cebrail'in yeryüzüne indiği anda onun kokusunu hemen alacak kadar iyi koku alması, onu görenlerin nasiplerinin artması, bir adım atsa toprağa yer sallanıp *sakin ol* demesiyle yerin durması, parmağını yere batırıp çıkartmasıyla yirden serin soğuk kardan beyaz su akıtması zikredilir ve miraç hadisesine geçilir.

Şair miracı 344 beyitle anlatmıştır. Bunun Miraçnameler¹⁰⁶ içinde ayrı bir yeri vardır. Biz bu bölümü "miraçname" olarak ayrıca inceleyip verdiğimiz için burada üzerinde çok durmamayı uygun gördük.

Bu bölüden sonra şair Hız. Peygamberin bazı vasıflarını¹⁰⁷ dile getirir. *Faşl Fī Evsafī el-Nebī'* başlığı ile Hız. Peygamberin hem ahlaki yönünü hem de fiziksel görünüşünü nakleder ve nasihatte bulunur.

Buna göre Hız. Peygamber gaflete düşmezdi, dilinden yalan söz çıkmazdı. Çok yemezdi aç geçerdi vakti, kavuşmayı Hakk aşkında bulmuştu. Arpa ekmeği aşı idi, (aç kaldığı zaman) ara ara karnına taş bağlardı, evinde arpa ekmeğinden başka nesne piştiğine kimse şahit olmadı. (Ey Habibullah senin benzerin var mı? Sana

¹⁰⁵ B.1049-1076

¹⁰⁶ B.1078-1421

¹⁰⁷ B.1422-1469

kurban bütün bu halkın canı) Gece namazını çok kıları, adeti hep oruçlu olmaktı. Kahkaha etmezdi gülse tebessümle gülerdi, tebessüm ettiğinde sanki güneş gibi (ışık) nur saçardı. Kimseyi nefret edip sövmezdi. Ara ara başına siyah eşarby bağlardı, bazen yeşil bazen siyah sarardı. Kafirlerden çok cefa çekerdi, sabrederdi şükrederdi, Hakk'a şikâyet etmezdi. Yemek yese üç parmağı ile yerdi. Ne iyi bir şey varsa ümmete söylerdi. Parmağını diliyle temizlerdi bunu cümlesi görmüş idi. Bazen suyuna gül katardı. Su içse üç yudumla besmeleyle içerdi, arasında hamd ederdi. Yemek yese mutlu olurdu. Yürüdüğü zaman hızlı hızlı yürürdü, kibir olur diye yürürken kollarını sallamazdı. Yatınca sağ yanına yatarı, çok yatmazdı geri namaza kalkardı. Bazen ayakkabı giyer bazen yalınayak dolaşırdı. Ay geçerdı evde ateş yanmaz, üstünde bir şey pişmezdi. Altın ve ipek asla giymedi ve erkeklere de haram etti. Giyse kadınlar giysin dedi. Övünerek giyenler keder bulsunlar dedi. Hırkasını kendi (söküğünü) dikerdi, kendi işini yapmayı severdi. Bununla da övünürdü. Kalkıp otursa dilinde hep Hakk'ın zikri, gönlünde hep Alla (c.c.) sevgisi var idi. Haset kalbine yol bulmazdı çünkü kalbi Hakk aşkı ile dolmuştu. Altmış üç yıl boyunca o Habip, Hakk'ın emrinden çıkmadı. Şair bu faslın sonunda dinleyenlere nasihatte bulunup ardından cemaatle namaz bahsinin faziletlerini anlatır.

Hüseyin b. Şirozî, bu fasılda Ebu Hüreyre ve İbni Abbas'dan rivayetle Hz. Peygamberden cemaatle namaz kılmanın faziletlerini anlatır ve namazın cemaatle kılınması için nasihatlerde bulunur.¹⁰⁸

Şair cemaatle namaz bahsinin ardından Faşl fî Şevāb-ı Tekbîr-i ūlā başlığı ile tekbir-i ūlā'nın faziletlerini zikreder.¹⁰⁹

Hüseyin b. Ahmed Sirozî tekbir-i ūlādan dan sonra guslün ehemmiyetine dikkat çeker. Guslün sevapların faziletlerini dile getirip uyarıda bulunur. Hz. Peygamberin ağzından guslü ve gusledeninin kavuşacağı sevabı anlatır.¹¹⁰

Bu kısımdan sonra hem peygamberin hem de Hz. Fatma'nın vefatı anlatılmıştır.

¹⁰⁸ B1470-1578

¹⁰⁹ B.1579-1599

¹¹⁰ B.1605-1635

2.4.1.2.8 Hz. b Peygamberin Vefatı¹¹¹

Bu bölümde Hüseyin Sirozî 1642 beyitten itibaren *Hazā faşlun fī Rihleti'l Nebī'(as.)* başlığı altında Hz. peygamberin vefatına yer verir. Hakk'ın Peygamberi özlemesini bu yüzden yanına çağırmasını dünya hayatından ebedi hayata göç etmesini anlatır.

Burada Cebrail'in Allāh'tan haber getirdiğini, Peygamber aleyhisselamı özlediğini ve bu ayrılığın bitmesini istediğini, Hz. Peygamberin hallerini, ehl-i beytle olan konuşması ve vedalaşması ve mescide gidip sahabeye son namazı kıldırması sonra onlara nasihatlerde bulunup vedalaşması bu vedadan sonra sahabe-i kiramın halleri uzun uzun tasvir edilir. Ardında Cebrail aleyhisselamın görevini yerine getirmesi bu esnada Hz. Peygamberle olan konuşmalar, Hz. Peygamber aleyhisselamın itiraz ettiği durumlar anlatılır. Ardından sahabelerin halleri nasıl feryada düştükleri ehl-i beytin durumu tasvir edilir. Hz. Peygamber aleyhisselamın vefatından sonra onu kimlerin ve nasıl yıkadıkları, namazını kimlerin sırayla nasıl kıldıkları anlatılarak bölüm sonlandırılır.

2.4.1.2.9 Hz. Fatıma'nın Vefatı

Şair mevlidini tamamladıktan sonra Hz. Fatıma'nın da ömrünün nereye ulaştığını sonunun ne olduğunu anlatır ilk yirmi beyitte Hz. Fatıma'nın methini yapar ardından "*Hazā Kelām-ı Faslı Rihlet-i Fatıma radiyallhuanhā*" başlığı altında Hz. Fatıma'nın vefatını anlatır. Peygamber aleyhisselamdan ayrı kaldığı sürece nasıl olduğu, vakti gelince hazırlık yapmaya başladığı, Hz. Hasan ile Hüseyin'i de hazırlaması onlarla vedalaşması, Hz. Ali ile olan konuşmaları ve ondan istekte bulunması ve bu isteğine icabet etmesi gibi sahneler bu bölümde ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir.¹¹²

2.4.1.3 : Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Mevlidinin Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necât Adh Eseriyle Karşılaştırılması:

¹¹¹ B.1636-2044

¹¹² B.2045-2166

2.4.1.3.1 : *şekil yönüyle:*

Süleyman Çelebi'nin eseri *Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün* kalıbı ile kaleme alınmıştır. Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde ise şair ana vezin kalıbı olarak kullandığı *Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün* kalıbının yanında *Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün* kalıbını da ikinci vezin olarak kullanmış olup bunların yanında bazı kaside nazım şekliyle kaleme aldığı manzumelerde ise *Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün / Mefā'ilün* ile *Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün* veznini kullandığını görmekteyiz.

Beyit sayısına baktığımızda Vesiletü'n-Necāt'ın beyit sayısı 700 civarındadır. Hüseyin b. Sirozî'nin mevlidi ise 1663 beyittir. İki eserdeki bu hacim farkı, Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin kendine göre yeni bölümler yazdığından ileri gelmektedir.

Hüseynî'nin mevlidini Vesiletü'n-Necāt'tan ayıran bir diğer fark da Siroz'ün kullandığı kaynaklardır. Süleyman Çelebi'yi kaynak olarak sadece ravileri gösterirken Hüseynî ravi olarak İbni Abbas, Hz. Ali, Ebu Hureyre ve Hz. Ayşe isimlerini de verir. Ayrıca ayet ve hadis iktibaslarıyla da söylediklerine deliller getirir.

Mevlitlerin ortak özelliklerden biri olan ve bölümlerin sonunda yer alıp yeni bir konuya geçişin habercisi olan vasıta beyitler, Vesiletü'n-Necāt'ta Hz. Peygambere salavat getirmeyi teşvik ederken Hüseyin b. Ahmed Sirozî'de sadece Hz. Peygambere salavat için çağrıda bulunmaz. Allāh'a zikredilmesini de söyler.

2.4.1.3.2 : *Muhteva yönüyle*

İki mevlitte yer alan konulara baktığımızda işlenen konuların ana hatlarıyla aynı paralelde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Hüseyin b. Sirozî'nin mevlidi konular bakımından Vesiletü'n-Necāt'tan farklılık gösterir. Örneğin Vesiletü'n-Necāt dua ve münacat şeklinde başlarken Hüseyin Sirozî'nin mevlidi iki manzumeyle başlar. Ve bu iki manzumenin konusu da dua ve münacat değildir. Ayrıca Sirozî'nin mevlidinde Hz. Peygamberin nurunun yaratılma hadisesinde Muhammediyenin etkisi görülmektedir. Muhammediye de peygamber aleyhisselamın nuru yaratıldıktan sonra aklın, arşın, meleklerin, cennetin, yerin ve göğün kurulması anlatılır.¹¹³

¹¹³ Agah Sırrı Levent, *Dini Edebiyatın Başlıca Ürünleri*, 1972, C. 20, s.69

Hüseyinî'nin eserinde de bu tertip görülür¹¹⁴. Ayrıca Peygamber aleyhisselamın nurunun ve ruhunun yaratılma bölümü ve miraç hadisesi Vesiletü'n-necât'tan uzun tutulmuştur. Hüseyin b. Sirozî'nin mevlidinde tasvirin ağırlıklı olması, konuların zenginliği, ayet ve hadis iktibaslarına yer verilmesi eseri Vesiletü'n-Necât'tan hacimli kılmıştır. İki eserin bölümlerinden doğan farklılıkların yanı sıra Hüseyin b. Sirozî, bölümler içlerisine dahil edilemeyen farklı konulara da yer verir. İki eser arasındaki konu farklılıklarını bölüm bölüm şu şekilde vereceğiz.

2.4.1.3.2.1 *Tevhit*

Süleyman Çelebi'nin tevhidinde Allâh'ın yaratma kudreti üzerinde durulmuş olup yaratılan her şeyin Hz. Peygamberden sebep yaratıldığı onun hürmetine var olduğu anlatılır. Hüseyin Sirozî ise tevhidini huruf-ı mukatta olan elif-lam-mim harflerinin sembolik özelliklerinden yararlanarak ve Ali İmran Suresinin 1. ve 2. Ayetini şerh ederek anlatır. Sirozî'nin mevlidinin bir diğer farkı da tevhit bölümünde Vesiletü'n-Necât'ta Allâh'ın gizli bir hazine olduğu ve bilinmeyi dilemesi ile her şeyin Hz. Peygamberin hürmetine yaratıldığı anlatılır Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde Muhammediye¹¹⁵ özelliğini gösteren Hz. Peygamberin Allâh'ın nurundan yaratıldığı bütün mevcudatın da Hz. Peygamberden yaratıldığı şeklinde işlenir.

2.4.1.3.2.2 *Naat, Hz. Peygamberin Nurunun ve Ruhunu Yaratılması*

İki eserdeki bir diğer farklılık ise tevhitten sonra Hz. Peygamberin nurunun ve ruhunun yaratılma kısmında görülür. Vesiletü'n-Necât'ta Peygamber aleyhisselamın nurunun ve ruhunun yaratılma hadisesi 77 beyitte anlatmış Hüseyin b. Ahmed Sirozî ise farklı konuları eserine katarak 254 beyitle anlatır. Bu konulardan birisi vahdet-i vücūd anlayışıdır. Şair naat bölümünde insanın kendi benliğinden geçip asıl varlıkta yok olması gerektiğini böylece karanlıktan kurtulacağını söyler. Peygamber aleyhisselamın bu makamda olduğunu Hz. Musa'nın ise benlik makamında kaldığı için "Len Terani" lafzının ona indiğini ayet iktibasları da yaparak verir. Ayrıca Vesiletü'n-Necât'tan farklılık gösteren bir diğer konu Allâh'ın 12 perde yaratıp her birisine isim vermesi ve Peygamberin ruhunun bu perdelerin her birinde ne kadar süre kaldığıdır. Bunun yanında Cenab-ı Hakkın 'yakîn' adlı bir nur ağacını

¹¹⁴ B.698-732

¹¹⁵ Yazıcıoğlu Mehmed, Muhammediye,

yaratıp Peygamber nurunu o ağaç üzerine kondurması tavus nakşında ortaya çıkartıp orada Tanrıyı tesbih etme hadisesi de Süleyman Çelebi'nin mevlidinde geçmez. Bir başka fark da Hüseyin Sirozî'nin eserinde Allâh'ın Hz. Peygamberin haya göğsünün yaratması, mirat aynasının karşısına koyup kendi güzelliğini onda göstermesi, sonra ona bakmasıyla Hz. Peygamberin haya edip terlemesi ve onun terinden nelerin yaratıldığı kıssasıdır. Ayrıca Cenab-ı Hakkın Hz. Peygamberin nurunu on kısma ayırması her bir kısımdan nelerin yaratıldığını, daha sonra bir kandil yaratıp Peygamberin o kandil içine girmesini ardından bütün evliyaların ve peygamberlerin gelip o kandili tavaf etmesi de bir diğer farklı hadisedir.

2.4.1.3.2.3 Hz. Peygamberin Nurunun Kimlere İntikali Ettiği ve Meydana Gelen Hadiseler

Peygamber aleyhisselamın nurunun intikali de iki eserde farklılık göstermektedir. İlk olarak nurun intikali Vesiletü'n-Necât'a nur Hz. Âdem 'den sırasıyla Havva'ya oğlu Şite'e sonra Hz. İbrahim Hz. İsmail ve Abdullah'a intikal eder. Hüseyin Sirozî'de ise Hz. Âdem 'den Hz. Şit'e intikal ederken, Hz. Havva anılmaz. Bunun yanında şair nurun intikal ettiği kişiler arasında Hz. Peygamberin dedesi Abdulmuttalib'i ve oğlu Abdullah'ı da sayar. Bu bölümde mevlidin Vesiletü'n-Necât'tan diğer bir farkı ise Hz. Peygamberin babası (Hz.) Abdullah'ın vakfeye gitmesidir.

2.4.1.3.2.4 Hz. Peygamberin Doğumu ve Sonrasında Görülen Olağanüstü Haller.

İki mevlitteki farklılıklar Peygamberin doğum hadisesinde de kendisini gösterir. Buna göre Hz. Âmine'nin doğum öncesinde gördüğü üç alem Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde biri yerle gök ortasına biri sahraya biri de Kabe'ye dikilir ardında bunların ne manaya geldikleri söylenir. Doğum esnasında Hz. Âmine'nin belini sıvazlayan kuş Vesiletü'n-Necât'ta beyaz bir kuştur. Hüseyin Sirozî ise kuşu; yüzünün insan bedeninin kuş olduğu, yüzünün nur saçtığı, misk amber koktuğu, sözlerinin açık anlaşılır güzel olduğu Âmine 'ye selam verip sırtını sıvazladığı şeklinde tasvir eder. Sirozî mevlidinin Vesiletü'n-Necât'tan diğer bir farkı da Hz. Peygamberin gözlerinin sürmelenmiş göbeğinin kesilmiş ve sünnetlenmiş doğduğunu Âmine görmesi, Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde ise göbeğinin kesilmiş ve

sünnetlenmiş olmasını Hz. Meryem, gözlerinin sürmelenmesini de Hz. Asiye'nin görmesidir. Bir de Hz. Peygamberin doğumundan sonra gökten üç meleğin gelmesi ellerinde altından ibrik tas ve ipek tutmaları Hz. Peygamberi yıkayıp sarmaları da Vesiletü'n-Necât'ta bulunmamaktadır.

Hüseyin b. Ahmed Sirozî mevlidinde Hz. Âmine'nin vefatını, Hz. Peygamber ile vedasını bir bölüm olarak işler. Şair ayrıca Hz. Peygamberin anne ve babasının akıbetleri hakkındaki iki rivayete de bu kısımda yer vermiştir. Bunlar Süleyman Çelebi'nin mevlidinde bulunmamaktadır.

2.4.1.3.2.5 *Miraç Bölümü.*

Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde kaleme aldığı miraç-namesi hem hacim yönüyle hem de muhteva yönüyle Vesiletü'n-Necât'tan ayrılır. Süleyman Çelebi'nin miraç bölümü 60 beyittir. Hüseyin Sirozî bunu 344 beyitle anlatır. Burada Vesiletü'n-Necât'tan farklı olarak cennetten getirilen burağın tavsifi vardır. Burak yüzü insan bedeni binek olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca Peygamberin miraca yükselmek için burağın üstüne binerken burağın geri çekilip Peygamberden istekte (cennette bineği olma dileği) bulunması da Vesiletü'n-Necât'ta bulunmayan bir hadisedir. Peygamber aleyhisselamın göklere yükseldiği anda miracını Hz. Âdem , Hz. İsa, Hz. Halil, Hz. İsmail, Hz. İshak ve Hz. Yakup'un kutlaması, Hz. Peygamberin göklere çıkarken kalbini, nefsini ve ruhunu gök katlarında bırakması, miraçta Hakk'ın huzuruna çıkması için önüne getirilen makam ve o makamın üstündeki döşeğin ayrıntılı tasviri, Hz. Peygamberin ümmetinin kurtuluşunu şart koşması, kendisine birinde şarap, birinde süt bulunan iki kadehin sunulması ve sütü seçmesiyle ümmetini kurtarması da esri farklı kılmaktadır. Ayrıca dünyanın süslenmiş bir kadın gibi Peygamberin yoluna çıkması ve Hz. Peygamberin ona ilgi duymaması bir de şeytanın sesine kulak vermemesi gibi hadiseler bulunmaktadır. Sirozî mevlidi bu bakımdan Vesiletü'n-Necât'tan farklılık gösterir.

Ve ayrıca "Ettehiyyat"ın Arapça satır satır verilip manasının verilmesi; Peygamberin miraçtan dönerken Hz. Musa ile karşılaşması aralarında geçen konuşmalar, namazın elli vakitten beş vakte indirmesi gibi hadiselerin yer alması Vesiletü'n-Necât'ta bulunmamaktadır.

Miraç bölümüne ek olarak Hüseyin Sirozî Vesiletü'n-Necât'ta bulunmayan üç konuya yer vermiştir. Bunlar İbni Abbas ve Ebu Hureyre'den rivayet ederek cemaatle namaz kılmanın faziletlerini sonra namazın ilk tekbir olan tekbir-i ulanın faziletlerini, üçüncüsünde gusletmenin faziletlerini anlatır. Şair eserinde ele aldığı bu farklı konularla mevlidini diğer mevlitlerden farklı bir şekil vermiştir diyebiliriz.

2.4.1.3.2.6 ***Hız. Peygamberin Vefatı.***

Bu bölüm Vesiletü'n-Necât'ta Hız. Peygamberin hastalanması ile başlar. Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde ise Allâh'ın (c.c.) Hız. Peygambere Cebrail'i göndermesi ile başlar. Hız. Peygamberin hastalığı konu içerisine beyit beyit dağınk verilir. Vesiletü'n-Necât'ta Hız. Peygamber namazı kıldırması için Ebu Bekre haber gönderir. Hüseyin Sirozî'nin mevlidinde bu haberi Hız. Bilal verir ve onun bu haberi almasıyla duyduğu üzüntü de dile getirilir. Sirozî bundan sonraki anlatımda siyer tarzına yönelir. Hız. Fatma'nın babası ile konuşmasını anlatır sonra Hız. Peygamberin dilinden Azrail'in vafsinin yapılması, Hız. Peygamberin ehl-i beyt ile (Hız. Fatıma Hız. Ayşe, Hız. Hasan ile Hüseyin ve Hız. Ali) vedalaşması Hız. Peygamberin Azrail ile olan konuşmaları, Hız. Peygamberin vefatından sonra yıkanması, definin nasıl olması gerektiği üzerine ashabin ihtilafa düşmeleri, İblis ve Hız. Hızır'dan gelen seslerin manası, sonra Hız. Hızır'ın sesine kulak verip Hız. Peygamberin yıkanmasına karar verilmesi, Hız. Ali ile İbni Abbas'ın Hız. Peygamberi yıkamaları, yıkanması esnasında oluşan haller Hız. Peygamberin bedeninin söylendiği tarafa kendiliğinden dönmesi, Hız. Peygamberin namazının kılınması esnasından bütün gök ehlinin ve meleklerin (Cebrail, İsrail, Mikail) tek tek isimlerinin verilmesi gibi hadiseler Hüseyin Siroz'inin mevlidini Vesiletü'n-Necât'tan farklı kılmaktadır.

Son olarak Hüseyin Siroz'i mevlidinin sonuna Hız Fatma'nın vefatını da yer verir

Bütün bu farklılara rağmen diğer birçok mevlid türlerinde görüldüğü gibi Sirozî de Vesiletü'n-Necât'tan etkilenmiştir. Süleyman Çelebi nasıl Aşık Paşa ve Erzurumlu Mustafa Darir'den etkilenmişse Sirozî de onun tesiri altında kalmıştır. Vezin birliği ve benzer beyitler bunu açıkça göstermekte ve bahirler arasındaki tekrar beyitler de şekil olarak kendini gösterir.

2.4.1.3.3 Beyit Yönüyle

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin mevlidindeki beyitleri Faruk Timurtaş'ın hazırladığı¹¹⁶ **Vesiletü'n-Necât (Eski ve asıl metin) ile MEVLİD (Yeni ve değişik metin)** açıklamalı iki mevlitte yer alan beyitlerle karşılaştırarak aşağıda vermeye çalıştık. Hüseyin b. Ahmed Sirozî'ye ait beyitleri beyit numarasını ve şairin isminin baş harflerini aynı şekilde Süleyman Çelebi'de de benzer beyitlerini aşağıya aldık. Bu beyitler birebir alındığı gibi Süleyman Çelebi'nin Aşık Paşa'nın Garipnamesi'nden aldığı şekilde¹¹⁷ Sirozî'de de kısmen değiştirilerek verilmiştir.

a) Birebir alınan beyitler

Ol gice tabl-ı nübüvvet urdılar

Ol gice şeytânı gökden sürdiler B.985/H.S.

Ol gice tabl-ı nübüvvet urdılar

Ol gice Şeytânı gökden sürdiler 133/S.Ç.

Gözlerinden yaşı ceyhün eylemiş

Cân u gönlün 'ışk odı hün eylemiş B.1111/H.S.

Gözlerinden yaşı Ceyhün eylemiş

Ciğerini derd ile hün eylemiş S.Ç.165

¹¹⁶Süleyman Çelebi Türk Klasikleri, *Mevlid (Vesiletü'n-Necât)*, haz. Faruk K. Timurtaş, İstanbul, 1990, MEB Yayınları.

¹¹⁷Kemal Yavuz, *Bir Ömrün Yazıları* C.II, Nizamiye Akademi, 2017, İstanbul, s.48-53.

Gel seni ma'şūkuña irgüreyin
Yüregünj derdine merhem urayın B.1125/H.S.

Gel berü ma'şūkuna irgüreyim
Yüregün zahmına merhem urayım 178/S.Ç.

Gel gidelüm göklere yā Muştafā
Muntazırdur saña aşhāb-ı şafā B.1145/H.S.

Gel gidelüm hazrete yā Mustafā
Muntazırdur anda ashāb-ı safa 188/S.Ç.

Her biri kütüladı mi'rācını
Didiler geydünj sa'ādet tacını B.1176/H.S.

Her biri kütüladı mi'rācını
Didiler geydünj saādet tacını B.207/S.Ç.

Ol mūkaḥḥal gözlerinden dökdi yaş
Cūşa geldi tağ u şahrā kıru yaş B.1647/H.S.

Ol mūkāḥḥal gözlerinden dökdi yaş
Cūş idüp ağlardı yır gök tağ u taş 309/S.Ç.

Ḥastalığından şoldı ol bāğ-ı cemāl

Ol kemālde bedr iken oldu hilal B. 1748/H.S.

Ḥastalığından şoldı ol bāğ-ı cemāl

Ol kemālde bedr iken oldu hilāl 315/S.Ç.

Anı gördi Muşafā şabr itmedi

Hem eser kıldı ol ayrılık odı 1709/H.S.

Anı gördi Muşafā şabr itmedi

Hem eser kıldı ol ayrılık odı 332/S.Ç

İznünüz var mı içerü girmege

Ol münevver hūb cemāli görmeğe B.1788/H.S.

İznünüz var mı içerü girmege

Ol mübārek hūb cemāli görmeğe 390/S.Ç.

Bir dağı didi selām olsun size

Var mı destūr içerü girmek bize B.1790/H.S.

Bir dağı didi selām olsun size

Vir içerü girmeğe destūr bize 394/S.Ç.

Didi bunda kabza mı geldün i yār

Yā ziyāret mi murād-ı şehriyār B.1827/H.S.

Sordı kabz için mi geldün yā melek

Yā ziyāret midurur ancak dilek 412/S.Ç.

Hem buyurdu emrüne olam muṭi‘

Sen ne dirseñ anı kılam yā şefi‘ B.1830/H.S.

Hağ buyurdu ben sana olam muṭi‘

Sen ne dirsene anı kılam yā şefi‘ 414/S.Ç.

Murğ-ı kudse uçmuş kafesden şāh-vār

Gülsitān-ı kudse itmiş hoş karar B.1917/H.S.

Murğ-ı kudse uçdı kafesden şāhvār

Gülsitān-ı kudse eyledi karar 426/S.Ç.

b) Benzer mısraların ve benzer ifadelerin içinde bulunduğu beyitler

Ādem ‘i çün kim yaratdı Zü’l-Celāl

İndi anuñ zāhrına nūr intikāl B.866/ H.S

Hakk teala çün yaratdı Ādemi
Kıldı Ādemle müzeyyen ālemi 44/S.Ç.

Haqq te'ālā didi kim bilgil senün
Nūrı var zährında bir peygāberün B.871/H.S.

Mustafā nūrını alında kodı
Bil Habībüm nūrıdur bu nūr didi 46/ S.Ç.

Şoñra andan gitti ol nūr-ı Cemāl
Oğlı Şīt alına kıldı intikāl B.882/H.S.

Şīt doğdu ana nakl etti buğur
Anun alında tecelli kıldı nūr 49 /S.Ç.

Evvelinden söyler isem söz uzar
Kim ki gelmişdür cihāna şehri yār B.859/H.S.

İrdi İbrāhim ü İsmâil'e hem
Söz uzanur ger kalanını dir isem 50/S.Ç.

Ger dilersiz bulasız andan şafā
Vir şalavāt rûh-ı pāk-ı Muşţafā B.844/H.S.

Ger dilersiz bulasız oddan necat

Işk ile şevk ile eydün es-salât 53/S.Ç.

Ol gice cümle melâ'ik saf u şaf

Kıldılar Amîne evin hoş tavâf B.925/H.S.

İndiler gökden melekler saff u saf

Ka'be gibi kıldılar evüm tavaf 925/S.Ç.

Nâgihân bir hâtun oldı âşikâr

Bilesinde hürilerden bir nigâr B.941/H.S.

Biri Meryem Hâtun idi âşikâr

Birisi hem hurilerden bir nigâr 69/S.Ç.

Ulu devlet bulduñ iy Āmîne sen

Geldi şādī gitti senden hep hazen B.948/H.S.

Ulu devlet buldun ey dildâr sen

Toğısardur senden ol hulkı hasen 74/S.Ç.

Ƙardan aƘ ol şu şovuk buzdan Ƙatı

İlla şirindi şekerden lezzeti B.964/H.S.

Kardan ak idi vü hem soğuk idi

Lezzeti dahı şekerde yok idi 84/S.Ç.

Cümle zerrāt-i cihān itdi şadā

Didiler iy cān-ı cānān merhabā B.967/H.S.

Cümle zerrāt-ı cihan idüp nida

Çağrışuban didiler kim Merhaba 94/S.Ç.

Merhabā iy ‘āşī ümmet çaresi (redif farklı)

Merhabā maḥbūb-ı Raḥmān merhabā B.968/S.H.

Merhabā ey āsi ümmet melcei

Merhabā ey çāresüzler mencei 94/S.Ç.

Dişlerinden berķ iderdi anda nūr

Gicelerde iğne düşse bulunur B.1056/H.S.

İnci dişler şuāından gice

İğne düşse bulunurdu ey hoca 150/S.Ç.

Bir çekirdek dikdi ḥurma ol Resūl

Ol sa‘at viridi yemiş aşlen usūl B.1054/ H.S.

Dikti hurmayı hem ol şāh-ı cihān
Dikdüği sāat yemiş virdi hemān 154/S.Ç.

Gördi Cibrīl içlerinden bir burāk
Otlamaz içmez hemān eyler firāk B.1108/H.S.

İçlerinde bir burāk ağlar katı
Yimez içmez kalmamış hiç tākatı 164/S.Ç.

Cennet içre olmamışsın şādumān
Bağ kamu yoldāşlaruñ otlar revan B.1113/H.S.

Bāki yoldaşın yiyüp içüp gezer
Sen inilersin di cānun ne sezer 167/S.Ç.

Ol aduñ işşine ‘āşık olmuşam
Şöyle kim devr-i firāka talmışam B.1118/H.S.

Ol zamandan bilmezem kim n’olmuşam
Ol adun ıssına āşık olmuşam 171/S.Ç.

Cennet olmuşdur benüm başumda țar
Benzüm uş şāru yürekde derd-i yār B.1121/H.S.

Cenneti başıma iki dar ider

Gice gündüz işim āh ü zār ider 173/S.Ç.

Didi Cebre'īl aña kim yā burāķ

Uş vişāle iriserdür bu firāķ B.1123/H.S.

Cebrail didi burāka ey burāk

Virdi Hak maksūdunı kılma firak B.176/S.Ç.

Her dem ister hazretümden her melek

'Arş u kürsī benden eylerler dilek B.1091/H.S.

Dâim ister hazretümden her melek

Arş ü Kürsī Sidre çarh-ı nüh felek 182/S.Ç.

Heşt behiştün kapusın hep açdılar

Yolına ya'ķūt u gevher şaçdılar B.1144/H.S.

Hem sekiz cennet kapusın açdılar

Yolun üstine cevahir sacdılar 187/S.Ç.

Ŧurdu hoş yirinden ol bedr-i cihān

Ol burāķdan yaña pes oldı revan B.1148/H.S.

Turdı yerinden hemān-dem Mustafā
Koydı tacı başına ol pür-safā 191/S.Ç.

Ṭarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münir
Ḳudse irdi ol güzeller şāhı mır B.1166/H.S.

Ṭarfetü'l-ayn içre sultan-ı ümem
Geldi Kuds'e irdi vü basdı kĀdem 94/S.Ç.

Bu kerāmetler ki sen bulduḡ hemin
Kimse bulmaz senden artuḡ yā emin B.1173/H.S.

Bu kerāmetler ki Hak virdi sana
Virmedi hiç kimseye önden sona B.208/S.Ç.

Bundan öte ger başarsam bir ḳĀdem
Yanar oda hep ḳanādum ben nidem B.1183/H.S.

Ger geçem bir zerre denlü ilerü
Yanaram başdan ayaḡa i ulu 220/S.Ç.

Her iki reka'at namāz kim kılar
Cümle gök ehli şevabın bulalar B.1389/H.S.

Her kaçan kim bu namāzı kılar
Cümle gök ehli sevābın bulalar 254/S.Ç.

Bu sözi çünkim işitdi şehriyār
Benzi kızardı şarardı şems-vār B.1646/H.S.

Bu sözi çün kim işitdi ol Emīn
Kalbi mahzūn oldı ol şāhun hemīn 308/S.Ç.

Hücreyi anlar iderlerdi tavāf
Ayak üstünde duruban şaff u şaf B.1751/H.S.

Hücreyi ashāb iderlerdi tavaf
Ağlaşırıldı turuban saff u saf 316/S.Ç.

Yirüme Şiddik imāmet eylesün
Baña ol anda niyābet eylesün B.1703/H.S.

Ben varımazım ikāmet eylesün
Yirüme Bū Bekr imāmet eylesün 321/S.Ç.

Şağ elini dutdı ol şāhun ‘Āli
Ağlayup zārılık itdi ol velī B.1717/H.S.

Ol Habībün sağ elin tutdı Ali
Sol elini İbn-i Abbās ol velī 339/S.Ç.

Anlara bir dem naşīhat eyledi
Anıl anıl hoş tekellüm eyledi B.1731/H.S.)

Anda ashāba nasīhat eyledi
Hulki lūtfiyle oları toyladı 349/S.Ç.

Al benüm cānumı dir ben öleyin
Babamuş yolunda kurbān olayın B.1818/ H.S.

Ölme sen senün için ben öleyim
Sen sağ ol ben sana kurbān olayım 356/S.Ç

Çün getürdiler ol iki envāri
Bağdı anlara cihānuş serveri B.1850/H.S.

Ol iki māhı varup getürdiler
Mustafā’nın yanına yitürdiler 364/S.Ç.

Yüzleri gül dilleri bülbülleri
Oldır aḥīr şoldıran ol gülleri B.1800/H.S.

Yüzleri gül dilleri bülbülleri
Tüti gibi ol latīf oğulları 404/S.Ç.

Geldi kim uş seni benden ayıra
Yüregüñe dürlü ḥançerler vura B.1811/H.S.

Ol durur ol seni benden ayıran
Yüregüñe dürlü ḥançerler uran 406/S.Ç.

Kimseden destür mı ister ol melek
İlla bize böyle olmuşdur dilek B.1813/H.S.

Kimseden ol hiç destür istemez
Benden artuk kimseye böyle dimez 408/S.Ç.

Girdi 'Azra'ıl içerü ol hemīn
Hoş selām viridi ve öpdi ol zemīn B.1826/H.S.

Meskenetle hücreye girdi hemīn
Lutf ile viridi selām öpdi zemīn B.410/S.Ç.

Didi bunda kabza mı geldün i yār

Yā ziyāret mi murād-ı şehriyār B.1827/H.S.

Sordı kabz için mi geldün yā melek

Yā ziyāret midurur ancak dilek 412/S.Ç.

Cebre'îl üstünde durup dirdi āh

Bu ili terk eyledün gitdün i şāh B.1934/H.S.

Cebraîl üstünde turup dirdi āh

Bu cihānı terk idüp gitdün i şāh 427/S.Ç.

Yukarıdaki beyitlerden anlaşılacağı üzere Hüseyin b. Ahmedd Sirozî Süleyman Çelebi'den etkilenmiş, onun beyitlerini aynen veya kelimelerini değiştirerek ortaya koymuştur. Mevlid bahsinin tamamına bakınca Sirozî'nin Vesîletü'n-Necât'tan aldığı beyitlerin sayısı 53'ü bulmaktadır

2.4.2 MİRAC-NÂNME

Sözlük anlamı “yukarı çıkmak, yükselmek” manasına gelen urûc kökünden gelen miraç, Hz. Peygamberin Mescit-i Haram'dan Mescit-i Aksa'ya oradan da göklere yükselip Allāh'ın huzuruna çıkmasını ifade eder. Miraç Hz. Peygamberin müşrikler tarafından sıkıntıya düştüğü, amcası Ebu Talip ve eşi Hz. Hatice'nin vefat ettiği yıllarda onun gönlünü ferahlatmak yaşadığı zorlukları hafifletmek için Allāh tarafından ona sunulan bir mucizedir.¹¹⁸Miraç hadisesi, hicretten bir yıl önce Recep ayının 27. gecesinde meydana gelmiştir. Bu hadise, hadis kitapları içinde sahihliği

¹¹⁸Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Miraç-nâmeler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 1987. Ankara, s.206.

noktasında en güvenilir olarak kabul edilen Buhari'nin Tecrid-i Sarih ve Müslim'in Kitabü'l-İmam adlı eserleri¹¹⁹ ile Kuran'ın İsra Suresi ile Necm Surelerinde de geçmektedir.

Hz. Peygamberden başka hiçbir peygambere nasip olmayan miraç hadisesi önemli bir yere sahiptir. Bu önemden ötürü Arap, İran ve Türk edebiyatlarında miraç hadisesi asırlarca yazıla gelmiştir.¹²⁰ Anadolu Türk kültüründe miraç hadisesi sadece edebiyatla sınırlı kalmamış resim, minyatür, halk resimleri ve mûsikide de yer almıştır.¹²¹

Miraç hadisesi, Hz. Peygamberin hayatının anlatıldığı siyer kitapları dışında Türk Edebiyatında hem nesir hem de nazım dilinde işlenmiş konulardandır. Müstakil bir eser olarak kaleme alınan miraç-namelerin dışında mevlit ve bazı mesnevilerin mevlit bölümlerinde de miraç-nameler yazılmıştır.¹²² Hüseyin B. Ahmed Sirozî, Cāmiü'n-Nasāyih adlı eserinin mevlit bölümünde söylediği 344 beyitlik¹²³ miraç-namesi bunlardan birisidir.

2.4.2.1 Şekil ve Vezni

Miraç-name mevlidin içerisinde bir bölüm olarak teşekkül etmesinden sebep müstakil miraç-namelerde görülen, tevhit ve münacat ile başlamak nat ile devam etmek gibi bir tertip söz konusu değildir. Miraç-name Cenab-ı Hakk'ın Cebrail'e seslenmesiyle başlar, Hz. Peygambere selam ve salavat getirilmesi istenerek iki mükerrer beyitle son bulur.

Hüseyin Sirozî'nin Miraç-namesi mesnevi nazım şekliyle yazılmış olup 344 beyittir. Bu kısmın nazım şeklinin dışında 18 beyitlik bir manzume de içermektedir. Şair aruzun **Fā'īlātün / Fā'īlātün / Fā'īlün, Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fe'ülün** ile **Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün** olmak üzere üç farklı vezin kalıbını kullanarak miraç-namesinin durağanlığını kırmış hareketlilik katmıştır. Şair bu miraç-nameye dört başlık vermiş ilki olan *Faşl fī Mi'rācü'l-Nebī aleyyihssalam* başlığı ile miraç-namenin başladığı bölümü, *Faşl fī Beyānu Vāka' min Āhvālī' Hāl*

¹¹⁹ Metin Akar, a.g.e. s.13.

¹²⁰Metin Akar a.g.e. s. 91-95.

¹²¹ Metin Akar a.g.e. s.76-82.

¹²² Metin Akar, a.g.e. s.112-127.

¹²³ B.1079-1422

adlı ikinci başlığı ile Peygamberin arştan menzile ne kadar sürede yol aldığını, menzile varınca ona sunulan tahtın tasviri, *Faşl fî Kelâm-ı Cebre'il 'aleyhisselâm* başlıklı üçüncü bölümde Cebrail'in Hz. Peygamberin Allâh'ın kulu ve resulü olduğuna şهادeti, son başlık olan *Faşl fî Rûyet-i Allâhu te'âlâ* ile de Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygambere görünmesi aralarında geçen konuşmalar anlatılır. Ayet iktibaslarının da yapıldığı bu miraç-namede Cenab-ı Hakk ile Hz. Peygamberin arasında geçen “Tehiyat” satır satır Arapça olarak verilmiş devamında da açıklaması yapılmıştır.

2.4.2.2 Dil ve Üslup

Hüseyin bin Sirozî'nin mevlid dili, sade açık anlaşılır bir yapıya sahip olması Arapça ve Farsça tamlamalara fazla yer vermemesi şairin sık sık “dinle”, “işit” şeklinde okuyucuya seslenmesi eserin sanat gayesinden uzak halka hitap maksadıyla yazılmış olduğunu göstermektedir. Miraç-namenin büyük kısmı Hüseyin Sirozî'nin dilinden aktarılır. Kimi yerlerde uzun diyalogların kurulduğu miraciyede Tanrı-Cebrail, Cebrail-Burak, Cebrail-Hz. Peygamber, Hz. Peygamber- Hz. Musa, Tanrı-Hz. Peygamber arasında geçen karşılıklı konuşmaların, eserin diline canlılık kattığını görmekteyiz. Eserde ayrıca *Hak teala dedi* şeklinde başlayıp Cenab-ı Hakk'ın diliyle anlatılan kısımlar da mevcuttur. Diğer mevlit ve miraç-namelerde olduğu gibi bunda da şair dinleyenlere Hz. Peygambere salavat getirmelerini söyler. Hz. Peygambere selam ve salavat getirilmesinin önemini Ahzâb Suresinin 56. ayetini¹²⁴ kaynak olarak gösterir. Hüseyin Sirozî miraç-namesinde sık sık Hz. Peygamberi övmesi ona nat söylemesi, sık sık salavat getirilmesini istemesi Hz. Peygambere karşı derin bir muhabbet duymasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2.4.2.3 Muhtevası

Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin miraç-namesinde kapsamlı miraç-namelerde görülen bütün motifler yer almaz. 21 motifinin işlendiği bu miraç-namede kimi motifler ayrıntılı olarak tasvir edilirken kimi motiflere de birkaç beyit ile değinildiğini görmekteyiz.

¹²⁴ “Allâh ve melekler peygambere salat ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salat ve selam okuyun”

Şair Hz. Peygamberin yedinci gök katına çıktığını söyler ancak gök katlarının isimlerini özelliklerini her katın hangi madenden yapıldığını, her katta Hz. Peygamberin neleri gördüğünü söylemez. Şair cennet ve içindekileri, cehennem ve ehlini söylemeyip Hz. Peygamberin arştan menzile varıncaya kadar olan yolculuk süresini anlatır. Hz. Peygambere Allāh'ın huzurunda oturması için verilen tahtın neyden yapıldığını ne tür incilerle süslenmiş olduğunu, ihtişamlığını uzun uzun tasvir eder, yolculuk için cennetten getirilen burağın hüznünü Hz. Peygambere duyduğu hasreti, kavuşma arzusunu, yüzünü bedenini ayrıntılı olarak tasvir eder ancak Hz. Peygamberin Mescid-i Aksa'da diğer peygamberlere imamlık yaparak kıldırıldığı iki rekât namazı dört beyitte anlatır. Şair böyle önemli konuyu kısa anlatmasının sebebini ise mevlidin her durumda kolay okunmasına dayandırmıştır. Önemli konuları birkaç beyit ile anlatıp tasvirlerle geniş yer vermesi bakımından kompozisyon yönüyle zayıf gözüken bir miraç-name olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmamızda yer alan bu miraç-namede miraç Cenab-ı Hakk'ın Cebrail'e seslenmesi ile başlar. Cebrail'e cennet ehlini haberdar edip bu gece için hazırlık yapmalarını emreder. Bu emir üzerine Cebrail'in cennete gidip taç, hülle, nurdan kemer ve burak alıp o gece Ümmühani'nin evinde bulunan Peygamber aleyhisselamın huzuruna gider. Allah'ın (c.c.) tebliğini Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ilettikten sonra Cebrail, Hz. Peygamberi burağa bindirip Kudüs'e götürür. Miraç-name, Aksa'da Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerin ruhlarına imamlık yaparak iki rekât namaz kılıp göklere yükselmesi bu esnada Hz. Âdem , Hz. İsa Hz. Halil, Hz. İsmail, Hz. İshak ve Hz. Yakup'un Peygamberin miracını kutlamaları daha sonra Cebrail ile birlikte yedinci gök katından Sidre'ye ulaşmaları Cebrail'in burada kalıp Peygamberin yola yalnız devam etmesi bu makamdan sonra burağın da geride kalıp yolculuğa refref üstünde devam etmesi Peygamberin miraca yükselişi esnasında geçtiği gök katlarında dünya kaftanından soyulması nefsinin kalbinin ve ardından ruhunun bu katlarda bırakıp tecerrüt âlemine koyulması şeklinde devam eder. *Faşl fi Beyāni Vāka' min Āhvāl-ı Hāl* başlığı altında Hz. Peygamberin arştan yukarı yükselip menzile varmasının ne kadar sürede olduğunu anlatılır. Menzile varınca üstüne çıkması için önüne getirilen tahtın tasviri yapılır. Hz. Peygamberin ümmetinin bağışlanmadığı ve cennete koyulmadığı sürece o tahtın üstüne çıkmadığı daha sonra

isteğinin kabul edilip makama çıkması, o makama çıkmasıyla Peygamberin eline birinde süt birinde şarabın olduğu iki kadehin koyulması onun süt olan kadehi seçip içmesinden dolayı ümmetinin kurtuluşa ermesi aktarılır. Sonra da bunların ne manaya geldiklerini Cebrail Hz. Peygambere açıklar.

Hz. Peygamberin miraç yolculuğu sırasında sol tarafından gelen şeytanın sesine kulak vermeyip yoluna devam etmesi ardından bir kadın gibi süslenen dünyaya bakmaması ve cennette gördüğü güzelliklere meyletmemesi üzerine ümmetini hayra ulaştırdığı Cebrail'in dilinden verilir. Ancak şair bu kısım Hz. Peygamber miraca yükselirken anlatmaz sadece Cebrail'in Hz. Peygambere anlatmasıyla biz öğreniyoruz. Bu haliyle nüsha eksik görünümündedir ancak H.M nüshasıyla karşılaştırınca da aynı durum söz konusu olmaktadır. Müstensihden kaynaklı bir hata olduğunu düşündürmektedir. Ederde Allah (c.c.) ile Hz. Peygamberin aralarında geçen konuşma (tekellüm) verilir. "Tehiyat" Arapça olarak satır satır verilip meali yapılır. Şair devamında *Faşl fî Kelâm-ı Cebre'il 'aleyhisselâm* başlığı ile Cebrail'in Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şهادetini verir ardından dinleyenlere Hz. Peygambere salavat getirilmesini söyler buna delil olarak Azhab Suresinin 56. ayetini¹²⁵ iktibas yapar.

Hüseyin b. Sirozî, Miraç gecesi namazın farz kılınma hadisesinden önce Cenab-ı Hakk'ın (c.c.) ümmet için neler lütfettiğini söyleyeceğini Allah'ın (c.c.) buna Kuran ile şahitlik yaptığını Al-i İmran suresinin 110. ayetinin bir kısmını iktibas ederek söyler.

Şair, *Faşl fî Rūyet-i Allāhu te'ālā* başlığı ile Cenab-ı Hakk'ın kudret yüzünü Peygambere göstermesi ile kendi benliğinden geçtiğini Cenab-ı Hakk'tan başka hiçbir şeyi göremez olduğunu aktarır. Devamında Allah'ın (c.c.) Peygamber aleyhisselam ile karşılıklı konuşmaları verilir. Bu diyaloglarda Cenab-ı Hakk'ın dilinden önce Hz. Peygamber övülür ardından Peygamberin ümmetine nelerin verildiği söylenir. Elli vakit namazın müminlere miraç olarak verilmesi, Allah'ın, (c.c.) peygamber ümmetine merhamet edip cenneti nasip ettiği aktarılır.

¹²⁵ "Allāh ve melekler peygambere salat ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salat ve selam okuyun", "siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız"

Daha sonra namazın emredilmesinin ardından Hz. Peygamberin ümmetini namaza davet etmek için geriye dönüp yolda Hz. Musa ile karşılaşması Hz. Musa'nın, Peygambere 50 vakit namazın çok olduğunu ümmetin bunu kılmakta zorlanacağını, bu yüzden geri dönüp Hak Teâlâ'dan bunu indirmesi için niyazda bulunmasını söylemesi Hz. Peygamberin geri dönüp Allah'a 50 vakit namazı indirmesi için istekte bulunması bunun üzerine Allah'ın (c.c.) on vakit indirip kırk vakit namazı emretmesi ardından yine Musa peygamberin katına gelip kırk vaktin de çok olduğunu söylemesi ve Hz. Peygamberin yine geri dönmesi bu hadisenin namazın beş vakte indirilinceye kadar devam etmesi beş vakit namazla birlikte oruç ve haccın da verilmesinin ardından miraç ve miraç-name Hz. Peygamberin Cebrail'in katına inmesi ile sonlandırılır.

2.4.2.4 MOTİFLER

2.4.2.4.1 Miracın Sebebi

Tarihi kitaplarda Hz. Peygamberin miraca yükselme sebepleri arasında en çok onun yaşadığı sıkıntılı yıllardan dolayı Cenab-ı Hakk'ın ona bir lütuf bir mucize olarak onu miraca yükseltmesi gösterilir. Ancak elimizdeki miraç-namede bu duruma değinilmemiş sadece iki beyitte¹²⁶ Cenab-ı Hakk'ın Hz. Peygamberi huzurunda istemesi söylenmiştir.

2.4.2.4.2 *Davetin Tebliği*¹²⁷

Ayet ve hadislerde herhangi bir malumata rastlanılmayan¹²⁸ bu hadise, eserde, Hz. Peygamberin amcasının kızı Ümmühani'nin evinde bulunduğu bir zamanda Cebrail'in gelip güzel ve hoş sözlerle *ey Muhammed o Padişah sana çok selam söyler. Bil Hak Teala seni davet eder. Arşıma gelsin ve görsün beni* diye buyurması şeklinde geçer.

¹²⁶180a/B.1096-180a/B1097.

¹²⁷182b/B.1136-182b/B.1147

¹²⁸ Metin Akar a.g.e. s.210.

2.4.2.4.3 *Şerh-i Sadr*¹²⁹

Bu motif Hz. Peygamberin miraca çıkmadan önce göğsünün yarılıp kalbinden dünyaya ait kusurların temizlenmesi şeklinde ifade edilir. Ancak Hüseyin b. Şirozî'nin miraç-namesinde bu kısım, Hz. Peygamberin miraca yükselip gök katlarından geçerken Peygamber aleyhisselamin elbisesinin çıkartılıp tecerrüt âlemine koyulduğunu, dünya göğünden ayrılırken de sırası ile birinci katta nefsini ikinci katta kalbini üçüncü katta de ruhunu bıraktığı şeklinde söylenir.

2.4.2.4.4 *Hulle, Taç ve Kemer*¹³⁰

Miracyelerde şerh-i sadr hadisesinin ardından Cebrail'in cennetten getirdiği hulle, taç ve kemeri Hz. Peygambere giydirme hadisesinin geçtiği motiftir. Ancak bu miraç-namede hadise, miracın başında geçer. Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine Cebrail'in cennetten tac, kemer ve hülleyi alıp Hz. Peygamberin yanına gitmesi şeklinde zikredilmiştir. Hz. Peygamberin şerh-i sadr hadisesinden sonra taç, kemer ve hülleyi giymesi gibi bir durum söz konusu değildir.

2.4.2.4.5 *Miraç Hadisesinin Başlandığı Yer*¹³¹

İsra suresinin ilk ayetinde Hz. Peygamberin Mescit-i Haram'dan alınıp Mescit-i Aksa'ya götürüldüğü bildirilir. Bu motif miraç-namede Hz. Peygamberin o gece amcası kızı Ümmühani'nin evinde olduğu, oradan alınıp Kudüs'e götürüldüğü şeklinde işlenmiştir.

2.4.2.4.6 *Hz. Peygamberin Miraca Yükselirken Bindiği Binitler*¹³²

a) **Burak**

Hz. Peygamberin miraca yükselmesinde bindiği ilk binektir Burak. Burak'ın Cebrail tarafından cennetten alınıp Hz. Peygambere getirilme hadisesi ayrıntılı olarak işlenir. Adı miraç-namenin ilk defa 32b/1097 beyitinde geçer. Şair Burağı gövdesi binek sureti insan şeklinde tasvir eder. Bu hadise Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine Cebrail'in cennette gidip Burak'ı diğer binitlerden ayrı gezdiğini görmesi cennette

¹²⁹B.1189-1192.

¹³⁰B.1092-1093.

¹³¹B.1132-1136

¹³²B.1104-1129

olduğu halde mutlu olmaması bu haline sebebin Hz. Peygamberin ismini duyup o isme âşık olması sonra Cebrail'in bunu öğrenip bu hasretliği bitirmek için Burak'ı alıp Hz. Peygambere ulaştırması şeklinde tasvir edilmiştir. Şair Burak'ı, Hz. Peygamberin Burak'ın üstüne binmesi sırasında Burak'ın geriye çekilip Hz. Peygamberden bir istekte bulunması (cennette Hz. Peygamberin bineği olma isteği) isteğinin kabul edilmesiyle Hz. Peygamberi alıp göklere yükselmesi şeklinde işlenmiştir.

b) Refref ¹³³

Miraçta Hz. Peygamberin Sidre'den sonra Burak'tan inip Refref üzerinde yolculuğuna devam ettiği araçtır. Miraç-namede Burak'ın yedinci katta kaldığını yolculuğa Refref ile devam edildiği sadece bir beyitle anlatılır. Refref'in tasviri yapılmaz.

2.4.2.4.7 Yolculuk Esnasında Soldan Gelen Sesler ¹³⁴

Hz. Peygamberin miraç yolculuğu sırasında soldan gelen sesler duyar ama hiçbirine kulak vermeyip yoluna devam eder. Bunun üzerine Cebrail Peygambere soldan gelen sesin şeytana ait olduğu söyleyerek o sesi dinlemediğine hamd eder. Şayet Peygamberin durup o sesleri dinlemesinden dolayı ümmetin de doğru yoldan şaşıp Hakk'a ibadet etmeyeceklerini söyler.

2.4.2.4.8 Kadın-Dünya ¹³⁵

Yolculuk esnasında Hz. Peygamberin karşısına süslenmiş bir kadın çıkar. Hz. Peygamberin o kadına iltifat etmemesi ona bakmaması üzerine Cebrail onun dünya olduğunu söyler. "Eğer sen ona baksaydın ümmetin de dünyaya aldanıp ahireti unutacaklardı" diye buyurur.

¹³³B.1199

¹³⁴ B.1258-1263

¹³⁵ B.1254-1257

2.4.2.4.9 *Namaz*¹³⁶

a) Mescit-i Aksa'da kılınan iki rekât namaz¹³⁷

Miraç gecesinde, namazın farz kılınmasından önce Hz. Peygamber, Mekke'den Kudüs'e götürülüp orada ondan önce gelmiş olan peygambere iki rekât namaz kıldırır. Namaz bahsi ilk burada geçer. Şair bu mevzuyu beş beyitle anlatıp kısa tutar. Hüseyin Siroz bu hadiseyi kısa tutmasının sebebini ise eserin her durumda kolay okunması için olduğunu söyler.

b) **Namazın Farz Kılınması**

Beş vakit namazın ümmet üzerine farz kılınması Miraç gecesinde vuku bulmuştur¹³⁸ Eserde Cenab-ı Hak Hz. *Peygamberie ümmetine elli vakit namazı ilet de onların miracı bu olsun* diye buyurur. Bu emir üzerine Resulullah miraçtan dönerken Hz. Musa ile karşılaşır. Hz. Musa Peygambere *Rabbin ne dedi yolunuz nereye vardı?* diye sorunca Hz. Peygamber elli vakit namazı gece ve gündüz ders olarak ümmete gönderdiğini söyler. Hz. Musa *elli vakit çoktur var geri bunu eksilt ümmetin zayıftır katlanmazlar* diyerek Hz. Peygamberi geri gönderir. Bu hadise, namazın beş vakte indirilmesine kadar devam eder. Hz. Musa'nın Beş vakit namazın çok olduğunu geri dönüp Hakk'tan bunu da indirmesi için münacat etmesini söylemesi üzerine Hz. Peygamber Allah'tan utandığını buna razı olduğunu söyler. Namazın beş vakte indirilmesinden sonra Cenab-ı Hak gök ehlinin bütün sevaplarını beş namazda verdiğini buyurur. Gök ehlinin sevaplarına gelince Hz. Peygamberin miraca yükselirken gök katlarındaki kimi meleklerin secdede kimi meleklerin rükûda kimilerinin ise kıyamda olduğunu onların bu hal üzere ibadet ettiklerine şahit olur. İşte bunların sevaplarını ve elli vaktin sevabını Hak Teâlâ lütuf olarak beş vakit namazda vermiştir.

¹³⁶ 1342-1403

¹³⁷ B.1166-1171)

¹³⁸ (M. Kamil Yaşaroğlu, TDV İslam Ansiklopedisi, 2006, İstanbul, 32. Cilt s.350-357)

2.4.2.4.10 *Gökler*

Kur'an'da gökler yedi kattır.¹³⁹ Miraç-namelerde Hz. Peygamberin bu gök katlarından teker teker geçip her katta gördükleri tasvir edilir. Bu motif ele aldığımız miraç-namede bütün gök katlarının ve gök ehlinin tasviri ayrıntılı olarak yapılmamış sadece Hz. Peygamberin gök katlarından geçerek miraca yükseldiği anlatılmıştır. Gök motifi bir bütün olarak işlenmemiş konu içerisinde dağıtılarak birkaç beyitte verilmiştir. İlk olarak Cebrail'in Hz. Peygamberi miraca davette “*gel gidelim göklere*”¹⁴⁰ şeklinde geçer ardından, göklerin kapısının Hz. Peygambere açıldığı¹⁴¹ söylenir, sonra yedinci gök katına ulaştığı¹⁴² son olarak ta Hz. Peygamberin nefsinin dünya göğünde bırakması olarak yorumlanmıştır.¹⁴³

2.4.2.4.11 *Peygamberler*

Miraç kıssalarında Hz. peygamberin göklere yükselirken gök katlarında görüp konuştuğu peygamberler anlatılır. Bu durum birçok miraç-namede anlatılmış hatta kimilerinde peygamberler ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmiştir. Bu Miraç-namede ise peygamberler ayrıntılı olarak ele alınmamış sadece Hz. Peygamberin Kudüs'te kıldırıldığı iki rekât namazın ardından miraca yükselmesi esnasında miracını kutlayan altı peygamber zikredilmiştir. Hz. Âdem , Hz. İsa, Hz. Halil, Hz. İsmail, Hz. İshak ve Hz. Yakup¹⁴⁴ adı geçen peygamberlerdir. Ayrıca Hz. Peygamberin yolda Hz. Musa ile konuşması da ismi miraç-namede geçmektedir.

2.4.2.4.12 *Melekler Cebrail, Azrail, Mikail, Mâlik, Ridvan*

Miraç-namede beş meleğin ismi zikredilir. Bunlardan ilki Cebrail'dir. Genel olarak Miraç-namelerde Cebrail'in tasviri üzerine durulur. Bu miraç-namede ise tasviri yapılmamış daha çok üstlendiği görevler üzerine durulmuştur. Cebrail, Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine cennete gidip Burak seçmesi, cennet ehlini haberdar etmesi

¹³⁹ Nuh suresi 15 ayeti

¹⁴⁰ B.1145

¹⁴¹ B.1171

¹⁴² B.1176

¹⁴³ B.1190

¹⁴⁴ B.1175-1176

sonra Hz. Peygamberin yanına gelip miraca davet edip, Sidret'ül-Münteha'ya kadar olan yolculuğun ardından Miraçta Hz. Peygambere sunulan süt ve balın ne manaya geldiğini söylemesi, dünya ve şeytanın hilelerini Hz. Peygambere anlatması ve Hz. Peygamberin Allah'ın kulu ve resulü olduğuna şahadet etmesi şeklinde miraç-namede yer almaktadır.

Miraç-namede Azrail¹⁴⁵ de geçmektedir. Şair bunu İki beyitte anlatmış; konusu geçer. Allah bu miraç gecesinde Azrail'in can almamasını emretmiştir.

Dört büyük melekten biri olan Mikail; miraç-namelerde genel olarak davet için Cebrail'le birlikte geldiği ve şerh-i sadr esnasında Cebrail'e yardımcı olduğu şeklinde geçmektedir. Bu miraç-namede ise ismi tek bir beyitte zikredilmiştir. Mikail'in yolculuk esnasında Hz. Peygamberin yanında bulunduğu şeklinde tek bir beyitte geçer.¹⁴⁶

Miraç hadiselerinde ismi geçen bir başka melek ise cehennem kapıcısı Malik'tir. Miraciyelerde Malik'in korkunç bir görünüşte olduğu tasvir edilir. Bu motif bizim miraç-namemizde iki beyitte¹⁴⁷ zikredilmiştir. Hz. Peygamberin cehennemi görüp gönlünün hüzünlenmemesi için Cenab-ı Hakk'ın Malik'e cehennem kapısının kapatmasını emretmesi üzerine ismi geçer

Miraç-namede adı geçen bir diğer melek ise cennetin amiri olan Rıdvan'dır¹⁴⁸. Cebrail'in Hz. Peygamberin geleceğinin cennet ehline haber vermesi üzerine Rıdvan'a da cenneti süslemesi emrini söyler.

2.4.2.4.13 Cennet

Cennet motifi, miraciyelerde Cebrail'in Hz. Peygamberi cennete götürüp sekiz cenneti gezdirmesi içindekilerin tasvir edilmesi şeklinde işlenmiştir.¹⁴⁹Bu miraç-namede ise cennet ve cennet içindekiler tasvir edilmemiş; Cenab-ı Hakk'ın emri üzerine Cebrail'in burağı alması, Cennet ehlini Hz. Peygamberin geleceğini haberdar

¹⁴⁵ 1085-1086

¹⁴⁶ B.1161

¹⁴⁷ B.1102-1103

¹⁴⁸ B.1100-1101

¹⁴⁹ Metin Akar a.g.e. s..273

etmesi onun için hazırlık yapıp cenneti süslemeleri, Hz. Peygambere sekiz cennetin kapılarını açılması, cennet ehlinin Hz. Peygamberle övünmeleri, Hz. Peygamberin ümmeti olmadan cennete girmeyeceğini, sonra Cebrail'in Hz. Peygambere cennetleri gezdirip bunlardan ümmetini haberdar etmesi şeklinde ayrı ayrı beyitlerde anlatılmıştır.

2.4.2.4.14 Cehennem

Miraç-namelerde bu motif genel olarak cehennemin dehşetinden ateşinin yakıcılığından pis kokusundan büyüklüğünden ve içine giren günahkâr insanların günahlarından ötürü nasıl cezalandırıldığından bahsedilmektedir.¹⁵⁰ Üzerinde çalıştığımız eserde ise cehennem tasvir edilmemiş miraç-namenin başında ve sonunda olmak üzere iki defa¹⁵¹ adı zikredilmiştir. İlk olarak Hz. Peygamberin cehennemi görüp hüzünlenmemesi için Malik'e kapısının kapatılması emredilişi, ikincisinde de cehennemin azabından ümmeti haberdar etmesi için Hz. Peygambere gösterilmesi üzerine anlatılır.

2.4.2.4.15 Sidre-i Müntehā

Miraç-namelerde Sidre-i Müntehā motifi umumiyetle yedinci gök katının ilerisinde tarif edilir. Hüseyin b. Sirozî bu motifi miraç-namesinin iki yerinde kullanır. İlki¹⁵² Hz. Peygamber ile Cebrail'in yedinci gök katını geçmeleriyle Sidre'ye ulaşmaları ve sonra Cebrail'in bu katta kalıp Hz. Peygamberin tek başına yolculuğa devam etmesi hadisesi içinde geçer. İkincisinde¹⁵³ Cebrail'in şehadet getirdiği makam olarak Sidre-i Müntehā ismi zikredilir.

2.4.2.4.16 Hicablar

Miraç-namelerde hicab perdeleri Sidre ile arş arasında geçmektedir. Hz. Peygamber miraçta bu hicaplardan geçip arşa ulaşır. Hicab motifi ele aldığımız bu

¹⁵⁰ Metin Akar a.g.e. s.287)

¹⁵¹ B.1102, B.1410

¹⁵² B.1178

¹⁵³ B.1300

miraç-namede işlenen motiflerdendir. Hz. Peygamberin Cenab-ı Hak'ın hitabını duyunca bir anda yetmiş bin hicaptan geçip yüce bir makama ulaştığı şeklinde zikredilir.

2.4.2.4.17 Arş

İslam inancına göre arş göğün en yüksek katıdır. Arş motifi ele aldığımız bu miraç-namende çeşitli beyitlerde¹⁵⁴ geçmektedir. Arşın tasvir nasıl olduğu nerede bulunduğu şeklinde değil arştan yukarıya yani Hz. Peygamberin arştan Allāh'ın huzuruna ne kadar sürede vardığı şeklinde anlatılır. Buna göre Hz. Peygamberin arş ile menzil arasındaki üç yüz bin yıllık yolu buçuk saatte geçip Kâbe-kavseyn makamına ulaştığı söylenir. Ayrıca Allah'ın Hz. Peygamberin davet edildiği makam olarak da arş gösterilmiştir.

2.4.2.4.18 Kürsî

Bu motif iki beyitte tek geçmektedir. İlkinde¹⁵⁵ arş ve kürsün Allah'tan Hz. peygamberi diledikleri şeklinde geçer. İkincisinde¹⁵⁶ Hz. Peygamberin arş ve kürsü seyrederken yetmiş bin hicaptan geçtiği şeklinde zikredilmiştir.

2.4.2.4.19 Ruyet¹⁵⁷

Necm suresinin 8.-12.¹⁵⁸ ayetlerini müfessirler Hz. Peygamberin Cenab-ı Hak ile görüştüğü şeklinde açıklayıp yorumlamışlardır.¹⁵⁹ Bu yorum miraç-namelerde de zikredilir. Hüseyin b. Sirozî miraç-namesinde bu motifi, “*faslun fi Ruyeti Allāhu Teâlâ*” başlığı altında Tanrı'nın Hz. Peygamberle ne surette görüştüğü, Tanrı'nın ona aradan perde olmadan hesapsız ve mertebesiz görüldüğü, Hz. Peygamberin Cenab-ı

¹⁵⁴ B.1206-1211, B.1138

¹⁵⁵ B.1091

¹⁵⁶ B.1198

¹⁵⁷ B.1322, B.1344

¹⁵⁸ “Sonra yaklaştıkça yaklaştı, öyle ki, iki yay kadar hatta daha yakın oldu. Böylece Allah kuluna vahyini iletti. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı. Şimdi siz şüpheye düşüp gördükleri hakkında onunla tartışmaya mı kalkışıyorsunuz.”

¹⁵⁹ Metin Akar a.g.e. s.301.

Hakk'ı görmesiyle başka bir şeyi göremediği, kendi benliğinden geçip Hakk'ın varlığında yok olduğu anlatır.

2.4.2.4.20 *Tekellüm*¹⁶⁰

Miraç-namelerde bu motif Allah'ın emrettiği elli vakit namazın beş vakte indirilmesi için Hz. Peygamberin Allah ile görüşmesi esnasında aralarında geçen konuşmalara dayanır. (302) Hüseyin Siroz arası beyitlerde bu motif, Allah'ın (c.c.) elli vakit namazı emretmesi üzerine Hz. Peygamberin geri dönüp Musa peygamber ile konuşmasını anlatır.

2.4.2.4.21 *Tehiyyat*¹⁶¹

Hz. Peygamberin miraç gecesinde bütün perdelerden geçip Allah'ın (c.c.) huzuruna çıktığı bir makama yükselir. Burada Allah (c.c.) ile karşılıklı "Tehiyyat" okunur. Şair, "Tehiyyat"ı, Arapça satır satır yazıp ardından açıklamasını da yapar.

Sonuç

Çalışmamıza konu ettiğimiz bu miraçnamede şair motifleri kullanırken belli bir kompozisyona bağlı kalmadığını söyleyebiliriz. Örneğin şair kimi motifleri ayrıntılı uzun uzun tasvir ederken kimilerini de iki beyitle zikretmiştir. Ayrıca Hz. Peygamberin miraca yükselirken gök katlarında şahit olduğu olaylar eserde anlatılmamıştır ancak miraçtan dönerken Cenab-ı Hakk'ın meleklerine Hz. Peygamberi cenneti gezdirmelerini emretmesini söyler fakat şair biz bundan daha önce bahsettik deyip anlatmaz. Bu bakımdan miraç-namede eksiklik gözükmektedir. Ayrıca Cebrail a.s.'ın Hz. Peygambere miraca yükselirken duyduğu seslerin ve gördüğü süslü kadının manasını anlatır ancak Peygamber aleyhisselam miraca yükselirken bunları gördüğüne dair bir ibare bulunmamakta. Bu yönüyle de noksanlık göstermektedir diyebiliriz.

¹⁶⁰ B.1342-1403

¹⁶¹ B.1287-B.1298

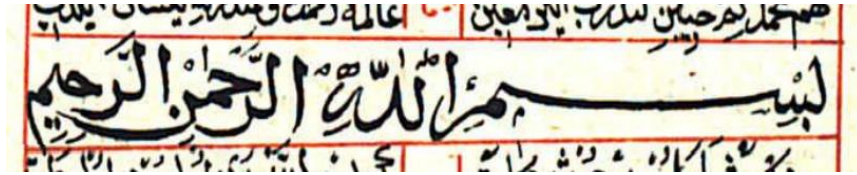
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

أ,آ	A,a,Ā,ā,E,e
ء	ˆ
ب	B,b
ت	T,t
ث	Ś,ś
ج	C,c
ح	Ĝ,ĥ
خ	Ĥ,ĥ
چ	Ç,ç
د	D,d
ذ	Ž,z
ر	R,r
ز	Z,z
ژ	J,j
س	S,s
ش	Ş,ş
ص	Ŝ,ŝ
ض	Ž,ž,Ē,ē
ط	Š,š
ظ	Ž,ž
ع	ˆ
غ	Ĝ,ĝ
ف	F,f
ق	Ķ,ķ
ك	K,k
ل	L,l
م	M,m
ن	N,n
و	U,u,Ū,ū,Ū,ü,O,o,Ö,ö,V,v
ه	H,h
ی	I,i,İ,i,Ì,ì,Y,y

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CÂMIÜ'N-NESÂYİH'İN TRANSKRİPSİYONLU METNİ

FAŞL-I Fİ FEZÂ'İL-i BESMELE

162

BİSMİ'LLÂHİ'RRAHMÂNİ'RRAHÎM

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ülün

149/b

- 1 Yine başlayalım bir hoş hikâyet
Ki Bismillâhdan olsun ol rivâyet

Pes eydür Hâk te'âlâ ey kulum sen
Di Bismillâhı 'azm-i Hâk-ıçun ben

149/a

Cemâlüm gösterem kılam 'ağalar
Süresiz cennet içre çok şafâlar

¹⁶² Bismillâhirrahmânirrahîm (Rahman ve Rahim olan Allâh'ın adıyla)

Resûlullâh ider işbu beyânı
Kim Allâh böyle dir naqlin ‘ayânı

5 Kaçan kul dise Bismillâh ki ey hür
Diyenüñ çıka ağızından hemân nür

O nürdan bir yeşil kuş yaradur Hağ
Büyük ola beğâyet nürı berrâk

Büüklüğın anuñ yetmiş bu dünyâ
Kadardur dir eşit pes eyle ihyâ

İkinci kez dise ağızından ol an
Çıkar bir dahı dir yâ Emr-i Subhân

O nürdan bir yeşil kuş yine tekrâr
Yaradur Hağ te‘âlâ virüp envâr

10 Beğâyet hod ider ol sırr-ı elţâf
Anuñ ululuğı kırk bin kezın Kâf

Tagından artuğ uş min emr-i Kudret
Ne ‘aql idrâk ider bil hem ne fikret

Üçüncü kez dise bir kimse fil’ hâl
Görüñ kim ne olur ol demde ahvâl

Çıkar ağızından anuñ yine bir nür
Dilünđe tesbîh it Hağ kıla mağfûr

Yaradur bir yeşil kuş Hağ te‘ala
Ki yetmiş biñ ger ‘arştan ulu ola

15 Büyüklüğün diyem ‘arşuñ işitgil
Yedi kat gök katında halkadur bil

Anuñ müzdini ol quşlar olurlar
Ki [bir]nürdan tabağ içinde qorlar

Tabağ kim ne kadardur vaşfa şıgmaz
Bulardan hiç munāfık lezzet almaz

Alurlar Hağ te’ālā hazretine
İledürler bu anuñ mürvetine

Bu kez dirler İlähî nidelüm uş
Bu gökçek hāli kim olmuşdı key hoş

20 Diye Allāh te’ālā varuñ anı
Şaçuñ uçmaqlar içre tez de anı

150/b

Ki cennet melekleri olsun münevver
Bu resme naql ider ol sırr-ı Ekber

Yine anlardır ol dem eyleyüp qāl
Hüdā’nuñ hazretine ‘arz ider hāl

İlähî ni’delüm artanın iy Hağ
İrür tizcek cevāb-ı Hayy u muṭlağ

Qoyuñ kandiller içre ‘arşun anı
Şırāt üzre gerek qullara ya’ni

25 Olarda ululuk kim naql olundu
Ol ismün qadri eclinden dinildi

Olar da ol qadar qad ola 'ala
Ki bunca biñ kez andan ulu ola

Bular her kimseden mi ola şadır
Olar kim ola şıdķ içinde hāzır

Ki her emre itā'at ide hālış
Göjülden dine tā olmaya şalış

Görün kim Haq te'ālā nice devlet
Virüpdür bize illā bize ğaflet

30 Qatı mağbün ider itmek itā'at
Unutmañ Haqq'ı ta geçmeye sâ'at

Resülullāh eyitdi çünki Allāh
Qalem birle yaratdı levhi ol Şāh

Kalemde yüz boğun halk itdi Bārī
Qalem nürdan beğāyet şöyle arı

Bu kez her boğunun sen arasın bil
Ne miqdār ola aña eyce hem bil

Olupdur elli yıllıķ yol arāmı
Bular ol er sözidür kim vara mı

35 Olur beş biñ yıl anuñ qad-ı tālī
Uzunluqda bu denli ola hāli

alem vaşın diyem Őnra bil anı
Ne resme halk idüpdür cavidanı

Nazar kıldı aña heybetle Allāh
alem oldu iki Őakķ olđıl āgāh

Buyurdu Hāk te'ālā yaz kalem dir
Ki 'ilminden ne resme ola tağdır

150/a

Bu halk içre ne kim olsa gerekdür
Ne yüzden emr-i Kudret olısdur

40 alem eydür ne ile ibtidāyi
Kılam bunda nenüñ üzre bināyı

Hemān sā'at Hüdā'dan irdi fermān
Bulundu ol murāda anda dermān

Budur emr-i irādet eyle āgāz
Ki Bismillāhi-Raħmani-Raħīm yaz

Bu resme oldu çünkü emri sen bil
alem aña çalışdı yedi yüz yıl

Yedi yüz yıl içinde yazdı anı
Hāk'ıñ emridür uş tıtma gümānı

45 Didi 'izzüm celālüm-çün idüp yaz
Muħammed ümmetinden kim ki bir kez

Diye-çün şıdk-ı ihlās birle anı
Koyunmaya cehennem içre cānı

Ve hem yüz yıl ‘ibādet eylemişçe
Ve yüz aç yalıncaq toylamışça

Divānında anuñ hatm ola ol an
Bu deñlü uş merātib hayr u ihsān

İşitgil İbni ‘Abbās’dan rivāyet
Resūlden nakl ider eyleñ ri‘āyet

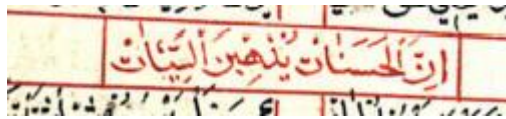
50 Resūlullāh eyitdi çünki bir kul
Eger bir kez eyitse derd ile ol

Haq’uñ emriyle her bir harf-içün bil
Yazar dört biñ livāyı hem [de] tebdīl

Kılur dör biñ günāhın maḥv ider Haq
Daḥı dört biñ merātib ref‘ ider baq

Anı Qur’an’da ma‘lūm itdi Allāh
‘Amel kılsañ günāh maḥv ola her gāh

Ki tebdīl ide ya‘ni Haq te‘ālā
Yavuz fi‘li şevāba ol te‘ālā

163

¹⁶³ Hud Suresi 114. Ayet, “şüphesiz iyi işler kötülerini giderir.”

Mefâ'îlün / Meâîlün / Fe'ülün

55 Rivāyetdür Enes'den eydür ol yār
Ki peygāmbere buyurmuş uşta tekrār

151/b

Ki her kim dise on biñ kez bu ismi
Cehennem oduna yanmaya cismi

Azād itmiş olur hısmını nārdan
Anı kırtarur Allāh cümle tırdan

Ve hem 'ömri ziyāde ola ey yār
Beşāretle olur şon demde aḥbār

Aña geldükde 'Azrā' il ḥaber dir
Rızā vü cennet emrin ide tedbīr

60 Rivāyet oldı Ka'b'dan eydür ol cān
'İsā peygāmbere vahy itdi Sübhān

Ki yā 'İsā işit bir nesne benden
Ki Bismillāhı çok yād eylegil sen

Eger bir kimse gelse baña dir Ḥaḳ
Bu isme eylese ḥürmet muḥaḳḳak

Bulunsa şafḥasında ger anuñ yüz
Azād itdüm anı nārdan budur söz

Girüp cennetlere şād ola ol ḳul
Ne kim kılsa bunuñla ola maḳbül

65 Resûlullâh buyurdi çün kıyâmet
Çopup kim ola mağmûr kim melâmet

Pes ol günde Muḥammed ümmetinüñ
Ol eşref ḥulķı gökçek himmetinüñ

Çaçan dartılsa a‘mâl-i sevâbı
Görüñ kim ne ola anda ḥisâbı

Ve amma bunlaruñ aḗlañ namâzı
İderlerdi Ḥaḗ‘a her dem niyâzı

Namâzları bularuñ şöyle kim var
Benî İsrâ‘il‘üñ ḗavminüñ iy yâr

70 Ki biñ rekâ‘t namâzlarından efdâl
Olur ya‘ni ziyâde anda her ḗâl

Bularuñ iki reka‘t bil şalâtı
Gelür ağır görüñ ol yüce zâtı

Muḥammed ümmetinüñ diye bunlar
Ne-y-idi şânı iy‘Allâm u Ğaffâr

Bizüm biñ reka‘tumuzdan ziyâde
Ki bunlar bî- nihâyet intihâde

151/a

Diye Allâh te‘âlâ anda ḗâlî
Ki buydı bunlaruñ dünyâda ḗâlî

75 Şalâtında bularuñ diye ahhâr
Ki Bismillâhı vardur dirdi anlar

Anuñçündür ziyâde oldı bunlar
Bulardan kaçısardur anda hem nâr

Dilinde vird idin sen anı dâ'im
'İbâdet bil anuñla ola â'im

Haberde yine peygâmbere buyurdu
Şu kimseyçün ki mü'min oldı adı

Vaţan tutsa kaçan cennetde bunlar
Ne-idi şânı biline pes anlar

80 Buyurdu anlaruñ hakkında ol yâr
Hürilerle melekler her ne kim var

Bularuñ bakmaya anlar yüzine
Olunmaz tãkatı dir gör sözine

Anuñçün anlara Allâh viriser
Ki heybet kisvetini geydiriser

Çü heybet nûrunı giydüre Allâh
Olur her birinüñ yüzleri biñ mâh

Melekler diye yâ Rabbi bu ullar
Bu resme kim kerâmet buldı bunlar

85 Şöyle irdi bunlar diye Allâh
Haber vire pes ol dem hâzret Allâh

Kaçan bunlar beni zıkr itse dâ'im
İderlerdi aña evvelde ta'zîm

Ki Bismillâhi-raḥmânir-Raḥîmle
'İbâdet kıldılar bunlar anuñla

Bugün ta'zîm idem bunda bulara
Kılam uşta cemâlum âşikâra

Ki her kim kılsa ta'zîm ol Hüdâ'ya
Kaçan uğrayısar anlar cezâya

90 Eger bir idesin on ider Allâh
Bular uşta virilür anda vallâh

Rivâyet oldı 'İsâ dinle bir gün
Varup bir qabre uğrar ol yüzi gün

152/b
Görür ehli beğâyet nâra iḥrâk
Mu'azzeb her belâya olmuş ol ğark

Yine bir gün o qabre uğrar ey yâr
İḥâta eylemiş ol qabri envâr

Görür raḥmet meleklerini nürdan
Tabaqlar-ıla anuñ üzerinden

95 Hâk'uñ raḥmetlerin işâr iderler
Melekler fevc fevc gelüp giderler

İsā peygāmbere uş bu hāli gördi
Ta‘accub eyleyüp bir laḥza durdı

İki rek‘at namāz kıldı o sâ‘at
Hemān ‘arz eyledi Allāh’a ḥācet

O dem vahy eyleyüp Raḥmān eyitdi
Gel imdi diñle İsā ne iş itdi

Buyurdı ol te‘ālā yüce ḥāzret
Ki bir söz kim olur ‘ālemde ‘ibret

100 Ki yā İsā bu kul ‘aşıydi ġāyet
Ve fācirdi ‘azāb itdüm beġāyet

‘Azābumda benüm maḥbūs idi ol
Evet şimdi bulupdur ḥayra key yol

Vefāt vaḳtinde ‘avrat ḥāmileydi
Velīlerden budur ol kāmīl-idi

Ol ‘avratdan gelür [bil] bir sülāle
Biraz gündən irişdi bu kemāle

Ana terbiyyet itdi ta kim oġlan
Liyākat buldı her iş üzre el-ān

105 Mu‘allimde getürdi kıldı teslīm
Edeb birle mu‘allim kıldı t‘alīm

Didiçün söyler oġlanuñ bu ismi
Yazılmışdur görüñ uş bunda resmi

Bismillāhirahmānirāhim

Didi ustāz anuñ da çün bu idi
Kılup ‘ilm üzre ol bu resme yādı

Anuñ oğlı bu dem uş yiryüzinde
Benüm isümü zıkr eyler sözünde

152/a

Yir altunda aña biz de ‘azābı
Götürüp eyledük uşta şevābı

110 Resūlullāh buyurdı ol vefādar
Beyān itmiş şevābın uşta tekrar

Bir oğlancuğa ta’līm itse bir kıl
Şuña irse ki Bismillāh dise ol

Pes oğlancuğ dise çün kim bu ismi
Azād olur hemān ol demde cismi

Mu‘allim birle oğlan ‘afv olur dir
İden Allāh-durur ‘İsā’ya taqrīr

Kılur kişiye rahmeti o Raḥmān
Ol oğlan akrabāsından pes ol Ḥān

115 Mu‘allimden dahı kırk kişi Allāh
Günāhların bağışlar olğıl āgāh

Görüñ ne resme luṭf eyler o Raḥmān

Ḥakim ü 'Ālim ü Ḥennān ü Mennān

Ne kim emr itdi işleḡ anı pes siz
İdüḡ sa'y yola ṡoġrı gidesiz

Diyenlerden bu ismi bunda her bār
Cehennem ḡaḡa hem kār itmeye nār

Zebāniler daḡı ṡutmazlar anı
Azād olur anuḡ pes cism ü cānı

120 Resūlullāḡ rivāyet ḡıldı bir an
Kim oldır ḡazne-yi genc-i pinḡān

Ḥaḡan Allāḡ te'ālā isteseydi
Nesīm-ı luṡfı emrinden eseydi

Melekler gönderey-di ol caḡīme
Bir işḡün gel nazar ḡıl ol Raḡīme

Dilerse ya'ni göndermek ferişte
Yazar alnına anuḡ pes her işte

Ki Bismillāḡ ola ol naḡḡa tedbīr
Pes andan ḡoḡra anı gönderür dir

125 Gelür bil ol melek bā-emr-i Ḥudret
Gezer odlar içinde ala 'ibret

İder devri zarar ḡılmaz cehennem
Görür ḡaydın döner andan hemān-dem

153/b

Zarar kılmaz aña od zerre miqdār
Kim ola itmeye pes aña ikrār

Gerekdür diyeler kim her emirde
Ol isme döymeye taş da demir de

Eğer korku ile toğrı eyitse
Zarar irmez aña her kıanda gitse

130 Ölürsen şuda ger ğark olmayasın
Yanar od içre girsen yanmayasın

Diyem kimden girü bir hoş hikāyet
Bunuñ nağlinde olmaz hiç nihāyet

Gel imdi söyle çün fetħ ide Bārī
Geçer bu ‘ömr ilinüñ lālezārı

Ĥazan-veş şolmadın dil olmadın lāl
Beyān it ism-i Ĥađđ’ı eylegil kāl

Gidersin sen kıalur nađluñ budur zār
Ne kııldı gitdi ‘ömrüñ uşta āzār

135 Kıalur nāmuñ bu dillerde olup yād
Budur oğul ki saña kıala ābād

Eğer biñ yıl disem bir kıatre yādın
Beyān olmaz çü kendi bildi adın

Ta kıyāmet ger dinilse bu ĥaber
Nağl olunmaz eyle bil ey mu‘teber

Ger dilerseñ bulasın andan şafā
Vir şalavāt ruḥ-ı pāk-i Muşţafā

FAŞL-I FÎ-ĤİKĀYET-I BESMELE

Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün / Mefā'îlün

Zamān-ı māzide bil kim var-ıdı bir Yahūdi ey cān
Olur bir 'avrata 'aşık kııurdu dün ü gün efgān

140 Ol 'avrat da Yahūdiydi veli kıılmazdı hiç merhem
Evet bu anuñ 'ışkında kııur bülbül gibi nālān

Yemekden kesdi gündüzin hem içmekden daḥı şöyle
Yanar cānı ider āhı geçer üstüne çok devrān

Bu ḥāl içinde ol birgün gezerken şöyle bî-çāre
'Atekbār adlu bir şeyḥ var-ıdı anda key merdān

Sürüp geldi aña ol erişüp ḥidmetine çün
Bağar yüzine şeyḥ anuñ şaramış şanasın za'ferān¹⁶⁴
153 / a

Şorar eydür nedür ḥāluñ beyān ider bu da bir bir
Evet niçe ider naqlin gözünden yaş ider seylān

145 Teraḥḥum itdi şey[h] anı o ḥālde göricek ey yār
Gör imdi aña ne irdi neye kıııdı anı mihmān

Yazar bir pare kāğıt içinde bil ki Bismillāh
Temām yazup anı ol ḥāş Yahūdiye kıııur iḥsān

¹⁶⁴ Mısrada hece sayısı fazla.

Didi ma bunı al var kim bu isimle saña Allāh
[H]alāşlık vire şek tutma irişe raḥmet-ı Raḥmān

O sevdügi de bil hem kıla ol Ḥaḳḳ saña rûzı
Ne istese bu isimle şonunda olmaya [h]üsrān

Yahūdi aldı çün anı gider şeyḩuñ yanından ol
Velī şöyle inandı kim sözüne şeyḩuñ ol yeksān

150 Alup ol kâğıdı yutdı ve döndi şeyḩe eydür kim
Ki ya şeyḩ bu mecāz ‘ışkum göñülde [ç]ıkdı uş el-ān

Bu ismiñ nûrı ƣalbimde serāser tıldı bil ḩālī
Ve hem mevc urdı göñlümde benüm bil lezzet-i imān

Bu aḩvāl çün zuhūr itdi unuttum ‘ışkın ‘avratuñ
Baña ‘arz eyle tiz ĩmān bilem nedür adāb erkān

ĩmān ‘arz itdi şeyḩ ol dem mecāzdan oldı ol ḩālīş
Ḥaḳiki ‘ışka döndi çün hemān-dem oldı müsülmān

Ol ‘avrat çünki sem‘ itdi müsülmān oldıgın anuñ
Ve hem ‘ışkından uşanmış aña fazl eylemiş Sübḩān

155 ‘Acele eyleyüp ol da gelür şeyḩuñ ƣapusına
Oñat bilmek dilerdi ol dilemez kim kıla nādān

Ol ‘avrat didi kim yā şeyḩ o Yahūdi gelüp bunda
Senüñ ƣatuñda ol taḩkīk müsülmān oldı ol el-ān

Ol ‘avrat kim severdi ol bugün vazgeldi mi itdün
Ki ‘ışkından gice gündüz olupdı vālih ü [h]ayrān

Ne‘am didi aña ol şeyh velī eydür ki sen kimsin
Didi benven ol ‘avrat kim yine eyitdi andan

Ol ‘avrat şeyhe naql itdi ki taḥkīkden geçe gördüm
Uyur uyanıķ içre ben ki bir kimse yüzi tābān

160 Baña eydür ki ey [h]ātun diler misin maķāmuñ uş
Göresin cennet içinde saña ‘arz ola hem rıdvān

Yüri ta ki badan uş katına ki cennetden
Maķāmuñ saña ‘arz ide ola müşküllerin āsān
154/ b
Didi imdi ne eydürsün aña şey[h] de eyitdi kim
Maķāmuñ bil ki rüyāñda dilersen göresin imkān

Saña evvel gerekdür kim açasın özine bir şayd
Çapusın tā ki ol bābdan kılasın cenneti seyrān

Pes ol [h]ātun kişi ol dem eyitdi aña kim ya şeyh
O çapu da çapudur kim açıla göñlüme penhān

165 Aña ol şeyh eyitdi kim didi Bismillāhi ismi
Çabul itdi hemān ol dem didi ta ire bu dermān

Çaçan didi ol ismi [ki] nidā itdi dönüp şeyhe
Haķ’uñ birligin añladum ve bildüm ol-durur Sultān

Temāşā eyledüm mülkin münevver oldı hem çalbüm
İmān ‘arz it baña tiz tiz ire ta cānuma cānān

İmān ‘arz itdi şeyh ol dem müsülmān oldı ol hātun
Görüy ol ism-i a‘lānuñ ki fazlı nicedür yeksān

Ḥuzūrunda[n] dönüp şeyḥun evine geldi ol gice
Yaturken dünle düş gördi didi kim geldi uş bir an

170 Görür kim cennete girmiş evet içinde bir kûbbe
Ki bir dane yeşil incüden itmiş bilgil ol Ḥannān

Anuḡ fevķinde yazmışlar ki Bismillāhu i bādı
Temāmet anda naķş olmuş iden ol Ḥālīķ u Mennān

Ve Lā-ilāheillāllah Muhammed hem Resūlullāh
Bular hep kûbbe üstünde yazılmışdur yā Sübhān

Pes ol uyķu içinde hem okuyup yazıyı gördüm
Münādī çağırup eydür işit kim ne dir ol amān

Ki ol ismi görüp anda okuyan kimse bilgil kim
O gördüḡiḡ maķāmı uş baḡışladı saḡa ol Ḥān

175 O ḥātūn kişi uyhudan uyanup didi kim ya Rabb
Beni cennete ķoyduḡ hem çıkarduḡ [yine] bī-emān

Bu ķavle rāzı olmazın beni ḡuşsa-i dünyādan
Münācāt itdi ķurtar dir tazarru' itdi ol ḥandān

Duā' dan oldı ķün fāriḡ hemān-dem evi üstüne
Yıķılup ķaldı altında şehīd oldı virüp ol cān

'Azīz imdi bu ismüḡ gör ne resme 'ālidür ķadri
Ol iki kişi şıdķ-ıla didükleri ķün ol Mennān

Neler viridi idüp müslim teraḥḥum eyleyüp ol dem
Hidāyet itdi anlara ķılup raḥmetlerin erzān 154/a

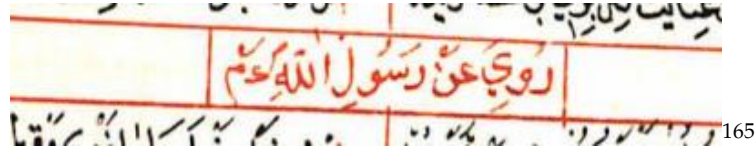
180 Ya şol mü'min ki evvelden olar islām içindedür
Cemi' işleri Bismillāh dimekdür dağı el-Raḥman

Pes eyle olsa var fikr it nite maḥrūm ider Allāh
Size biñ biñ virür artuğ [h]aşā luṭfindan ol Ġufrān

Bu mü'minleri Ḥağ sevdi ḥisābsuz ide raḥmetler
Oğundı sende ol ismi işitdüy bunca kez burḥān

Nice virmiş-durur ol Ḥağ size dürlü sevāblardan
Hemān tağşirlik uş bizde ḳalupdur eylerüz noḳşān

İlāhī sen 'ināyet ḳıl bizi bu nefse uydurma
Keremden ḳalbimüz şaḳla ki tā azdurmasun şeytān

Raviy 'an Resulullah aleyhissalam

Mefā'īlün / Mefā'īlün / Fe'ülün

185 Resulullāh buyurdu her ḳaçan ḳul
Bir işe başlasa ya ḡayri vaḳt ol

Eger kim söylese dilde bu ismi
Ne dir ol dem [H]üdā kim diye ismi

Beni sevgülü adumla ḳulum sen
Aḡarsın kim benüm ḳatumda andan

¹⁶⁵ Resulullāh aleyhisselamdan rivayet olunmuştur.

Bilesin sevgülü adumda yokdur
Anı yād eyleyen maḥbūb-ı Ḥaḳ'dur

O mü'min ḳullarum pes imdi ben de
Aḡam bir sevgülü nesneyle bunda

190 Rızā Allāh-durur hem daḡı cennet
Cemālin hem 'ayān itmekde himmet

İlāhī sen müyesser ḳıl o ḳadri
'Atā eyle cemālün ḳılma ḳahrı

Haza Ḳaşıde fī-Baḡr-i Ṭavīl
Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Dosta virdük ¹⁶⁶ göñülü dostdur bizüm dildārumuz
Gice gündüz her nefesde ol-durur hem yārimüz

Bülbül olup 'ışḳ içinde vālih u ḡayran u mest
Ol Cemāl ü lā-Yezāl oldı bizüm gülzārumuz

Ol Cemāle ḳarşu her dem ḳıluruz efgān u zār
Bize raḡmet güllerinden şaçar ol Settārumuz

195 Cān u dil bezl eyleyüp ol yār için ḳılduḡ fidā
Aluban bizden bizi ol dost olur hem varumuz

155/b

Gel i miskin şöyle maḡrūm niçe bir olduḡ ḡarāb
'İşḳa döndür yüzün aḡma dünyada bāzarumuz

¹⁶⁶ Vezin gereḡi "bu" kelimesini çıkardık.

Saņa dünyādan ne bitdi kim saņa ol yār ola
Seni kulluķ eyle diyüp virdi ol Ğaffārumuz

Taşuñı yuduñ arıtduñ içiñi kılduñ pelīd
Bilmedüñ göñüllere kılor nazār Ğahhārumuz

Niķāb açdı cemālinden yine cānān elinden cān
Ķanı ‘aşıķ anı ister virür yoluna baş u cān

200 Ķanı er kim bu çevġanı şala meydānda kıoyup baş
Ķanı ol Ķalb-i ħālīş kim aña mihmān ola sultān

Ħikāyet-i Bişr-i Ħafi rahmetu’llahi ‘aleyh
Mefā’ılün / Meālün / Fe’ülün

İşit imdi yine bir naķli tekrār
Yine bir ħoş ħikāyet dinleñ iy yār

O Bismillāhinüñ çoķdur şevābı
Bilirseñ oldı ol bir genc-i esrār

Bil imdi Bişr-i Ħafi’nüñ şalāħı
Bunuñla oldı bir ġünçün o dildār

Bişir Ħafi meger sarħoş giderdi
Yol üzre buldı bir kāġıd o dildār

205 Şavup toprak içinden aldı anı
Nazār kıldı içinde ism-i Ħaķ var

Yazılmış anda Bismillah temamet

Naşīb itmiş ezelden aña Settār

Hidāyet kime isterse virür Haḫ
Kimine hıŝm ider isterse Ḳahhār

Bişir Ḥāfi anı gördi tīz aldı
Saḳālınla tozun sildi ol ebrār

Varup bir aḳçalıḳ misk aldı ol dem
Ḳoḳulayup ḫarirler içre şarar

210 Aña ta ‘zīm idüp şanduḡa ḳoydu
Ḳomadı kim ola yabanda evkār

Yatup ol gice düş gördi işitsen
Aña bu resme gör āvāz iderler

155/a

[İ] Bişri sen benüm ismimi gökçek
Ḳoḳularla şarup eyledin īsār

Aḡırladuḡ celālüm ‘izzetüm-çün
Senüḡ ben daḫı aduḡ idem envār

İki ‘ālemde ḫürmetlü ḳılam uş

167

“ya Bişri sen benim adımı temizledin izzetim ve celalim için, ben de senin dünya ve ahirette ismini temizledim.

ılam dürlü oular birle sr

215 Bir ammusı var-ıdı Bir'n ala
Velilerden-idi hem hib-esrr

Temamet üç gice gördi dinde
Nid eylerdi bir kimse ser--ser

Dir-idi Bir yarlıgandı çn ol
Bizüm adumuzu görklü ılsar

Ki biz daı iymet t olunca
oulu ılavuz adını her br

Çn ammsi anu gördi bu di
Varup Bir'i daı ıldı haberdr

220 Didi sen ne amel ıldı bana dir
Biir didi ki VAllh iy muavvir

Ki undan ayri nesne bilmezem ben
Giderken yolda toprak ire nçr

Ki bir pre kaıt buldum ve gördüm
Yazılmı anda Bismillh muarrer

Anu ben yüzini sildm yüzümle
Ve hem misk ile ardum daı anber

oulayup harirle andık ire
odum y ammi hl u böyledir var

- 225 İşidüp didi yā Bişriçün anuğ
Adına ta‘zīm itdüy ol vefādār
- Seni fazl idüp bil yarlıgadı
Kıla aduğ görüklü ħalka Cabbār
- Bişirçün ‘ammisinden bildi naçli
Didi kim ey Kerim Ħayy u tüvānkār
- Anuğ bir adını şakladuğum-çün
Benüm bunca günāhum kıldı ađyār
- Ya‘ni ‘afv eyleyüp ħayr itdi cümle
Beni yād eyledi olmuşken ađyār
156/b
- 230 Bağa vācib-durur kim emrin anuğ
Dutuban terk idem ol sırr-ı esrār
- Anuğ pes ħürmetine cān u dilden
Didi bir kez ki ol āh eyleyüp zār
- Hemān ‘ağlı gidüp düşdi başından
Zamandan şonra ‘ağlı bağa uynar
- Ne değlü varsa şulın kıldı āzād
Cem‘i mālın taşadduğ itdi kim var
- Baş açup yalın ayağ Mekke‘ye ol
Sefer kıldı içinde ‘ıřķ-ı dildār
- 235 Bu resme dirdi ol ħasretle yādı

Dilinde zikr idüp albinde ezkr

Anı nazm eyledüm t ola mevzn

lhdr değildir Ői 'r-i eş 'r

Fasl-1 fi-Kaside

Mef'iln / Mef'iln / Mef'iln / Mef'iln

Bu benim gnlmi cndan avre eyleyen dostum

Yine bu derdme derdnle tmr eyleyen dostum

riŐem mi 'aceb adr  cemln den alam perde

Bu mi' rt zre ol bedrn tecelli eyleye dostum

Teraum eyle Ően bize gzm duş olsa ol yze

Nice bir Őyle asretle ciger an eyleyem dostum

240 Maam u vadet zre ben cemln nrna arŐu

Mezhir klli def' olur ebed devr eyleyem dostum

Seni sevenleri y Rab teraum birle luf eyle

Ve hem fazlula ıl ma' mr dime kim cevri idem dostum

Senn ltfundur ol d'im mnevver eyler fı

Nazar ılsan hemn sensin cemi' eşya-y-ıla dostum

Zeh 'Őı ki ma' Őuı sen olasın anu ey yr

Ezel  hem ebed d'im zevl olmaz Őaa dostum

Cemi' 'lem uyur y Rab senn 'aynu uyanıdur

Benm lme anıdur bu kli l idem dostum

245 Hidāyet senden olmazsa bu ‘ışkuñ cāna tılmazsa
Ve ğaybuñ ‘ayni olmazsa ne kılsun kullaruñ dostum

Diler kim dere bülbüller vişālünj bāğınuñ gülin
İreler kadr-i a‘lāya saña senüñ-ile dostum

156/a

Bişir ‘ışkıñladur [h]ayran ki şöyle zār u sergerdān
Bu hüsne çün nihāyet yoķ kusuran eyle sen dostum

Ḥatm-ı Kaşide

Mef‘ālün / Mef‘ālün / Fe‘ülün

İrişdi Mekke’ye çün Bişir-i şādık
Görenler hasretinden özi göyner

Ḥarem içinde oldu ol mücāvir

‘İbādetde şalāhatde o server

250 Tevekkül atna bindi kanā‘at
Kuşağın beline çaldı tıutup dār

Ḥaķ’uñ ‘ışkında oldu şöyle [h]ayrān
Neler kıldı gör bu çar[h]-ı devvār

Yüzün döndi cihāndan idüp i‘rāz
Çü bildi bu olupdur dār-ı ğaddār

Ḥaķ’uñ ‘ışkıyla şöyle tıoldı ol kim
Ebed el şunmaya dünyā-yı mekkār

Gel ey kardaş Ḥaķ’ı seversen sev eyle
Gözünü örtmesün dünyā-yı destar

Elcevābu ‘amel-i ‘alī baḥr-i āḥir

Mef'āilün / Mef'āilün / Fe'ülün

255 Şuḡa irişdi ḡatt-ı ḡāli anuḡ
Geçe yolunda Ḥaḡ'uḡ baş u cānuḡ

Ḥaḡ'uḡ yaratduḡı yir üzre dendi
Ayaḡḡabınla bařmaḡa utandı

Revā görmez bisāḡı üzre Ḥaḡ'uḡ
Ayaḡḡabınla basmaḡa eřitdüḡ

Zehī fikr-i ferāsat key 'ibādet
Kim itdi kendüye bu resme 'ādet

Sizüḡ de ḡāliḡüz ya nitedür bir
Ḳılam andan ne yüzden ola tedbīr

260 Olursız key mü'eddeb şöyle ḡāyet
İdüdüḡ mescide girmeye 'ādet

Ayaḡḡabıyla iy merdān-ı 'āḡil
Zehī 'izzet zehī ḡürmet oḡat bil

Yabana bařmaḡa ol yār utandı
Degil kim mescide bařmaḡ olaydı
157/b

Resülullah buyurdu bu beyānı
Edebsüzlikden ola ya'ni ma'ni
Girenler mescide na'linle ol ḡul
Edebsüz didi ol ḡavl- i maḡbül

265 Eger 'āmi eger 'ālim bu işe

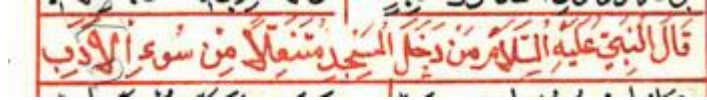
Beraberdür ki na‘linle girişe

Görürler ‘āmi kim ol ehl olanlar
Girürler başmağ-ıla çün kim anlar

Ne bilsünler olar da göriserler
Olar da anlaruñla giriserler

Olar tenbīh ideydi bu beyānı
Nite işleyelerdi anlar anı

Budur ol kavı-i Aḥmed gör ḥadīsın
Olar kim bu işe tevbe kılasın

168

270 Saña lāyık budur dā'im i miskīn
Oñı ki meskenet üzre kılasın

Şu kim miskīn olur ol buldı ‘izzet
Aḥadur fazl-ı iḥsān cūd u raḥmet

Tekebbür olma kim ol fi'l-i şeyṭān
Az olur ehl-i kibr olanda ĩmān

Resūlullah şaḥābe geydiler hep
Ayakḳabın yabanda olmadı redd

Delīl olmaz Bişir çün giymez anı
O da bir ‘āşık ile itdi ya‘ni

¹⁶⁸ Peygamber aleyhisselam dedi ki: mescide ayakkabıyla girmek edepsizliktendir.

275 Bişir mertebeye irdi [o] ol dem
Hak'uş nûrı aña pes oldı maħrem

Görür her kanda baksa Hak nûrın ol
Açıldı bu maķāmdan aña key yol

Çekildi gözüne sürme o cânuş
Ki tevħîd nûr-ıla Hak'dan pes anuş

Anuşündür görür eyle ol 'arîf
Tolupdur gönlüne hem de me'arîf

Su'âl itdiler andan yine anı
Niçün şöyle yürürsin iy nihânı

157/a

280 Cevâb eyle buyurdı ol su'âla
Ki bunda[n] niceler uş hişşe ala

Yüzüm döymez başam yir üzre ğāyet
Hayâdur baña itmek böyle 'âdet

Baña her kanda bakşam görünür nûr
Ayakķabın anuşun geymezemdür

Açıldı cân gözi pes gördi eyle
İden ol hâle görür ol da şöyle

Evet oldır revâ kim geyeler ķab
Bu yir üzre ne deñlü varsa aħbâb

285 Çün ol geymez delîl olmaz bu nâsa
Baķuñ kim geydidi ol faħr-i nâsa

Nice mühmel başar kim olsa yalıñ
Şalât eclinde bundan hişşe aluñ

O ħâl kim o görürdi anı dâ'im
Resûlullah biñ artuğ-ıdı kâ'im

Anı görmekte lâkin eyle itmez
Yalıñ ayak yürümeklikle gitmez

Eger peygamber eyle kılsa ümmet
Za'ıfdür şabr olunmaz pes ne minnet

290 Eger ol yürüse yalıñ bil anı
Gülef döşeyedi Ĥaķ yire anı

Ĥamu otlar olaydı lâle sünbül
Ve hem yalçık çepellik olmaya bil

Anuñ oldığı yerler başduğı yol
Bu yüzden evladı şek tutma pes ol

Çü Bişre böyle oldıķda aña biñ
Ziyâde oldı şıdkı-y-ıla yâdıñ
Aña eyle şunıldı buña böyle
Ĥamunuñ fi'li gökçek kavli şöyle

295 Birinüñ meşrebi uymaz birine
Biri hiç ķonmadı biri birine

Mizācdadur taḥallūf bunda bilgil
Mizācuḡ var eyü iş üzre kılgıl

Muḥālif olsa ger bunlarda aḥvāl
Birin birine taṭbīk itme ol ḥāl
158/b

Ḳamunuḡ var-durur bir sırrı gizli
Bu bir yoldır ki rāhı olmaz izli

Ol aḳça aldı bu almadı dime
Olarḡun ḡuşşayı ayruksı yime

300 O söyler hem güler ol itmez eyle
Bu yir ol dehr-i şāimdi şöyle

Anı ta‘yīb idüp odlara yaḳma
Bulardan söz açup cühāle danma

Ne bildüḡ sen bularuḡ gizli ḥālın
Ya dost-ıla ne yüzden ola ḳālın

Dilersenḡ bilesin sen bu ḡayālī
Olarla yoldaş ol iy ḳadri ‘ālī

Olar ḡalkuḡ düşürdi gözden ābın
Olara perde kılmaz Ḥaḳ niḳābın

305 Senüḡ [ya] sevdüḡüḡ ya sevmedüḡüḡ
Olara söḡdüḡüḡ ya söḡmedüḡüḡ

Ḥicāb olmaz olar andan beridür
Egerḡi ḡalk bu işden serseridür

Helâl itmişdür anlar halka anı
Evet vay başına aña sögeni

Olara sögme sögmekdür Resüle
Olardur irmege aña vesile

Resüle sögmen Allāh'a irişür
Şakın böyle olan nāra girişür

310 Olara atma taş dosta doğunur
Bularuñ dersi ol sırdan oğunur

Yüri dervişlere ta'n itme zinhār
Olara ne irersin oldıñ evkār

Diyem şimden girü Bişr'üñ kemālin
Ne yüzden kıldı Hādi görklü hālin

Evet derviş şahīh olmaqlarundur
Sülük 'ilm ile tölmağ gerekdür

Degül kim kendüden ola dürüye
Ki kendüyi riyā-ıla bürüye

315 Meşāyih adına geçe otura
Edeb hāyā üzerinden götüre
158/a
Sülük itmeye naqliden o kazīb
Geçine halk içine yoldan azup

Niçenüñ de yüzini ide kıara
Yalan yirden başına kıara şara

Bulunur aña da birkaç avāra
Göre ol gün kaçan kim Hakk'a vara

Bu halk anı yüzinden şey[h] şanurlar
Evet bildükde hālin uşanurlar

320 Yine cāhil olur aña olan eş
Urur dostlarına Hakk'ıñ o serkeş

Irag itsün Hakk anlardan bu nāsı
Zehī 'ārsız silinmez göñlü pāsı

Zamāne doludur şimdi bulardan
Yayılmışdur çıkup başı yulardan

Şerī'at ağılını bozdı bunlar
Dalālet yazısına yazdı bunlar

Şunuñ kim 'āklı var buña bakına
Hidāyet ehli anlardan şaķına

Faşl-ı Fi Ahval-i Bişir-i Hāfī rahmetu'llāh

Mef'āilün / Mef'āilün / Fe'ülün

325 Eşit çünkim Bişir geymez n' olur hāl
O dem Hakk'dan irişdi halka pes kāl

Ne deñlü varsa hayvānāt o yirde
Gerek merkeb deve ger at kıatır da

Kilāb u ādem her dürlü t̄ā'if
Bularçun oldı ma'lūm emr-i hātif

Şoqaqlarda ve yollarda temāmet
Bunuñ üzre olur uşta iķāmet

Olunmaya tebevül hem teķā'it̄
Ki eyle olmaya artuķ o ķāmet

330 Olunmaz oldı aşla çünki bu iş
Ĥak'uñ emridür olmaz aña teşvīş

Bu meşhūr ol diyāra çünki oldı
Anuñçun Bişr Ĥaķ emrinle t̄oldı

Bularuñ sem'ine Ĥaķ'dan irüp ün
Cem'i hayvān tutar ol yiri düzgün
159/b

Anuñçun Bişr yalıñcaķ yürür-idi
Bulaşmasun ayaĝa nesne derdi

Aña ta'zīm ider ol Ferd ü Hādī
Nice ol itdi ta'zīm ismü yādı

335 İdegör sen de taz'īm olasin ĥāşş
İşitdün ĥod ne resme olur iĥlāş
Ĥamu virmek Ĥüdā'nuñ her gedāya
O'dur iĥsān iden yoĥsula baya

Eger bir idesin ikrām ider on
Birine biñ ider gāh ol degül on

Bişir'den al naşîhat anla anı
Birine n'oldı yüz biñ terde anı

Aña kim varsa red olmaz su'âli
N'iderler imdi artuq kıl u qâli

340 Aña vardum şanursın varmaduñ var
Dilendüm şanma var 'ışq-ıla yalvar

Anı sevdüm şanursın sevmedüñ sev
Gör imdi Bişri andan sevmege iv

Görünmez aña bir yir hâli anda
Halaya oturaydı ol yabanda

Tükürmek birle sümkürmek olaydı
Kim ol yir nür-ı Hâq'dan ayrılardı

Evet görürdi her zerre aña gark
Hâq'un kulları eyle ide idrâk

345 Ki Hâq yirde hâzirdur u nâzır
Aña gizli ne vardur evvel âhir

Bu âyet ma'nisile muttaşif ol
Olupdı ol bu yüzden gösterür yol

169

Bu kez her anda basa nr-ı udret
İlh baup alurdı andan ‘ibret

159/a

Anuun grinrdi aa ol sır
Anı ılmışdı mağfr ala ol bir

Virüp endin alupdı ‘ış-ı Ha ol
Anuun gyır bulmaz gnlne yol

350 Hd ılsun amu gr şöyle mağfr
Dahı virsin nrundan size ol nr

Anula griser anu cemlin
Size fet ide hem sizden kemalin

aşide-i İlhi v Naşıhat

Mef‘iln / Mef‘iln / Mef‘iln / Mef‘iln

Bu ol dery-yı vadetdr ki bunda mav olur gvvş
Bulurlar Ha telyı iderler şıd-ıla ilş

¹⁶⁹ l-i İmrn Sresi 92. yeti, Allh yolunda sevdiğiniz şeylerden harcamadıkça iyiliğe asla eremezsiniz. Ne harcarsanız Allh onu hakkıyla bilir.

Virürler cümle varlığı olurlar Zāt ile kâ'im
O demde hiç fenā olmaz iderler şükr ile ihlāş

Ve hem bil hiç eser kalmaz beşerden cümle maḥv olur
Gören Ol görünen Ol'dur degildür gayrı kıl ihlāş

355 Gören kendin yine oldır ne görsün buña mānidür
Beḳāda bāḳīdür görün bu emre eylegil ihlāş

Ne kılduḡ sen fenā naḳşa olursın nefis ile hem-dem
Gözün aç sırr-ı vaḥdetden eser bil kıl aḡa ihlāş

Dün ü gün Haḳ te'ālāyı ide gör sen de uş ta'zim
Beşāretdür ki kulluḡda idesin 'ilm ile ihlāş

[H]üdā'dan istegil dā'im ki ḳalbini vire ḳalbe
Me'anī 'itikadında bulasın fazl-ıla ihlāş

Saḡa senden yaḳındur Haḳ bu sözi söylerem muṭlak
Gel iste ḫāl-ıla bulḡıl yeter kıl naḳl-ıla ihlāş

360 Anı bilen bulup bildi giderdi māсивā Allāh
Gel imdi sen de ol şahid yiter kıl 'aḳl-ıla ihlāş

Çün ol ḫālde bilen kendin yine kendi budur ol ḫān
Beşerden zerre hiç şıḡmaz olunmaz naḳş-ıla ihlāş

Eger dirsən ki ol bilir yine kendin ya sen kimsin
Ne yüzden olasın 'ārif ḳılasın ḳurb ile ihlāş

O naḳle şöyle eydürler ki 'ilm olmaz o dem fānī
Anuḡla oldılar 'ārīf ḫaberden kim ḳıla ihlāş

Nitekim uş haber virdi meşāyi[h] kavlı-i aqvādan
Ne resme oldılar vaşıl mu‘ayyen vaşl-ıla ihlāş

160/b

365 Kim ol bī-rengü bī-harfdür mekāndan hem münezzehdür
Bulunmaz hem bedel emsāl kılamaz fikr ile ihlāş

İ Hüseyñi çü bu sırdan beyān eylersin ‘uşşāka
[H]üdā fazl ide feth ola bu yüzden ideler ihlāş

Gör kemāli kudretinden bizi insān eyledi
Luţf idüp iman u Kur‘ān bunca ihsān eyledi

Hem Muhammed kim habībın gönderüp eyler mu‘in
‘Aleme rahmet ü ni‘metdür ki yeksān eyledi

Fī Beyān-ı Ba‘zı Hāl Bahır-i Kaşır
Mef‘āilün / Mef‘āilün / Fe‘ülün

Şunun kim olmaya nūrı gözinde
Ne anlar ol nihānda ya özinde

370 O nesne görmez aşla kıanda baksa
Ne Ka‘be fark ider ol ya ne Akşā

Anuñ kıatında birdür zīr u bāle
İlāhī sen yakın itme o hāle

Kıatında bir-durur nākış u kāmıl
Olupdur zire cehl yükine hāmıl

Seçemez nâkışı kāmilden aşla
‘Aceb körlük ulaşmış[dur] bu faşla

Anuñ gibi kişiden şakla kendün
Yanında bir-durur ‘ahduñ u anduñ

375 İlāhī vir başiret arta ma‘nī
Götür bizden keremden bu gümānı

Ol ahmaqlar qabilinden ırağ it
Bize bu dār-ı vaḥdetde durağ it

Bize bu cismi kılduñ bunda merkeb
Yarın uçmağda binmeklik burağ it

Bu dārı rüşen itdün ayla günle
O dārı hem cemālinle çerāğ it

Bize fazluñla vir anda vişāli
Yaramaz fi‘li hem bizden ırağ it

380 Vişālünje ola lāyık bu qullar
Yaramazı aramızdan ferāğ it

İ bīçāre eger anı dilerseñ
Aña göre bugün bunda yarağ it

160/a

Şu quşlar kim anı zikr itdün evvel
Bular naql-ı şahihdür lā-mu‘evvel

O quşlar n’olısarlar sonra dirseñ
Anı bilmekde ger kim guşşa yirsen

Olar tesbih iderler ta kıyāmet
Kaçan kopmağa 'arz ola ikāmet

385 Ne deñlü ger okursañ ismi iy yār
Hem ihlāş süresin eylerse tekrār

O deñlü halk ider ol ferd u mennān
Olar tesbīh ider bā-emr-i Sübhān

Şevābın viriserler ol 'azīze
Çü kaşd eyler işin kılmağ temize

Var imdi Hağğ'un ismin eyle ta 'zīm
Saña da kıla Hağğ fazlen teraħħum

Çü bildüğ niçedür ism-i Kerīmi
Ki Bismillāhiraħmāniraħim

Faşl fi-Maħabbet-i İlāh-i Aħvāl
Mef'āilün / Mef'āilün / Fe'ülün

390 Ve hem bilmek gerekdür kim maħabbet
Göñülde ola iy kavm-i Muħammed

Evet kalbde eşitgil pes fesāda
Açılır kapular var ihtiyāta

Ki şeytān-ı la'īn ol kapulardan
Girüp yayılmağ ister tapulardan

Ki cānı azdurup iltür helāke
Koyup an imdi nūrı dönme ħāke

Yaramaz fi'li terk it kendüzünden
Gözün aç bir haber bilgil özünden

395 Ne cevhersin seni örtdi bu ğaflet
Gel imdi māsiv-Allāh'dan kıl 'uzlet

Kim anuñ sevgisin hıfz ide cānuñ
Yakını irişe pes saña anuñ

Dilün şakla elün şakla kulağun
Dağı şülbün zinādan [hem] ayagun

Harāma varmadan anı beri ol
Budur ol pes kapu buldunsa ger yol

161 /b

Oları şöyle şeytān gözedür bil
Ki vaqtin eylemez ol aşla tebdīl

400 Aña göre yarağ it imdi gel var
Münācāt eyle çok çok Haqq'a yalvar

Çapansun çapular girmeye iblīs
Saña öğretmesün efkār-ı telbīs

Revā mı Raḥmān evin ala şeytān
Çabul itmez bu şerī olan insān

Bu 'ışk didükleri kalb ile olur
Maḥabbet ol olasin 'ışkla ma'mūr

Ol 'ışk sultānı her dem ey dilāver
Ki ma'sūq arzusıyla diñle neyler

405 Bırağur ‘āşığa perde yine ol
Teraḥḥum eyleyüp hem gösterir yol

Ki her demde yine ol ‘ışk yolında
Götürür perdeyi yine kulından

Vücūd şaḥrasına sultān-ı ‘ışk-çün
Götürüp ḥayma kırdı seḥer-çın

Ve hem cümle ḥazāin oldı ‘ayān
Hemān-dem ‘āşığa ol demde iy cān

Şühūd sevdāsı ḥāşıl oldı kim var
Vücūdı lezzetinden oldı bî-zār

Beyit – Beyit

Nazım¹⁷⁰

410 Cūş itdi gönline deryā-yı vişāl iden
Çün sāki ḳadeḥ şundı ol āb-ı zulāliden

Aşufte dil ḥasta dost zülfine dembeste
Leyl ü nehār zārām ol ḥüb cemāliden

Mef‘āilün / Mef‘āilün / Fe‘ülün

Pes andan şonra ‘ışk meyḥānesinden
Urur raḳşı geçer ol [ḥ]ānesinden

Ve hem ma‘şūḳ daḥı her yüzden iy cān
Ki her bir laḥzada olmaya penhān

¹⁷⁰ İki beyitin vezni tespit edilmemiştir.

Kaynama tül vel-ı ola zāhir¹⁷¹
Pes andan şümme vechu-Allāh'dur aḥir

415 Tecellī eyleyüp ref' ide perde
Gören oldır görünen cümle yirde
161/a
Başırlıqla ider aḥa tecellī
Yine ol göz ile bulur teselli

Ki bundan da naẓar iden olur ol
Gören kendi görünen de budur yol

Ki ol göz ile her yüzden ol 'āşık
Müşāhid oldığı pes vech-i ma'şūk

Ḥicāb-ı kesret aḥa māni' olmaz
İrer her zerreden Ḥaqqānī āvāz

420 Zuhūrı dā'im ol ma'şūk cemāli
Mükemmel kıl[a] veçhinden kemāli

Çaḥan kim 'āşıka ḥāl böyle olsa
Hemān vācibdür andan her ne gelse

Cefādan ya vefādan ola rāzı
Budur pes aḥla sen 'āşık niyāzı

Ve bir dem ola kim ol ḥin-i vuşlat
Gider ḥavf u recā andan bil ol vaḥt

¹⁷¹ Mısranın anlamı tespit edilmedi.

Zirā havf u recā māzidedür bil
Veya müsta‘mel içre ola bu ‘il

425 ‘Aşık hod bahra toldı taşra olmaz
Me‘āni vaḥdetinden fark olunmaz

Ne gelmek var ne gitmek anda ey yār
Mekān yok hem te‘ayyün olmaz envār

Ne vardur istemek bil ya ne ḥasret
Cemī‘ vaşıla dönmek ola firḳat

Şifāt-ı zāt anılmāk olmaz anda
Ne ef‘āl ola zāhir ol zamānda

Olur ğarḳ ol mu‘ayyen bī-kerāna
Görünür anda istignādur aña

430 Ḳanı māzī ve müstaḳbel ḳayusı
Ki külli oldı yağma sermāyesi

Bunuḡ naḳlı bu yüzden ola ḥāşıl
Bilen bildi nedür fürḳat ya vāşıl

Gehi ḥāli ve gāh ḥāl içredür pes
Anuḡ budur cevābı bil sözüḡ kes

Şular kim ola od içre budur ḥāl
Nicesi yanmaya yanmaḳdur aḥvāl
162/b

Ḳaçan vaşf ola esrār-ı İlāhī
Buyurdı yine ḥalḳuḡ pādişāhı

435 Ki Raḥmān pādişāhdur yok nihāyet
Bu resme naql ider ḥaqqında āyet

Ve müstevli durur ‘arş üzre ḥükmi
Cemi‘ maḥluḳ içinde emri yok mı

Ne emr itse odur iş bī-muḥābā
Gerek arza semāya ger ki āba

Taşarruf hep anuḡdur cümle ey yār
Yücedür kendi amma irmez efkār

Nişān aşla virilmez nicedür ol
Zira ḳābil degil kim fetḥ ola yol

440 Degül ol kim ḥaber virmek olaydı
Velikin şaḳlamaḳlık emr olaydı

İderse ger ‘ayān Ḥaḳḳ’dan maā’ni
Ki ya’ni ḳatlı iderler ḳorḳa anı

Bu iş böyle degül hiç nev’e şıḡmaz
O ‘āli bu beyān vaşfına inmez

Bu āyet ma’nisinden aḡla fil’ān
N’ola ‘arş üzre Raḥmān dimeden kān

¹⁷² Peyygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh’ın evidir, peygamber buyurmuştur müminin kalbi Allāh’ın arşıdır.

Eşit imdi meşāyi[h] naql ider rāz
Resūlullāh dilinden idüp aġāz

445 Bu ‘ālem ‘ālem-i aşġardur uş bil
İder Allāh Resūlı böyle te’vīl

Gönüldür kevn-i ekber cūd-i insān
Kim anda naqş-ı maḥlūḳ cümle yeksān

Ki ‘arşullāh ḳalbi el-mü’minindür
Bunu böyle bilenler ehl-i dīndür

Ve hem dir bir ḥadīside beyt-i Raḥmān
Ki mü’min ḳalbiçün ol sırr-ı Mennān

Bunuḡ tafşīli naql olsun ki Raḥmān
‘Alel-‘arş dimeden Ḥaḳḳ vire imkān

450 Gelür şonra aşāġa işbu sözler
Evet naqlinde bil tertibce gözler
162/ a

Bu sözler hep ‘ayān ola ki zaḡdur
Kim Allāh gönlin insānuḡ ḳılıpdur

Yedi eṭbaḳ-durur dördini nūrdan
Yaratdı eydin uş her emrūden

¹⁷³ Tāhā Suresini 5. Ayeti, “Raḥmān olan Allāh arşa istivā etmiştir.”

Üçin zulmetden itdi ferd u hâdi
Nitekim gökleri yidi tıbâkdı

Ve amma ol ki nürdandur muğarrer
Resûlullaha maşşuşdur o cevher

455 İkinci anda cümle enbiyânuş
Ve hem bil aşfiyâ vü evliyânuş

Ve dördünci Muhammed Ümmetinüş
Nihâyet yoğ olarçun himmetinüş

Ol üç kim anı zulmetden yaratdı
Mecûsî qalbidür pes anla şartı

Yahûduşdur biri Naşrâninüşdür
Ki zulmetden yaratdı virmedi nür

Dahı hem cümle kâfirler ne kim var
Qarañlıkdadur anlar olmaz envâr

460 Anuşçun kim ezelden yoğdı iqrâr
Yine bunda qarañlıq buldı tekrâr

O mü'minler bulupdı anda imân
Anuşçun nürdan itdi bunda Raḥmân

Ve ol kim enbiyânuş şöyle berrâq
Yedi tavr üzre kılmış anı ol Ḥaqq

Ve hem mü'inlerüşdür anla anı
Yedi tavr üzredür anlar da ya'ni

Anuñ ol ıavrına şadr dirler
Olupdur ma‘den ol islāma dirler

465 İkinzi ıavrınıuñ ıalb oldu adı
Maķām u ma‘nīdür andan murādı

Üçünci ıavrıdur ħavfuñ maķāmı
Anuñ ehlin ‘aceb ol Ĥaķķ yaķa mı

Recānuñ yiri dördünci didiler
Recā emrīn anuñ içre ıodılar
163/b
Didiler cennet’ül ıalb ıavr-ı ħamse
Dürüşün kim aña irmek dilerse

Maķām-ı řāhide dir ol maķāma
Bular ıanda bilinsin işbu ‘āma

470 Muĥabbet Ĥaķķ’a ma‘dendür pes ol kān
Sülük it irçü vardur aña imkān

Ve hem altıncı ıavrına sevindi
Didiler ol maķāma bu serāydı

‘Ulūm-ı ma‘rifet-[ç]ün oldu ma‘den
Ve hem keşf-i ma‘arif o [Ĥ]üdā’dan

Yedinci ıavrına dir behcetü’l-ıalb
Olupdur şöyle safī ıurba aıleb

Olupdur ma‘den ol nūr-ı İläha
Anuñ ehli yaķındur pādişāha

475 Pes andan sonra bil yok seyre gâyet
Nitekim ‘ilm-i Haqq’a hem nihâyet

Bu kez seyri-İlAllâh hem min-Allâh*
Pes andan seyr-i fillah lî-ma‘âllah

Kaçan kim bu maqama ire bir kul
Olur mevlâsının kâtında maqbûl

Buların ismin anduk dilde min-kâl
Dürüş sa‘y eyle bul gel min ilel-ğâl

Bular icmâle bildürmekdür uş bil
Şanasın kaçredür ol baħre bu kıl

480 Bular hep sende vardur cümle yeksân
Anuçun uludur her şeyden insân

Şular kim adı insân kendi gâfil
Ne hâşıl aña anlardan çü gâfil

Ol er her bir maqâma koydı teşviş
Anuçun [kim] işi hep dünyevî iş

Kimesne vesvese kimsine kayğ[u]
Kimin kıldı hevâ birle o memnû‘

Evet şâlihlerün pes ola ma‘mûr
Ki Haqq anları kılmış anda mağfûr

485 Ve hem ‘âlimlerün var anda kâli
Meger ‘ayn‘el-yakîn olmaya ħâli

163/a

Evet ancası kesb itdi ve buldı
Olar dağı bu 'irfān birle ıoldı

İmām 'Azam ebu-Yusuf Muḥammed
Bulardur ümmet içre ḥayr-ı ümmet

İmām-ı Şāfi' Ḥanbel ve Mālik
Bular itmişdi bu emre sālik

İmām Gāzāli bu pes imām uş
Dağı anca bu emre oldılar duş

490 İmām-ı Faḥr-i Rāzī dağı bile
Bular buldı bu ḥāli geldi dile

Evet ekseri bunda oldı kālī
Götürmedi o güne işbu ḥāli

Sülūk itmek gerek bu kābuluna
Ḥüḍā feyz ide ta anı kıluna

Aḡa ṭālib gerek kesb ide resmin
Ki tā her resmüñ ol aḡlar ṭılısmın

Anuñ taḡriri muḡlaḡdan biline
Ki tā irmege ol ma 'nā iline

495 Ki tā bula bunuñ ḥāline ḡāyet
Pes aḡlar ehl olan n'ola nihāyet

Eger biñ yıl idersenḡ naḡl-i ma 'ni

Hemân bir kaçredür ancağ beyânı

Bayezıd ol velî dir bir rivâyet
Göñül kabz olısar nefis ola ger bast

Göñül kabz olması nefis bastıdur dir
Var imdi aña göre eyle tedbîr

Pes imdi şol ki nefsin kıldı mağşūd
Kaçan feth ola andan sırr-ı ma'būd

500 Unutduñ aşlı kılduñ faşla sendâr
Saña ağıyâr olur yâr yâr u ağıyâr

Diyem aşluñdan uş zerre ey dil
Ola kim meyl ola ğayr ola tebdîl

Ne yüzden geldi ol server cihâna
Nice sulţândur ol zâhir nihâna

Gelüp bunda ne yüzden oldı zâhir
İşit bir bir diyem evvel ü ahîr
164/b

Gelüp ta Âdem 'e andan Halîle
Ataya anaya ta kim bu ile

505 Geline hem gidince ola taqrîr
Añarlar ola Haqq emrinde taqdîr

İlâhi sen müyesser eyle naqlî
İrişdürem bunuñ naqlına aklı

Kaside-i 'Ala Baħr-i Tavīl

Mef'āilün / Mef'āilün / Mef'āilün / Mef'āilün

Erenler maħfili üzre nidā iden bugün gelsün
Virüp cānān-içün cānın fidā iden bugün gelsün

Nikāb açdı bu 'uşşāka yine cānān elinden yār
Yürek biryān ciger kının ğedā iden bugün gelsün

Ve hem vaħdet maħāmında fenā donın vücūdından
Gel iy varlığın ol yāre edā iden bugün gelsün

510 O yāruñ ħüsni ol safın kemāli ħudretinden ben
Beyān ide 'ayān idem semā iden bugün gelsün

Bu 'āşıklar nidā itdi anuñ vuşlat kelāmından
Geçüp benlik ħicābından vidā' iden bugün gelsün

Faşl-ı Rif'at-ı el-Nebī 'aleyhi'sselām

Mef'āilün / Mef'āilün / Mef'āilün / Mef'āilün

İşit imdi diyem şimdi Resülün saña evsafın
Nice maħbüb-ı sultāndur görüñ birkaç delālatın

Niceler itdiler medħi anuñçun kim severlerdi
Severseñ bulasın sen de bugün Ĥaħķ'dan hidāyatın

Bu ben bī-çāre ol şāhuñ günahkār ümmetinden bir
Faķirem ħor u sergerdān bağışla yā şefā'atın

515 Aña Ĥaħķ eyledi ta'zīm idindi kendüye maħbüb
Ki mi'rāca 'uruc itdi geçüp seb'-i semāvātın

Çoyalum Şimdi ol lafzı işit pes ĥali evvelden
Olunsun naçli-min icmāl ri'āyet eylegil ĥaĥan

Mef'āilūn / Mef'āilūn / Fe'ūlūn

Buyurdu ibn-i' Abbas diťle ĥavli
Diyem gōr kim hidāyet ide Mevlī

Elif-lam-mim dimek oldır işaret
Bu naçli anlamaklık key beŐaret
164/a

Bunuť ĥarfi ki baĥr-ı bī-kerāndūr
Bahadır kendūden kendin randur

520 Velī diťlen nedir pes naçŐ-ı zāĥir
Olur kim olmamıŐdur evvel aĥīr

Ben ol Ĥaĥĥ'am didi ol Ĥayy u Mennān
Cemi' nesne degūldūr baĥa pinhān

Ki ĥiçbir nesne yoĥdur bilmeyem ben
Ola taŐra benüm 'ilmūnden el-ān

Pes ol Allāh'dur ol kim yok Őeriki
Anı eyle bilen buldı ĥariĥi

¹⁷⁴Ali İmran Suresi 1-2. Ayeti, "Allāh ,O'ndan başa ilah yoktur. Hayy ve Kayyum'dur."

Dağı Hayy u Kayyumdur o vâhid
Bu nakla cümle 'âlem oldu şâhid

525 Elif lām mimde yok nokta işâret
Anuñ sırrı kıtur esrârı gâret

Çün ol üç harfde yok nokta te'alluk
Ve hem i'rab vaşıl olmadı bāyık

İşâretdür ki Haqq ferd u eħaddür
Te'allukdan münezzeħ pāk-zâtdür

Ölüm olmaz aña dâ'im diridür
Ölür diyenlerün çamu yiridür

Anuñ sultânlığı bil zâ'il olmaz
Muħaddemdür ezelden aħîr olmaz

530 Pes andan ğayrı ma'būd olmaz illâ
Yine oldır cemi' eşyaya Mevlâ

Ve hem hayy u ebed kayyüm u kâdir
Ne kudret olsa andan oldu şâdir

Cemi' nefis üzre şöyle nâzır olmuş
Uyur bunlar velîkin hâzır olmuş

Her emrin bunların ol kıla tedbîr
Ve rızkın virür ol kullara bir bir

Çamu nesne anuñ emrinde oldu
Bu kudret hem cihâna cümle tıldı

- 535 Alur kullardan ol bil intikāmın
Nazar kıl uşta hafz eyle kelāmın

175

165/b

Uyur bu nās kaçan ola uyanur
‘Aceb bu ğaflete nite çayanur

Çü bildüñ zāhirinden lafzuñ iy [H]ān
Eşit ma‘ni yüzinden dinsün e‘lān

Meşāyi[h] hāl idinmiş işbu naqli
Şadef anlar bu dūrler anda şaklı

Elif kıldı mücerred Hakk’ı isbāt
Nedür ya lām u mim vaşlında bizzāt

- 540 Ulaşmış lāma mim mim elfe ey yār
Arada kalmamışdur nesne aġyār

Elifden niçe ma‘nā ola zāhir
Bugünden tā kıyāmet olmaz āhir

Velī bu iktişār olmaqlıġ anuñ
Nihāyetsüzliğindendür o Hān’uñ

¹⁷⁵ **İbrahim Suresi 47. Ayet** Allāh (c.c.) dedi ki Allāh Azīz’dir, intikam sahibidir. Ve “İnsanlar uykudadırlar, öldükleri vakit uyanırlar.” Bu ibarenin başına şair “kale tea’la” diyerek ayet olduğunu söylemiştir. Ancak böyle bir ayetin bilgisine ulaşamadık.

Murādum bu diyem naqlin Resūlün
Ve hem mevlūdin ol aşlen uşūlün

Elif aşl oldu lāma anı key bil
Bunuş üzre olunmaz kāl u ya kıl

545 Budur kim hāl [ki] mümkün¹⁷⁶ andan oldu
O mimçün geldi andan aña tıldı

Elif Allāh ulūhiyyet beyānı
Ve lām luṭf irādetdür ‘ayānı

Bu üç harf key yaqındur birbirine
Gör imdi ol Kerīmün taqdīri ne

Lāmuş qaddinde dāl olmaş nedendür
Giderse dāl hemān elfe mekāndur

Velī daldan delālet vaḥdet oldu
Anuşun mim ulaşdı harfe tıldı

550 Ne kim varçün[ki] eşyā oldu mimden
Degüldür hā u hı pes dal u cimden

Vücūdın aldılar çün elf-i ferdden
İrādet mim olupdur işbu mevcden

Muḥiṭ oldu Resūle ḥazret Allāh
Kim oldır asl anuşdur fażl-ı dergāh

¹⁷⁶ Mümkün’ül-vücūd, var da olabilen yok ta olabilen varlıklar.

Ve hem eşya-yı-külle hem çün Aḥmed
İşaret mime olmuş bil Muḥammed
165/a

Ne kesret kim hemān ol ‘ayn-ı vaḥdet
Ne geç kim geçmedi ortada müddet

555 Senün aşluḡ Muḥammed anuḡ Allāh
Bu üç ḥarf uş anuḡçun oldı hemrāh

Yine bu faşla vaşl olmaḡ nedendür
Aradan çünkim işrāḡ ider ol nūr

Vücūdum şehrine çün itse ṭal‘at
Ḳamu maḥv eyler ol dem temmitamāt

Egerçi vardur ol ‘abdün vücūdı
İder aşla görünmez fer-i’ cūdı

Güneşten yine kim yıldız görünmez
Orada kendilik rengin bürünmez

560 Saḡa ḡayd oldı bu faşl-ı mu‘ayyen
Yerün od eyleme gülzār iken sen

Yine şerḡ ola bil pes evvel aḡīr
Ne resme oldı bāṭından bu zāḡir

Muḥammed ‘ayn-ı vaḥdet ḡandan oldı
Bu eşya niçe andan yaratıldı

Elif lām mim bu sırra niçe uymuş
İderseḡ fehm dirsiniḡ uşta buymuş

Aḥad Aḥmed evet mim fark ider aḍ
Nitekim lām elifdür ḍal ider dād

665 Te‘ayyün iktizāsın kıldı izhār
Budur mimden mu‘ayyen olan a[h]bār

Müzāhir külli naḡş oldu ki min mim
Odur baḥr andan olmuş ḡatre taḡsīm

Düşer mazḡar pes ol zāta şifāta
Anuḡcun lāyık oldu işbu na‘ta

Ne yüzden oldu zāhir bu cihāna
Diyem diḡleḡ beyānın ‘āşikāna

Ḳaşıdei fī-Baḡr-i Ḳaşīr

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

‘İşḡ elinden gice gündüz olmuşam ḡayrān u zār
Gönlümi sevdāya şaldı dutuşup her dem yanar

570 Şol ḡadar kim vaşl olam ben ol ḡadar artar odum
Zirā yanmaḡ yaraşur pes ‘āşıḡa her dem niyāz
166/b

‘Aḡl anuḡdur cān anuḡdur ten anuḡ
Varlıḡumdan dūr idüben beni deryāya şalar¹⁷⁷

Ma‘şūḡuḡ baḡrında ben ḡün kendümi kıldum fenā
Rüşen oldu bu göñül şehrinde ol dildār yār

¹⁷⁷ İlk mısra üç tefileli ikinci mısra dört tefileli

Ṭoğdı bir gün kim ṭolınmaz devri anuḡ tâ ebed
Şemi'nün pervânesidür ay u gün leyl ü nehâr

Şey[h]ümün gönlünde buldum ben bu gevher kânını
Biḡ denizler ġarḡ olur baḡrında anuḡcun ṭolar

575 'İlm-i tevḡid baḡrınuḡ ol **cevheridür** şeksüzün
Bu Hüseyñî şâhbâzidür anuḡ elde ṭutar

Faşl fî-Zuhûr-ı Rûḡ-ı Muḡammed

Mef'âilün / Mef'âilün / Fe'ülün

Elâ iy ṭâlib-i esrâr-ı ḡikmet

Diyem naḡlin Resül'ün irse himmet

Bilin kim Ḥaḡḡ te'âlâ enbiyânıḡ
Binâsını neniḡle ḡıldı anuḡ

Muḡammed Muşṭafâ'yıla başlayupdur
Yine [ḡ]atmin anuḡla işleyüpdür

Kitâb-ı muḡkemi indürdi anuḡ
Üzere naḡliḡ aḡlaḡ bu beyânıḡ

580 'Ayân itdi cemi' aḡkâmın anda
Yürür ḡükmi anuḡ pes her zamânda

Livâ-yı ḡamd ile ḡılmış mükemmel
Ve hem a'lâ maḡâmla anı evvel

Pes eyle olsa bil ol nūr-ı kevneyn
Anuḡun oldı menzil Kābe-Ḳavseyn¹⁷⁸

İki ‘ālemde a‘lā itdi Allāh
Anuḡ ümmetlerin afv ide vallāh

Cemi‘ enbiyānūḡ serveridür
Ḥaḳıḳat ‘āleminūḡ rehberidür

585 Anuḡun geldi bu ‘ālem vücūda
Melā’ik irdi anuḡun sücūda

Anuḡ envārıdur cümle serāser
Anuḡla buldılar hem sırr-ı esrār

Anuḡla buldılar İslām u imān
Anuḡla raḥmet bize Raḥmān
166/a

Anuḡla ireler iren liḳāya
Anuḡla varalar varan beḳāya

Anuḡla buldılar ‘ilim u ‘irfān
Anuḡla bildiler tevḫīd u Ḳur‘ān

590 Risāletde mu‘aḫḫar geldi illā
Nübüvvette cemi‘ sinden[dür] evlā

Muḳaddemdür cemi‘ enbiyādan
Münevverdür cemāli kibriyādan

¹⁷⁸ “İki yay ucu kadar hatta daha yakın” Necm Suresi 9. Ayet.

Nitekim ibn-i ‘Abbās dir rivāyet
Resūluḡ vaşfına kılmış ri‘āyet

Resūlullāh buyurmuş dir ol ebrār
Müfessir sırr-ı Kur‘ān birle izhār

Didi evvelki zāhir kıldı Allāh
Benüm nūrum kılupdur ḡazret Allāh

595 Ve hem dir bir ḡadisde rūḡum evvel
‘Ayān itdi ve kıldı hem mükemmel

Daḡı dir bir ḡadisde evvel ‘aqlum
İdüpdür uşta andandur bu naqlum

Şeker sözden delālin kıldı cāri
Aḡa ḡüsn ü şeref virmiş o Bāri

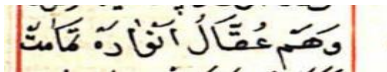
Meliḡü’l- vech selimü’l-ḡalb olupdur
Anuḡ vaşfıy]a bu yir gök ḡolupdur

Didi luḡfından ol bunca ma‘āni
Kim evvel n’oldı zāhir kevne ya‘ni

600 Anuḡ nūrı ve rūḡı ‘aqlı iy yār
ḡamudan ol olupdur eyle iḡrār

Cemi‘ ervāḡa oldır baḡr ḡāyet
Ve hem¹⁷⁹envāra temāmet

¹⁷⁹ Kelime okunamadı.

Bular cüzdür o küll olmuş temāmı
Gerek ol andan itmiş hūş u ‘amı

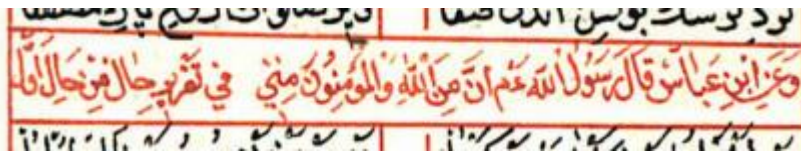
Buyurdu āb-ı kevser birle lafzın
Şaḥābe sa’y ider kıлмақта hıfzın

Beni kendi nūrından kıldı Allāh
Ve hem mü’minleri benden ol āgāh

605 Ki ben Ḥaqq’danum uş benden bu maḥlūk
Hüdā kendi virür naḳle ṭanukluk
167/b
Buḡa şāhid durur ‘Levlāke Levlāk’
Anuḡun yaradıldı heft eflāk

Ger dinilse tā kıyāmet naḳl olunsa bu ḡaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy mu‘teber

Ger dilersenḡ bulasın andan şafā
Vir şalavāt rūḡ-ı pāk-i Muştafā

180

Pes eyle olsa anḡla sen de kendünḡ
Ne ma‘denden vücūda zāhir oldınḡ

610 Ḥabīb Ḥaqq’dan ve sen oldınḡ ḡabībden
Şaḡna ne çāre ya ayruḡ ṭabībden

¹⁸⁰Ibni ‘Abbās’dan rivayet olunur, “Resulullah dedi ki ben Allāh’danım müminler de benden.”

Anuñ varluğı Hakk'dan senüñ andan
Ne ayrılık ola işbu vañandan

Merātib ile aşluñ aña irse
Ne'am cān gözi ol sulṭānı görse

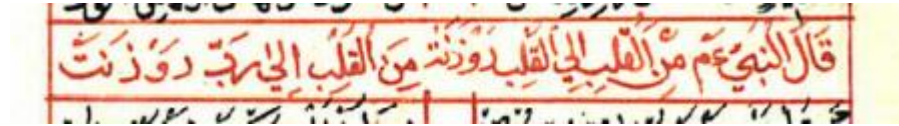
Çü yol vardur aña ma'ni yüzinden
Diyem izleyü gör sen söz izinden

Ne yüzden ola irmek ol maḳama
Ki nās itsün irişmeklige ḳāma

615 Ne buyurdı gör imdi baħr-i ma'anī
Ṭaleb ḳıl gel dilersen bulmaḳ anı

Ne yüzden olısar anlañ ṭalebkār
Ki saña rüz-ı rāzın aça ol yār

Ḥadisın uşta gör faħr-i cihānuñ
O senüñ ola sen olasın anuñ

Ki ḳalbden ḳalbe yol vardur dir ol hāşş
Zīra manzar dimekden eyle ihlāş

Çü ḳalbden ḳalbe manzar olsa fi'l-hāl
Ḳaçan olsa muḳābil nolısar ḳāl

620 Kaçan bulsa ikilik anda birlik
Bu kez irer aña haqqānī dirlik

O kalbden yine manzar ola Haqq'a
Müşāhid olasın haqqānī haтта
167/a

Zirā olmaz anuñ rengi vü harfi
Yine kendin kıılır kendüye şarfi

Hemān perde kıılır kendüye kendin
Oñat hıfz eyle bu naqlüñ tılısmın

Aña sensin yine perde o yüze
Oñat anlañ çü bunlar geldi söze

625 Ki bātından zuhūra geldi zāhir
Yine bātın anuñla oldı zāhir

Celālin ol yüze perde olupdur
Halāyık egri anuñçun gidüpdür

Hemān birdür vücūd bākī Hayy u Zāta
Dilersen iresin āb-ı hayāta

Kalanı hep mecāzen oldı zāhir
Odur muṭlağ hemān bil arı tāhir

Çü sen Hızır ol senüñdür āb-ı hayvān
Hemān kovduñ o dem sırrında eyvān

630 Kim ol sırr-ı İlāhī ide hükmi
Ve yoħsa bu haberden sende yoğ mı

Çün eyle oldı ol remzüñ küşâdı
Tılısmın zâhiruñ şol dem uşadı

İçi bâtın taşu hem oldı zâhir
Budur kim oldı evvel ‘ayn-ı âhîr

Ne fehm itsün bu sözden ehl-i taklîd
İrişmeyince tâ Hakkânî tevhîd

Zîrâ girdi ikilik perdesine
Nazar olmaz anuñla aşla yine

635 Dutundı kendüsin perde hem anı
Bu dem mañlûb ider aña gümânı

Yürür esrük şekerden zehri seçmez
Şuya ğarķ olmuş ammâ şudan içmez

Geçer ‘ömri şusuz şan bañr-ı mahı
İderse eylesin ol işden âhı

Gel ey ‘âşık şu şanma bu serâbı
Seni mest itdi bu dünyâ şarâbı

Gülâb diyü şaçınma âb-ı fânı
Ķanı gül ya [m]enefşe Ķanda Ķanı
168/b

640 Değişme ol beķâyı bu fenâya
Ķatı aldandun uğradun ‘anâya

Bunun ğülzârı Ķanı anda bâķî
Saña ol dost olur ol âba sâķî

Saḡa bunda ŝunan dūnyā ŝarābın
ŝaḡın içme ki iblīsdir şarabın

Edindüğ mi anı sen sākī ey cān
Yüzi hınzır adı ŝeytān-ı nādān

Gözüğ sulṡāna dut terk it o cārı
Ki fetḡ ola saḡa cān lālezārı
645 Delil uşta aḡa āyāt-ı Qur‘ān
ŝuvara sizi Ḥaḡḡ anda pes el-ān

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

Gel imdi diḡle tevḡid-i İlähī
Yolında nice gözler kişi māhı

‘Ayān oldı çün ol esrār-ı ma‘ni
Anuḡla aḡladum ben anı ya‘ni

Baḡa zeyn olmuşam yine ḡicābum
Götürdi aradan Ḥaḡḡ ol niḡābum

Hemān oldır görünmez ḡayrı herḡiz
İdincek bu müzāhir naḡŝa perḡiz

650 Hemān ol dem gider zār-ıla eḡḡān
Çü ḡaṡre ḡarḡ ola fī-ka‘r-ı ‘ummān

¹⁸¹ İnsan Suresinin 21. Ayeti, “Rableri onlara tertemiz içki içirmiŝtir.”

Kim ol çağlamak ayrılık demidür
Ġam-ı hemderd ile hasret emidür

Düşüncek kaatre deryāda bulunmaz
Taşarruf deryānuğdur anuğ olmaz

Saņa senlik hicābundur gidergil
Aņa onluğ yolundan gidüp irgil

Fenāda kov seni ol ola varlık
O dem senden gider anla bu tarlık

655 Eger senlik yolundan gidesin sen
Gerek biğ yıl düriş yok n'idesin sen

Çü Mūsā kendilik yurdında durdı
Anuğcun "Len Terāni"¹⁸² lafzı irdi
168/a

Resūlullah fenādan açdı bābı
İrişdi vakteri yüzden hitābı

Bugün bunda gerekdür kim bulasın
Yine bu derde dermān sen kılasın

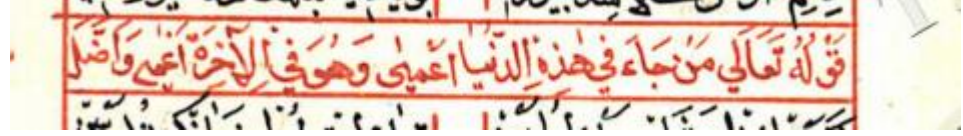
Bugün kesb ider isen bunda fi'li
Kılursın yarın anda sen tecelli

660 Eger 'amā olanlardan olursan
Bu nağş-ı şüm ile dā'im kılursan

¹⁸² "sen beni göremezsın Musa"

Irağ ola saña envār-ı cennet
Gel imdi bunda sen de eyle ğayret

Nitekim uş kelāmında buyurdı
Bu yādı cümle ‘āleme duyurdı

183

Eger biñ yıl yaşarsañ ol sırrı sen
Kıyās it ol zamān kim nolisarsan

Bu dünyā cīfesinden çek elüni
Hağ’uñ zikrinde tut dā’im dilüñi

665 ‘Abes yirlere harç itme belüñi
Olur nefis ile şeytān hep eylügi

Danış ne işler iseñ bir uluya
Ki cānuñ ‘ışk eşerin anda duya

Muhammed didügi yol üzre turgıl
Vücūtdan kendi varlıguñ götürgil

Ki ya’ni teslim-i küllī ol aña
Seni kov aña uy sen bakma saña

Seni görme görürseñ ger anı gör
Anuñdur emr-i kudret nāra ger nūr

¹⁸³ İsrā suresi, 72. Ayet, kim dünyada gafil olup kör olursa ahirette daha da köt olacaktır.

670 Yine kendü gözünle görünür ol
Bu gözler irmez aña işbudur yol

Bu sözler ne dimek olur bilenler
Olardur yine pes anı bulanlar

Muşāhib olma mühmel yoldaş-ıla
Şoᅇ-ucı başuᅇı urma taş-ıla

İşit pes yine vahdet naᅇlin iy cān
Yiter bu nefş-i hile[b]āze aldan
169/b

O ᅇalbden kim açıla ᅇaᅇᅇ'a manzar
Ne ᅇalbdür aᅇla anı iy münevver

675 O ᅇalbuᅇ ma' nisi sırr-ı Resüldür
Odur maᅇşüd olan bunlar ᅇaşüldur

Ki mirāt-ı Muᅇammed'dür bil aşlın
Di imdi āyinüᅇ aᅇa ulaşsın

ᅇaçan şeyᅇ ᅇalbine ᅇalbi mürīdüᅇ
Muᅇābil olsa min naᅇl-i Urīduᅇ

İrer andan aᅇa feyz-i İläᅇi
Aᅇa manzar açılmışdur İläᅇi

Bulardandur birikmek ol Resüle
Bulardan ire ol 'ılme vesile

680 Bular andan olur envār-ı ma' ni
Kim oldır maᅇzen-i ᅇaᅇᅇ sırr-ı kāni

Ki ya 'ni sırruñ ol esrāra iy yār
Olursa pes muķābil şöyle kim var

Görünür senden anda her ne kim var
Hemān andan açıldı saña manzar

İraqlık götrülür ol dem aradan
Açupdur aña manzar ĥod yaradan

Görünür ol cemālün 'aks-i tābı
Bu kez fark eyle ābdan afitābı

685 Zirā Ḥaķk feyzin eyliyen Resūle
Döner pes çünkim andandur vesile

Bize andan irişür feyz-i Ḥālık
O baħra düşdi bu ĥişşe muķābık

Yüri imdi anı sa'y eyle bulğıl
Yiter bu nār-ı firķat birle yanğıl

Ulaşdur imdi bu cüz'i o külle
İre andan ĥayālün işbu naķle

Saña şimdi bu sözler düşe benzer
İkilikden özün serĥoşe benzer

690 Arada var-dur ol ĥāle ĥicābuñ
Anuñçun olmaz andan fetĥ-i bābuñ
169/a

Kaşide vü Naşihat

Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün

O ki haqqı giri haq-ıla bilen
Ol-durur ol ib-gümān Haq'a iren

Varlığın dögüp gider gide kişi
Kendilikle kaldılar girü kalan

Bī-temizler kaçan ola kim var
Şahin olur şahine yoldaş olan

Kaşa-y-ısa bellidür ol 'ışk eri
Teşri'ya kaşa irer kaşmaz olan

695 Sen dilersen hoşluk üzre gidesin
Olmaz ol iş ger olur dirseş yalan

Çok yimek çok uyumak çok söz iden
Gice yatmaqla mı buldılar bulan

Gel kıl 'uzlet hem teveccüh hālıka
Kim irerse uşta böyle kıldılar

Fī-Zuhūr-ı Hāzret-i Nebī 'aleyhi-sselām

Mef'āilün / Mef'āilün / Mef'āilün / Mef'āilün

Emīr'ül-mü'minin 'Alī işit kim naql ider ol hān
Haq olsun rāzı ol yārdan cemālin eylesin erzān

Didi kim ol Te'alallāh çü kıldı Aḥmed'ün nūrın
Henüz 'arş u hem kürsi daḡı her ne kim var el-ān

700 Ki ya 'ni levh kalem cennet cehennem yirler ü gökler
Bulardan ol kılupdur hak eşit ne resme ol Hānān

Muḥammed nūrın üç yüz yirmi dört biḡ yıl
Kılupdur evvela Allāh görüḡ ne ḡadri 'āli-ḡān

Su'āl itdi aḡa aḡḡāb ki senüḡ ya Resūlullāh
Nübüvvetüḡ ne vaḡttandur beyān it bize iy sultān

Cevāb ol dem eyitdi ḡol zamāndan sābit oldı kim
Ādem cismine arz üzre henüz rūh virmeden Sübhān

Çün izhār itdi ol nūrı odur pes 'ālemüḡ ḡuru
Anuḡ ḡüsünde biḡ ḡūrī ki ḡöyle zār u ser-gerdān

705 Görüñdi 'aks-ı tābından oḡursaḡ ger kitābından
Eḡidürsin ḡitābından ki dīde ola bir didān

Pes andan ḡonra ol ma'būd yaratdı on iki perde
ḡamunuḡ virdi hep ismin bularuḡ ol sa'at mennān

Biri ḡudret ḡicābıdur sa'ādetdür biri iy yār
ḡicāb u 'āzāmet biri bu resme naḡl olur andan

170/b

Biri minnet ḡicābıdur bulardan aḡla iy 'āḡil
Ki ḡaḡḡ ḡöyle ḡayırmıḡdur mu'ayyen lāf-ı bī-noḡḡān

Kerāmetler ḡicābidür ḡicāb-ı menzilet biri
Anuḡ biri hidāyetdür nübüvvedür biri iy cān

- 710 Biri rif‘at hicābıdur hicāb-ı heybet ol biri
Gör ol Hālîk neler kılmış ne san‘at eylemiş pinhân
- Biri rahmet hicābıdur on ikinci şefā‘atdur
Didiler ba‘zılar amma bu yüzden uş‘ale’l-cihan
- Bular böyle eyitdiler anuñ biri kerāmetdür
İkincisi dañı heybet vaqār kıldı üçün ğufrân
- Hicāb u şabır ol biri beşincisinde hem ra[h]met
Pes altıncı ‘ilimdür dir yedinci re’fet ey merdân
- Sekizinci sa‘ādetdür toközuncısı şıdķ olur
Ki qurbiyyet hicābıdur onuncı naķl ider ol ħân
- 715 Sükūnet oldı on biri on ikinci ħilim bī-şek
Hicāblardur bular cümle [ki] maħluķ ħalk ider raħmân
- Çü ħalk oldı bular fī’l-ħāl pes andan nolısar gör ħāl
Beyân olsun ‘alel-icmāl hemân emr itdi ol Cānân
- On iki biñ yıl uş ol nūr durup ħudret hicābından
Hem on bir biñ yıl ‘azamet hicābında geçüp devrân
- Pes on biñ yıl dañı minnet hicābında gelüp durdı
Toköz biñ yıl da uş rahmet hicābında kıtur evtân
- Kerāmetde sekiz biñ yıl yedi bin yıl da menzilet
Hicābında olup ol şāh ‘ala bi’l-vech bā-mihmân
- 720 Hem altı biñ yıl eglendi hidāyet perdesinde [ol]
Nübüvvete de beş biñ yıl tırup çünkim geçer andan

Dağı rif‘at hicābında da durdı anda dört biy yıl
Bu kez üç biy yıl ol heybet hicābında olur pinhān

İki biy yıl sa‘adetde ve biy yıl hem şefā‘atde
Hicāblardan kamu geçdi çün ol vech-i meh-i tābān

Ki her bir günde eğlendi biyer yıl çün olur nāzil
Gelürken dār-ı fenāya gider çün böyledür fermān

Pes andan irdi Ādem ‘de iki biy yıl durup ol nūr
İrişdi Şit‘e iy ‘ākıl olan ol dertlere dermān

725 Geçer ta altı biy yıl bil Ādem‘den sonra izāra
Ki ya‘ni gele dünyāya cemālin ‘arz ed eclādan

170/a

Bu maḥlukāt ki ol geçdi kamunun sende var āksi
Gidersen sen de bir bir geç gönülde varsa ger imkān

İçerden niçe kim geçdi gelüp bir bir hicāblardan
Yine bir bir döküp gider budur pes āyin ü erkān

Zuhūra gelmeden ol nūr işit kim naql idem bir bir
Ne yüzden aldılar hişşe bular nūr-ı Muḥammed‘den

Bular ‘azm itdügündendir ilerden n‘oldı ya aḥvāl
Ne miḳdar geçti mäh u sāl bu dürden açalum uş kân

730 Bu revnaḳ nūr-ı Aḥmed‘dür ki her yirden olur zāhir
Çün andan hişşe almışdur ki bil bu noḳta-i insān

Nikāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Kanı ‘āşık anı ister virür yoluna baş u cān

Kanı er kim bu çevgānı şala meydānda koyup baş
Kanı ol qalb-i hālis kim aña mihmān ola sultān

**Faşl-ı fī Zuhūr-i e,Erwāḥ-ı mın/ Rūḥ-ı Muḥammed ‘aleyhī-sselām
Mef‘āilün / Mef‘āilün / Fe‘ülün**

Nūrından ol Ḥabībün Ḥaḳk te‘ālā
Neler ḥalk eyledi ol fi‘l-i ‘alā

Ki bir nūr ağacın yaratdı Allāh
Ne kim itse ider qādir o Fettāḥ

735 Yaḳīn ağacı oldu anuḡ adı
Anı ḥalk eyleyen Allāh u Hādi

Anuḡ var dört budağı öz tağında
Ne ‘arz itmiş diyem ol yüz dalında

Muḥammed nūrın ol dem anda hādi
Bir aḳ incü ḥicāb içinde qodı

Ṭavus naḳşında zāhir kıldı anı
Şecer üzre hemān qondurdu anı

Ṭurur biḡ yıl kıdur Taḡrı‘ya tesbīḥ
Aña layıḳ budur olmaḳ müsebbīḥ

740 Pes andan şonra Rabbü’l-arz u vel‘arş
Ağaç fevqan dibinde nūr ider ferş

Ḥayā gögüsini ḥalk itdi ol Ḥaḳḳ
Mücellā safi eclādan muḥaḳḳak

Yine kendi nūrından ol Ḥabībün
Ya ayruḳ ḳandan ol vechi ṭabībün

171/b

Ḳodı pes ḳarşusına ol dem anuḡ
Naẓar ide baḳa aḡa o cānuḡ

Buyurdı Ḥaḳḳ naẓar ide pes aḡa
Bu sözlerden niçeler ḳa[dı] ṭaḡa

745 Naẓar ḳıldı ḳaçan mir'āta Aḥmed
O dem oldıdı bu ḳullara raḡmet

Çün ol aḡsen cemālin gördi anda
Utanup beş ḳezin eyler o secde

O beş secde için ol Rabb ü Mevlā
Bu dem beş vaḳt namāz emr itdi ḳula

Naẓar ḳıldı pes andan Ḥaḳḳ ta'ālā
O nūra ḳudreti vü 'izzetiyle

Ḥayādan derledi Aḥmed o sā'at
Anuḡdur faẓlı hem ḳadren 'ināyet

750 Çü derdüḡdi beḡāyet safi berrāḳ
Anuḡ yaşı derinden ḥalk ider Ḥaḳḳ

Feriştehler kim anlar ola h aliŝ
Mu ahharlar mu i ler key mu h aliŝ

Y zinden  arŝi k rsi  ıldı  adir
Pes andan n ola ol derm na şadır

Ve hem lev  u  alem cennet u şemsi
Ve yilduzlar  amer bunlar  amusı

[Bular] Vechi derinden oldu z hir
Odur evvel anu la oldu a ir

755 Ve hem g gsi derinden m rsel nd r
Ne kim var enbiy  fi l- evvelind r

Ve  alimler şehidler ŝali an bil
Bular andan olundu pes min k l

M n fı lar  ılındı  uyru ından
N ola pes  aŝra anu  buyru ından

Yah di k fir u Naşrani eŝr r
Mec si yırtıcı bunlar ne kim var

 amusın  uyru ından  ıldı All h
O at ol bu me anilerden  g h

760 Ve amma ba zılar di le  ne dirler
Bu emr  zre nice tedb r iderler
171/a
Kim All h cins-i erv hda Res l n 
M b rek r hın izh r itdi anu 

Ulūhiyyet eşiginde Muḥammed
İder beş secde Ḥaḫ emri-yle Aḫmed

Temām yüz yıl o secde içre ḳaldı
Anuḫcun nūr-ı vaḫdet içre ḫaldı

Pes andan Ḥaḫ te‘ālā gör ne ḳıldı
Çü bu eşyā o nūrdan yaradıldı

765 Nurın on ḳısm ḳıldı Muḫṫafā’nuḫ
Birinden ‘arşı ḫalk itdi pes anuḫ

İkinci ḳısm-ıla kürsi ider var
Üçünciden ider levḫ ider envār

Ḳıla[r] dördüncisinden hem melekler
Beşüncidendür ol emre dilekler

Hem altıncı ḳısmdan şemsi‘ iy yār
Yedünciden ḳamerdür şöyle devvār

Sekizinci ḳısmdandır kevākib
Bu resme oldı pes andan merātib

770 Ṭoḫuzuncu ḳısmdan mü‘minindür
Onuncı Muḫṫafā ol ehl-i dīndür

Didiler ba‘zılar min-naḫl-i ‘alā
Ki bir cevher yaratdı Ḥaḫḫ te‘ālā

Bir aḫ gevher beḫāyet safi berrāḫ
Naḫar ḳıldı aḫa heybetle Allāḫ

Eriyüp oldu şu bir baħr-ı bî-ħadd
Anuğ mevcinden uş gör n'ola bünyād

Yaratdı tağları andan kılup var
Buħārından anuğ gökler ü devvār

775 Sekiz cennet pes andan hem daħı arz
Bu işden ğudretin yād eylemek farz

Ne yüzden oldu bunlar ğalkını bil
Ķamu tafşil olunsun şonra iy dil

Münevver ğavl-i evlā nağl-i evvel
Eger kim nice vechen gör mü'evvel

Hemān oldır kim anuğ cümle maħlūk
Derindendür anuğ bā-emr-i ĦālĶ

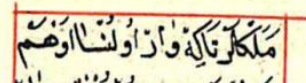
172/b

O cevherden ve gökler tağlar arz hem
Melekler ta ki var olunsa¹⁸⁴

780 Ħiğāb itdi pes andan Rabbü'l-erbāb
Ne yüzden irdi buyruk fetħ olup bāb

Nazar kıl ya Muħammed didi Allāh
Ki eṫrāfuğa dir ol yüce dergāh

¹⁸⁴ Mısranın sonu okunamadı.

Nazar kıldı çün eṭrāfuna Aḥmed
Cemī' i nūr-ıla ṭolmuş temāmet

Öñinde berķ urandı nūr-ı Sıddīķ
Kim evvel ide i' lāmında taşdıķ

Ve ardında 'Ömer nūrıydı ol nūr
Ezelden kıldı Ḥaķķ anları mağfur

785 O şağındağı nūr 'Osmān nūrıdur
Sevenler anları cennet yeridür

'Ali nūrı şolında oldı ḥāzır
Anuñçun oldılar ol 'ilme nāşır

Ve amma ba'zılar añlañ ne dirler
Bu dört yār ḥaķķına nazm idedürler

Öñünde nūr-ı Şıdķ şağında 'Ömmer
Şolında nūr-ı 'Osmān eyle dirler

'Ali ardındadı hem şonra kıldı
O tertibidi kim dünyāya şaldı

790 Zırā mażhar düşüpdı ol Resüle
Ki ḥatm-i evliyā ola vesīle

Ola aḥkām-ı ķurbiyyet yoluna
Resūluñ ḥalkı hem anda buluna

Resūlullāh' da oldı ķaldı şonra
Ve hem ḥatm-i nübüvvet oldı aña

Eger ‘Ali şonında qalmayaydı
Nizām u şeri ‘ cihān tılmayaydı

Qılıcı şalınur şarķen u ğarben
Urupdur iblīsün baĝrına ħarben

795 O ħāl içre Resūlün nūrı ey cān
Ki tesbīħ itdi yetmiş biñ yıl ol ħān

Cemī ‘ ervāh o nūrdan oldı zāhir
Pes oldır ‘ilm-i evvel ‘ilm-i āħir
172/a
Ki ya ‘ni evvel ü āħir anuñdur
Aña olmaya ya ayruķ nenüñdür

Hemāndem dile geldi anda bunlar
Şular kim ehl-i ĩmāndan olanlar

Didiler Tañrı birdür hem Muħammed
Resūlullāh diyüben kıldılar ‘ahd

800 Evet evvel su ‘āl itdi te ‘ālā
Budur Qur ‘ān sözü sözlerden evlā

İder bir kandıl izħār anda ma ‘būd
Ne içün kıldı pes ne ola maķşūd

Bu zāhir şüretindür di Resūlün
Ki dünyāda ide ol pür uşülün

Aña emr itdi pes girdi içine
Ki bir müddet ol emr üzre geçine

Çağan kim Ağmed ol şandile girdi
Şalāt içinde durmuş gibi durdı

805 Cemī' i enbiyā ervāhı anuğ
O řandilüň içinde Muştafa' nuđ

İki yüz yıl mübārek rüħin iy yār
Tavāf idüp temāşā eylediler

Pes andan sonra gör kim Hađđ te'ālā
Ne emr itdi bu ervāh üzre şavla

İdüp icāb ki ervāh ola hāzır
Muħammed nūrına olmađa nāzır

Mübārek başını her kim ki gördi
Bu yeryüzinde sultānlıđa irdi

810 Ve her kim gördi elin ol Resülüň
Olar 'adl eyledi dünyāyı bilüň

Anuğ gögsini gören oldu 'ālim
Şalāhiyyet idenler şöyle dā'im

Çaşın gören olur dünyāya nađđāş
Ve hem barmağların kātib olur fāş

Anuğ üzre şamusın ağla bundan
Ki řanđı 'uzvına bağduşsa andan

Münāsib aça bir şan'at olur yād
Bugün bunda anuğçun oldu üstād

173/b

815 Anuñ vaşfın kaçan şerh eylesin dil
Deñizden kaçre almağdur hemān bil

Çün oldır kā'inātuñ ibtidāsı
Aña oldı Hağ'uñ evvel nidāsı

Ḥabībüm didi ol Rabbü te'ālā
Anı kıldı cemi'ī sinden 'alā

Şehādet iderüz biz de o şāha
Ḥabībīdür Resūlıdur o Māha

İşitdün mi ki sen de uş nedensin
Ya nireden gelü kında gidensin

820 Yine ol nūr irüp vāşl oldı aşla
Velī bunda da ğark olmışdı vaşla

Gelüp hağğ-ıla kıldı Hağğ'ı izhār
Ve hem bular anuñla oldılar var

Düş imdi Muştafā'nuñ pāyına sen
Silesin tā ki göñlün ayinesin

İşit şimden gidü ol nūr-ı hażret
Ne yüzden geldi dünyāya idüp dād

Beyān itdün gelince bu araya
Niçe gelür diyem fānī serāya

825 Niçe toğar güneş gibi cihāna
Erişer nūrı anuđ hāne hāne

Niçe şaça yüzinden halka envār
Niçe aça gönülden sırr-ı esrār

Niçe ide beyān ‘ilmü Hüdā’yı
İde küffāra qahrından cezāyı

Bu Hüseyinī anuğ medhinde kâşır
Anı söyler dilinde evvel āhir

Gör kemāli kudretinden bizi insān eyledi
Luţf idüp İmān u Qur’ān bunca ihsān eyledi

830 Hem Muḥammed kim habībin gönderüp eyler mu’īn
‘Āleme rahmet ü ni‘metdür ki yeksān eyledi

Fasl-ı fī Mevlūd-i ‘alī vezn-i āhir el-Nebī ‘aleyhi-sselām
Fā’ilātün / Fā’ilātün / Fā’ilün

Gel beri iy ‘āşıkān-ı Muşţafā
Dinleñüz tā gönlünüz tola şafā

173/a
Muşţafā’nuđ mevlūdün yād idelüm
Şekkerinden ağzımız dad idelüm

Gösterem ol gülsitāndan bir varaq
Tā ki cān virmege idesiz yaraq

Ben diyem siz dinleñ iy aḥbāb-ı Ḥaḳ
Hem bu dūrri ta ki cān sem'ine ḩaḳ

835 Her ki dinlerse bu lafzı cān-ıla
Ḥaḳ anı ḩatm eylesün ĩmān-ıla

Mevlūdine her kim 'izzet idiser
Birgün imdi Muṣṩafā da n'idiser

Eyleye yarın ũefa'āt ol ḩabīb
Ḥaḳ te'ālā raḩmetin ide naṣīb

ṩola göñli hem ũafā-yı Muṣṩafā
Ümmet iseñ imdi gel eyle vefā

Bu Ḥüseynī çün bunu cem' eyledi
'Āṣıḩāna yanmağa ũem' eyledi

840 Yanalar pervāneler bir-cān u dil
Kim iṣitse bil ki cümle ũehr ü il

Kim idemez iy 'aceb maḩbüb anı
Ancılaym bir daḩı eydüñ ḩanı

Dostlığına yaradılmışdur cihān
Cümle maḩlūk aṣıḩārā ger nihān

Tā ḩıyāmet ger denilse bu ḩaber
Naḩl olunmaz eyle bil iy mu'teber

Ger dilersiz bulasız andan ũafā
Vir ũalavāt rūḩ-ı pāk-i Muṣṩafā

Hazā fasl-ı fī Beyān-ı Medḥ-i Resūl (as.)

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

845 Söylegil iy bülbül-i bāğ-ı Resūl
Di ki nice toğdı ol şāhib vuşul

Şöyle şirin söyle sen Aḥmed nūrın
Oda yağa işidenler kendüzin

Anı cānlar eşidüp şādān ola
Gülsitānuḡ bülbüli ḥandān ola

Ol Muḥammed'dür vücūda mübtedī
Yine oldır cümle ḥalka muḫtedī

174/b
Seyr-i Ḥaḫḫ'a hem nihāyet ol-durur
'Ālem-i iṭlāka ġāyet ol-durur

850 Maḫzen-i kenz-i vücūddur Muştafā
Daḫı hem miftāḥ-ı cūddur Muştafā

Sācı 'vel-leyli' yūzidür 'ved-ḡuḫa'
Ḳābe-ḫavseyn¹⁸⁵ ḫaşı çeşmi Mātaḡa¹⁸⁶

Gökler anuḡ 'ışḫına devrān ider
Hem anuḡçun ay güneş seyrān ider

Yüzinüḡ aḡı anuḡ o gül ider
Yanaḡı iki cihānı ḫul ider

¹⁸⁵ Necm Suresi 9. Ayet "öyle ki iki yay kadar hatta daha yakın oldu"

¹⁸⁶ Necm Suresi, 17. Ayet "Göz ne kaydı ne de hedefinden şaştı"

Ḥüzn iderse gül nesrin açılır
Her nefes miski cihāna saçılır

855 Rüşen oldı nūrı-ıla kā'ināt
Andan oldı aşikārā nūr-ı Zāt

Diñleş imdi mevlüdiñ vaşfın kılam
Kim nice olmuş ḥalāyık hep ğulām

Ḥür-ı 'iyn ḥidmet ne resme eylemiş
Buncılayın bir münevver gelmemiş

Hem ne resme irdi ol nūr alnına
Gel kulağ tut imdi vaşf-ı ḥāline

Evvelinden söyler isem söz uzar
Kim ki gelmişdür cihāna şehr-i yār

860 Ya'ni ol nūr kimlere irdüğünü
Anlar andan hem neler gördüğünü

Naql idem Ādem şafiden ol ḥabīb
Kimlere irsāl olup virmiş naşīb

Ger dilerseñ Aḥmed'e yār olasın
Vir şalavāt hoş şafālar bulasın

Sen aḡarsañ bir kez ol onlar aḡar
Anı aḡan üstüne raḡmet yagar

Niḡāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Ḳanı 'aşığ anı ister virür yolına baş u cān

865 anı er kim bu evgānı Şala meydānda oyup baş
anı ol alb-i hālis kim aa mihmān ola sultān

Fī Beyān-ı Nūr-ı Nebī ‘aleyhi-sselām
Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

174/a

Ādem’i ün kim yaratdı zü’l-Celāl
İndi anuŐ zāhrına nūr intikāl

Anuş-ıla irdi Ādem devlete
Anuş-ıla lāyık oldu medħine

ün melā’ik nūrı anda gördiler
Ol dem anlar aa secde ıldılar

Didi Ādem bir gün iy Ĥayy u Kerīm
ĀŐikāra gizlüye sensin raħīm

870 Baa bildür ya İlāhī her melek
Niün ardumda durur diler dilek

Ĥa te‘ālā didi kim bilgil senüŐ
Nūrı var zāhrında bir peygāberüŐ

Kendü nurumdan durur ol āfitāb
Ol güneŐdür Őanmağıl anı Őehāb

MuŐtafā’nuŐ nūrıdur bilgil ‘ayān
Her beladān urtulur aa uyān

Hem seni [hem] enbiyānuŐ cümlesin
‘IŐına yaratdum anuş bilesin

875 Kāmu maḥlūka anı cān eyledüm
İki ‘ālem mülkine ḥān eyledüm

Dāḥı anuḡdur vücūd-ı ‘ayn-ı zāt
Cümle ‘ālem aḡa āyāt beyyināt

Didi Ādem iy kerīm-i Zü'l-Celāl
Sen raḡımsin kim yazılsın lā-Yezāl

N’ola öḡüme getirseḡ sen anı
Tā göreydüm yā İlāhı ben anı

Vardı ol dem cebhesine Ādem’üḡ
Zira oldır nūrı cümle ‘ālemüḡ

880 Ādem’üḡ geldi melā’ik öḡüne
Meḡḡül oldılar Ḥüdā tesbıḡhine

Şoḡra emr itdi aḡa ol Bir ü Bār
Vara Ḥaḡḡ’a alnına kıla ḡarār

Şoḡra andan gitdi ol nūr-ı Cemāl
Oḡlı Şıt alnına kıldı intıḡāl

İrdi İbrāḡim’e İsmā’il’e hem
Bunları bil kim budur olan ehem

175/b

‘Āḡibet irdi o nūr-ı Muştafā
Toḡdı ‘Abdulmuḡḡalib’de ol şafā

885 Ceddi oldır Muştafâ'nun bil i yâr
Anuñçun ana devlet oldı yâr

Şonra 'Abdullah'ın alnında o nūr
Gün gibi toğmuş temām olmış zuhūr

Cebhesinde ol münevver nūr-ı cān
Bir gören terk ide yüz biñ hānümān

Pes Veheb virdi kızın ol dilbere
Zīra ata ola ol peygāmbere

Āmine dirler adı aña benām
Hüsnine 'ālem olupdı hep ğulām

890 Yüzine hayrān-ıdı şems ü kamer
Nefsi arı hulķı hoş iy mu'teber

Bir-idi ol Mekke şehrinde hemān
Aña benzer yoğ-ıdı bil ol zamān

Her cemāle lāyık-ıdı ol nigār
Zīra andan toğısardur şehriyār

Vağfeye vardıdı 'Abdullah o yıl
Hem güneş şevre varupdı şöyle bil

Pes dönüp gelürken ol serv-i revān
Bir şu gördi aķ qarıdan da 'ayān

895 Bir nidā irdi aña ol dem hemīn
Didi gel iç bu şudan sen ya emīn

İçdi andan baqdı anı görmedi
Kanda gitdi şuya 'aqlı irmedi

O yana gitmek diledi ol hemîn
Anuñçun hep derildi bu zemîn

O gice Cuma' gicesi uş kelâm
Ayla gün cem' oldu anda vesselâm

Düşdi güneş anda qavsun delvine
Muşafâ'ya yüklü oldu Āmine

900 Āmine çün yüklü oldu Aḥmed'e
Cümle 'âlem cūşa geldi ḥamd ide

Hem melekler anı eylerdi ṭavāf
Qarşu ṭurup çok [u] çok saf u şaf¹⁸⁷

175/a
Ol gice kim yüklü oldu ol peri
Kim cihāna gele ol din serveri

Ḥaḫ te'ālā emr kıldı bir dilek
Kim nidā ide semāda bir melek

Çağıruban didi iy ins-ile cān
Biliñüz kim ṭoğısardur cān u cān

905 Bu cihāna geliserdür Muşafā
Raḥmet-i ḥalq olısardur Muşafā

¹⁸⁷ İkinci mısranın vezni eksik

Maşrıķ u ğarbdan toĝısar āfitāb
Qalmaya küfr ü dalālet vel-ħisāb

Şeri‘ nūrı tütusar ‘ālemleri
‘Adline ķurbān ola ins ü peri

Bu gice düşdi anası raħmine
İrdi ol an cümle ħalkuñ sem‘ine

Hem Āmine sem‘ine irmiş nidā
Şad hezārān ol nidāya cān fidā

910 Yüklü olduñ Aħmed’e dir bu gice
Ma‘rifet kânıdur ol nūr-ı dücā

Her kim anuñ yoluna girmeye ol
Ĥazretine Tañrı’nuñ irmeye ol

Beñzi şarı olmadı ol dilberün
Anası āħir zamān peyĝāMBERÜN

Hem ‘ayān olmadı bañın key bilün
Çoķ şalavāt ol ħabīb üzre kıluñ

Yüklü olduķda girü ol pāk-ı cān
İtmedi bevl tekāyet [bil] ol hemān

915 Tā toĝınca ol nebīler serveri
Mu‘cizedür pes bularuñ her biri

Amīne’ye şayru baķsa ol zamān
Ĥoş olup andan giderdi bil hemān

Dağı çok dürlü 'acāyibler i yār
Āmine'den oldu ol dem āşikār

Gör kemāli kudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp ĩmān u Kur'ān bunca ihsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībın gönderüp eyler mu'īn
'Āleme rahmet ü ni'metdür ki yeksān eyledi

Fī Beyān-ı Mevlūd-i Nebī 'aleyhi-sselām

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

176/b

920 Niçe oldu bil o şemsün toğması
'Arş u kürsi nūrunuñ bir lem'ası

On ikisinde Rebī'u'l-evvelün
Hem dü-şenbih gicesi-y-idi bilün

Diledi toğmaqlığa ol bedr ay
Anuñ-ıla rüşen ola cümle cān

Misk-i 'anbar koğusu toldı cihān
Her taraftan gelür-idi büy-ı cān

Göklerün cümle kapusın açdılar
'Āleme rahmet şuyından saçdılar

925 Ol gice cümle melā'ik şaff u şaf
Kıldılar Āmine evin hoş tavāf

Gökden indi üç 'ālem ol gicede
Dikdiler birisin anuñ Ka'be'de

Birsin yir ile gök ortasına
Gör nice 'izzet ider Haḫ dostuna

Hem birin şahrāya dikdi bir melek
Kim bu resme oldu ol Haḫḫ'dan dilek

Biri nuşret çün biri hem feth-i rāz
Ya 'ni 'arşa vara ol şāh-ı Hicāz

930 Ol biri olmuş şeri 'at ol zamān
Tuta şeri 'yeryüzin tā āsumān

Āmine eydür gice dün yarusı
Kıldı cümbüş kim gele dīn arısı 932

Ol sa 'at tıldı evimüñ içi nūr
Hāzır oldılar ḫatuma cümle hūr

Şonra bir ḫātun münevver çehrelü
Zāhir oldu ḫatı gökçek rāyiḫlü

Didiler bu Āsiye 'dür bellü bil
[H]izmete gönderdi aḫa ol Celīl

935 Geldi şonra yine bir nūr-ı 'azīm
Şād oldu gönlüm andan gitdi bīm

Nāgihān bir ḫātun oldu āşikār
Bilesinde hūrilerden bir nigār

176/a

Ŗu 'lesinden h̄yre oldu bu gözüm
Heybetinden yavı kıldum kendüzüm

Yüzi nūr virürdi Ŗan bedr-i kamer
BağlamıŖ biline bir nūrdan kemer

Didiler Meryem-durur bilgil bunı
Yağma kılmıŖ zūlf-i miskinden günü

940 Baņa anlar luţf ile viridi selām
Söylediler hoş münevver bir kelām

Luţf ile aldum selāmın anlaruņ
Anladum toğar o cānı cānlaruņ

MuŖtuladılar kamu anlar baņa
Kim Muħammed geliser bu dün saņa

Ulu devlet bulduņ iy Āmine sen
Geldi Ŗādī gitdi senden hep ħazen

Ol Muħammed'dür ki Ĥaķķ'un sevduği
Her kitāb içinde aņup öğdüği

945 Hem anı maħbūb edindi zū'l-Celāl
Zī sa'ādet zī beŖāret zī cemāl

Ŗol kadar ħüsn-i cemāli olısar
Cümle 'ālem nūrısıyla tolısar

Gülsitānı ğayba oldır 'andelīb
Her seçer eydür aņa Ĥaķķ yā ħabīb

Saḡa ḡizmet idelüm biz iy nigār
Bize böyle emr kıldı Kırdgār

Gelmişüz biz saḡa ḡizmet kıлмаḡa
Eli baḡlu hem kenizün olmaḡa

950 Āmine dir tutdı Meryem bir қolum
Bir қolum hem Asiye tutdı benüm

Altuma miskden döşek döşediler
Beni anlar luḡ-ile oḡşadılar

‘Āşıkıysaḡ anuḡ iy yār-ı şafā
Vir şalavāt rūḡ-ı pāk-i Muştafā

Ta kıyāmet ger denilse bu ḡaber
Naql olunmaz eyle bil iy mu‘teber

ḡaḡ te‘ālā ḡazretin fikr idelüm
İsm-i ‘alāsın biraz zikr idelüm
177/b

Fī-Beyān-ı zuḡūr-ı Nebī ‘aleyhi-sselām
Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

955 Āmine eydür ki gördüm nāḡihān
Bir güzel kuş eve girdi şāduman

Şüreti ādem velī keḡdüsü kuş
Anı gördüm vaḡtim oldu ḡatı ḡoş

Şuşadım şu diledüm ol dem ‘ayān
Virdiler nürdan ḡadeḡle şu hemān

ardan a ol Şu Şovuk buzdan katı
İlla Şirindi Şekerden lezzeti

nkim ol kuş hoş baņa virdi selām
Hoş selāmın aldum anuņ vesselām

960 Luţf-ile Őyler bana ol dil- nvāz
Yüzi nrundan tla Şehr-i Hicāz

ousı miskden ‘anberden Őerīf
zi tatlu key faŐıh ü hem zarīf

Őıgadı bilm benüm key nāz-ıla
EŐŐelāt itdi katı āvāz-ıla

Nāghān gördüm ki ol Őāh-ı cihān
Ol erāĝ-ı Şu ‘le-i heft āsumān

Ol yüzi gl Őaı zülfi zaymurān
Gzi nergis kāmety serv-i revān

965 Ol haıkat barınuņ drrdānesi
Ma‘rifet gĝinņ ol meh pāresi

Ol mürüvvet ma‘deni kān-ı vefā
Murtaza v mctebā v MuŐtafā

Cümle zerrāt-i cihān itdi Őadā
Didiler iy cān-ı cānān merĥabā

Merĥabā iy ‘āŐı mmet āresi
Merĥabā maĥbb-ı Raĥmān merĥabā

Secde kıldı oğdı ğı dem ol hemān
Ümmetiün diledi emn ü emān

970 Secdeden alkdı dizin çekdi hemān
Ol münevver gözlerin açdı revān

El götürdi göge bağdı ol habīb
Dir İlāhī dertlüye sensin abīb

177/a
Yalvarup didi ki yā Hayyü'l-bekā
Luf ıl bu ümmetüm ılğıl 'aā

El yüze [sürdi] tebessüm eyledi
Aul aul hoş tekellüm eyledi

udağından oldu bir nūr āşikār
Nūra ğarğ oldu cihānda ne ki var

975 Er midür nedür diyü kıldum nazār
Nūra ğarğ olmuş görünmez ol amer

Ol sa'at irdi hevādan bir nidā
Heybetinden nicenüñ 'aklı gide

Şaklanuz üç gün o nūr-ı rahmeti
Virmesün hiç ādem aa zaħmeti

Tā ki görsün hep melā'ik hüriler
Şonra pes cümle halā'ık göreler

Nikāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Kanı ‘āşık anı ister virür yoluna baş u cān

980 Kanı er kim bu çevgānı şala meydānda koyup baş
Kanı ol qalb-i hālis kim aña mihmān ola sultān

Fī Hürmeti el-Nebī ‘aleyhi el-şavātü vesselām

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Ol gice kim toğdı ol şāh-ı cihān
Nūr-ıla toldı zemīn ü āsumān

Ol gicede sebzēār oldı zemīn
Hem çiçeklendi kuru ağaç hemīn

Ol gicede aqdı kuru çeşmeler
Ol gice yaşardı bil qurı şecer

Ol gice tabl-ı nübüvvet urdılar
Ol gice şeytānı gökden sürdiler

985 Ol gicede cümle hasta oldı şağ
İblisün yüreğine uruldu dāğ

Ol gice Ka‘be yerinden kalkdı hoş
Şād oluban raqşa girüp itdi cūş

Ol giceye irdi şafāya hem Şafā
Bildim geldi cihāna Muştafā

O gice biñ bir kelīse qubbesi
Yire geçdi düşdi bunlar qamusı

178/b

‘Arşdan oldı ol gice zāhir bir ün
Didi Aḥmed toğdı bilün işbu dün

990 Bu gice toğdı bilünüz yār-ı Ḥaḳ
Zāhir oldı bu gice esrār-ı Ḥaḳ

‘ālemün ḥalkında oldır hem murād
Aḡa uyandır bilün ḥayrū’l-‘ibād

Çünki toğdı ol şefi‘ü’l-müznibīn
Ol ḥabīb ol raḥmeten lil‘ālemīn

Asiye vü Meryem [ile] ḥüriler
Yüzlerini ayağına sürdiler

Meryem ol dem vardı öpdi ayağın
Kesmek istedi o şāhuḡ göbegin

995 Gördiler kesmişler anuḡ göbegin
Sünnet itmişler hem ol begler begin

Anadan sünnetlü toğdı ol Resül
Enbiyāya böyledür olmaḳ uşül

Şonra vardı Asiye bil üstüne
Ol Resüle sürme çekmek kaçdına

Sürmelenmiş gördi anuḡ gözlerin
Cān virür her kim işitse sözlerin

T̄ib Őaçımak istediler h̄üriler
T̄ib Őaçılmış gördiler ol n̄üriler

1000 Şonra gördüm üç melek geldi yine
Biri zerrin taş tutmuş eline

Biri bir ibriķ dutar altun-durur
Biri elde bir har̄ir tutmuş-durur

İbr̄iḡünj şuyı-yıla yudılar yüzün
Öpdiler elin ayagın hem gözün

Ķarşu durup dirler ey bedr-i t̄amam
Şaņa olsun çok şalāt ile selām

Şonra pes cümle melā'ik saff u s̄āf
Ka'be gibi itdiler anı tavāf

1005 Ol dem anda büridi anı ğamām
Bulud içre ĳaldı ol bedr-i temām

Ol bulud gitdi evümden nāĝihān
Aldı gitdi Aĥmed'i ol bir zamān
178/a

Yine geldi hem getürdi Aĥmed'i
Ĥaķ bilür n'ola bu işden ĥikmeti

Şonra hep gezdürdiler cennetleri
Ĥüriler ĳıldı ziyāret her biri

Virdiler eline hem miftāh-ı ğayb
Anı seven görmeyen 'ālemde 'ayb

1010 K okusu anuŷ beg ayet h ub-idi
Kamulardan k ameti merg ub-idi

K okusun g oren didi Peyg amberi
G ark a viridi baŷdı misk-i  anberi

G r kemal-i kudretinden bizi ins n eyledi
Luŷf id p  m n u K ur an bunca iŷs n eyledi

Hem Mu ammed kim  ab bin g nder p eyler mu in
 Aleme ra met ve ni metd r ki yeks n eyledi

Haz  faŷl-ı f  vef t-ı  mm-i  mine radiallhu- anha
F  il t n / F  il t n / F  il n

Altı yaŷa  n iriŷdi ol kamer
Anası d ny dan eyledi ŷefer

1015 Ol m nevver kim ka an c n vir-idi
Toymadum sa a Mu ammed dir-idi

Sevin rd m kim seni m rsel g rem
Andan  hir c num All h a virem

N ideyin  n b yle yazmıŷdur ezel
ŷa lasun her dem seni ol Lem-yezel

A layup urdı y zin hem y zine
S rdi anuŷ g zlerin hem g zine

 pdi baŷdı ba rına ol m h-ı t b
Didi o ul  ok yaŷa sen b -t  ab

1020 Ey kızıcāğum benüm kalduñ yetīm
Atadan hem anadan dürrü'l-yetīm

Fırkatuñ odı yürekler ƙan ider
Gözlerüñ nūrı cemāli cān ider

Analar böyle çekerler n'idelüm
Çünkü gel didi Hüdā'muz gidelüm

Ağlar idi zārı zārı ol nigār
Diridi kim ya Muştafā ya gül'izār

179/b

Taḡrı bir bildi anı hem resül
İlla irmedi zamānına vuşül

1025 Atası daḡı muḡirdi hem aḡa
İlla irmedi göre n'idem saḡa

Şoḡra pes eyitdi du'ā anlara
Ol münevver ol mu'azzez cānlara

Ƙalkdılar ĩmān getürdiler yine
Ƙıldılar iḡrār olar da bu dīne

'Āyişe aḡa rivāyet eyledi
Baḡa peygāamber didi dip söyledi

Hāşā anlar kim ƙalaydı cehl-ile
Kim muḡārin oldıladı ehl-ile

1030 Yanmadı anlar cehennem nārına
Kalmadı anlar işi hem yarına

Ol Muhammed devletinde irdiler
Ol Hüdā'dan fazl-ı rahmet buldılar

Olmadı münkir ne-y-içün yanalar
Bil didi anlar ya neye danalar

Ol didükleri temisildür i yār
İmtihāniçün Resüle şöyle var

Ümmetin mi yaḥū ata anasın
Kankışın diler deyü қо ötesin

1035 Anlara meyl eylemişken ol Hüdā
Döndürür qalbin Resūluḡ bī-cezā

Eyle gösterdi cemī'-i ümmetin
Nār içinde aḡa tutdı himmetin

Kim diledi ümmetin ol ser-firāz
Anları qodı budur olan cevāz

Ol şefā'atda size tutdı yüzün
Terk kıldı ata ana kendüzün

Tā ki seyire qıl şefā'at ol ḡabīb
Vire size dürlü dürlü ol naşīb

1040 Gelelüm yine anasın sözine
Çünkü sürdi gözlerini gözine

Kesdi 'ömrinden ümidin ol nigār
Döndi Hakk'a tutdı yüzün gül'izār
179/a

Yumdı nergis gözlerin ol yüzi gūn
Çekdi hasret devr elinden sernigūn

Kimseye qalmaz bu dünyā pāyidar
Ola bākī qalan ol Perverdigār

Tutdı matem ins ü cin feryād ide
Çünkü ol māh işbu dünyādan gide

1045 Şonra virdi ol Resūl böyle haber
Bu haberlerdür beğāyet mu'teber

Mevlūdinden çün biraz kıldıq beyān
Mu'cizātından diyem şimdi 'ayān

'Āşığı-y- ısañ anuñ iy yā şafā
Vir şalavāt rūh-ı pāk-i Muşafā

Hak ta'ālā hazretinfikridelüm
İsm-i a'lāsın birazfikridelüm

Faşl fī Mu'cizāti'n-Nebī 'aleyhi-sselām

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Çün ulaldı ol münevver ol selīm

Ol mü'eddeb ol mu'azzez ol hālīm

1050 Kırk yaşına irişincek ol habīb
Vaḥy-i Rabbāni irişdi iy lebīb

Aña Qur'an oldu münzel bî-riyâ
Zîra olmuşdur habîb-i kibriyâ

Da'vet itdi ol cihânı şöyle bil
Geldi döndi fevc fevc şehri ü' il

Aya bir kez ol işâret eyledi
İki şakk oldu beşâret eyledi

Bir çekirdek dikdi hurma ol Resûl
Ol sâ'at viridi yemiş aşlen usûl

1055 Sînesinden nûr olurdu âşikâr
Çarç olurdu yirde gökde ne ki var

Dişlerinden berç iderdi anda nûr
Gicelerde igne düşse bulunur

Barmağından çeşmeler ceyhûn ider
Ağulı bişmiş kuzı hem ün ider

Çağırup dir yime benden yâ Resûl
Tâ ki 'uşşâkuñ senüñ bula vusûl

180/b

Ağuluyam başa ağı katdılar
Ol münâfıklar saña kaçd itdiler

1060 Çün işitdi ol habîb-i girdigâr
Bildi kim kaçd eyledi ehl-i şirâr

Cümle zerrāt aña ikrār eyledi
Çün yüzün ‘āleme izhār eyledi

Niçe kim görse o günden ol habīb
Eyle ardından görürdi zī-naşīb

Uyanuğken uyuriken ol hümām
İşidürdi ne ki söylense kelām

Gözi uyur gönli uyanuğ-ıdı
Birliğine hālıkuñ tanuğ-ıdı

1065 Bir-idi yakın ırāk hem sem‘ine
Şu‘lesinden nūr virür cān şemi‘ne

Cebre’īl ayrılrsa gögde vahy-ile
Kokusından ol dem ol anı bile

Bir kezin başsa gözin seyrān ide
Biñ göñül āşüfte vü hayrān ide

Ger kadem başsa tağ a tağ deprenür
Sākin ol dise yerinde ol-durur

Barmağın şokdı yire bir kez o nūr
Kim anuñla buldı ‘ālem hep sürür

1070 Çekdiğünde aqđı şu oldı revān
Kardan aq buzdan şovuqđı pes o an

İçdi ‘asker hem tavar cümle temām
Niçe bunuñ gibi itdi ol hümām

Ol Resül'den zāhir olan mu'cizāt
Yirde gökde biḡ-durur iy 'ālī zāt

Mu'cizatından ne deñlü söylesem
Ol ḡabībūḡ rāh-ı vaşlın şöylesem

Ta kıyāmet ger denilse bu ḡaber
Naḡl olunmaz eyle bil iy mu'teber

1075 Ger dilerseḡ bulasın andan şafā
Vir şalavāt rūḡ-ı pāk-i Muşḡafā

Niḡāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Ḳanı 'āşık anı ister virür yoluna baş u cān

180/a

Ḳanı er kim bu çevḡanı şala meydānda ḡoyup baş
Ḳanı ol ḡalb-i ḡālīş kim aḡa miḡmān ola sultān

Faşl-ı fī Mi'rācü'l-Nebī (as.)

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

Mu'cizatından çün itdük biz kelām
Şimdi mi'rāc dürr-i baḡrından alām

Şaḡın 'āşıklarūḡ üstüne anı
İmdi aḡa muşḡarī ḡülsün ḡanı

1080 Diḡleḡ imdi ol Resül mi'rācını
Ḳaḡḡ nice urdı sa'ādet tācını

Hem ne resme irdi ol dost iline
Niçe geçdi 'arşı kürsi biline

Vir şalavāt aña her dem iy hâce
Tā ki mi 'rācın diyem anuñ nice

Bir gice ol Hādi Rabb ü Celīl
Bir nidā itdi ki dir yā Cebre'īl

Tiz götür tesbīh şalavāt itmegi
Tır yarağ it dost iline gitmegi

1085 Kabz-ı rūh itme ve hem sen yā emīn
Didi 'Azrā'īl'e Rabbü'l-'ālemīn

Qudretümden böyle yazmışum anı
Bu gice kabz üzre kılmazam seni

Cebre'īl dir iy Kerīm-i dü-cihān
Kim ne sırdur eydü-vir bilem 'ayān

Yoğsa irdi mi kıyāmet yā İlāh
Korkusından ditredi ol yüzi mäh

Hāq te'ālā didi yoğ ya Cebre'īl
İrmedi yevmü'l-kıyāmet eyle bil

1090 Ben dilerem bu gice iy bā-şafā
Bunda gele ol habībüm Muşafā

Her dem ister hāzretümden her melek
'Arş u kürsī benden eylerler dilek

Tiz iriş cennetlere alğıl burāk
Hem ‘ālem-birle muraşça ‘ tāk-ı pāk

Ḥulle vu nūrdan kemer al ṭur öri
Var ḥabībüm oķu kim gelsün beri

181/b

Hem daķı yüz biņ melek al var bu dem
Gelsün ‘arşum üstüne başşun ķĀdem

1095 Hem varuņ cennetleri tezyīn idüņ
Ol ḥabībüņ gelmesin ta ‘yīn idüņ

Ṭurdı fi ‘l-ḥāl Cebre ‘īl ol dem hemān
Cennete geldi vü gördi řādumān

Didi kim yā ehl-i cennet řād oluņ
Muřafā-ıla bu dün ābād oluņ

Bu gice bunda geliser Muřafā
Şaçularla ķarşulaņ iy bā-şafā

Sizi anuņçun yaratdı zü ‘l-Celāl
Vaşlıdur ‘ālemlere āb u zülāl

1100 Didi Rıdṽāna müzeyyen eylegil
Cenneti hem geldigünden söylegil

Bileler hep ehl-i cennet bu işi
Ķalmaya tā bilmedük hiçbir kişi

Hem didi Mālike tamu apusın
Yap ki grmesn o nāru apusın

Olmasun gnli azn andan grp
onra yalvara udā'ya yz urup

Yine geldi cennete ala burā
Ol abbn gelmesin ıla yara

1105 Grdi otlar anda pes kır bn burā
Cmle bir yirde degl bir dem ırā

lla benzerler bular birbirine
ıl naar ol āl'u tadri ne

Bularu altında cmle iy afā
Yazılı nām-ı Muammed Mutafā

Grdi Cibrl ilerinden bir burā
Otlamaz imez hemān eyler firā

ūreti Ādem zi illa feres
ara gzli ma'ūa eyler heves

1110 Hem laif syler 'Arabca ol kelām
lla 'ı almı vcdn vesselām

Gzlerinden yaı ceyhn eylemi
Cān u gnln 'ı odı n eylemi

181/a
Geldi Cibrl eyledi dir yā burā

Sen niçün şöyle kılursın iftirāk

Cennet içre olmamışsın şādumān
Bağ kamu yoldaşlaruñ otlar revān

Sen yemez içmez hemān hayrān u zār
Eydüver cānuñ bu işden ne sezer

1115 Ol burāk eydür aña ya Cebre'ıl
Çün yaratdı 'ālemi Rabb-i-Celīl

Hem bu işden sonra bilgil iy şafā
Bir kezin çağırdı kim yā Muştafā

Ğulağum çünkim eşitdi ol üni
Bilmezem ne resme geçmişdür günü

Ol aduñ işşine 'āşık olmuşam
Şöyle kim devr-i firāka talmışam

Şimdi kırk biñ yıl temām ben 'āşıkam
İy 'aceb kıanda-durur ol ma'şūkam

1120 Yimem içmem bir sa'at kılmam ārām
Yine derd üstüne merhem buyuram

Cennet olmuşdur benüm başumda țar
Benzüm uş saru yürekde derd-i yār

Ger irişmezsem vişāli 'ıydına
Tā ebed yanam firākı oduna

Didi Cebre'îl aña kim yâ burâķ
Uş vişâle irişerdür bu firâķ

Şimdi geldüm uş burâķ iltem aña
Cümle göklerden geçüp 'arşa aĝa

1125 Gel seni ma'şûķuña irĝüreyin
Yüregün derdine merhem urayın

Tiz muraşşa' urdı ya'ķutdan eyer
Hem zümürütten uyan iy mu'teber

'Aşık olan ma'şûķa elbet irer
Çün burâķ ĝüş itdi kendünden gider

Lu'llu vü mercan üzengü bil yakîn
Binmege üstüne kim ol şâh-ı dîn

Anı tezyîñ eyledi çün Cebre'îl
Yürüdi ol dem şanasın esdi yıl

182/b

1130 Geldi Cebre'îl Resûl'e fi'l-hırâm
Şan cihân vechi olur bâĝ-ı irem

Yâ Muhammed didi bir kez ol emîn
Kim şirin lafz-ıla tıldı bu zemîn

Ol gice ol Muştafâ şâhib-uşûl
Ümmühânî evine varmışdı ol

Göylüne geldi o mir'ac arzısı
Geldi irişdi o kudret yazısı

Geldi irdi burnına hem koğusu
Kalkdı yerinden hemân-dem ikisi

1135 Hâzır ol didi haremde ol emîn
Süzdi ol faħri semâ vü hem zemîn

Kim gele Cibrîl anı alup gide
Ma'sûk arzûsın iden ya pes nide

Ol dem idi Cebre'î irdi hemân
Kim nide itdi Resûle ol zamân

Çoğ selâm eyler didi ol pâdişâh
'Arşa gelsin dir seni iy yüzi mâh

Da'vet itdi Hakk te'âlâ bil seni
'Arşuma gelsün ü hem görsün beni

1140 Na'ım-ıla 'arşa çıksun ol habîb
Lîki her yirde başa oldır tabîb

Anı toylaram cemâle nûr-ıla
Her ne isterse katumda virile

Bu zemîn ile zamândan iy nigâr
Eyle pervâz göresin esrâr-ı yâr

Ġulġul-ıla taldı gün ile mekân

‘Arşā çıkar diyüben şadr-ı cihān

Heşt behiştün kapusın hep açdılar
Yoluna ya ‘küt u gevher saçdılar

1145 Gel gidelüm göklere yā Muştafā
Muntazırdur saña aşhāb u şafā

İşbu gice gidiser senden şifāt
Bu gice ider tecellī sana zāt

Tur yerinden imdi sen iy gül‘izār
Bu burāka ‘ışk-ıla olgıl şuvar

182/a

Ṭurdı hoş yirinden ol bedr-i cihān
Ol burākdan yaña pes oldı revān

Çün Resül ‘azm itdi binmek kaçd ider
Bunca yıl ‘āşıkā vuşlat başd ider

1150 Ol burāķ ol dem çekindi bil yaķın
Durmadı binmeklige esrār-ı dīn

Didi Cebre’īl aña kim ya burāķ
Dostiçün itmez midün çok çok firāķ

Şimdi ol faħr-i cihān ol dīn eri
Binmek ister niçün oldıñ sen beri

Ol burāķ eydüre yā faħr-i cihān
Hāşā kim senden kaçam ben bī-amān

İlla maḳşūdum budur yā Muşţafā
Cümle ‘ālem senden almıŷdur şafā

1155 ‘Āşıkunam isterem senden naşīb
Ben olam anda burāḳuñ ya ḫabīb

Cennetüñ cümle burāḳı hep senüñ
Sencileyin yoḳ-durur hiç kimsenüñ

Cümlesinden ben yakın olmak saḳa
İsterem uş ḫācetüm sen ḳıl revā

Didi Aḫmed kim ḳabul itdüm sözüñ
Olısar efḫal ḳamusından özüñ

Bunca yıl ‘aşḳında yandı ol feres
‘Āşık-ısañ sen de yan eyle heves

1160 Cebre’ıl tutdı rikābın uş anuñ
Bindi aña faḫr-i cümle ‘ālemüñ

Şaḡ yanına geçdi Mīkā’il hemān
Cūşa geldi cümle kevn ile mekān

Gökyüzinden indi anda çoḳ melek
Şādılıḳdan çarḫa girmişdi felek

Hem öñünce ṫarīḳidir Cebre’ıl
‘İzzet iden Aḫmed’e olmaz delīl

Aldı gitdi Muşţafā’yı Cebre’ıl

Öjine düşdi aña oldı delîl

1165 Çünkü aldı Muşafâ'yı ol emîn
Durmadı gitdi o sâ'at hemîn

183/b

Tarfetü'l-ayn içre ol bedr-i münîr
Kudse irdi ol güzeller şâh-ı mîr

İki rek'at kıldı anda ol namâz
Enbiyâ ervâhı uydı çoğ u az

Çün temâm itdi şalâtı ol imâm
Luţf-ıla anlara virdi hoş selâm

Didi iy ervâh-ı pāk ol dem hemân
Dost iline uşta ben oldım revân

İtmedüm tafşîl bu yirde vaşf-ı hâl
1170 Tâ âsân ola oğunmağ her mağal

Açdılar gökler kapusın Aḥmed'e
Karşı geldiler pes anlar ḥamd ide

Her biri dir merḥabâ ya Muşafâ
Kutlu olsun bu kerâmet iy şafâ

Bu kerâmetler ki sen bulduḡ hemîn
Kimse bulmaz senden artuğ ya emîn

Ḥağ saña geydürdi Levlâk ḥil'atın
Senden aldı cümle maḥlûk ḥil'atın

1175 Ādem ü 'Īsā vü Ḥalīl¹⁸⁸
İsma'īl İshāq u Ya'qūb iy cemīl

Her biri utluladı mi' rācını
Didiler geydün sa'ādet tācını

Çün yedinci kāt göge irdi hemān
Diñle andan şonra n'oldı ol zamān

Sidreye varduda şāh-ı enbiyā
İtdi aa hep melā'ik itidā

Sidreden çün geçmek ister ol ḥabīb
aldı anda Cebre'īl ğamgīn lebīb

1180 Cebre'īl'e didi n'olduñ iy şefīk
Şimdiye dek baa olmuşduñ refīk

Şimdi alduñ bunda niçün iy emīn
Gel gidelüm bunda sen alma ḥazīn

Didi Cebre'īl aa iy nīg-nām
Bu yiri ḥazret baa ıldı maām

Bundan öte ger başarsam bir Ādem
Yanar oda hep anadum ben nidem

183/a

Didi ol dem ol Resūl aa i yār

¹⁸⁸ Mısranın vezni eksik.

Peri almağ bunda olur k̄anı ‘ār

1185 Per nedür kim rāh-ı ‘ışğda aņasın
Sen gerek kim ‘ışğ odında yanasın

Şem ‘-i ‘ışka perrüni pervane-var
Üz ki h̄aşıl ola saña vaşl-ı yār

Aña didi gel H̄üdā’sı ol gider
Aña ol otdan hicāb anda n’ider

Gel dimeklikdür güci iy māh-veş
Andan öte ‘ışkı olur aña pes eş

Ol Muḥammed’ün libāsın şoydılar
Ol tecerrüd ‘ālemine koydılar

1190 Dünyā göginde ḳodı nefsin o h̄aş
İtmemişdi illa hiç aşla ma‘aş

Ḳodı ikincide ḳalbin bileler
Dilediler kim libāsın sileler

Hem üçüncide ḳodı rūhın hemān
İlla geçmedi aradan hiç zamān

Ḳaldı sırrı ol H̄üdā-yı Lem-yezel
Didi andan ya Muḥammed baña gel

Seni baña beni saña ya ḫabīb
Ol gönüller derdine olan ṭabīb

1195 Cebre'îl'e böyle dirken ol şafâ
Bir nidâ irdi aña yâ Muştafâ

Hâzret okur seni tiz gelgil didi
Hem cemâlin sen anuñ görgil didi

Çün irişdi Aḥmed'e bir hoş ḥitâb
Oldı anuñ gönli ol dem musteṭâb

'Arş u kürsî seyr idüp ol âfitâb
Geçdi tizcek anda yetmiş biñ ḥicâb

Pes burâk kaldı yedincide hemân
Refrefe bindi pes andan ol zamân

1200 Bir maḳâma irdi andan ol ḥabîb
Andan artuḳ kimseye olmaz naşîb

Ta kıyâmet ger denilse bu ḥaber
Naḳl olunmaz eyle bil iy mu'teber

184/b
Ger dilerseñ bulasın andan şafâ
Vir şalavât rûḥ-ı pāk-i Muştafâ

Gör kemâli ḳudretinden bizi insân eyledi
Luṭf idüp ĩmân u Ḳur'ân bunca iḥsân eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabîbin gönderüp eyler mu'în
'Âleme raḥmet ni'metdür ki yeksân eyledi

Faşl-ı fî Beyân-ı Vâka' min Āḥvâl-ı Ḥâl

Mef'āilün / Mef'āilün / Fe'ülün

1205 Cihān faḥri Muḥammed diñle iy cān
Kaçan kim da'vet itdi anda Sübhān

Ne deñlü geçdi 'arşdan anda menzil
Şu dem ayrıldı ferşden ol yüzigül

Ki 'arşdan yuqarı menzil ne miqdār
Geçürdi anı bil ol yüce Settār

Ki üç yüz biñ yıl olmuş anda rāhı
Buçuq sā'atde fetḥ itdi İlāhi

Didi ba'zı iki sā'atde anı
Ki seyr itdi bilün ol arı cānı

2010 Varup uş Kābe-ķavseyn oldı Aḥmed
Kim oldır bu iki 'ālemde raḥmet

İrişdi bir maķāma anda ol māh
Döşetmiş bir döşek atlāsdan Allāh

Kim ol bu yirle gökden ulu-ıdı
Görüñ Ḥaqq'ıñ ne sevgülü kıl-ıdı

Ki ya'ni yüce-ıdı bunlardan ol taḥt
Kim Allāh ol resüle kıldı zı baḥt

Anuñ üzre yetmiş kat-ıdı per çin
Ve hem de ḥālice yetmiş biñ ol ħin

1215 Anuñ üzre gör kim ya ne var-ıdı

Kim yetmiş biñ kat uş kırmızı gördi

Ve hem yetmiş biñ ‘anber gördi iy yār
Anuñ üzre döşenmiş şöyle tekrar

Bular hep birbirine mā’il olmaz
Münevverdi kesāvet mā’il olmaz

Evet gördi ki bir yaşduğda nürdan
Dikilmiş durmuş anda pes emürden

184/a

Firāşuñ vaşfına hiç ‘aql irişmez
Resûlden ğayri pes kimse girişmez

1220 Resûlullâhdur ancak iren anda
Sarây-ı lâ-mekânı görün anda

O sulţân dergâh-ıdı çün Muḥammed
Anuñ üzre yaqîn gel didi minnet

Firāşuñ üstüne çıkmadı lakin
Edebden ol münevver oldu sâkin

Nidâ geldi hemân dem ya ḥabībüm
Bu menzil uş senüñçün oldu tā kim

Çıkuñ bunda oturgıl ya Muḥammed
Bu yüzden olunur dostu muḥabbet

1225 Eger sen olmasañ olmazdı bunlar

Senüñdür ay u yıldız gice ü gündüz

Yedi eflāk saña şayvān olupdur
Senüñ ismüñ-ile ‘arşum tölupdur

Senüñle faħr iderler ehl-i eflāk
Ve hem cennetde ħürî nür eger ħāk

Senüñle faħr ider hem pādişāhuñ
Seni kendinden itdi yüce şāhuñ

Eyitdi anda Aħmed ya İlāhi
Ki sensin cümle ħalkuñ pādişāhı

1230 Ben ümmetsüz bunuñ gibi döşekde
Oturamazam didi pes qalma şekde

Qıyāmetde de ümmetsiz didi ol
Ki uçmağa girüben tıtmayam yol

Bu naqle uşda şāhid var misāli
Huđā virsün size hem ol vişāli

Hadīsi uşta diñle Muştafā’nuñ
Nebīler hatimi ol şah-ı şafānuñ

189

¹⁸⁹ Peygamber aleyhisselam buyurdu “ümmetim cennete girmeden ben de girmem.”

Didi vāllahi ben ümmetsiz kim iy Hakk
Kim uçmağa da girmiyem muhakkağ

1235 Ve hem çıkmazam uş ben bu mağama
Ki tā ümmet işi tutmaya kama

185/b
Anuñ sünnetlerin sen de beğayet
Mülazım oluban eyle ri'ayet

Anuñ gibi mağamda da sizi
Unutmadı tutup ol Hakk'a yüzi

Velī siz anlamazsız nesne andan
Niçün sevmeyesiz pes anı cāndan

Didi ta ümmetüm köşk üzre anda
Oturmayam oturmayınca ben de

1240 Nidā irdi hemān-dem min-te'ālā
Kabul itdüm ne kim dirseñ degül lā

Bağışladum saña anları turğıl
Bu kılduğum mağām üzre oturğıl

Hemān ümmet işin çünkim bitürdi
O dergāhda döşek üzre oturdı

İrişdi bir kadeğ min-emr-i Kudret
Anuñ vaşfına hiç irmeye fikret

Didiler ba‘zılar içinde anuñ
Ola südi gözet aşlın beyānuñ

1245 Didiler ikidi birinde süddi
Birinde dir şarāb ol südi içdi

Hemān kōndı eline ol Resūlün
İçüp buldı nişānından vuşūlün

Evet kuvvetle geldi key katı ol
Anuñ dādına kimse bulmadı yol

Didi Cebre’īl aña sonra bu yādı
Ki ahsend ya Muḥammed dir benādı

Südi içdün ki içmedün şarābı
Olup ma‘mūr kōduñ olmağ harābı

1250 Ki buldı ümmetün ‘ilm ü hem islām
Zehī devlet diyüp pes kıldı i‘lām

Şarābı içsedün sen yā ḥabībi
Bulardan ümmet almazdı naşībi

İrüp küfre ve dönmezlerdi Ḥaqq’a
Alu oldı çün anı şoydı saqqā

Dağı şol ‘avrata kim itmedün meyl
Eger itseñ olurdı ümmete veyl

185/a
O dünyā-y-dı ki kendin itdi tezyīn

Göründi saña ta ‘arz ide yüzin

1255 Sen aña iltifat kılmadun aşlā
İrürdün ümmetün şoñ demde vaşlā

Eger baķsañ olar aña tılaydı
Arada aķiret unudulaydı

Yahūdī olardı bī- mehāba
Velī irdiler ol hūsni me’āba

Ve hem ol ün ki şoluñdan irişdi
Ol iblis üni-di şoldan girişdi

Didi kim yā Muħammed bu degül rāh
Buñadur gitme aña olğıl āgāh

1260 Sen anı kıoymaduñ hiç kulağuşa
İrişdün uşta Hāķķ’dan dilegüşe

Eger ünin anuş saña yaza-y-ıdı
Kamu ümmet hemān yoldan aza-y ıdı

‘İbādet kılmayalardı Hūdā’ya
Yarın anda varurlardı cezāya

Bī-ħamdillāh kim olmadı bu işler
Tıķundı iblisün ķarnına şişler

Ve ol kim hūriler hem daħı cennet
Saña ‘arz oldu göründi pes ol vaķt

1265 Gözüñ açup olara baķmaduñ sen
Pes oldu ķamu fi' lüñ ħüsn-i aĥsen

Eger ķılsañ bazar anlara iy şāh
Ķamu ümmet olaydı Ĥaķķ'a gümrāh

Virürlerdi göñül uçmağ u ħūra
Ķılaydı Ĥaķķ'ı sevmeklik bu tūra

Yarın uçmaķda didār olmaya-y-dı
Bular işbu me'āba tılmaya-y-dı

Evet sensin mükemmel her 'uluma
Tolusin ger baķām sağ u şoluma

1270 Sen 'ālāsın ü hem ümmetlerüñ hep
Tolalar cennetde şan mişli kevkeb

Kiminüñ yüzi ay ola kimi gün
Kimi yıldız gibi pes ķala düngün

186/b
Buları şor didi şonra ol Aĥmed
Cevāb eyle olundu Ĥaķķ'a minnet

Gelelüm yine pes evvelki ķavle
Girelüm ol gümiş altun ĥavle

Anuñ nürü-ıla nūrlana cānlar
Ķanı 'āşık olan pes gelsin anlar

1275 Ķaçan içdi Muĥammed anı ol gün

Cemî' enbiyānuñ havlu ¹⁹⁰

Ki ya'ni cümle mürseller göçünce
Aña kuvvet olur hāşıl o gice

Budur şāhid anuñ ümmetlerin gör
Cemi'sincedür şeksüz ü mağfūr

Bular ger 'ibādet kılsa anlar
Gerekdür biñ ola olsun beraber

Pes andan didi Cebre'ıl selām vir
Çağırdı eyleyüp bu resme tedbīr

1280 Selām virür buña dir ya Muḥammed
Senüñ sayende tā şād ola ümmet

Oğudı pes taḥiyyāt pādişāha
Ve hem dir ṭayyibāt yüce şaha

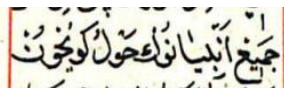

Didi uş mülk senüñdür pādişāhum
Du'ā daḥı saḡadur iy ilāhum

Ve hem varlık senüñdür cümle yirde
Ara yirde velī ḳalmadı perde

¹⁹⁰ Kelime okunmadı,

¹⁹¹ Her türlü hürmet, salavât (dua) ve bütün iyilikler

Hiṭāb irdi hemān ol dem bil anı
Resūle yüce ḥazret didi ya'ni

1285 Budur uṣṭa ḥiṭāb gör vaṣf-ı ḥālī
Tekellüm kıldı çün lafzü'l-meānī

192

İşit Allāh te'ālā anla ne dir
Resūle uş kılayın anı taqdīr

Selām olsun saṣa kim sen nebīsin
Ve hem raḥmet senüñdür kim ebīsin

186/a
Cemī' ervāḥa sensin ya'ni uş gül
Bular çün oldı pes fī -me'vā likīn

Uludur ol Muḥammed aşlı ṭāhir
Anuṣun yaradıldı evvel āḥir

1290 Ƙamu ervāḥuṣ ol nūr anasıdır
Hüviyyet anla andan ötesidür

Odur Aḥmed'de mīm kim oldı zāhir
Özidür ḥod aḥad ğarḳında zāhir

¹⁹² Allāh-ü Te'âlâ'ya mahsustur. Ey Nebî! Allāh'ın selām, rahmet ve bereketi senin üzerine olsun. Selām, bizim.

Pes andan ol Resûlullâh ne dir gör
Selâm olsun bizüm üzre ‘alel-nûr

Ve olsun hem Hakk’uñ kulları üzre
Ki şâlih olalar pes uyup emre

Budur ol didügi anda Muhammed
İşitsünler diyem uş anı ümmet

193

1295 Buyurdu Hakk te‘ālā yā ḥabībi
Ki sensin uş kamu derdünj ṭabībi

Ki şâlih kullarum üzre selāmum
Didünj sem‘ idicek işbu kelāmum

Eger küllī diseñ kullara anı
‘Azāb olmazdı hiç küffāra ya‘ni

Hemān senden dönen bendendür ol bil
Benüm naqlum senünjle ola te‘vīl

Faşl-ı fî Kelām-ı Cebre‘îl ‘aleyhis-selām
Mefā‘îlün / Mefā‘îlün / Mefā‘îlün / Mefā‘îlün

¹⁹³ Selâm, bizim ve Allâh'ın sâlih kullarının üzerine olsun.

Pes andan aňla Cebre'îl ki sidretü'l-müntehâda-y-dı
Ve amma ba'zılar eydür kim ol ol demde 'arşda-y-dı

1300 Çağırdı Cebre'îl kim bir-durur ol hâlık-ı kevneyn
Muhammed hem Resûlullâh didi pes andan ol yâdı

Şehâdet itdi pes ol yâr anuñçun oldı hem var
Du'â ider aña ebrâr Resûlullâh hem ol oldı

Ve hem 'abdîdür ol adı anuñdur fazlı hem yâdı
Sever ol yüce Settârı anuñçun böyle dir Hâdi

Muhammed Cebre'îl naqlin kulağ urdı işitmekçün
Kelâmın fehm idüp anuñ ne didügin pes aňladı

187/b

Niçün aňlamasun ol hâş ki yokdur gönli içre yas
Ana çün oldı hâşşü'l-hâş irer pes faşla evlâdı

1305 Zehî Cibr'îl emînullâh ki ma'lûm oldı hep aña
Ne söylendi görüñ işte ne yüzden eyledi yâdı

Görüñ ol hazret-i Haqq'uñ habîbin luţf idüp iy yâr
Kim ol uş sizi anda da diledi bil unutmadı

Anuñ gibi ulu yirde sizi unutmadı hem ol
Ya pes siz niçün aňmazsız meger kim aňla adı

Anuñ zikri igen hoşdur geçer uş bu da hoşdur
Anı sevmeyen boşdur bulunmaz ağınuñ dadı

Aña gerçek odur ‘aşık gönülden gitmeye dā’im
Eger ākil ü ger şā’im gice ger gündüz olsaydı

1310 Seferlerde hazarlarda şıhhatde ger merzälarda
Eger çok gerek azlarda gönülden eyleye yādı

Hemān hāzırlaruñ dilde anı sevmek ırāk bizde
Şalavāt virinüz siz de bulasız hūr u cennātı

Delīl uşta işit āyāt anuñdur fazlı hem ğāyet
Zehī minnet zehī devlet dilünde ola ger adı

Ne virse Hakk-durur Qur’ān anuñdur pes kamu fermān
Ne kaldı geçdi bu devrān irişdi uş nihāyātı

194

Muhammed eşrefü'l-halkdur ve hem ümmetleri anuñ
Olısar kamudan eşref haber naql ider āyatı

1315 Neler virmiş-durur Allāh diyem bir naqli ümmetçün
İşitse şād ola cānuñ ve hem hay ider emvātı

Budur uş āyat-ı Qur’ān irer her derde bu dermān
Bu naqle cümlemüz fermān ki Hakk kılmış şehādātı

¹⁹⁴ Ahzap Suresi, 56. Ayet, “Allāh ve melekleri Peygambere salat etmektedirler. Ey iman edenler, siz de ona salat edin ve tam bir teslimiyetle ona selam verin.”

Ta kıyāmet ger denilse bu haber
Naql olunmaz eyle bil iy mu‘teber

Ger dilerseñ bulasın anda şafā
Vir şalavāt rūḥ-ı pāk-i Muştafā

Ḥaḫ te‘ālā ḥazretin fikr idelüm
İsm-i ‘alāsın biraz zikr idelüm

187 / a

1320 Gör kemāli kudretinden bizi insān eyledi
Ḳanı ‘āşık anı ister virür yoluna baş u cān

Ḳanı er kim bu çevganı şalā meydānda koyup baş
Ḳanı ol ḳalb-i ḥāliş kim aña mihmān ola sulṫān

Faşl-ı fī Rūyet-i Allāhu te‘ālā

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Ḥaḫ te‘ālā bil götürdi hep niḳāb

Bī-ḥurūf u bī-merātib bī-ḥisāb

Gösterür çün vech-i kudret ol İlāh
Vir di kendin bir kezin ol yüzi māh

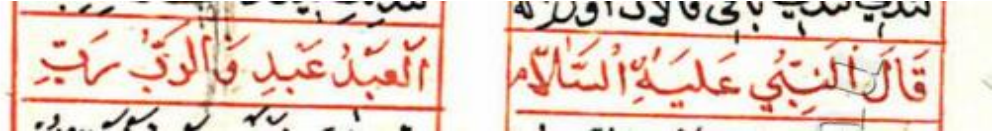
Görmez oldı Aḫmed aḳla kā’ināt

Fāni oldı hep zevāt-ıla şifāt

¹⁹⁵Al-i İmran Suresi, 110. Ayet, “Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz, iyi olanı emreder, kötü olandan sankindirirsiniz.”

1325 Hakk'dan özge nesne görmez oldu ol
Çün gözün açdı beka mülkinde ol

Gitdi kendi baki kalan ol İlah
Kendilik gider aña ne istibah

196

Hak Hak'dur 'abd 'abd illa bilün
İ'tikadi anda pes eyle kılun

Çün tecelli eylese bil âfitab
Kimse yılduzdan nişan görmez¹⁹⁷

Yine yılduz ber-ğarar ey ehl-i dil
İşbu temsilden fenâyı anla bil

1330 Sen benümsin ben senünem didi Hakk
Cümle varum hep senündür dir ahad

Sen risalet göginün bedr aysın
Dü cihānuñ dağı bî- hem tábısın

Sen cemālüm āyinesin āyine
Bağaram senden cemālüm āyına

¹⁹⁶ Resulullah buyurdu kul kuldur, Rabb da Rab'dır.

¹⁹⁷ Kafiye tutmuyor.

'Ayn-ı zātuñ maẓharın kıldum seni
Seni gören ma' nide görsün beni

Her ki saña ire irmişdür baña
Gösterem senden cemālüm ben aña

1335 Senden olur her kemālüm āşikār
Hep senüñdür yir ü gökde ne ki var

188 / b
Ümmetini saña virdüm ya ḥabīb
Cennetümi anlara kıldum naşīb

Raḥmet itdüm anlara iy yüzi ay
Gösterem yarın cemālüm ola bāy

Ḥazrete ol kıldı anda çok niyāz
Didi zāhirdür saña hep gizlü rāz

Senden özge ben dilek hiç dimezem
Ümmetümden ğuşşa artuğ yimezem

1340 Sen baña ğāyet ulu luḫ işledüñ
Ümmetümi hep baña bağışladuñ

Didi ḥazret Aḥmed'e var iy kibār
Ümmetüñi da'vet it leyl ü nehār

İlt namāzı anlaruñ mi'rācıdur
Başlarına hem sa'ādet tācıdur

Anlara mi'rācı anda vireyin

İrdüğüne anları irgüreyin

Ger dilerseñ bulasın andan şafâ

Vir şalavât rûh-ı pāk-i Muşafâ

1345 Gör ne armağan getürmiş ol Resül

Ta bulasız siz anuñ birle vuşül

Size andan bir kelâm eyleyeyin

Ne bulur andan kişi söyleyeyin

Elli vaqt buyurdi evvel ol Hüdâ

Muşafâ'ya ümmetine ya cezâ

Çünkü döndi ol Resül-ı kâ'inât

Götüre bunlara âyât beyyinât

Yolda Mûşâ'ya buluşdı şordı ol

Ne didi Rabbüñ neye irişdi yol

1350 Ne buyurdi ümmetüñe Pâdişâh

Kim 'ibâdetden ide şâb u şiyâh

Didi elli vaqt namâz buyurdi Hâk

Gicede gündüzde bu ola sebağ

Didi Mûsâ çok-durur bu anlara

Katlanımaz ol za'ifce cānlara

Dön yine eksilde andan dilegil

Ol Hüdâ'yı bî-zevâle söylegil

188 / a

Döndi yine ol ḥabīb-i dü cihān
Didi ya Rabb saḡa ‘ayān her nihān

1355 Elli vaḡt çoḡdur baḡısla andan uş
Ḳatlanımazlar ḡılalar anı ḡoş

Didi on vaḡtin baḡışladum saḡa
Ḳırḡ vaḡtin ḡılalar anlar baḡa

Yine döndi geldi Mūsā ḡatına
Didi ḡırḡ ḡaldı anuḡ yatına

Didi bu da çoḡdur andan var geri
Daḡı indüre bularuḡ her biri

Buḡa ḡākat eylemez ben bilürem
Anuḡıḡun işbu işi ḡıluram

1360 Yine vardı yine ḡıldı ol niyāz
Didi iy Ḥaḡḡ çoḡ-durur ḡırḡ vakt namāz

Daḡı indür ta ki vüs‘at bulalar
Cān u dilden ol namāzı ḡılalar

Didi otuz olsun uşta ya ḡabīb
Saḡa ba[h]şiş onı daḡı iy ḡabīb

Yine geldi yine gönderdi anı
Yine vardı Ḥaḡḡ’a ol cānlar cānı

Uş yigirmi vaḡte indürdi o Şāh

ılalar dā'im anı gice abāh

1365 Döndi Mūsā atına geldi didi
U yigirmi vate aldı söyledi

Aa Mūsā iy abīb-i zü'l-Celāl
Ol da odur yine var ılma melāl

Ol Kerīmdür luf issidür bilün
Ne adar rahmet ise eyle ılun

Yine döndi vardı anda ol Resül
Yine buldı ol Hudāvend'e vuul

Anda yalvardı munācāt eyledi
Key edeble 'arz-ı ācet eyledi

1370 Utanur illa ayādan key 'aceb
āl birle söyledi itdi aleb

Pes baıqladı onun daı anu
Didi gönlün o ola andan senün

189/b

Geldi andan yine Mūsā'ya o ā
Sevinüben eyledi a'a sipā

Didi on vat aldı anca biline
Gitdi bāı u bu on vat ılına

Yine ibrām itdi Mūsā azreti
Gel yine var eylegil bu ayreti

1375 atlanımaı ummetn aa mdm
'a olur nra girr ya n'idem

Senden evvel ben de da'vet eyledm
Ne adar sa'y dpenin syledm

Ben bilrin bunlarn hlin i yr
Yine baılar saa ol Br  Br

Didi utandum begyet bu ie
Yine varmaa varam aa nie

Vardı yine ya lhi ıl 'aa
atlanımaı ummetm eyler haa

1380 onra anlar nra gide n'ideler
nki anlar bunda 'iyn ideler

Ol kerm zt yine vardı hzrete
Ddi bu dem ummetin gyrete

Didi Ma didgin ol 'al zt
Her szi akim olur b-1 hyt

Ol keremler issi luf idp yine
Hdmetin yiniletti yine bu dne

Yine be vktin daı baıladı
ıldı be vkt gr ne luflar iledi

1385 Hem didi ya Mutafa bilgil bunu

ıla ümmetün düni günü

Her vaıtın on vaıta yazarın
Şafhalarında bularuñ azarın

Elli vatün hep şevabın bulalar
ünkümler anlar bu namāzı ılalar

Bir ‘aām da bu olısar anlara
Luf ıldum ol za‘ifce cānlara

Her iki rea‘t namāz kim ılalar
Cümle gök ehli şevabın bulalar

189/a

1390 Anlara cümle ‘amel kim ılınur
Bu iki re‘at namāzda bulunur

amd idüp döndi Resül-i bā-şafā
Amed ü Mamud Muammed Muştafa

Gökler ehlinün ‘amelin diyelüm
Size yine ol şekerden yiyelüm

Kim ıyāmda kim rükü‘dadur müdam
Eylemezler ol işe anlar n‘edem

Ol-durur ancak olara emr olan
Ta ıyāmet oldır anlara olan

1395 Kim teşehhütte oturmuşdur hemān

Kim şücûdda oldır işi her zamân

Kim münâcât kim du'âda oturur

Kimi dâ'im hâzrete el götürür

Cümlesin derdi namâz itdi o Haqq

Size virdi armağan uş ayla baq

Çün Resûlullâh bitürdi hep işin

Eyledi nâz u niyâzın nâlişin

Geldi Mûşâ hâzretine ol girü

Ümmetini işbu hâle irgürü

1400 Didi beş vaqt kılduğın anı
Şavmı bir ay haccı bir kez ol ğanî

Yine kast itdi anı göndermege
Ol beş vaqitden dağı indürmege

Didi andan varmazam kıldum hayâ
Râzıyam beş vaqte yıl u hem ayâ

Çün yedinci kat göge irdi o şâh
Yüzi olmuşdur şanasın bedr-i mâh

Karşuladı Cebre'îl virdi selâm
Eyledi anuñ-ıla anca kelâm

1405 Pes nidâ irdi Hüdâ'dan iy Emîn
Cebre'île didi Rabbü'l-'âlemîn

Emr itdi gezdüre cennetleri
Yüce yüce ni‘met ü himmetleri

Seyr ide hem ümmete vire haber
Eyle kıldı hem anı ol mu‘teber

190/b
Ol haberler kim cināndan söyledük
Evvela andan hikāyet eyledük

Ol Resūlullāh dimişdi anları
Kim sevindürdi o sözden cānları

1410 Hem buyurdi tamuyı seyrān ide
Şiddetinde kamuyı hayrān ide

Ol-durur kim gördüğün virdi haber
İşidenler oldılar zīr ü zeber

Aldı geldi ol Resūlı Cebre’ıl
‘İzzet-ile çok melā’ik dağı bil

Niçe gitdi eyle geldi ol yine
Çok şükürler eyle imdi bu hīne

Niçe sa‘y itdi bu ümmet yolına
Tā kim ümmeti şevabda bulına

1415 Hem de görgil ol Mūşā peygāmbere
Ol Hūdā dostı ü hem dīn-rehberi

Ol kelīmullāh o göğüli şafā

Niçe itdi ümmet işinde vefā

Çok selām olsun mübārek ruḥına

Sa‘y kıldı tā iriše bu ḥıne

Eşit imdi ol Resūlden yine söz

Eydeyin ıtıtgıl kulaḫ hem daḫı göz

Uşta mi‘rācın çün itdük iktişār

Ba‘zı evsafın daḫı idem i yār

1420 Tā kıyāmet ger dinilse bu ḫaber
Naḫl olunmaz eyle bil iy mu‘teber

Ger dilerseḫ bulasın andan şafā

Vir şalāvāt rūḫ-ı pāk-i Muştafā

Faşl-ı Fī Evsaf-ı el-Nebī

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Yire indi ḫalkı da‘vet ide ol

Meşgul oldı ta vefāt idince ol

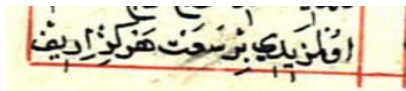
Da‘vet itdi cümle nāsı ol celīl

Geldi döndi fevç fevç şehr ü il

ḫulḫ iderdi cümle nāsa ol şerīf

Olmaz-ıdı bir sa‘at hergiz¹⁹⁸

¹⁹⁸ Beyitin sonu okunamadı.

190/a

1425 Hiç yalan gelmezdi ašlā diline
Ġaflete virmezdi kendin biline

Çok yemezdi aç geçerdi ol Resül
Zira Ĥaqq ‘ışkıında bulmuşdı vuşül

Arpa etmegi ġıdāsı hem aşı
Ġāh ġāh böğrine bağlardı taşı

Şer ‘de eydür kimesne irmedi
Ol Resülullāh evinde görmedi

Arpadan artuğ ki nesne bişüre
Aşda vü etmekde ġayrın üşüre

1430 Ya ĥabīballāh senüñ mislüñ ħanı
Şaḡa ħurbān cümle bu ĥalkuñ cānı

Gicelerde çok kılırdı ol kıyām
‘Ādet-idi her dem itmeklik şıyām

İtmedi ol ħahħaha hiç nesneye
Söğmedi nefrīn idüp hem kimseye

Luṭf-ıla yüzı gülecdi māhveş
Şöyle kim nūrlar şaçardı şan güneş

Ġāh ħara dülbendi şarar başına
Ġāh bir avuç gil ħatardı aşına

1435 Ġāh yeşil ġāh ağ şarardı Muştafā

Hem çekerdi çok bu küffârdan cefâ

Şabr iderdi şükr iderdi hâlîka
İtmedi hergiz şikâyet ol Hâk'a

Ger yise üç barmağ-ıla yir-idi
Her ne kim var eyü halka dir-idi

Hem yalardı barmağın yise ta'âm
Bil bunu görmüşdi cümle hâş u 'âm

Dutmadı peşgir önünde ol hümâm
Şuyı üç kez besmeyleyle tâ tamam

1440 Hâmd iderdi arasında dinlenü
Hem yemek yise yer-idi sevinü

Yürüse tiz tiz yürürdi key çatı
Kolların şalmazdı gör bu hikmeti

Kolların şalmağda kibr olmaya ta
Yatsa sağ yaña yaturdı çün yata

191/b

Yatsa bir miqdâr girü kalkardı ol
Pes vuzû' idüp şalâta ol Resûl

Gâh geyer na'lin hu gâh ol yalın
İy müsülmânlar görünüş hisse aluñ

1445 Ay olurdu evde od yanmazdı hîç
Nesne bişmezdi ocağda ir ü giç

Geymedi aşla Һarīr altun pes ol
Bir Һ Ādem başmadı egri Һuta yol

Hem Һarām itdi erenler geymesün
Tā müsülmanlık libāsın yoymasun

Ger geyerse geysün ‘avratlar Һalāl
İlla faҺr idüp geyen bula melāl

Һırқasın kendi yamardı faҺr idüp
Meskenet işin severdi faҺr idüp

1450 Deveye ata Һatıra merkebe
Geyer-idi gāh Һara Һıldan ‘abā

Geyer-idi gāh muşanna‘ Һilā‘ti
Olmaya illa Һarīrden āleti

Ardına Ādem alurdı artlanu
‘Āri itmezdi iderdi ol Һuşū

Dursa otursa dilinde zıkr-idi
Gönlüne gelen İlähī fikr-idi

Hiç Һased bulmazdı aşlā Һalbe yol
Şöyle kim Һaққ ‘ışıklı Һolmışdı ol

1455 Şayrular şavrurdi luţfindan o şāh
Ta‘ziye eylerdi ol varurdi rāh

Her kemālat-ıla mevşūf ol ‘aziz

Her işinde key temiz olmuş temiz

Ol ḥabībümüz bizüm gör kim nice
Ṭā'at itdi Ṭaḥrī'ya irtē gice

Altmış üç yıl içre bir gün ol ḥabīb
Emr-i Ḥaḳ'dan ṭaşra kılca ol lebīb

Olmamışdı uş kemāli Aḥmed'ün
İlla sen 'ömründe bir gün anmadun

1460 Ya'ni uş bir gün şaḥīḥ bir ḳarār
Ġarbe dek Ḥaḳḳ'a teveccüh kimde var

191/a

Bir sa'at ansañ yine ol dem hemīn
Unutursın itmedin āḥret ğamın

Şandugun ṭolu gözün ṭolmaz senün
Şanki bu 'ömrün güli şolmaz senün

Yel gibi her dem esersin bir yaḥa
Yir ü gök ḳalmış bu işlerden ṭaḥa

Ni'metin yirsin Ḥüdā'nuḥ her zamān
Ḥizmetün ğayra idersin el-amān

1465 Nefsünjī bezl it ki rūḥın bula fer
Olasın ehl-i sa'adetden nefer

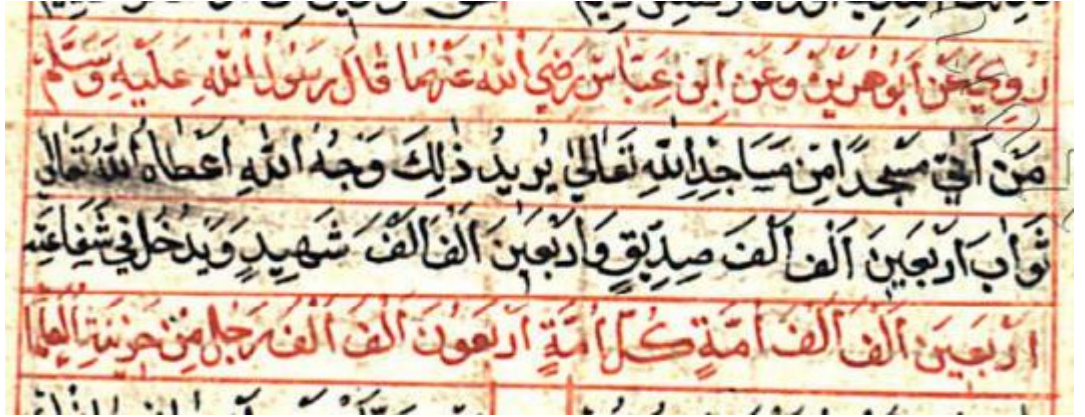
Vay bize bu nefsinde ḳalmışuz
İblise uyup yolından azmışuz

Adumuz ümmet-durur yok sünneti
Böyle mi olur Muḥammed ümmeti

İy Ḥüdā yā lüṭf kıl döndür bizi
Tā saḡa ṭoḡru dutalum bu yüzi

Ḳalma bize itdügümüz işlere
Hādisin sen ḡamu yol azmışlara

1470 Dinleḡ imdi ol namāz fazlın diyem
Ḥaḡḡ neler virmiş o şekerden yiyem

199

Rāvisi ebu Hureyre'dür bununḡ
İbni 'Abbas da bile cānu cānuḡ

¹⁹⁹ Ebu Hureyre ve İbni Abbas'dan radiyllāhu anh rivayet olunur ki " Resulullah aleyhisselam dedi ki bir kişi Allāh rızası için mescide gidip namaz kılsa onun sevabı kırk bin şehit sevabına ve Hz. Muhammed'in şefaatine mazhar olacağı kadar olur. Ebu Hureyre ve ibni Abbas'dan (r.a.) rivayet olunur ki Resulullah aleyhi selam dedi kim yönünü mescide çevirirse o Allāh'a çevirmiştir. Ve (kıldıḡı) namazın sevabı kırk bin şehit ve ümmetim tüm ümmetlerinkinden kırk bin kattır gibi

İkisi dađı Resūlden dir ĥaber
Böyle buyurmuş Resūl-ı mu ‘teber

Kim ki yüz dutsa vara bir mescide
Tağrı mescidinden ‘azm ide gide

Emr-i Ĥađđ’ı ta kim icrā ide ol
Mescide varmağa ĥünkim tuta yol

192/b

1475 Ĥađđ te ‘ālā ne bağışlar gör aça
Kim sevābdan eydeyin anı sağa

Virile kırđ biğ řehīd değlü sevāb
İki kez kırđ biğ ola ol bī ta ‘ab

İki kez kırđ biğ de řiddīđ müzdüni
Kim ri ‘āyet itdüđiyĥün bu dīni

İki kırđ biğ řehīdümüzden dağı
Viriserler ol ‘azize iy ağı

Hem dağı anuğ řefā ‘atinle dir
İki kez kırđ kişidür ol emīr

1480 Cennete gire ve ola řāduman
Kendiye anlarda bulalar emān

Yine didi ol Resūl-ı kā ‘ināt
Kim anuğdur sırsı beyyināt

Ya ‘ni ikindi namāzın kim kıla

Mescide varup cemā'atle bile

Dört rek'at ne ola andan aña
Çün teveccüh eyledi andan yaña

Pes hayırlı ola aña dir Resül
Kim taşşaduk eylemekden ya vuşül

1485 Kendinüñ ağrı altundan didi
Ya'ni Allāh yolına kıla fidī

Anı miskīnlere virmekden benām
Aña yigdür didi ol hayrū'l-enām

Hem de cennet aña müştāk ola dir
Yarın anda geydüği ola harīr

Yine didi ol Muḥammed Muştafā
Ol mürüvvet ma'deni kân-ı vefā

Kim ki aḫşāmı da kılsa varsa ol
Kim cemā'atle aña ne ola yol

1490 Ola dir aña hayırlıdur aña
Oķumaķ Qur'ānı ne eydem saña

Ya'ni ol Allāh kitābın dir o māh
Oķumaķdan didi ol āğāh

Enbiyānuñ üzerine biñ keret
Hem resüller üzerine bā-keret

192/a

İmdi var mescidde bile kılasın
Hak te'ālā rahmetini bulasın

Bir dağı buyurdı ol fahrü'l-enām
Yatsı namazın dağı kılsa benām

1495 Ol te'āl-Allāh anuğun n'idisier
Anı dağı diñle eydem iy beşer

Kim binā ide aña on iki biñ
Şehr-i cennetde anuñ kaydını yin

Her şehirde on iki biñ kaçır ola
Anuğun yapıla sağa şola

Her kaçırda on iki biñ taht i yār
Ola didi ol Resül-i Bir ü Bār

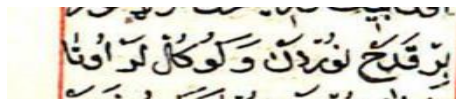
On iki biñ döşek ola bilesin
Her taht üstinde şöyle gelesin

1500 Her döşek üstinde anda otura
On iki biñ hūri ğarķ ola nūra

Bunlaruñ her biri elinde tuta
Bir kadeh nūrdan ve gönüller...²⁰⁰

Ola şarāben tahūr içinde hep

²⁰⁰ Beyitin sonu okunamamıştır.

Ola nürdan olmaya sîm ü zeheb

Ola kâfurdan o Ğaffâr viriser
Anı kılan işbu hâle iriser

Bir hadîşinde daħı zıkr eyledi
Ümmeti hâlin aņup fikr eyledi

1505 Öyle namâzın cemâ'atle kılan
Haķķına ne didi ol anı bilen

Ya'ni her öyle namâzın kıлана
Di sa'âdet bu şevâbı buluna

Dört rek'at farzdur aņla kâmusın
Eydeyin bir bir bu ğaflet nâmusın

Vire evvel rek'at içun ol İlâh
Aņa yüz biņ şehr-i cennetde o Şâh

Ola gümüşden ve yüz biņ daħı hem
Kızıl altundan ola ola ehem

1510 Pes ikinci rek'at-ıçun ol Hüdâ
İki biņ şehir zebercetden yaza

193/b

Kim yeşil ola iki biņ daħı dir
Aķ zümürüdden ola dir ol nedir

Hem üçüncü rek'at-ıçün ne vire
İki biņ şehr aņa ya'ķutdan ola

Uş kızıl yâkütndan ola her biri
Dağı yüz biñ aq incüden viri

Ola dördüncü rek'at-çün dağı
Yine yüz biñ şehri vire ol sağı

1515 Olısar miskden beğāyet hāş ola
Var-ısa 'aqluñ dürüş sen ol yola

Dağı yüz biñ şehri za'ferāndan virür
Anı kılan uşta anlara girür

Bir dağı didi Resül-i bā-şafā
Ümmet-iseñ imdi gel eyle vefā

Ol gice kim göklere gitdüm ben uş
Cennete girdüm gezerken anda hoş

Bir kaşır gördüm kızıl yâkütndan ol
Ana uğradum giderken ire yol

1520 Ol kaşırda dağı gördüm incüden
Kim yetmiş kaşır var-ıdı bābdan

Uzerinde vardur iki kaşısı
Kızıl altundan olupdı yapısı

Var-durur anuñ rükünleri ki var
Bir rükünden bir rükündeki i yār

Mağrib u maşriq arasınca durur

Key sa'âdet kim içinde oturur

Ol kaçırda yetmiş ev var-ıdı
Kim zümürütten yeşil dīvār-ıdı

1525 Her bir evde yetmiş taht gördüm uş
Pes mükellel ya'kut-ıla oldı hoş

Hem cevāhirle müzeyyen olmuş ol
Hakḫ müyesser ide vara aña yol

Her serīr üstinde yetmişer döşek
Kim yeşil sündüsden olmuş dutma şek

Her döşek üstinde yetmiş hūri var
Otururlar yüzleri olmuş kamer

Yaradılması nedendür diyeyin
Diyesin anuñ yarağın yiyeyin

193/a

1530 Pes belinden yukarusı gör neden
Misk 'anberden yaratmış yaradan

Nışfını kâfurdan itmiş zü'l-Celāl
Olısar şālih olanlara ḫalāl

Hem daḫı gördüm ağaçlar bī-kıyās
Ā'la altun feri' gümüş bā-sipās

Minnet Allāh'a yaratmış anları
Ḳoyısar anda ol arı cānları

Pes varaqları zebercetden kamu
Ne didi dağı diyeyin iy 'amu

1535 Dört 'ayında gördüm anda dir Resül
Biri kâfurdan ulaşmış bir vuşül

Dağı dört ırmağda gördüm anda ben
Eydeyin anı dağı neden neden

Biri baldan biri şudan biri süd
Girene anda irişe ola 'ıyd

Birisi anuñ şarāb ṭahūr i cān
Luṭf birle yaradupdur yüce cān

Ben eyitdüm ya Īlahī bu maḳām
Kimlerün için olup-durur iḳām

1540 Ulu melekler için midür didüm
Şorduğımdan ümmetün kaydın yidüm

Yā nebī mürsel için midür bular
Tā geleler anlar anda ṭolalar

Didi baña ya Muḥammed ol Īlah
Ol mükerrem ol mu 'azzez pādişāh

Kim degüldür ol ulu melek-içün
Ya ne mürsel nebī için pes o gün

İlla bir kimse içündür bunlar uş

Ḳullarumdan aña gire ola hoş

1545 İrte namāzın cemā'atle ḳılā
Anlaruñdur bu maḳām anlar bula

Zī ḳerīm ü zī raḥīm ü zī 'aṭā
Aña vara her ki ḳılmazsa ḥaṭā

194/b

Didi ol sultān-ı kevneyn bu sözi
Kim diler ilte cināne ol sizi

İbni 'Abbās'dan rivāyet oldu bu
Göresin bu da nicedür hoş bu

Ol didi didi Resül-ı bā-şafā
Ümmetine gör nice ider vefā

1550 Yatsu namāzını her kimle ḳıla
Dir cemā'atle şevābda ne bula

Ḳıldığından şonra baña ol kişi
Vire yigirmi şalavāt bu işi

İşleye dā'im gör Allāh ne vire
Anuñ-ıla pes ne menzile ire

Ba's ide yetmiş melek bil ol cemīl
Anuñ-ıçun pes neye ola delīl

İdeler anuñ-ıçun raḥmet ṭaleb
Tā ḳiyāmet aña ola ol şevāb

1555 Hem farzda ider iseñ dañı yeg
Her namāz şonunda ya'ni eyledik

İresiz çok çok şevāba bī-hisāb
Ağır olmaz yarın anda ihtisāb

Sen bir anşan ol da on anşar seni
Eyle geçür var ise 'aqluñ günü

Yine didi bu hadişi ol Resül
Tā bu ecre bulasız siz vuşül

Kim kıla öyle namāzın dā'im
Bā-cemā'at ola buna kâ'im

1560 Hağ harām ide cehennem odını
Anuñ üzre şaklayalar odını

Ol kıyāmet günlerinde kırtıla
Od 'azābından günāhlar örtüle

Hem de ikindi namāzın kılsa kim
Bācemā'at çekmeye dir anda bīm

Pes günāhından çıkar dir ol dem ol
Anasından toğma ola bula yol

Ağşamı da kılsa cemā'atle ger
Key sa'ādet bula andan pes ol er

194/a

1565 Kim kıyāmet günlerinde ol İlāh
Şormaya hiç nesne andan bula rāh

Cennete girmeklige bil ol kişi
Çünkü eyle kıldı dünyada işi

Yatsu namāzında eyle hem kıla
Bil cemā'at yarın anda ne bula

Eyleye Allāh harām ol kişiye
Zulmetü'l-kabri yüzi hem ışığa

Pes münevver ola vechi nūr-ile
Hem kıyāmet zulmeti dağı bile

1570 Nūr vire Allāh aña ol gün irer
Geçe anuñla sırātı pes ol er

Pes buyurdu yine ol halkuñ begi
İki cihān güneşi begler begi

Her ki kılsa irte namāzın dağı
Bā-cemā'at ne bula dir ol sağı

Kırk güne dek kesmeye hiç arasın
Fikr İdüpen ol cihāna varasın

Ola Allāh haqqıçun dir ol Resül
Kim beni kıldı nebī virdi vuşül

1575 Haq ana 'atā ide iki berāt
Biri nārdan kırtula bula murād

Ol biri dağı nifākdan kırtula
Çok ‘ayıblar anuğ-ıla örtüle

Uđta bildüñüz namāzuđ ħālını
Eyderin tekbīr-i ũla kıālını

Tā anuğla da müşerref olasız
Ĥađ te‘ālā rahmetinle tıolasız

Fağl-ı fī Şevāb-ı Tekbīr-i ũlā
Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Tekbīr-i ũlā emirdür Tağrı’dan anlağ i yār
Kim gözetse bula cennet rahmet ide Bīr ü Bār

1580 Sāri‘ü²⁰¹ āyetin Allāh anuğçun gönderür
Eyle dir ba‘zı müfessir her kim ol işden şorar

Tekbīr-i evvel için ne didiler gör anlar uđ
Dünyeden oldu ĥayırlı hem içinde ne ki var

195/b
Şordılar āl-i Resūlden kıldılar fazlın taleb
Tekbīret’ül iftitāđdan tā bula anlar karar

Pes Ebū-Bekre işaret eyledi vire cevāb
Başladı Şiddık kelāma aça tā andan şı‘ār

Didi kim olsa benümçün biğ devem ĥamli kıamu

²⁰¹ Ayet tespit edilememiştir.

Altun olsa hem gümüş dir ol 'alel-fa'z-ı kibar

1585 Hep taşadduk eylesem ben fī sebilillah anı
Tekbīr-i ūla şevābı ola artuğ dir o yār

Dir 'Ömer dağı benümçün olsa ya'ni çok deve
Mekke Medine arası toptolu olsa ki var

Yuğları ağır kumaşlar olsa kamu anlaruğ
Eylesem anı taşadduk Hağ yoluna şöyle var

Tekbīr-i ūla şevābı andan artuğdur didi
Her ki 'ağıldur bu emri sa'y idüp şorar arar

Bu didüğümüz imāmla eylemekdür bileler
Bā-cemā'at ola anlağ ancalar bunu şorar

1590 Didi 'Osman ben eger kılsam iki rek'at namāz
Bir gicede hatmı birle tā ola ire nehār

Tekbīr-i ūla pes andan dağı artuğdur didi
Kim şevābı ya'ni ol hāş eyleyüp andan haber

Andan ol 'Ali emīrū'l-mü'minīn eydür kelām
Hep emīrū'l-mü'minīn der derdi de itmen firār

Ger eger dünyā tolusı olsa küffār ben cihād
Eylesem kırsam oları zulfuğarla bāh[t]iyār

Tekbīr-i ūla şevābı ola artuğ bī-ğilāf
Başların kessem kamunuğ kırıla çünkim bular

1595 Didi andan sonra ol şāh eyleyüp andan beyān
Şaçdı ‘anber sözlerinden ol ḥabīb-i Girdigār

Yir gök ehli olsa kātib ya‘ni ins ü cin melek
Yir-ile gök arasında kāğıt olsa bā-menār

Yazsalar tekbīr-i ūlanuḡ şevābın ḳamusın
Tā ḳıyāmet yazmayalar ‘aşr u ‘işrin uş olar

**Bu ḥadīslerüḡ cümlesi ḥazinetü’l ‘ulemadan naḳl olunmuşdur
bileler.**

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün
Tekbīr-i ūla şevābın çün didüḡ
Hem cemā’atle namāz ḳaydın yidün

195/a
Niçe uyurlar bulardan uyana
Kim uyanmazsa ol odlara yana

1600 Eydeyin ḡuslün şevābın uş size
İşidüp andan du‘ā idüḡ bize

Ġusla itmeḡüz tekāsül ola geç
Tiz idüḡ eglenmek aḡa durma hiç

Ne buyurmuş ḥaḳḳına gör ol Mu‘īn
Ol ḥabībü rahmeten-lil’ālemin

Ancalar anlar namāzın ḳor i yār
Eylemeḡ eyle sizi oda ḳoyar

İmdi dinleñ mustemi ' olun aña

Çün naşīb oldı diyem anı baña

GAZEL

Faşl fī Sevābı Ğuslü min el-Cenābetin

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

1605 Didi bunı Resūlullāh haber virdi ol esnādan

İşidüp böyle 'uşşākı ki ta çıkmaya taqvādan

Kağan kim kalksa bir mü'min ki ğusl ide cenābetden

Arınmağcun ola hāliş işi tā ire aqvādan

İder Allāh te'ālā vaḥy meleklere hemān ol dem

Nazar idüñ o kuluma nice kalkdı o taqvādan

Ki ğusl iden cenābetden oluñ şāhid aña siz uş

Anı yarlıgadam taḥkīk bula cennāt ü me'vādan

Daḥı aña 'atā itdüm ki bir qaşr aña cennetde

Ola yaqut-ı aḥmerden ola içinde ābādān

1610 Uzunı mağrib ü maşriq kadar ola dir ol Hādī

Qamu yer ehli hep girse qala boş daḥı ol andan

Ve hem çoqdur günāhından anadan toğma oldı ol

Arındı oldı ol hem pāk muşaffā ḥāfi aşfādan

Didi yine Resūlullāh kağan ğusl itse bir mü'min

Cenābetden arınmağa ki zāhir daḥı aḥfādan

Aña raḥmet ider ol Ḥaḳ hemān evvelki qatrede

Bedeninden ki ol tamlā budur evlā her evlādan

Kim ide mağfiret Allāh irişe fazl-ı rabbānī
Hālāŝ ola amu yirden naŝīb ola tecelliden

1615 Ve şonra dökülür ŝuyun ki her sīnesine anun
Ŗevāb yaza derecātlar virile aa eclādan

196/b

‘Bu daı Hāzinetü’l-‘Ulemadan ıupdur’
Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

Eŝitdün ün ŝevābından beyānın
Bu kez diyem kıyāmetde ‘ayānın

O uslun anda nie ola zāhir
ün oldun bunda andan arı tāhir

Ŗenālar idesiz dā’im Hūdā’ya
Seni uratmadı anda cezāya

Hā’un ni‘metlerin bilmek gerekdür
Hevā-yı nefse tābeylemek gerekdür

1620 Uŝanmaıl ki ayrudan hāzer ıl
Bu dūnyā uŝta fānīdür naar ıl

Diler misin ki yanasın cahīme
Gel uyma imdi bu nefs-i behīme

ıyāmetde nola uslun ŝevābı

Yine irer anuñ bu anda²⁰²

Faşlın fî Rû'yetü'l Ğusul fîl-kıyâmet

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün

Buyurdı ol habîbullah ğusulden yine aħbâr
Eşitsünler sevinsünler bu naķle hep olalar envâr

Cenâbetden ölen ğusl uş kıyâmetde gele yâda
Ki bir şüretde kim hergiz kimesne görmedi deyyâr

1625 Ki görmemiş ola mislin anuñ gözler ola key ħüb
Ne ħüb kim ola key maħbüb yüzinden saçılur envâr

Ola başında hem bir taç [z]iyâsı ğarba vü şarķa
İrişüp vire pes ğarķa o yüzden 'arz ide Ğaffâr

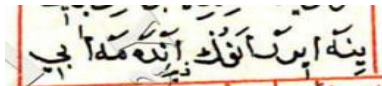
Anuñla bile yetmiş biñ melek ola aña hemrâh
Melekler ulularından olalar olmaya aşĝâr

Diyeler ya fulan oĝlı fulan aña idüp âvâz
Bu ķul da eyde sen kimsin diye iy yâr

Cezâke-Allâhu ħayrın dir o da eyde ben ol ğuslüm
İderdün uş cenâbetden dökerdün üstine her bâr

1630 Götürem seni boynumdan şırâtı geçerem tizcek
Diyüpde ala boynuna götürüp geçire kim var

²⁰² Beyitin sonu okunamadı.

Geçe pes yıldırım gibi kimesne olmaya mâni
İrişe cennete ta kim n'ola dağı diyem tekrâr

196/a

Pes açâ cennetün bâbın anuñçün diye hem girgil
Ki kankı kâpudan yaradılursuñ açâ pes ol yâr

İderseñ bir bilürsin biñ kaçan kim varasın anda
İbâdet kıl ola maqbûl bu emre imdi çok yalvar

Gör kemâli kudretinden bizi insân eyledi
Luţf idüp İmân u Kur'ân bunca ihsân eyledi

1635 Hem Muhammed kim habîbin gönderüp eyler mu'în
'Âleme rahmet ü ni'metdür ki yeksân eyledi

Hazâ faşlun fî Riḥleti'l Nebî 'as.
Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün

Çün bilindi Muştafâ'nun geldügi
'Azm idüp mi'raca vaşla tılduğı

Şimdi dünyâdan ne resme gidiser
Ya bu ümmetçün yarağın n'idiser

Haqq te'âlâ hazretin fikr idelüm
İsm-i a'lâsın birez zıkr idelüm

Nâgehân ol peyk-i sultân-ı celîl
Hâzır oldu mescid içre Cebre'îl

1640 Dir selām eyler size Perverdigār
Maḳşūd oldır cümle ḥalkdan āşikār

Ḳatı muştakam aña dir ol ḥabīb
Niçeye dek yürür ol ilde ğarīb

Gel gidelüm ilüğe yā Muştafā
Cümle ervāḥa sen olmışsın şafā

İkilik gitsün aradan bir oluḡ
Ol cihānda daḡı aduḡ mīr oluḡ

Mim-i Aḥmed gide ḳala pes aḥad
Zira oldır saña olan uştā ḥad

1645 Bu tecellī şūretidür aña pes
Yine Aḥmed'ür Muḥammed'ür o ḥaş

Bu sözi çünkim işitdi şehriyār
Berzi kızardı şarardı şems-vār

Ol mükahḥal gözlerinden dökdi yaş
Cūşa geldi taḡ u şahrā ḳuru yaş

Bilmediler neye aḡlar Muştafā
Hem yürekler n'oldı taḡlar Muştafā

197/b

'Āyişe ḳatına vardı ol Resül
Bir kezin āḥ eyledi ol pür-uşül

1650 Bu deḡöldür kim ölümde āḥ ide

Bunları aňar nice oyup gide

Anlaruň furatların fikr idiser
Anuň-ıçun derd-ile āh idiser

Hem asan birle üseyn ol Fāıma
Bunca aāba ne olur ātime

Anlaruň-ıçun durur āh itdügi
Ağlayup bu derd-ile vāh itdügi

İlla aa dūnyādan yegdür beā
Kendi anca ger diler vara a'a

1655 'Āyie dir iy cihānuň serveri
Enbiyānuň evliyānuň rehberi

Beni yadı uaň odı ya abīb
Yosa or mısın bizi bunda arīb

Neylerem sensiz cihānı n'iderem
anda giderseň senüňle giderem

'Āyie söylemedi evvel kelām
Vardı mescidde oturdu vesselām

Āh İdüpen didi ol dem iy Bilāl
Kim yaında olısdur irtihāl

1660 Sizi terk idüp giderüm ol ile
Di ki aābum benüm bunda gele

Ben göreyin bir dahı yāranları
Dīn yolında yūregi yananları

Āh İdüpen ağladı çok çok Bilāl
Kaddunuñ elfi büküldi oldı dāl

Çün haber böyle irişdi iy şafā
Bir gör imdi ol şahāb-ı Muştafā

Bir araya cümlesi cem' oldılar
Oda yanmağda ola şem' oldılar

1665 Mescide vardılar anlar ağlayu
Gözlerinde yaş aquban çağlayu

Gördiler oturmuş ol Şāh-ı cihān
Yüzi olmuş hem-içün bedr āsumān

197/a
Furkat odına yanuban irdiler
Ol Resül'ün hūb cemālin gördiler

Bir haşīr üstünde oturmuş Resül
Key katı olmuş za'if şahīb-uşül

Cismine itmiş [h]aşīr anuñ eser
Bu firāka nice şabr ide beşer

1670 Ağlayuban anda efgān itdiler
Kim nice cān u ciger qan itdiler

Minbere çıkdı hemān dem āfitāb

Kim ara gözden dökerdi l'l b

Minber üzre n oturdu ol cell
Hem güneşe ddi renginden zevl

Bunlara virdi selm ol pk zt
Hkk'a çok hmd itdi ismin ide yd

Dir iy ahbum benüm irdi firk
Eyledüm ben dosta gitmekn yara

1675 Siz de u idn yara itmeklige
Ödün hiret için bitmeklige

Bu fen drında kimse gelmedi
Her ne yüz dönse murdın almadı

Şöyle va 'z itdi ki yandı d cihn
ns  per aikre v nihn

Nieler cn virdi ol dem b-riy
rdiler rahmet hon-ıla Trri'ya

Nieler mecnn olup ddi yire
Yirle gök Ŗan dutuıdı yek sire

1680 Niçe vire bir kişi andan hber
Oldılar Ŗan guadan zr  zeber

Va 'z dpen indi minberden hemn
'yie'nn evine oldu revn

‘Ārız oldu aña ol demde şudā‘
Didi çok çok ya şahābum elvedā‘

Çün mizāc-ı eşrefe irdi saķam
‘Āyişe’nün ħalbi tıldı hemm ü ħam

İrdi aña anda dürlü dürlü bīm
Didi kim ben nēyleyem hem n’ideyim

198/b

1685 Anda çok çok ağladı ol zār u zār
Gözlerinden dökdi yaşın cūybār

Didi niçün yā Ĥümeyrāsın ħazīn
Yāhū dā’im niçün eylersin enīn

Bilki cānlar bizde mihmāndur yaķın
Girü anlar yirine eyler aķın

Çünkü mihmān gelüben yine gider
Kimse ağlayup anuñcun pes n’ider

Kim cezā‘ itmez ħazā sehmini red
Hiç feza‘ olmaz ecel seyline sed

1690 Yine geldi ħapuya ol dem Bilāl
Ġuşşadan olmuş idi hemçün hilāl

Ağlayuban didi iy şāhib Ķur’ān
Ġuşşañuzla tıldı kevn ile mekān

Şöyle bil iy faħr-ı cümle kā’ināt

Hâzır oldu işbu dem vaqt-i şalât

Gel namâzı kıluvar aşhabuğa
Dostlaruğa sıdk-ıla aḥbābuğa

Didi Aḥmed yâ Bilāl oldım za‘îf
Hastalıqdan olmuşamdur key naḥîf

1695 Di Ebū-Bekr’e imāmet eylesün
Anda ol bağa niyābet eylesün

Benden özge ḥalkdan efdāl ol-durur
Cümle nâsdan hemçün ekmele ol-durur

Başını urdı vü āh itdi Bilāl
Gönli ṭoldı derd ü ğam birle melāl

Ḳābe-ḳavseyn olmuş iken menzilün
Ḥāk içinde alısarlar maḥfilün

Bizi ḳoyup ne yire gitsen gerek
‘Ālemi hep odlara yaḳsaḅ gerek

1700 Ağlayuban vardı aşḥāba Bilāl
Ġuşşa-y-ıla olmuş-ıdı pāyimāl

Didi bilün yâ şaḥāb-ı mu[h]terem
Çoḳ selām eyler size şāh-ı ḥarem

198/a

Dir ki ben oldım ḳatı ğāyet za‘îf
Ṭāḳatum ḳalmadı key oldım naḥîf

Yirüme Şiddık imāmet eylesün
Baña ol anda niyābet eylesün

Ol dem aşhāb ağladılar zār u zār
Gözlerinüñ yaşı aqđı seyl-vār

1705 Āh figānın göklere irgürdiler
Çün Resül'ı işbu resme gördiler

Āh idüp mescid de ol dem ağladı
Hep muhābanuñ yüregın toğradı

Cūşa geldi hem o şāhuñ minberi
Didi artuğ görmezem peygāmbere

Geçdi çün Şiddık-ı ekber ağlayu
Ol Resülün yirine el bağlayu

Anı gördi Muşafā şabr itmedi
Hem eser kıldı ol ayrulıq odı

1710 Anlaruñ derdi yürekden gitmedi
Çünkü varup ol imāmet itmedi

Yürümege yoğ-ıdı anda mecāl
Bedr iken olmuş-ıdi hem-çün hilāl

Didi sensin ya İlähî gaybdān
Senün ile toptolu kevn ü mekān

Cismime vir ya kavî sen kuvveti
Tâ varam mescide görem ümmeti

Çorqum oldır benüm iy dānā-yı pak
Ağlamağdan ola aşhābum helāk

1715 Çün diledi mescide gitmeklige
Anlaruñ ile namāz itmeklige

Ol münevver başını bağladılar
Yaş yirine anda kan ağladılar

Şağ elini dutdı ol şāhun ‘Āli
Ağlayup zārılığ itdi ol velî

Şol elini dutdı ‘Abbās oğlı bil
Gözlerinden yaş-ıla dem ide seyl

Ol iki māh arasında āfitāb
Berğ iderdi dutmayup ašlā niğāb

199/b

1720 Ol tecelliden bular maḥv oldılar
İlla biñ şevki şafāya ṭoldılar

Yürüdi şol dem münevver yüz-ile
Ṭoyladı bunları ṭatlu söz -ile

Key za ‘îf olmışdı ol bāğ-ı cemāl
Şan yerinden kopdı bir server nihāl

Ṭağ u şaḥra ağlayup eylerdi āh

Elvedā' dirler-idi devletlü şāh

Çünkü girdi mescide şāh-ı cihān

Hep 'ayān-ıdı aña zāhir nihān

1725 Girdiler mescide gör kim n'itdiler

Anda aşhāb katı tekbīr itdiler

Çün Resūlullāh olara üst-idi

Luṭf-ıla anları görmek istedi

Tekbir-içün kim istedi ol imām

Bildi hāzır olduğın bedr-i tamām

Ol yerinden girü dönmek istedi

Aḥmed aña sen yeründe dur didi

Şağ yanına geçdi bu Bekr'ün Resūl

Aña uydı otururken pür uşul

1730 Çün namāzı kıldılar anlar tamām

Didiler çok eş-şelātü-vesselām

Anlara bir dem naşīhat eyledi

Anıl anıl hoş tekellüm eyledi

Dir vaşıyyet eylerem şeri' size

Şeri' hıfz eyleñ uyuy dā'im bire

Sünnetüm elden komañ ta iresiz

Ol cemāl-i Lāyezāli göresiz

Farz u sünnetdür bize olan ehem
Tâ ki benümle olasız anda hem

1735 Aldanup dünyāya meftūn olmañuz
Ani sevüp atı mağbūn olmañuz

Çok naşihat itdi pes anda dağı
Eyledi eve ‘azimet ol sağı

Bunları bir dem tesellī eyledi
İlla kim göñli tecellī eyledi

199/a
‘Āyişe’nün evine oldu revān
Cümle hayrān oldu aşhāb ol zamān

arşı çıkdılar hatunlar ağılayu
Gözlerinden yaş akıdup çağlayu

1740 Fātıma şormuşdı eydür yā Resūl
İy özi cümle uşüllerden uşul

N’oldı böyle hastalıkdan şoldıñuz
İy baba diñüz bize siz n’oldıñuz

Ol dem eydür iy arucağum benüm
atı hastayam u hem yanar tenüm

Gel didi Rabbüm baña ben giderem
İşbu dünyāyı bilünj terk iderem

Bağ yüzüme sen oyunca göresin

Babaña bir dahı ında iresin

1745 Çün işitdi anı bir kez āh ider
Gitdi kendinden şoloğdem vāh ider

Urdı yüzün yüzine dir iy kuzu
İşbu furkatle nice koyam sizi

Pes on üç gün hasta oldu ol habīb
Ol münevver ol mükerrem ol haṭīb

Hastalığdan şoldı ol bāğ-ı cemāl
Ol kemālde bedr iken oldu hilāl

Añul añul inler-idi Muştafā
Hem yürekler tağlar-ıdı Muştafā

1750 Gice gündüz cümle aşhāb ağlayu
Āh iderlerdi yürekler tağlayu

Hücreyi anlar iderlerdi tavāf
Ayak üstünde duruban şaff u saf

Didi nedür taşrada bu ağlamak
Āh odı-y-ıla yürekler tağlamak

Ağlayanlar āh-ile kimler-durur
İnleyenler vāh-ile kimler-durur

Didiler aşhābıñuzdur yā Resül
Derdiñizden oldu anlar key melül

1755 Siz yataıdan yimediler hiç ta‘ām
Bir nefes hem olmadılar řād u kām

200/b

Didi diyiņ içerü girsün olar
Bir daıı benüm yüzüm görsün olar

Hücreye girdiler aşhāb ağlayu
Āh iderlerdi yürekler şağlayu

Gördiler ol faııı-i ‘ālem Muřtafā
Gördiler ve‘ř-şems ü şaha ved-đuıhā²⁰³

Bedr iken olmuş hilāl gibi dağııı
ıastalıııdan ol selīm u ol refīıı

1760 Didi kim hořgeldüñüz aııbābumuz
Ehl-i beyt-i alimüz aııbābumuz

Bilünüz kim yakın olmuşdur firāk
Dār-ı beķā olısar bana şuraıı

Gördüğüñüz bu-durur beni hemān
Āıiretde buluşavuz řādumān

Pes götürdüm vechi vaııdetden niķāb
ıaladı hergiz baıa anda hiıııāb

Eylemeğüz siz benüm-çün hiıı fiğān
şabr idüñ iy ehl-i envār-ı cinān

²⁰³ Duhā suresi 1. Ayeti “Yemin olsun, kuşluk vaktine”

1765 Ben sizinem siz benim önden şoña
Hep yakında gelisersiz siz başa

Şaklañuz şer'üm dañı hem sünnetüm
Onları tutandır olan ümmetüm

Dünye hubbı kalbünüzde olmasun
Cân iline tâ küdüret tolmasun

Tövbeden her-demde hâli olmañuz
Ėayri sevda-y-ıla dañı tolmañuz

Heb Hağ'ı key katı berk eyleñüz
Andan artuğın kamu terk eyleñüz

1770 Hem dañı kardeşlaruma hâş u 'ämm
Tâ kıyâmet eyleñüz benden selâm

Katı muştâkam oları görmege
Anlarıñla ben cinâna girmege

Böyle didi ağladı hayrü'l-beşer
Oda yana yazdı 'âlem serteser

Ol naşîhat kim anı biz eyledük
Eyle eyleñ diyübenün söyledi

200/a

Bilürem siz anı eylersiz temâm
İlla size didigim işbu kelâm

1775 Tā ki sizden sonra gelen ümmetüm
İşidüp duta direm hep himmetim

Anlaruğun de ben anı söylerem
Bu-durur kim uş naşihat eylerem

Çıpar anlardan da ‘ālimler ulu
‘Ābid u zāhid u hem yüzi şulu

Olalar hem dīn yolunu rehberi
Ol meşāyiğ kim olurlar her biri

Söyleyler çok naşihat anlara
Farz u sünnet birle yol varanlara

1780 Tā kıyāmet ger denilse bu haber
Naql olunmaz eyle bil iy mu‘teber

Ger dilersen bulasın andan şafā
Vir şalavāt rūh-ı pāk-i Muştafā

Hağ te‘ālā hazretin fikr idelüm
İsm-i ā‘lasın biraz zıkr idelüm

Niğāb açdı cemālinden yine cānān elinden yār
Çanı ‘āşık anı ister virür yoluna baş u cān

Çanı er kim bu çevgānı şala meydānda koyup baş
Çanı ol kalb-i hāliş kim aña mihmān ola sultān

Faşlun fī Beyān-ı ‘Azrā’ il as.

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

1785 Diledi kim murğ-ı kıuds ide sefer
Cümle nāsı oda yağa ser-te-ser

Geldi Azrā’ il kapuya nāgihān
Anda çok çok ağlayup itdi fiğān

Ağlayuban didi iy hayrū’l-enām
Sağa olsun çok şalāt-ıla selām

İznünüz var mı içerü girmege
Ol münevver hüb cemāli görmege

İçerüden Fāṭıma dir iy ‘Arab
Kadı hastadur Resül itme talep

1790 Bir dağı didi selām olsun size
Var mı destür içerü girmek bize

201/b
Didi zīrā girmeyince gitmezem
Ol habībi görmedin terk itmezem

Fāṭıma çün gördi tekrār ‘azm ider
Vehme düşdi dir baba kimdür ol er

Ey gözüm nūrı baba di kimdür ol
Kim içeri girmek ister ya resül

Key kadı korkdum sözinden ben anuğ
Sevmezem kim yüzüñi göre senüñ

1795 Dİtredi şoldı h n-veş ol nig r
Babasından yaņa bağdı g l'iz r

Yatduğı yirden eyitdi ol hab b
İy c num şanduņ  apudağın ğar b

Z r  didi bir ğar b a' r b yem
T  ki g rem hem s z m vardur diyem

A' rab  mi şanduņ iy c n u ciger
Anlıyamaduņ  z n illa meger

Ol-durur ol g zyaşın 'umm n iden
Evler i re derd   hem efğ n iden

1800 Y zleri g l dilleri b lb lleri
Oldır a  r şoldıran ol g lleri

Evlerin yıķup cem 'at tağıdan
İ d ren taş taş olara ağudan

G zyaşın d k p y rekler tağlayan
Ol-durur taşra  apudan ağlayan

Ol melek-veş ay gibi oğlanları
Yire koydı aldı gitdi anları

Dilleri  ur'an oğurken n z ide
Gitdi kıldı analar fery d ide

1805 Şoydurup altından aţlas  onları

Döker ata ana gözden hūnları

Geydürüp aña kefenden bir libās
Yire şaldı hep sevinmek oldu yas

Niçenüj aldı gelinlik kızların
Ata ana yırtta kaldı yüzlerin

Şol uzun şanuları iden günāh
Şādılıklar yirine itdüren āh

201/a
İki yāri birbirinden ayıran
Ne teraḥḥum eyleyüp ne ḳayıran

1810 Ḳuzıcağından ayıran atasın
İy ḳuzı sen de bu derde yanasın

Geldi kim uş seni benden ayıra
Yüregüje dürlü ḥançerler vura

Ṭaşra ‘Azre’īl-durur ider nidā
Destūr alup bizi ḳabz idüp gide

Kimseden destūr mı ister ol melek
İlla bize böyle olmuşdur dilek

Var di sen ya Fāṭıma gelsün berü
Ṭurdı yirinden hemān ol māh-rū

1815 Ditreyüp ikrām idüp virdi selām
Ne didi ‘Azre’īl’e bil ol kelām

Dir yatur ya 'Azre'îl şāh-ı hicāz
Kātı hastadur haqīkat bī-mecāz

Gel benüm al cānumı olsun fidā
Tek babama kıyma iy haqdan nidā

Al benüm cānumı dir ben öleyin
Babamuñ yolunda qurbān olayın

Çün babamı alasin sen ya melek
Oda yanar yir ü gök şems ü felek

1820 Gel esirge ya melek baq yaşuma
Ben ġarīb oldım ne geldi başuma

Anadan ayrılmışam baq yā emīn
Babam-ıla gönlüm eğlerdüm hemīn

Āh idüp dir iy ciger köšem Resül
Neyleyem ben Tañrı'nuñ emridür ol

Aña ben de olayın qurbān i hān
Haq anı ister odur maħbüb-ı cān

Düşdi ol dem Fāṭıma 'aqlı gider
Ol Resülullāh işit gör kim n'ider

1825 Fāṭıma'yı pes varup kaldurdılar
İlla sultānı aña aldurdılar

Girdi 'Azre'îl içerü ol hemīn

Hoş selām virdi ve öpdi ol zemīn

102/ b

Didi bunda kabza mı geldün i yār
Ya ziyāret mi murādı şehriyār

Didi Allāh çok selām eyler size
Dir ki gelsün ol habībümüz bize

Hep melā'ik cavk çavk şaff u şaf
Yoluğuzda cümle tutmuşdur muzāf

1830 Hem buyurdi emrūne olam muṭī'
Sen ne dirseñ anı kılam yā şefī'

Ger diler biñ yıl ola dünyāda sağ
Haqq saña virsün gümüñ altun tağ

Didi şonra n'olısar 'ömre vefā
Didi ölmekdür şonı yā Muştafā

Çün şonı mevt ola 'ömri n'iderem
'Ömri terk idüp Hudā'ya giderem

Didi gel kabz eyle rūhum yā emīn
Çün benüm 'ömrüm bu kadardur hemīn

1835 Līki şabr eyle ki Cebre'īl gele
Zīre sözüm var benüm anuñ-ıla

Didi geydi Cebre'īl esved 'abā

Hep melâ'îk aña eylerler 'azâ

Hem qara dlbend şarınmuş başına
Ėarka virmiş 'âlemi gözyaşına

Ol sa'at anda irişdi Cebre'îl
Didi kim itdi selâm Rabbücelîl

Hem sizi çok şordı ol perverdigâr
Ėastalıktan nitedür dir ol nigâr

1840 Ol cihânı ümmete virdi Resl
Bunu dağı anlara virsin hem ol

Aña mâni' bunda kimse yoğ-
durur
Bunda andan Ėayrı kimse yoğ-
durur

Şonra didi biliş iy Ėayrü'l-enâm
Kim sen oldıñ cümle mağlĞdan benâm

Benüm-ile bile geldi iy cemîl
Dünya gögi Ėapucısı İsmâ'îl

Ümmetişün hem sevindi ol cemîl
Ol dem işre Ėâib oldı Cebre'îl

102/a

1845 Fâşıma âh eyleyben ağladı
Yregini Ėam odıyla şağladı

Ol Reslullâğ didi yâ Fâşıma
Uşta bu Ėâle irişdi Ėâşıme

Ḳanı gelsün ol iki körpe ḳuzu
Babanuḡ budur saḡa Şimdi sözi

Kim Ḳasan birle Ḳüseyn ol iki ay
Yüzleri nürunda ‘âlem ola bāy

Şad hezārān ḡuri vü rıdvān melek
Yüzlerin görmeklige eyler dilek

1850 Ḳün getürdiler ol iki envāri
Baḡdı anlara cihānuḡ serveri

Pes güneş ḡatında ol iki ḡamer
Gözlerinden la‘l ü inciler ḡamar

Didiler iy dede od urduḡ bize
Biz ḡamu ḡurbān olalum hep size

Yā Resūlullāh bizi ḡorsun yetim
Sensizin dünyada lezzet bula kim²⁰⁴

Senden işbu cihānuḡ lezzeti²⁰⁵
Nār-ı ḡasret bizi yaḡar ḡatı

1855 Biz Ḳüdā’nuḡ emrine uş rāzıyuz
İlla sizden ayru olmaḡ n’ideyiz

El-firāḡ uş iy dede oldık ḡarīb

²⁰⁴ Mısra Hacı Mahmut nüshasından eklenmiştir.

²⁰⁵ Mısra Hacı Mahmut nüshasından eklenmiştir.

Yanalum derdünde mişl-i 'andelīb

İy kızılarum diyüp ol serfirāz
Bunları oşşadı bir dem ide nāz

Haqq te'ālā sizlere ola mu'īn
Emr-i Rabbānī budur iy nāzenīn

Siz esen kaluñ ben uş oldım revān
Cümleñüzden rāzı olsun Haq hemān

1860 Fāṭıma'yı 'Āyişe'yi ol Resūl
Eyledi ġāyet nuvāhat pür usūl

Ḳamusını da nuvāhat eyledi
Anlara dañı mūlaṭṭıf söyledi

Döndi andan şonra ol şāh-ı cihān
Ol çırāğ-ı şū'le-i' heft āsumān

Didi 'Azre'il'e gel sen yā emīn
İşle ne didise Rabbü'l-'ālemīn

103/b

Çün Resūlün ħatına geldi i yār
Ditredi yir gög hemān dem āşikār

1865 Cennet ü havrā vü rıdvān āh ider
Ol firāka ħatlanımaz vāh ider

'Arşı götüren melekler ol zamān
Derd-ile bir dem ħopardılar fiğān

Didiler iy cān-ı cānān elvedā´
İki yūzi şems-i tābān elvedā´

Elvedā´ iy iki ´ālem raḥmeti
Yā ebā´l Kāsım Muḥammed elveda´

´Āyişe üstine düşdi ol kerīm
Didi Bismillāhirraḥmānirraḥīm

1870 Allāh´uḅdur ḥavlu kuvvet dir Resūl
Hem diler ol ḥāzrete bulmaḅ vusūl

Şaḡına vü şoluna baḅar-ıdı
Ḥāzır anı odlara yaḅar-ıdı

Dürr bigi derler dökerdi alını
Ümmetiseḅ sevgil anuḅ alını

Görđi ol dem Muştafā kim Fāḅıma
Nez´e düşdi didi iy cānum baba

Sen cihānuḅ raḥmetiyken yā Resūl
Gidisersin bizi eylersin melūl

1875 Cümle ´ālem hep senüḅdür yā ḥabīb
Ḳanda gidersin bizi ḅoyup ḡarīb

Ol dem açdı gözlerin ol gülizār
Didi kızum aḡlama sen zār u zār

Aḡlama sen bunda ḅalmazsın ḡarīb

Benüm-ile buluşursın ‘an-ķarīb

Gel yanuma saña bir söz diyeyim
İşide anı [ol] andan gideyim

Vardı yanına ķulağına anuñ
Söyledi birkaç kelām pes ol cānuñ

1880 Ağlar iken güldi ol dem Fātıma
Bildi kendiye yaķındur ĥātime

Şoñra şordılar ki ne didi saña
Kim gülümsedüñ o ĥoş geldi aña

103/a
Didi babam altı aydan şoñra sen
Baña gelürsin ma‘al ĥüsnü’l-ĥasen

Aña şād oldım sevindüm n’iderin
Bu fenāyı çünkim ana giderin

Yine anda ĥāzır oldu Cebre’īl
Ĥaķķ selām eyler didi Rabbü-celīl

1885 Şordı sizüñ ĥāliñüzi ol laţīf
Nicedür şor didi ol cism-i şerīf

Ol Ĥudā hep size virdi cennetin
Cennete ķoysun didi hep ümmetin

Gökler ehli muntazırdur rūĥuña
Tā selām vire olar cümle saña

Cebre'îl'ün yüzine bakdı i yār
Didi mevtün ne katı acısı var

Dünyeden gidüp ölüncek furqatım
Nice çeke mevt acısın ümmetüm

1890 Ümmetüme idecegün zaḥmeti
Baḡa eyleḡ bulsun anlar raḥmeti

Cebre'îl didi ki ol ḡüsñü'l-meāb
Ümmetüḡe eylemez herḡiz 'azāb

Görün ol kân-ı mürüvvet ḡazretin
Mevti ḡālinde de aḡdı ümmetin

Ümmeti olan anı sevmek gerek
Cānını yolunda terk etmek gerek

Ol senünḡün gözlerinden dökdi yaḡ
Sen niḡün ḡöyle durursın ḡanki ḡaḡ

1895 Gözleriḡden zerre yaḡ inmez senünḡ
Cān u göḡlün 'ıḡḡına yanmaz senünḡ

Hey vefāsız hey vefāsız gel uyan
Aḡḡı ḡılmaz ḡonra uyanmak hemān

İḡbu ḡāl içre yaturken Muḡḡafā
Hem bu sözleri iderken Muḡḡafā

'Arḡdan oldı anda bir nūr āḡikār

Bî-hod olup düşdi ol dem kim ki var

Ġark olur envāra ol nūr-ı İlāh
Nūr içinde ġāyib oldu yüzi māh

104/b

1900 Çün ezelden nūr-ıdı hem oldu nūr
‘Azre’îl’üñ gözlerinden oldu dūr

Cehd idüp ol görimez peygāmbere
Pes ‘ayān oldu yine dīn serveri

Ya amiz olmuşdı ‘Azre’îl hemīn
Didi ol maḥbūbu rabbi’l-‘ālemīn

İsteme zaḥmet çeküp yā ‘Azre’îl
Bulamazsın sen beni iy cān u dil

Hem saḡa ben virmezem cānum eşit
Gerek-ise dur gerekse yūri git

1905 Sen mi virdüñ kim alırsın yā melek
Virene vermek gerekdür bu dilek

Ol vir-idi yine Ol almaḡ gerek
Raḡmet-ile bu cihān ṡolmak gerek

‘Azre’îl ol dem yitürdi kendüzin
Çün işitdi ol Resūlullāh sözin

Gāh döner gitmeklige gāh şabr ider
Ol te‘ālāllah işit gör kim n’ider

Didi bir kez yā emīn ervāh-ı pāk
Sen geri dur yā ḥabībüm baḡa baḡ

1910 ‘Azre’īl çün durdı girü ol zamān
Ol Resül baḡdı Ḥüdā’ya bī-gümān

Def‘ olur cümle ḥicāb ol dem hemīn
Açdı ḡudret keffesin hem ol mu‘īn

Yā Muḡammed didi bir kez gel baḡa
Kim ḡatı muṡtāḡ oluban ben saḡa

Esdi çün vuṡlat ilinüḡ yelleri
Şaçdı ‘anber ḡülsitānuḡ ḡülleri

Çünki tuṡ oldu ḡözi dosta i yār
İremez virdi be-küllü ne ki var

1915 İrdi ḡülrārından irdi çün şafā
Baḡmadı artuḡ cihāna Muṡtafā

Ol Resül dostuḡ cemālin çün görür
Bī-tereddüd cānın Allāh’a virür

Kendilere gelicek anlar ki var
Gördiler ḡitmiş cihāndan şehriyār

204/a

Murḡ-ı ḡuds uçmuş ḡafesden şāh-vār
ḡülsitān-ı ḡudse itmiş ḡoş ḡarār

Hoşça olmuşdur duhā vaktinde ol
Sevinürdi aşhāb eyü dip Resül

1920 Tağılurlar evli evine olar
Ol şerefden bunların göñli tolar

Yine ondan sonra döndi Muştafā
Ol mürüvvet ma'deni kân-ı vefā

Heybetinden kimse bakmazdı aña
Nūra ğarķ olmuş-idi n'idem saña

Tā kıyāmet ger denilse bu haber
Naql olunmaz eyle bil iy mu'teber

'Āşıkı-ısañ anuñ iy bā-şafā
Vir şalāvat rūh-ı pāk-i Muştafā

1925 Haķķ te'ālā hazretin fikr idelüm
İsm-i a'lāsın biraz zıkr idelüm

Faşlun fī Tecehhüz-i Tekfīn

Çün tölündi dünyādan ol āfitāb
Hazret oldı aña her dem hem me'āb

Hep melā'ik anda uştā geldiler
Ol habīb üstünde cūşa geldiler

Mağrib ü maşrıķ töluydı hep melek
Pāre pāre olır-ıdı nüh felek

Cümlesi yas eyleyüp āh itdiler
Yağalar çak eyleyüp vāh itdiler

1930 Anda hātunlar kıpardılar fiğān
Gözleri yaşını itdiler revān

Hüriler cümle teraḥḥum itdiler
Anlaruḡ ile bile āh itdiler

Çün Resül'e mevt irişe nāgihān
Ne işe gelür yürümeḡ ŝādumān

'Ömrü çünkim zā'il oluban gider
Ya kişi dünyāyı savuban n'ider

Cebre'ıl üstinde durup dirdi āh
Bu ili terk eyledüḡ gitdün i ŝāh

205/b

1935 Daḡı inmezem yire ben vahy-ile
Ya ne gelürem daḡı ben bu 'ile

İlla senüḡ ümmeḡ-çün iy humām
Yılda bir kez inerem virem selam

Gökyüzini ḡıtdı kıŝlar saff u saf
Aḡlaŝup hücreyi eylerler ḡavāf

Çaḡrıŝuban yünlerini yoldılar
İy nicesi düŝübenin öldiler

Ꞑatı gürlerdi anuꞑun āsumān
Da[h]ı yirler ditreyip itdi fiġān

1940 Çalkānup derya vü göller cūş ider
Cümle ‘ālem ‘aqlını nāhoş ider

‘Arşı kürsi ditredi ol şāh-içün
Āfitāb oldı kūsūf ol māh-içün

Fāṭıma dir diñle iy cānum baba
Ꞑanda bulam seni sulṭānum baba

Arpa etmegine toymayan babam
Cümle ‘ālem raḥmeti māhum babam

Bunda ašlā rāḥat olmayan baba
Dīn ü dünyā devleti şāhum baba

1945 Terk iden yatmaḥ döşek ol raḥatı
İḥtiyār ḥaberi gör ḥāleti

Yollaruñ gördükçe cānum yanar
Ḥasretüñden cigerüm pür yanısar

Na‘lini sürdi yüzine ol peri
Ağlayup dir kanı ya dīn serveri

Hiç bilir misin ki ayrıldıñ bugün
Geymez uş artuḥ seni ol yüzigün

Zārı zārı iñledi na‘lin ki var

Çün yüzine sürdi anı güli'zâr

1950 Kıpdi bir zârı iñildi nâgihân
Evünj her köşesinde ol zamân

Çün Hasan birle Hüseyñ ol Fâtıma
Gördiler neye irişdi hâtıma

Şarmaşup bunlar didi iy âfitâb
Bir nazar eyle bize iy mâhtâb

Tâ ki kıalsun ol bizümle yâdigâr
Yohsa derdüñden biz oldıq târumâr

205/a

Ol mukaḥḥal gözlerin ol dem açar
Şanasın dünyâ yüzine nûr şaçar

1955 Bir baķış bakdı gözünle nâz ide
Gitdi kendiden bular feryâd ide

Birbiri üstüne düşdi anda nâs
Didiler kim iy cihân içinde hâs

Rüşen idi senünj ile kâ'inât
Senden eylerdi tecellî nûr-ı Zât

'Âyişe ana yitürdi kendüzin
Âh idüp urdı yüzine ol yüzün

İy cihân faḥrı Muḥammed n'ideyin
Al beni senünjle bile gideyin

1960 Gülmeyem artuğ cihānda sensüzün
Mest olup derd ile söylerdi sözin

Çünki aşhāba irişdi bu haber
Ėuşřa -y-ıla oldılar zīr ü zeber

Āh İdüpen cübbeler çāk itdiler
Yire düşüp özlerin hāk itdiler

Başlarını birbirine çatdılar
Gözyaşıyla kara kanlar katdılar

Dirler-idi iy yetimlere pize
N'iderüz dünyāyı sensiz serteser

1965 Hāzırān anda nice āh itdüğin
Ağlayuban āh-ıla vāh itdüğin

İşbu diller idemez anı beyān
Zirā aĖbār olmaz ol mişlü'l-'ayān

Kimisinüğ dili oldu ginga lāl
Sākit oldu eylemedi kı̄l u qāl

Kimisi feryād idüp eylerdi āh
Çanda gitdün bundan ey devletlü řāh

Kimi başın saçar-ıdı kara hāk
Diler idi kendüyi ide helāk

1970 Kimisi yumdı gözün eylerdi āh

Dirdi sensüz oldı bu dünyā siyāh

Dağı baqmazam ciḥāna sensüzin

Tā ölünce açmadı artuḡ gözin

206/b

On yedisi bir araya geldiler

Bir birinüḡ elin ele aldılar

Didiler sensüz gerekmez hiç ḥayāt

Āh idüp bir demde itdiler vefāt

Key sa'ādetdür kim anlar aldılar

Ol ḥabīb yolında ḡurbān oldılar

1975 Hiç bu deḡlü olmaya hergiz firāḡ
Kim Muḥammed ḡıldı gitmekçün yaraḡ

Çün Ebubekr'e iriḡdi bu ḥaber

Āh itdi bir kezin ol mu'teber

Ḥücreye girdi vü gördi Muḡṡafā

Ol mürüvvet ma'deni kān-ı vefā

Nūra ḡarḡ olmuş ve yummuş gözlerin

Vech-i dünyādan götürmiş sözlerin

Ol ḡamer yüzden götürdi çün niḡāb

Ḡuşşasından şarı olmuş āfitāb

1980 Aḡzını azına urdı aḡlayu
Furḡat oduna yüregın ṡaḡlayu

Didi vAllāh gitmiş-imiş Muştafā
Gitdi ansuz işbu ‘ālemden şafā

Saņa olsun çoğ şalāt-ıla selām
İy cihānuñ ziyneti hayrū’l-enām

Çün vefāt itdi Resūl-ı baħr u ber
Hücrenün ğatında oturdı ‘Ömer

Ƙılıcın çekdi hemāndem ol dilber
Ölmedi hayrū’l-beşer dirdi emīr

1985 Her kim öldi dir-ise ger ol şahā
Ƙılıcumdan bulmaya bir dem rehā

Vālih olup dir-idi böyle ‘Ömer
Mecnūn olup āh iderdi şīr-i ner

Çünkü ‘Osmān bildi gitmiş Muştafā
Āh İdüpen düşdi yire bā-vefā

Vālih olup aşla söz söylemedi
‘ağlı gitdi kendüzin bulamadı

Gāh durur gāh oturur gāh āh ider
Gāh düşer ü ‘ağlı başından gider

206/a

1990 Ƙara cübbe geydi ol demde ‘Ali
Ağlayuban āh iderdi ol velī

Eydür-idi iy ḥabīb-i ḥāṣ u ‘ām
Bizden olsun saḡa her dem çok selām

Niçe yumdıḡ ol mūkahḡal gözlerüḡ
Ya niçüḡ söylemez oldu sözlerüḡ

Pes Ebubekr eyitidi yā ‘Ömer
Bu cihāndan ol Resül itdi sefer

Bu cihānuḡ ‘ādeti budur hemīn
Bunda gelen gidiser ḡalmaz yaḡīn

1995 Aḡlamaḡla ele girmez Muṣṡafā
Yāḡu cān virmekle ol kān-ı vefā

Anuḡ-ıla āsumān-ıla zemīn
Olıardur ḡabr içinde ol defīn

Gelüḡüz teḡhīz u tekfīn idelüm
Ṣoḡra anı ḡabrine iledelüm

İlla bunda iḡtilāf itdi bular
Yumasında niçe ola dir olar

Ba‘zısı didi muṡṡahardur Resül
Ne ḡacet yumaḡ ü açmaḡ aḡa yol

2000 Ba‘zı didi yuyalum açmayalum
Göḡlek üzre bu işe ḡaçmayalum

Bir nidā irdi yumuḡ pākdur didi

Zîre kendi ğušlunuğ kaydın yidi

Bir nidā daĥı irişdi ol zamān
Yuğuz anı açmağuz illa ol ān

Çaĝıran evvel bilin iblīs idi
Size anuğ didüĝi telbīs idi

şimdi ben Hızır'am ki söyledüm size
Yuğuz anı uyığuz bunda size

2005 'Āřıkıyam Muřtafā'nuğ bilesiz
Bu-durur söz kim didüm uş bilesiz

Pes 'Ali yudı Resül'i āh ide
İbni 'Abbās şu şoyardı vāh ide

Göñlek altından yudılar pes anı
Açmadılar ol münevver cismini

207/b
Hem edeb oldır yalıncaĝ olmaya
Enbiyānuğ cismi zāhir olmaya

Ne yaĝa dirlerse ol řāhib-uşül
Kendi ol yaĝa dönerdi ol Resül

2010 Aĥmed üstüne düşüp aĝlařdılar
Āh İdüpen kendilerden geçdiler

Cebre'ıl aĝlayuban dökerdi yaş

Anuñ-ıla ağlaşurdı kırı yaş

Çoğdı ol dem misk-i ‘anber hem gülāb

Şaçdılar cennetden aña misk-i āb

‘Ālemi dutdı bu[h]ūrı şöyle bil

Çoğusından mest olurdı şehr ü il

Çün Resūl’i yudılar anlar temām

Üç lifāfe şardılar iy nıknām

2015 Kim vaşiyet eylediği ol ḥabīb

Ol gönüller derdine olan ṭabīb

Didi baña eylesünler aķ kefen

Zīra dünyāda severdüm anı ben

Hem ḥanūtum Cebre’īl getiriser

Anı virüp yine tizcek döniser

Çoyasız üç gün beni siz gidesiz

Her ne kim ben dirsem anı idesiz

Her ne kim didiyse itdiler anı

Çün vaşiyet eyledi cânlar cânı

2020 Çün kefen işini tekmīl itdiler

Def‘aten anuñ katında gitdiler

Aḥmed üstüne aḥad kıldı şalāt

Ol-durur ol mazḥar-ı zāt-ı şifāt

Maḫsūd andan raḫmet-i rif‘at-durur
Seyyi’āti ‘afv ü hep ümmet-durur

Şonra kıldı Cebre’îl anda namâz
Ağladı vü eyledi çok çok niyâz

Sonra Mikâ’il ü İsrâfîl namâz
Kıldılar çok itdiler nâz u niyaz

2025 Şonra ‘Azre’îl namâzın kıldı bil
Gözleri yaşın akıdup ide seyl

207/a

Şonra kıldı hem namâzın her melek
Dilediler anda çok dürlü dilek

Şonra kıldı ehl-i beyt-i Muştafâ
Bunları bir bir dimişdi ol şafâ

Şonra aşhâb başka başka kıldılar
Bu rivâyet key esaḫhdür didiler

Her ne kim anı vaşiyet eyledi
Böyle itsünler diyüben söyledi

2030 Hep anı kıldı bular bir bir temâm
Rûhına çok eşşelatü-vesselâm

Üç gün anda kodılar peygâmbéri
Tâ namâzın kıla her ins ü peri

Çün namâzın kıldılar anlar temâm

Ꞑodılar ravza içine iy hümân

Ravzanuñ içinde kaldı ol habīb
Ravzanun içinde kaldı ol haṭīb

Ravzasıdur cennet-i a‘lâ anuñ
Ravzasıdur ꞑubbe-i haḍrâ anuñ

2035 Raḥmet evvel Tanrı‘dan aña iner
Şonra andan ‘âleme kısmet gider

Ol münevver rûḥına biñ biñ selâm
Uşta ḥatm oldu çü mevlüdden kelâm

Ölmedi gerçek Resül-i mu‘teber
Kim dimişdi mest olup anı ‘Ömer

Dünyesin degşürdi ancaḑ ol şafâ
Bu ḥadīs ḑavlince kim dir Muştafa

Ꞑavli eyit-dür ki ölmek zıkr olur
Bu mezâhir naḑşa göre fikr olur

2040 Cümle şey daṭar ölüm dadın bugün
Zâhirâ ma‘nide ölmez dir o gün

Mu‘min ölmez dünyeden eyler sefer
Ol baḑar irtede tâ kıla ḑarâr

Pes şaḥîḥ oldu bu ḑavlinden murâd
Uşta anlardan nişan çün oldu yâd

206

Fā'ilātün / Fā'ilātün / Fā'ilün

208/b

Mevlûdin kılduḡ Resûl'ün iḡ[t]işâr

Oḡıyanlar olmasınlar inkisâr

Naḡl olunsa her maḡalde çoḡ ḡaber

Olur illa az olandur mu'teber

2045 Kılalum uş Fâḡıma'dan bir beyân

Tâ anuḡ da ola n'oldıḡı 'ayân

Ol Resûl sülalesi ol arı cân

Niçe gitdi dünyâdan olup nihân

Fâḡıma ḡazretlerin yâd idelüm

Ölmedi ölmek sözin ad idelüm

Altı aydan şonra bil ol nâzenîn

Atasıyçun eyler idi çoḡ enîn

ḡılmadı zerrece dünyâda ḡünâh

Bulmadı yol aḡa şeyḡân itdi âh

2050 Pes yigirmi dördüncü yaşındadı

²⁰⁶ Al-i İmran Suresi 185. Ayetinin ilk ibaresi "Her nefis ölümü tatacaktır " Hz. Peygamber aleyhisselam dedi "müminler ölmezler gececi hayattan ebedi hayata gideceklerdir."

Ol sa'adet t̄acı hem başındadı

Yüzi nūr virürdi saḡkim bedr-i ay
Bunu görmışdi kamu yoḡsul u bay

Gicelerde hiç çıraḡ ḡacet degil
Eyleyedi bilesiz ol yüzigül

Babasına benzer-idi cünbüşi
ḡayr ü iḡsān eylemekdi hep işi

Kendi aç ḡalup virürdi s̄a' ile
İki gün üç gün ü hafta ile

2055 El degermeni çekerdi ol ulu
Nefsi arı göḡli pāk yüzi şulu

Hem Resül didi aḡa t̄acü'n-nisā
İlla 'ömri dünyede olmuş kıssa

ḡaḡ te'ālā'ya boyun virmiş-idi
Çoḡ merātib menzile irmiş-idi

Ol sekiz cennet aḡa mihr oldıdı
Bu beyān cümle cihāna ḡoldıdı

Çoḡ kerāmet oldı zāhir aşikār
Ol uludan vaşfi bī-ḡoddur i yār

2060 Ta kıyāmet ger denilse bu ḡaber
Naḡl olunmaz eyle bil iy muteber

208/a

Ger dilerseñ bulasıñ anda şafā
Vir şalavāt rūḥ-ı pāk-i Muştafā

Ḥaḳ te‘ālā ḥazretin fikr idelüm
İsm-i a‘lāsın biraz zıkr idelüm

Niḳāb açdı cemālinden yine cānan elinden yār
Ḳanı ‘āşık anı ister virür yolunda cān u baş

Ḳanı er kim bu çevgānı şala meydānda ḳoyup baş
Ḳanı ol ḳalbi ḥālis kim aña mihmān ola sultān

**Hazā Kelām-ı Faşlı fī Riḥlet-i Fāṭıma raḳıyAllāhu-anhā
Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün**

2065 Ḳünki gitdi dünyeden ol āfitāb
Aña inmiş-idi Allāh’dan kitāb

Fāṭıma’ya dimiş-idi ol Resül
Altı aydan baña bulursın vuşül

Babasından sonra aşlā ol nigār
Gülmedi dünyada bir dem gül ‘izār

Gice gündüz ağlar idi zār u zār
İlla gözlerdi zamānın bil i yār

Şayar-idi günlerin bir bir ḥāşş
Yanar-idi anı bilüp işbu nās

2070 Bir kümelte yaptı yanında anuñ
Beytü'l-aḥzen ḳodı adın inanuñ

Anda varuñ dā'imā ağlar-idi
Eşidenler yüreğın toğlar-idi

Çün irişdi altı ay oldu temām
İmdi gide gitdi göñlünden bu ğām

Öpdi ḳuçdı ravzayı ol dilnüvāz
Yalvaruban eyledi anda niyāz

Didi baba al beni ben gideyin
Sensizin işbu cihānı n'ideyin

2075 Didi kızum ben de muştāḳam saña
Da'vet itdi didi imdi gel baña

Niçe yanasın o furḳat odına
Çün irişdi anda ol söz yādına

Göñli şād oldu sevindi seyyide
Diledi kim işbu dünyādan gide

209/b

Eve geldi onun aldı ol nigār
Eyledi etmek bişürdi çok i yār

Yudı Ḥasan'la Ḥüseyn'un başların
Taradı hem ol münevver saçların

2080 Şaçdı ‘anber hem gülâb idüp buhūr
Uş yarağ eyler gide tâ kim o hūr

Ƙınaladı ellerin oħşadı hem
İlla bunlarçun de çekdi çok o ğam

Ol emîrû’l-mü’minîn ‘Ali hemân
Geldi gördi Fâtıma’yı ol zamân

Bir cünübüşde ki ğayra benzemez
Bir nesene sezdi illa diyümez

Şordı andan Fâtıma’ya ol velî
Fâtıma’nuñ gördi ayruksı eli

2085 Etmegi uş geregince eyledün
Hem sözüñ furkat sözinden söyledün

Hem Hasan birle Hüseyin’ün ellerin
Ƙınaladun hem kuşatdun bellerin

Şaçların yuduñ taraduñ bunlaruñ
Dağı kayırduñ her işin anlaruñ

Didi ol dem Fâtıma aña cevâb
Bir cevâb kim cigeri oldı kebâb

Bir sefere gider oldım bilesiz
Girü gelmem bunda artuğ göresiz

2090 Anuñ-ıçun eyledüm böyle yarağ

Aramuzda düşiserdür iftirāk

Gel didi babam baña ben giderem
Anuñ-içün işbu işi iderem

Hoşça dutasın buları iy velī
Uşta ben koyup giderem bu ili

Bunları yollara baқdurmayasın
Gözleri yaşını aқdurmayasın

Bu Hüseyñ ile Hasan olur yetim
Bunları kim kayırısar dağı kim

Faşl Hazā Mükāleme ‘Alī kerimAllāh

209/a

2095 Sen şağ ol bunlar senünle eglenir
Yüzüñi gördükçe anlar öglenür

Ağladı ol dem ‘Ali didi aña
İtmegil benden şikāyet babaña

Ben ri‘āyet idemedüm iy nigār
Sābıķā bunda i şerīfe gül ‘izār

Key fakir-idüm bilürsin sen beni
Dutamadum bunda hoşca uş seni

Sen mürüvvet eyle baña kalmağıl
Bu benüm eksükligimi añağıl

2100 Hem şefâ'atdan beni unutmağıl
Yarın anda pes unutmağ itmeğil

Luţf-ıla ol güle güle söyledi
'Ali'yi ol dem tesellî eyledi

Bir kütüsü vardı getürdi anı
Kapağın getürdi ol cānlar cānı

Çıkdı bir hücçet eline aldı ol
Key münevver kimse bilmez n'ola yol

Didi 'Alî bu nedür ya Fāţıma
Bize bildür-çün irişdi hâtime

2105 Didi şol-dem beni saña virdiler
Beni almağlığa eve irdiler

Çıkmadum evden oturdum bir zamān
Geldi babam didi kızum ol hemān

Ne için çıkmazsın evden di baña
Yoğsa mihrüñ az mı kıydım ben saña

Ben didüm yoğ ya baba andan degül
Ya nedendür yā kızım baña digil

Yoğsa bıkdın mı 'Ali'den çıkmadun
Yoğ baba ben 'Ali'den hiç bağmadum

2110 Didüğümde ol sa'at Cibr'îl emîn

İrişi geldi babama ol hemîn

Hağ te'ālā didi sekiz cenneti
Fāṭıma'ya mihr virdüm ya velî

Baṅa çık didi didüm ben çıkmazın
Cennet için ol yaṅa ben akmazın

210/b

Didi babam ya kızım di bilelim
Ne içündür pes yarağın kılalum

Didüm anı bilür ol Perverdigār
Hem Resûlı ben diyem âşikār

2115 Görürem baba seni dā'im hemîn
Ümmetiñ için idersin çok enîn

Dilerem kim saṅa yardım ideyin
Senüñ-ile anda bile gideyin

Ben olam yarın şefî' ḥātunlara
Kılayın anda şefâ'at anlara

Yine virdi Cebre'îl geldi ḥaber
Kim kabûl itdüm didi iy mu'teber

Eylesün yarın şefâ'at anlara
Eyleyem raḥmet didi ol cānlara

2120 Ben de didüm luğf kılsun ol Kerîm
Baṅa hüccet virsin anı dilerem

Kim yarın alam elime ben anı
Uşta hüccet virdi aña ol ğanī

Cebre'ıl getürdi virdi ya 'Alī
Uşta budur aşlı bunun iy velī

Ķabrüme bile kıoyasın bunu sen
Kim işim ola bunun birle ħasen

'Alī kıalkdı gitdi andan mescide
Ķuşşa ile gör kim ol bunda n'ide

2125 Var-ıdı bir Fığda adlu cāriye
Ķızmet eylerdi aña ol 'āriye

Dā'ima oldı aña ħızmet iden
İçerüye taşraya gelüp giden

Aña didi şu getür baña bu dem
İlla dimedi anı aña n'idem

Kendini yudı kefenledi ħemān
Ķopdı feryād ev içinde ol zaman

İñil iñil iñledi her köşesi
Ol eviñ uş gördi kim ħāl yanaşı

2130 Geldi ervāħ-ı ħavātın anda çok
Ķāsiye Meryem Ķadice cavk u cavk

210/a

Hüriler geldi irişdi bî-hisâb
Haq aña itdi ol işden fetḥ-i bâb

Döndi yüzün kıbleye ol gül 'izâr
Virdi cânın ol Hudâ'ya bil i yâr

Eydi tevḥîd şalavât ol ulu
Haqq te'âlâ ḥazretinden sevgülü

Cennetün aña kapusın açdılar
Üstüne kâfûr u 'anber şaçdılar

2135 Öyle vaqtı-y-ıdı nâgâh ol Ḥasan
Hem Hüseyin geldi oqumaqdan o dem

Anaların gördiler yatur olar
Anı görüp şordılar aña bular

Didi ol demde Hüseyinle Ḥasan
Ki ya aña ne yatarsın böyle sen

Kaık namâz vaqtı irişdi kılasın
Yine sonra bu zamânı bulasın

Didi Fıddâ anañuz itdi sefer
Gitdi dünyâdan bilün ḥayr ü nefer

2140 Ağladı Fıddâ bularçun gördiler
Bildiler kim uş ne ḥâle irdiler

Yüzine baıdı hemân anlar i yâr

Gördiler gitmiş cihāndan ol niġār

Yirde uzanmış yüzine ol kâmer
Bağlamış biline hem ol bir kemer

Üstüne düşdi bular firyād ide
Hem ‘Alī irişdi pes āh yād ide

Gördi gitmiş dünyeden tācu’ n-nisā
Ḥayr-ı ḥalīķ-u-Allāh kıızı olan ‘asā

2145 Ümmete yardım olam hem dileyen
Ḥaḳḳ’a nâliş eyleyüben söyleyen

Çünkü düşdi üstine Hüseyin Hasan
Didiler ḳalduḳ yetīm gitdün çü sen

Neyleyelüm yā aḡa biz sensüzün
Ol sa‘at baḳdı hemān açdı gözin

Ḳolların ḳaldurdu ḳuçdı bunları
Ol münevver ol mu‘azzez cānları

211/b

Bizi ġeri ḳoydı hemān dem āşikār
Oda yanayazdı anda kim ki var

2150 Bir nidā irdi ki ḳaldur anları
Üzerinden yoḡsa yaḳduḡ bunları

Ḳaldurur üstünde[n] anları ‘Alī
Oḡşayu oḡşāyu ol cömerd velī

Bu-durur didi aradan n'idelüm
Pes gerek bunun yarağın idelüm

Bir dağı yudı 'Aliyyü'l-mürteza
Ol kerāmet ma'deni şīr-i Hüdā

Şardılar aña boğası aq kefen
Kıldılar anuñ namāzın bā-ḥasen

2155 Aldılar götürdiler babasına
Hep Medīne ehli düşdi yāsına

Ḥazreti 'Alī didi yā Muştafā
Uşta kızuñ geldi saña iy şafā

Furkatı bunda ciger-ḥūn eyledi
Ol Resūlullāh hemān-dem söyledi

Ḳolların çıkardı ḳabrinden hemān
Didi kızum gel şafā geldüñ o ḥān

Pes irişdi atasına Fāḫıma
Uşta eyle oldı aña ḥātıma

2160 Rūḫuna biñ biñ selām olsun anuñ
Ol mu'azzez safi ol arı canuñ

'Āşıḳıdur bu Ḥüseyn anlaruñ
Vaşfını söyler ol arı cānlaruñ

Umar anlardan kim unutmayalar

Anı pes yadlar gibi tutmayalar

Tā kıyāmet ger denilse bu haber
Naql olunmaz eyle bil iy mu‘teber

Ger dilerseñ bulasın anda şafā
Vir şalavāt rūḥ-ı pāk-i Muşafā

2165 Gör kemāli kudretinden bizi insān eyledi
Luṭf idüp ĩmān u Qur‘ān bunca iḥsān eyledi

Hem Muḥammed kim ḥabībın gönderüp eyler mu‘īn
‘Āleme rahmet ü ni‘metdür ki yeksān eyledi

211/a

Faşlun fī Ba‘zı Envai‘l-Kelām

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

Gice ol şāh kıldı dünyādan sefer
İmdi gel ol aña uymağdan nefer

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

Anuñ yadigārı şer‘i sünnet
Anı key gör özüne söyle minnet

Ḳoma şer‘ini ve sünnetin elden
Ki tā kim azmayasın toğrı yoldan

2170 Senüñ ḥālün aña ma‘lüm ne kim var
Aña Ḥaqq bildürür yok perde kim var

Çün ol senden ḥaberdār ola iy yār
Yüri var sen de muḥabbetle izhār

Aña oldır muhabbet sünnetin tüt
Şalavāt virmegi it cān sen küt

Anuñ çoqdur biliñ ‘ālemde dostı
Birinüñ şun eline sen de desti

Elin al git anuñla bile yola
Ve hem hāl hāşıl eyle kalma dile

2175 Merātib kaṭ‘ İdüpen menzil alğıl
Teraḥḥum idesin kendüñe kılğıl

Düşürmesin seni şöyle ayğa
Dayandur kendüñi muḥkem ṭayağa

Kimesne yol erinsiz yola girmez
Kılağuzsuz gidenler menzil almaz

Gerekdür kişiye ustād her işe
Ki tā menzile ol toğrı irişe

Kılağuzsuz gidenler yoldan azdı
Şekāvet defterinde ismi yazdı

2180 Saña uşta kılağuz naql-ı Kur‘ān
Ṭutanlar bulısar imān u ‘irfān

Aḥādīs bunca aḥbār-ı meşāyih
Ṭut imdi olasın ol Ḥaḳḳ’a lāyih

Resül eydür ki gönli kabz ider pās

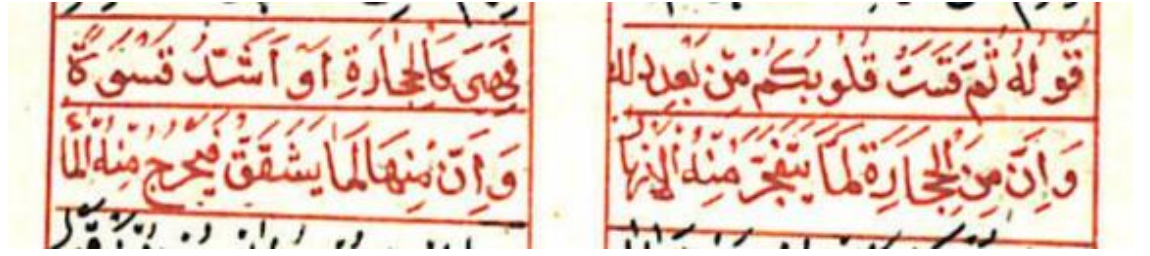
Demüri tutduğı gibi dir ol hāşş

Eger kim sen anı şöyle koyasın
‘İbādet birle çile kılmayasın

212/b

Pes ol ıalib olısar meyyit misāli
Şu küffār ıalbi gibi iħtişālī

2185 Nite kim Hāķķ kelāmında ħaber dir
Diyem naķlin saıa pes uşta bir bir

207

Didi münkirler için Hāķ te‘ālā
Ĥiħāb idüp bularçun uşta ıavla

Egerçi kalbünüz sizün şol evvel
Key ümmetler ‘azābın kim maıavvel

Beyān kıлмаķla ıorıar amma ħoş ħāl
Budur ħavfınıla ıorımaz olur zāl
Bu iki ıorkudan yoķ gönlünüzde
Eger yoĥsul u ger kim öglünüzde

²⁰⁷ Bakara Suresi 74. Ayet. “Bundan sonra kalpleriniz katılaştı; artık kalpleriniz taş gibi, hatta daha da katıdır. Taşın öylesi var ki ondan ırmaklar kaynar; öylesi de var ki çatlayıp bağından su fıskırır...”

2190 Bil Allāh kōrkusıdur biri anuḡ
İkincisin işit şād ola cānuḡ

Ki şefkat merḡamet kılmakdur ol iş
Bulardan aşla yok hiç sizde teşvīş

Didi Ḥaqq kanda kim yok bu iki ḡavf
Olar olmaz cezādan tā ebed ‘af

O kalbi anla taşdan katuraḡdur
Bular ol ḡazreti Ḥaḡ’dan ıraḡdur

Ki yumşamakla hem insafa gelmez
Ve ḡikmet birle ‘ibret anda tōlmez

2195 Zīrā taşlarda taş vardur o Sübhān
Şu aḡmakla anuḡ üstünde el-ān

O taş taze olup olur mücellā
Ḳuruluk maḡv olup hem arta cilā

Ve ammā bu ḡöñüllerde ḡöñül var
Aḡa va ‘z u naşīḡat eylemez kār

İşitmekle o kōrku āyetinden
Ve hem bunca ḡaber ḡikāyetinden

Ki diḡlerler bular hiç olmayup yaş
Yumuşamaz zehī taşdan katı taş

212/a

2200 Ve hem taş vardur ol iki yarılıp

Şular çağlar aķar ‘arza ķarılup

O şudan menfa‘atler olur anca
Kim insān ĥarcānur andan varınca

Didi bunlar niķün olmaz peşimān
Nedāmet yaşı aķmaz gözden el-ān

Aķıtsunlar ol ‘işyānķun kefaret
Olup derdine dermān ola şāyet

Eşer idüp o ķatı ķalbe Allāh
Yumuşaklık birağur olğil āgāh

2205 Ĥaķ’un ĥikmetlerinden gelse n’ola
Götürmez toğlar uş ķat ķat ķün ola

Nita Tūr Tağı²⁰⁸ köyünüp pāre pāre
Gele mi heybetinden āşikāre

Mūsā peygāmbere-ıla söyleşürdi
O söyleşdiklerin tağ işidürdi

Anuñķun oda yanup pāralandı
Ki bir tağun yüregi pāralandı

Ve amma bil gönüllerde gönül var
Ki kibri ‘ucb-ıla buğz-ıla anlar

²⁰⁸ A’rāf Suresi 143. Ayette geķen H. Musa’nın Allāh’ı görme talebine karşı Allāh’ın “Sen beni göremezsın (Len Terānı), fakat şu dağā bak, eğer yerinde durabilirse beni görürsün” diyerek dağā tecelli etmesi üzerine dağın parķa parķa olması hadisesi. TDV. İslam Ansiklopedisi, 2003, Ankara, 27. Cilt s.138.

2210 Dağı hıkd u hasedle hem riyālar
Nifākla kapkara olmuşlar anlar

Pes anda korkusu nitsün Hudā'nuñ
Ya şefkat merhamet dir ol cudānuñ

Anuñ gibi göñülde şıgmaz anlar
Şıgar amma karanlık hem yalanlar

Olar dā'im olurlar zulme t̄alib
Göñüller yıkmak üzre nefsi ğālib

İzi itmek dilerler ehl-i Haqq'a
Gidüp çok çok haramlar birle Haqq'a

2215 Oğursañ ger işitse aślā tutmaz
Gider egri yola toğruya gitmez

İşi olmak-durur ol Haqq'a 'āşi
Ağupdur göñlümün her demde pāsı

Anuñ gibi göñülde şöyle kim var
İmān İslām karar eyler mi iy yār

213/b

Ya şefkat merhamet kanda olurdı
Mücellā kıl yürü dil levhin imdi

Kaçan yumuşana ol bulısar yol
Oda yanmağla yumuşaya mı ol

2220 Velī yoğsa Haq'un hışmın mı ister

Ya ahrın mı taammül eyler anlar

Bu işlerden eger āfilsiz uş siz
Aa āfil degül Allāh bilün siz

Şol işlerden ki siz işlersiz anı
amusın hep bilür ol cāvidānī

Bu da hem bir ziyāde va‘dedür dir
Bunula ıldı Allāh alka tarīr

azer ıldırısardur ma‘şiyetden
Ki tā siz arınasız ol şıfatdan

2225 İşit ma‘ni budur kim fi‘lünjüze
Göre ide cezāsın anda size

Pes imdi böyle olmak avli a bil
Anu hiç va‘desinden nola tebdīl

Uza şanma bu va‘de uş yaındur
Seni nefis-ile şeytāndan şaındur

aşıde vü Naşīat

Mefā‘ılün / Mefā‘ılün / Mefā‘ılün / Mefā‘ılün

Di imdi ‘alı olanlar işidün bu ögütleri
Yara eyle ögütlenüp size a ıla tā yarı

Ebed anda sa‘ādetde olursız ger utarsauz
İriş size peyāmbere anu bile yaranları

2230 O atı albi olanlar yarın maşerde o alar
Melāmet idüp zlerin cefāya ire cānları

Ve hem anlar aīlerdür ne ‘ūz-billāh olardandı
Ki szden iidüp daı muayyet olmayanları

İidmezler bugün anlar asavet artdı ün albde
Tamuya müstea ola dıana hem ulaları

İlāhī sen ıra eyle atı alb olmaı bizden
Rızān ire durup dā’im tecellī ılmak envārı

İderse albinüz ihlā anula def’ olur annās
Budur āhvāl-i hāū’l-hā müyesser ide anları

213/a

**Falun fī Rivāyeti İmām-ı A’zam rametullahi’aleyh
Mefā’ilün / Mefā’ilün / Fe’ulün**

2235 İmām-ı A’zam ol esrār-ı me’ānī
Kim oldır ‘ilm iinde bare kāni

Anu haında denir bedr-i eflāk
Sırā-ı ümmeti hem nūr-ı fi’l-Hāk

Münevverdi cihān iinde ol hā
Hemīe ‘ādetiydi ‘ilm ü ihlā
Anu avlınden u nal ola bu yād
Kim andan iriser o derde feryād

Didi anla ‘ilim drt drlüdüdür dir

İşid imdi kılayın cümle taqrır

2240 Birisi görünür hem söylenür qāl
Şerī‘at ‘ilmi kim kesb ide a‘māl

Biri oldır görünmez gözde ġāyib
Evet söylerler ol kim olsa t̄ālib

Bular ehl-i sülükün seyr-i hāli
Haq‘uñ gizli işinden ola qāli

Biri bu hem bilinür naql olunmaz
Anuñ fehmi anuñçun ‘aql olunmaz

Meşāyi[h] sırrıdur ol hāl-i ebrār
Görünüz kendilerden olmaz izhār

2245 Velī ammā biri ol bu bilinmez
Ve hem ašlā o hālden söylenimez

Muqarrebler vişāli ol ile‘l-Haqq
Ki Haq‘uñ sırrıdur uş bil muhaqqak

Ve hem bilmek gerekdür halkı Allāh
İki kısım üzre kılmışdur dir ol şāh

Anuñ bir kısmı cāhil biri ‘ālim
Şaқın cehl içre kıлма olma zālim

Evet ‘ālim de dört kısım üzre iy yār
İmāmuñ naqlidür pes bil bu aḡbār

2250 Biri ol 'ālim-i dünyevīden dir
Biri bil uhrevīden oldı ta'bir

Odur dünyevī kim kesb ide 'ilmi
'Amel kılmaz ider kendüye zulmı

214/b

Dili 'ālim velī fi'linde cāhil
Aña ol okumağdan ne'oldı hāşıl

Olar kim uhrevīdür üç kısımdu
Velī 'ilm üzre ol üç bir isimdür

Bu ta'birāt 'amelden oldı taqrīr
Üçün uş kim diyem 'arz ola bir bir

2255 Biri rabbānīdür anlarda kâldur
Hemān maqşūdları Allāh'a kıldur

Anuñ şanıncısı cannātī dirler
İşit kim naql idem ol kavmi neyler

Anuñ maqşūdı cennāt arzusıdur
Ezelden kısmet üzre yazısıdur

Evet üçüncisi ruhbānīdür bil
Hemīşe şamudan kórkar ol iy dil

Cehennemden-durur kórku hem anı
Geçürür kórku da bunca zamānı

2260 Ve 'ilmüñ yigregi oldır dir ol yār

Vera'dur hem daħı ħayr-ıla efkār

Ki fikr itmek olur ħaħħānī ma'nī
Fikirsiz kimseler oldu yabānī

Ĥaħ'ıuħ ħikmetlerinden fikr kıl var
Münācāt it özüñ pes iste yalvar

Velī üç tã'ife ħaybet idersen
Ĥayurmaz anlara ger söz idersen

Olarıñ ħaybeti ħaybet degüldür
Eşit imdi olar kim niçe ħuldur

2265 Ol 'ālimdür biri olmaya şālih
Ki ħiç ħılmaz ol āħirçün meşālih

İder fısqı ve bid'at birle laħmı
Olarçun ħışm ider Ĥaħħ uşta vaħyi

Anı kim nehy ider ger ħaħħdan anlar
Girü işler olar anları kim var

Anı kim bildiler dirler bu ħaħħa
Evet tıtmaz olur 'āşı o Ĥaħħ'a

214/a

Anuñ sanıncısı uş zılm idenler

oyup oğru yolu egri gidenler

2270 alātı terk idenler avm-ı sālīs
uranlar ehl-i 'iřyānla mecālis

Didiler ba'zılar dōrt biri fāsı
Olupdur gice gūndūz fıřa 'āřı

Mesāvī eylese bunları ger sen
Evet niyetde insaf ola asen

İřidūp ya'ni ger insaf iderler
Yaud anlar bu hāl ire giderler

Ki ya'ni niyeti insaf ūn ise
Deđūldūr ğaybet ol ūn eyledinse

2275 Anı men' eyleyenler asa fi'l-hāl
Ki bu yūzden iderse sōyleyip āl

o kim her ne iderse kendine dir
Diyūp dise aa bu veche tedbīr

Anı men' eylese eyle demekden
Ol işden Hā-iun ğuşa yimekten

Gūnāhkārdur didiler olsa māni'
Revā gōrmiř olur ol fi'li ya'ni

İmām A'zam didi ala gūnāhkār
Nieler kūfre irer didi anlar

2280 Dimişlerdür göz ide bu kitāba
Bunu andan görüben baq bu tāba

Hele bir idelüm halka naşihat
Ola kim faşl ide Haqq tuta himmet

Kačan naql itsek ef'al-i kabāyih
Olar ğaybet degül lakin mebāyih

Bu kavlı üzre kim izhār oldı sāni
Kim insaf ideler dirse beyāni

Ve ger zem itmek isterse murādı
Olur ğaybet şaķın kim aņla yādı

**Faşlun fī Āhval-ı Hāliş-ı Mü'min ve Hāliş-ı Kāfir ve Munāfiķ
Mefā'ilün / Mefā'ilün / Fe'ülün**

2285 Ve hem bilgil ki Haq uş kullarını
Yaratmış üç sınıf gör yollarını

215/b

Anuñ bir sınıfı anlardur ki hāliş
Muvahhidlerdür itmezler habā'is

İmānına olaruñ şekk qarışmaz
Anuñcun küfr-ile imān barışmaz

İkinci sınıfı hāliş oldı kefere
Olurlar pes cehennem ehli içre

Karışmaz küfrine imān olaruñ
Bu işden olmasun faşl ide kārūñ

2290 Olar yıldızlar uş fi'-zahir āyān
Kılurlar içlerinde küfr-i pinhān

Taşı altun içi pas ola bākır
Ki şoñ dem nolısar āhvali zāhir

Anı Allāh bilür her hālde hālin
Ne aşşı eylemek yıldız maķālin

Hüdā gönderdi Kur'ān birle naķlı
Tutarlar ger kimüñ var-ısa 'aķlı

Ki ta bilsin olar küfri imānın
Munāfıķlarda ne ola pes ayın

2295 Anuñ üzre şaķınsunlar bu ķullar
Ki taķdīr oldu de bunca ķaviller

209

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

Gazel

Didi ya 'ni bu insandan nice tã'ife var iy cān

²⁰⁹ Bakara Suresi 8. Ayet; "İnsanlardan öyleleri vardır ki 'Allāh'a ve ahiret gününe inandık' derler oysa onlar inanmış değillerdir."

Olar eydür biz Allāh'a inandux getürüp imān

Dağı aḥiret günine kim olur didi Allāh
Olara hep inandux biz ki Ḥaḳ'dur āyet-i bürhān

Evet ḳalbinde űirk eyler dilinde çün ider iḳrār
Olaruñ yoḳdur imānı ḳılurlar da 'vāyı yalan

Munāfıḳlar-durur anlar imānla setr ider küfrin
Taşı mü' min içi kāfir olur hep işleri tuḡyān

2300 Ve hem bil kendiler anı bu dünyānuñ hayatıçun
Dutunurlar olar imdi degil kim ḳorḳalar Ḥaḳ'dan

Bulardan maḳşūd aḳılmaḳ bilinsin kāmil u nāḳıs
Ve kāfirler münāfıḳlar ki kimlerdür olur a'yān

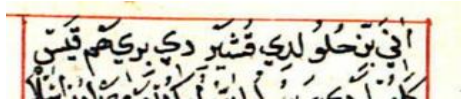
Olardur ol münāfıḳlar Resüle Ḥaḳ ḥaber virdi
Ḳamu bildürdi uş bir bir budur kim naḳl ider Sübhān

215/a

Anı biz ḥulüldı²¹⁰ biri hem ḳays
Ve hem bil tābi' olanlar bulara varsa ger yeksan

Gelürlerdi Resülullāh öñünde 'arz edüp islām
İnandux diyüben anlar ider bey'at ve hem imān

²¹⁰ Kelime okunamadı

2305 Getürüp gizleyen kāfir münāfıklardur anlar bir
Oları açdı Hāḡ cümle irişti āyet-ı bürhān

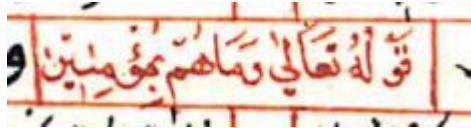
Ne naḡş ola o sulṡāna olarḡun mıydı_ahd u biaht
Ve hem gizlü olur olardur yanacak el-ān

Ne ġaybet ola olardan ya Resūlullāh uř anlan
Olunmaz aña asla ‘ayb olardır nāḡıř u noḡşān

Delālet ḡıldı pes āyet mücerred dilde key iḡrār
Ki Hāḡ birdür Resūl gerḡek ve aḡret ġüni hem Ḳur’ān

Bular hep olsa ḡavlinde evet ḡılmazsa ol tařdīḡ
Müsülmān olmaz ol kimse gerek biḡ eyleye iḡsān

2310 Olardan lācerem Allāh imānı nef‘ idüp dir kim
Olar mü`min degüldür dir işit ol ‘ālim ü yezdān

211

Mefā‘ilün / Mefā‘ilün / Fe‘ülün

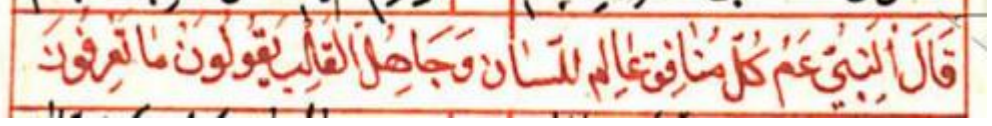
Olaruḡ külli iḡrār-ile iy yār
Bular mü`min degüldür dir o Settār

Kim anlar ḡalb-ıla itmedi iḡrār
Ḍalāletde ḡalbı bulmazlar envār

²¹¹ Bakara Suresi 8. Ayet “ oysa onlar inanmış (mümin) deġillerdir.”

Resûlullâh haberden kıldı cârî

Nitekim didi Qur'ân içre Bâri

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ûlün

Buyurdı şol münâfıqlardan el-ân

Didi korkuñ resûl-ı hayy u mennân

2315 Olur 'âlim dilinde Ʒalbi câhil
'Amelden olmuş ol pes huşk-ı sâhil

Ve hem bildüklerin söyler ne kim var
Yaramaz fi'li terk it diyü tekrar

Döner nehy itdüğün işler hemîşe
Getürür dürlü dürlü şerri başa

Anuñcun olmadı ol aña sâlik
Ne yüzden hem ol 'irfâna mâlik

216/b

Kim ol vaşl olıcağ hem Ʒurb-ı Hağğ'a
Varacağ yolları dimez o ħalka

2320 Ğurur yolların eminlik dir ol er
Şalar ol miskini od içre minber

Zirâ kendi Ʒâdem başmaz o yola

‘Amel yok kâmil olur gelse dile

Evet maksûdı oldır anuñ ol uş
Ne söylerse gele ol söz ana hoş

Aña dünyâ vire kör ola nefsi
Atar mekr oqını çekmekde kavsi

Libâsın düzer ol uñrevî ‘âlim
Evet Allâh bilir kim ol ne zâlim

2325 Anı dîdâr-ı ‘âlem şanup el-ân
Dîn ‘ilmin oqumağ isterler andan

Velî bâtında aḥvâl oldı azğun
Murâd-ı ‘izz u câh olmağda mevzûn

Ne işler kendi işler aḥmaz anı
Kaçan va‘z itse bâli ğayran ma‘nî

Anuñcun dimesünler sen bu ḥâlî
Niçün işlersin iy lafzında ‘âlî

Anı ol ḥubb-ı dünyâ ğill u hem ğışş
İçin taşın kılıpdur şöyle teşvîş

2330 Yürür şöyle o sergerdân u mağrûr
Hiç aḥmaz kendüye gelmeye oldır

Ḥâlin fikr idüp istiğfâra gelmez
Bilür iken özünü kıldı bilmez

Zehî azğun görürken qorqmaya ol
Aħîr ol qavme uğrar aqla uş yol

İlâhî bütün ol naqla olan ad
Baqa insaf müyesser eyle her bar

İlâhî sen bu işden itdür i'rağ
Qamunuq biz faqirüq dağı az az

2335 Aqa lâyıq 'amel olmazsa bizde
Hemân oldıq o kim naql ola sözde

216/a

**el-Faşlun fî Naqli Şeyh Hasan-ı Başrî rahmetullahi 'aleyh
Mefâ'ılün / Mefâ'ılün / Fe'ülün**

Hasan-ı Başrî ol şeyh-ı mu'azzez
Bu naqli va'z iderdi eyleyüp yaz

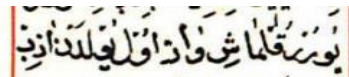
Muħâlif olsa her kim dile görli
'Amel itse cihânda ol ne deqli

Aqa yok i'tibâr kim ola maqbül
Ki tağyîr itdi qalbin çünki ol qul

Dilinde kâmil ü qalbinde kâzib
Yürür²¹²yoldan azıp

2340 Hemân olda nifâquq oldı biri
Qalur anda cehennem içre yiri

²¹² Kelime okunamadı

Ve hem çok şūfi va‘izler kim iy yār
Şehirden şehre köyden köye anlar

Ve evden eve durmayup gezerler
Naşihat birle halka va‘z iderler

Degül niyetleri halk ide insaf
Günāhdan yığılanup hayr ola bir saf

Hemān bil kim ğaraż oldır olaruñ
İçinde kesb ide şehvet bularuñ

2345 Dağı cem‘ eylemekdür sīm ü zerden
Ki hürmet bula ol pes cümle yirden

Ziyāde ihtiyāt eyleñ olardan
Sizi azdurmasunlar toğrı yoldan

Sözinü fi‘lin itme pes olaruñ
Ki tā ola Hüdā her işte yāruñ

Zirā kim anlaruñ ef‘āli nāhoş
Hevā-yı nefs-ile memlū‘ gönli boş

Olaruñ hāllarından aşla hergiz
Hayır yokdur olardan eyle perhiz

2350 Olarun fi‘li ancağ eyledür var
Hemān Haqq-ıla aldaşmağ olur kār

Hağ aldanmağdan hem aldamağtan

Münezzehdür berīdür anlağıl sen

İ Mü' minler arınuğ bu hevādan
Ki ta kırtulasız anda nevādan

217/b

Hağ'a ikrār idüñ dille ve fi 'li
Muṭābık ola içi ṭaşa kıavli

Ol azđunlara beñzetmen özüñüz
Eger zāhir ü ger bāṭın sözüñüz

2355 Hemīşe ṭođrı söyle olma kāzib
Düşersin kıa' r-ı nāra yoldan azup

Selīm nefis olşöyle.....²¹³
Ki yarın olmayasın anda kāzib

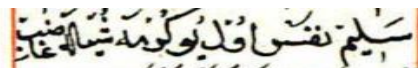
Kişi ne hizbe beñzese özin bil
Yarın ol hizbe ola anda tebdīl

Hağ'ıñ dostları var şālih ü 'ābid
Olarla yoldaş ol andan yola gid

Kim anlar ehl-i cennet olısarlar
Gelüp arz-ı cinānā ṭolısarlar

2360 Olarla olasın çün bunda yoldaş
Olursın hemçü cennet içre kıoldaş

²¹³ Beyitin sonu okunamadı.

Şular kim olmadı ‘ilminde ‘āmil
Hemān ancak budur kim oldı cāhil

Olardan itme istifsār ʔarīķi
Bulursın ol sa‘at nār-ı Һarīķi

Nitekim didi ol ‘Allām u Ğaffār
Ḥadīs-i Һudsi ićre şöyle kim var

214

Ki ya Dāvud baņa vaşıl olacak yol
Şorarlarsa Һaçan uş böyledür yol

2365 Şol ‘ālimlerden almasun Һaber dir
Olar kim ‘aķlı dūnyāćün esirdür

Mućabbet eylemiş dūnyāya anlar
Esirdüp ‘aķlın u naķlın mućarrer

Olar baņa gelen yollaruć el-ān
Ḥarāmīleridür pes Һavm-ı azćān

Ki Һullarum baņa gelmekden anlar
Amansuz men‘ idüp Һubb yalanlar

İderler men‘i bī-Һadd itmeyüp ‘ār

²¹⁴ “Ya Davud kalbi dünya sevgisi ile dolmuş kimseye ibadet yolunu sorma onlar bilmezler”

Anuᅇun kendiler olmuşdur aēyār

217/a

2370 Bu zāhir yolda da ma‘lūmdur ol kim
ᅇarāmī olan uş kim varsa her kim

ᅇaēan yolcılar aᅇa yol şorarlar
Yolu toērı dimez egri şalarlar

Helāk olsun elinden her ne varsa
Olurlar imdi pes bil eyle olsa

O mü‘min kimselerdir ki řaᅇınsun
Bulardan bī-tereddüt şöyle ᅇaēsun

Bu zühd ᅇā‘at u tāᅇva yolından
Olara şormasun kimse ᅇulından

2375 Gerek olsun gerek olmasun ıřlāᅇ
Ferāēatları var anlardan iy māh

Ki řol sūfī ᅇakīmler gibi kim var
ᅇurar ᅇengāme bāzar iēre bunlar

ᅇutup ᅇalıᅇı ve üstüne üşürüp
Nice dürlü vaēarlardan düşürüp

Şu deᅇlü söyler ol yalan u gerēek
Ol otların u ma‘cunın aᅇıncāᅇ

Şu deᅇlü medᅇ ider ᅇaddinde ᅇaşra
Hemān maᅇşüdü raēbetdür bu emre

2380 Murādı otların şatmağdur anuñ
Ki tā ğāyātı bu naqluñ beyānuñ

Ol otlar fā'ide halka ger itsün
Ger itmesün kayırmaz anı n'itsün

O va'zıñ aña benzer uşta hāli
Ki dünyāçün ider anlara kālī

Dağı müşkil didi bilgil sen anı
Zirā bu ol kelam u Haqq'ı ya'ni

Kelāmullah u hem 'ilm-i şerīfi
Bu bir ħor u ħaķır çün di ħarifi

2385 Ki dir cem' itmege ālet edinmiş
Zehī ħorķusuz anı eyle itmiş

Şuña benzer anuñ mislin işitgil
Ki bir ferişte'yi tutup da iy dil

Toñuz götürmege ħabs ide ol er
Hemān oldır bunuñ mişli muķarrer

218/b

Bu va'z idüp ü Qur'ān okuyup bil
Ki dünyā cem' idenlerden işitgil

İmām A'zam buyurmuş bir laṭīfe
Gör ol kesbi ne yüzden ola cīfe

2390 ıtabında haber dir bu beyanı
Diyetin sen ulak tut dinle anı

ağucı ‘avratuğ kisbinden ol māl
Ve hem unki atunlardan da ol āl

İKisinuğ de kesbinden didi ol
Bularuğ kesbi müşkildür didi yol

O cerrāhlar ki cem ‘i sermāyesi
Bāl ile ot ma ‘acündür mayası

Oları medh idüp atmağda alka
Yalanın gerçek ni ise idüp ar

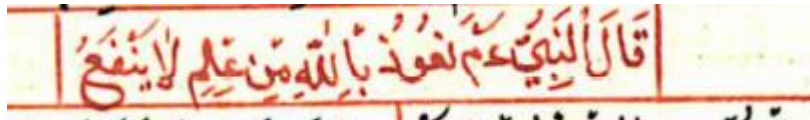
2395 Ne değlü ider ol aşıdı yalana
Günāh irişür ol ulu ana

ağınuğ ol müsülmānlar ol işden
Sizi dūnyā çıkarur řöyle bařdan

Ne başdan bil ki dīnden çıkar anca
Görür ger anda pes abre varınca

O ‘ilmi ılmaęuz dūnyā arcı siz
Ki soğ demde peřimān olacağsız

Nitekim ol Resūlullāh haber dir
Esirger luş idüp uş ide taqrīr

2400 Şığındum saña min ‘ilmin dir iy Hakk
Kim aşşı olmaya andan muhaqqak

Ve hem eydür_şol_‘ilmi vā‘izi kim
‘Amel itmez yürür ol şöyle dā‘im

İder halka naşihat kendi tutmaz
Ve hiç gönlünde andan nesne bitmez

Ne ‘üzübillāh anuñ hālin bil aḥir
Kıatı müşkil-durur bāṭın u zāhir

Ki istiğfāra gelse kılsa a‘māl
Anuñcun nicesinde ider ıdlāl

218/a

2405 Hudā virsün cem ‘azmıslara insaf
Bu müşkil hāller içre kıoymasun saf

Bize bu ‘ilm ile itdür ‘amel sen
Viren sensin kıamuya hulq-ı aḥsen

Egerci fazlıñıladur teraḥḥum
Esirge sen bizi eyleme maḥzūn

‘Amel itmek inanmaqlıkda şāhid
Durur dirler bu emr üzre mucāhid

Eger sen bir aḥarsañ on aḥarlar
Olar bunda ve hem anda aḥarlar

2410 Şalāhiyyet idersen şolasın hāş
Şekāvet eylesen gönlün şolar pās

Dilersen saña raḥmet kıla Raḥman
İçün şola hemān dem nūr-ı imān

Haḳ'uş emrin Resūl'ün şünnetin dut
Ola tā cān u dilden aña ol kūt

Saña sögenlere eyle du'āyı
Anuñla bulasın derde devāyı

Kaşīde vü Naşihat

Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün / Mefā'ılün

Gel ey 'āşık 'amel eyle saña bir gün gerek olur
Anı kim eyle kılmazsa o raḥmetden ırağ olur

2415 Gözün aç uş bu gülzārı temāşā eyle sen de
Ne ellerden geçer 'āşık ve ne menzil durağ olur

Aña on olur raḥmet egerçi çekiser zaḥmet
Bulup fazl-ıla hem raḥmet ü hem yüzleri ağ olur

Diler-isen idesin dost öziñi eyleme ḥasta
Zirā ol günüçün zāde bugün bunda yarağ olur

Fenā dārında yurd itme ki zindān oldu mü' mine
İdersen sen de ger zindān yarın cennet durağ olur

Bugün ger olmasañ sen yād anı naql ider ol ebrār
Amānsız kılasın sen zar kaçan anda fırağ olur

2420 Eşit tefsîr-i yâsinden yine naql idelüm naqli
Anı cân içre key şaqla anuñla hasta şağ olur

Geçer 'ömrüñ olur zâyi' edindüñ iş hüy u hây
Şağın kim idesin vay yürekde ulu tağ olur

219/ b

Yigitlikde düriş yara ki sonra olırsarsın pîr
Bulunmaz sonra bu fırsat yigitlik özge çağ olur

Yigitlikde olan â'mâl beğâyet sevgülü olur
Muhabbet birle eylerseñ şanasın bal u yağ olur

Teferrüç kılma dünyâyı gider bu çeng-ile nây
Ki gör cennât-ı me'vâyı ne hoş bir adı bāğ olur

2425 Değişme anı sen buña ki sonra hayf idersin key
Cezâsın göricek andan saña bend-ile bāğ olur

Gör kemâli kudretinden bizi insân eyledi
Luğ idüp imân-ı Qur'an bunca ihsân eyledi

Hem Muhammed kim habîbin gönderüp eyler mu'in
'Âleme rahmet ü ni'metdür ki yeksân eyledi

Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fe'ülün

Biz yine evvelki naqlıñ yādını
Diyelüm açmışduk 'arşuñ adını

Kılalum tefsîr-i Yâsinden beyân

Niçe ma'niler olur anda 'ayān

2430 Haḡ te'ālā ḡazretin fikr idelüm
İsm-i a'lāsın birez zıkr idelüm

215

'Aceb görmez mi anları o sultān
Yaratduḡ anlaruḡçun dir uş el-ān

Anı kim ḡudretümüz ḡıldı izhār
Bunlar anları bilmez mi kim anlar

İderler dürlü dürlü anda aşşı
Dönüp ammā baḡa olurlar [a]şı

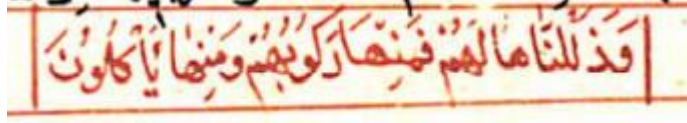
O ḡayvānlar kim anlar oldu mālīk
Niḡün emrümde ḡutmazlar mesālīk

2435 Bular hep ḡudretimüz birledür dir
Evet ḡılmazlar anlar aḡa tedbīr

Deve ü at u ḡaḡır merkeb ü fīl
Ve ḡayri gibi ne kim varsa pes bil

Bular hep cümle bizden oldu size
Gerekdür bilesiz ḡamd ide bize

²¹⁵ "Görmediler mi ki, biz onlar için, ellerimizin(kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da nlar bu hayvanlara sahip oluyorlar". Yasin Suresi 71. Ayet.

216

7219/a

Musaḥḥar kılduḡ anlarçün dir Allāh
O kuvvetlü canāvarlar ki her gāh

Binerler ba'zı ba'zı yük ururlar
Ne yire kim dilerlerse varurlar

2440 İderler anca dürlü aşşı ḥāşıl
Çün oldı anlar ol emlāke vāşıl

Eger bir kimse ger aḡça vireydi
Ol aḡça vireni çün kim göreydi

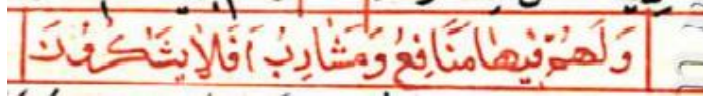
İderdi aḡa ança 'izzeti ol
Ne yüzden ide ta'zim bulmayup yol

Ḳanı ol bunca ni'met virdük uş biz
Yiyüp dā'im bununla ḥoş geçersiz

Anı aḡuḡ kim oldır ni'met-i ḥāş
Ki tā kim olasız siz ehl-i iḥlāş

2445 Viren Taḡrı'ya şükr itmek gerekdür
Ve hem buyruḡların tutmaḡ gerekdür

²¹⁶ "Biz, o hayvanları kendilerine boyun eğdirdik. Onlardan bir kısmı binekleridir, bir kısmını da yerler"

Ve hem hāşıl olur virdüm tolar
Kim andan ide bunlar menfa'atler

Yüğünden südünden hem etinden
Virübün cümlesin uş kudreti[n]den

Niçün şükr eylemez anlar ki yirler
Ki cümle söylenüp illerde dirler

Diñ imdi kılıñuz şükrin Hüdā'nun
Çü bildük ma'nisin işbu beyānuñ

2450 Didi ol seyyid-i kevneyn Muḥammed
Şefi'iyem maḥşer şāhı ümmet

Ḳıyāmetde niçe ḳulllardan Allāh
Beğāyet 'özü ide ol yüce dergāh

Dileye 'özrin anlardan te'ālā
Ne yüzden ide uş naḳl ola ḳavla

Murād 'özü itmeden ma'nā nedür dir
Ki gönlin ele almaḳ ola tedbīr

Faḳīr ḳullar ḳaçan ḳaşr ola andan
Ki emr itse alıp gitse cihāndan

220 /b

2455 Olarçun 'özrin ister anda ma'būd
Gör imdi ne-durur bu sözde maqşūd

Fī-Baḥri Ṭavīl ve Kāfiye-yi Āḥer
Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün / Mefā'īlün

Diye iy kullarum size cihānda virmedüm mālı
Yerindirdüm her envā'da bu resme eyleyüp qālī

Ki hiçbir vechesiz andan müferriḥ olmayup ašlā
Ḳanā'at eyleyüp dā'im ḡanimet göre her ḥālī

Yoğ-ıdı kul u kullukçı olarla faḥr idüp ta siz
Bu nās içre bulup 'izzet olaydı ḳadrinüz 'ālī

Libāsdan eyledim maḥrūm dilerdüm olasız merḥūm
Bugün uş vaşla irgürdüm oluḡ siz nūr-ı eclālī

2460 Çün anda oldıñuz muḥtāç virem uş şimdi nūrdan tāç
Ki buldı derdünüz 'ilaç ve cem'an ehl-i 'iyālī

Olurdı ḳadrünüz alçaḳ bu ḥāle irdünüz siz çok
Gehi aç u ḡāḥ yalıncaḳ geçirmek birle aḥvālī

Şol 'izzetler idem size ki rāzı olasız bize
Ki uş hiç kimseler söze getürmez misle emsali

Yüri hey fuḳāra kullar niçe 'arż ola her yola
Niçe sultān olur bunlar niçe fazl ide ol 'ālī

Anuñçun saña 'arż oldı tut imdi ol ki farż oldı
İderseñ ḥayrı ḳarş oldı bize biñ gör bu aḥvālī

2465 Diye Hakk ʻizzetüm hakkı şu kimseler ki uş size
Taşadduğ itdi dünyāda bizümçün bezl idüp mālı

Bağışladum aluñ bile oları cennete girün
Viren anda bulur bunda çün itdi hayr-ı aʻmālı

Sizünle girsın uçmağa olar da diye ol Allāh
Hilāf yok bu söze vAllāh işitün uşta aqvālı

Esirge anları her bār aña göre amel kılar
Girüp cennetde bul envār irişdür vuşlata hālī

Evet anlar şulardur kim olurlar dünyāda şālih
Degül kim olalar fāsıq namāzsuz bidʻat u hālī

2470 Şular kim şabr-ı fağra girür beş yüz yıl ol anlar
Ve şabr olmayan kırk yıl ğanīden anla iy ʻālī

Olar kim olmadı şālih olur fağrı aña miḥnet
Ve maḥrūm bunda ve onda ʻamelden çok olur hālī

220 /a

2472 Süleymānʻla hem ol Yūsuf ki sonra gireler kırk yıl
Ki şāyir enbiyādandur ğanīlerdi olar ʻālī

SONUÇ

Çalışmamızın amacı: Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin Câmiü'n-Nesâyih adlı eserini şekil ve muhteva özellikleri ile tanıtmak; şairin eserinden hareketle hayatı, düşünceleri, edebi ve tasavvufî kişiliği hakkında ulaştığımız bilgileri sunmak; var olan nasihatname, mevlid ve miraçname literatürüne ve bu alanda yapılacak çalışmalara katkı sağlamak olmuştur. Ortaya koyduğumuz çalışmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Câmiü'n-Nesâyih Hüseyin b. Ahmed Sirozî tarafından kalem alınmış içinde farklı türleri de barındıran manzum bir nasihatnamedir. XVI. Yy. mutasavvif şairlerinden olan Hüseyin b. Ahmed Sirozî halvetî tarikatına mensuptur ve mürşidi Selahaddin Ali Dede'dir. Şairin hayatı hakkında bilgi veren tek kişi Mehmet Tahir Efendi'dir. Ve eserinde Hüseyinî'nin alim ve şair bir kişi olduğunu söyler.

Câmiü'n-Nesâyih, 311 varaktan müteşekkildir. Bizim çalışmamız 149-222 varaklarını kapsamaktadır. 2472 beyitten oluşan çalışmamızda 11 tane beyitin mükerrer olarak kullanıldığını tespit ettik. Çalışmamızı kapsayan bölüm besmele faslı ile başlar. Eserde başlıklar "Fasl" sözcüğü ile verilir. Alt başlıklar ise "Haza" sözcüğü altında verilmiştir. Eserde mesnevi nazım şekli ile yazılmış olsa da bunun dışında tespit ettiğimiz 12 kaside ve 4 gazel de bulunmaktadır

Eserin dili Türkçe'dir ve yazıldığı dönemin dil özelliklerini göstermektedir. Bunun yanında Arapça ve Farsça kelimelerin ahenkli bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Câmiü'n-Nesâyih'te mücerred, mürdef, mukayyed ve müesses kafiye kullanılmış olup vezin olarak da Remel Bahri ve Hecez Bahri tercih edilmiştir.

Câmiü'n-Nesâyih, Hüseyin b. Ahmed Sirozî'nin dinî, ahlakî ve derin bilgisini ihtiva ettiği bir nasihatnamedir. Eserdeki nasihatlerde şairin mutasavvif kimliğinin yansımalarını görmekteyiz. Nasihatler dünya ve ahiret hakkında olup, ahirete hazırlık, nefsin terbiyesi, dünyevî heveslerden, riya ve kibirden uzak durmak, ihlasla

Allâh'ı zikretmek, Allâh yolunda çalışmak, kibirden uzak durmak, ariflerle yoldaşlık etmek gibi konuları içermektedir. Bununla birlikte eserde hem müstakil hem de bir beyit içerisinde bir ibare halinde tespit edilen ayet ve hadisler bulunmaktadır.

Şair bir konuyu anlatıp ona dair nasihatlerde bulunurken ayet iktibasları, kıssa ve menkıbeler gibi farklı konulara da temas etmiştir. Şair bu kaynakları kullanarak ele aldığı konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır.

Eserde besmelenin faziletleri bir başlık altında verilmiş olup içerisinde Bısr-i Hafî'nin de hikayesine yer verilmiştir. Ayrıca Câmîü'n-Nesâyih'te Cenab-ı Hak ve Peygamber aleyhisseamin çeşitli isim ve sıfatlarla anılmış; dini tarihi kişilere yer verilmiş kıssalarına telmihler yapılmıştır.

Hüseyin b. Ahmed Sirozî Câmîü'n-Nesâyih'te bir mevlid ve bir miraçnameyi de işlemiştir. Mevlidinde kapsamlı bir mevlidde görülen bütün bölümler mevcuttur. Ayrıca Hüseyinî'nin mevlidinde başka mevlitlerde görülmeyen bölümlere de yer vererek eserini diğer mevlitlerden farklı bir yere taşımıştır. Hüseyin b. Sirozî de birçok mevlit müellifi gibi Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-Necât'tan etkilenmiş ve bunu eserine kattığı benzer beyitlerle de göstermiştir.

Eserde işlenen bir diğer tür olan miraçname 344 beyitten müteşekkildir. Miraçnamede davetin tebliği, şerh-i sadr, hülle-taç-kemer, burak-refref, yolculuk esnasında duyulan ses, dünya, namaz, gökler, peygamberler, melekler, cennet, cehennem, sidre-i munteha, hicaplar, arş, kürsi, ruyet, tekellüm, tehiyyat olmak üzere 18 motif işlenmiştir.

Bütün bunların yanında Câmîü'n-Nesâyih'i emsallerinden ayıran nitelikleri şöyle sıralayabiliriz:

Şair anlattığı kıssalarla yaşadığı dönemin sosyal yapısını gösteren sahneler tasvir etmiştir. Örneğin o dönemde sahte derviş ve şeyhlerin olduğunu kapı kapı dolaşıp insanlara vaazlar verdiklerini anlatır. Ve bu halde olanları o dönemde sahte karışımlar hazırlayıp ilaç niyetine pazarda satan sahte hekimlere benzetir. Şair bu yönüyle hem o dönemin sosyal yapısını eleştirmiş hem de bize O ilacın fayda vermediği gibi öyle şeyhlerin vaazları de kimseye faydasının olmadığı söyler. Eser bu yönüyle de dönemine ayna tutmaktadır diyebiliriz.

Eserde şimdiye kadarki kaynaklarda adı geçmeyen bir mevlit ve bir de miraç-name tespit ettik. Ve bu iki edebi tür, muadillerinden farklı özellikler içermekteler. Örneğin Miraç hadisesinden sonra şair üç farklı fıkıh konusunu mevlidine katar. İlki namazın faziletleri ikincisi namazın ilk tekbiri üçüncüsü ise gusül faziletleri hakkında olan bu konuları şair, mucizat ya da farklı bir bölümden sonra değil namazın emrolunması üzerine bilinçli bir şekilde miraç hadisesinden sonra vererek eserine fikhî bir boyut kazandırmıştır.

Yine miraç hadisesinde tespit ettiğimiz bir diğer farklı olay ise peygamber aleyhisselamın miraca yükselirken yaşadığı şerh-i sadr hadisesidir. Bu diğer mevlidlerde Peygamberin göğsünün yarılıp kalbinden dünyaya ait kusurların temizlenmesi şeklinde ifade edilir. Ancak Hüseyin b. Ahmed Şirozî bu kısım, yükselip gök katlarından geçerken Peygamber aleyhisselamın elbisesinin çıkartılıp tecerrüt âlemine koyulduğunu, dünya göğünden ayrılırken de sırası ile birinci katta nefsini ikinci katta kalbini üçüncü katta de ruhunu bıraktığı şeklinde söyler.

Mevlitte tespit edilen bir diğer konu ise Peygamber aleyhisselamın annesinin vefat hadisesinde anne ve babasının akıbetleri Hz. Aişe'den rivayet edilerek anlatılmasıdır.

Mutasavvıf şairler ortaya koydukları eserlerinde ilahî sırları dile getirirler. Bunlar keşf/ilham yoluyla elde edilen bilgilerdir. İrfanî bir söylemle ortaya konulan Câmîü'n-Nesâyih'te bu tür bilgilerin kullanıldığı görülmektedir. Şair bu tür bilgileri Cenab-ı Hakk'ı, Peygamber aleyhisselamı ve diğer şahısları konuşturarak kullanır.

Câmîü'n-Nesâyih'in genelinde vahde-i vücūd ve hakikat-i Muhammediye düşüncesinin belirgin bir şekilde öne çıktığı görülmektedir. Eserde nasihatlere temas edilirken ya da ayetlerin tefsiri yapılırken peygamber kıssaları, mutasavvıfların menkıbe ve kerametleri ile ilgili birçok olay manzumelerde tahkiye yoluyla bazen şairin dilinden bazen de eserdeki şahısların ağzından anlatılmıştır.

KAYNAKÇA

- AKAR, Metin, *Türk Edebiyatında Manzum Miraç-nameler*, Türk Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987
- Aynî, Mehmed Ali, *Türk Ahlakçuları*, Marifet Basımevi, İstanbul, 1939
- Ayvazoğlu, Beşir, *Aşk Estetiği*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002.
- Bilgin, A. Azmi, *Türk Tasavvuf Edebiyatının Mahiyeti*, Türkiyat Mecmuası, C. 24, 2014.
- Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, haz. M. Yekta Saraç, Türkiye Bilimler AkAdem isi, C. 1, Ankara, 2016.
- Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, *Ahlak Kitaplarımız*, haz. Mehmet Kasım Özgen, Bilimname, C. 18. s. 251-264, 2010.
- Canım, Rıdvan, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2016.
- Coşanay, Büşra, *Tasavvuf Düşüncesinde Seyr U Sülûk Üzerine Bir İnceleme*, Anasaya Dergisi, Say 2, s.199-216. 2017.
- Çelebi Süleyman, *Mevlid (Vesiletü'n-necât)*, Haz. Farık K. Timurtaş, MEB. Yayınları İstanbul, 1990.
- Çelebioğlu, Amil, *Türk Mesnevi Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2018.
- Ceylan, Ömür, *Böyle Buyurdu Sûfî*, Kapı Yayınları, İstanbul 2015.
- Demirli Ekrem, “Vahdet-i Vücüd”, DİA. C.42, TDV. Ankara, 2012.
- Dilçin, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara 2016
- Dilçin, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

- Düzenli Mesut Bayram, “*Hüseyin B. Ahmed Sirozî’nin Camiü’l-Envâr ‘Alâ Tefsîri’l-İhlâs, (1b-192b) İnceleme-Metin*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2014.
- Kaplan, Mahmut, *Manzum Nasihat-nâmelerde Yer Alan Konular*.
- Kartal, Ahmet, *Doğu’nun Uzun Hikayesi*, Doğu Yayınları, İstanbul, 2013.
- Köksal, M. Asım, *Peygamberler Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.
- Köksal, M. Fatih, *Mevlid-nâme*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2011
- Kütük, Rifat, *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî’nin Gül-efşân İsimli Mevlidi, İnceleme Metin*, Artual Akadem i Yayıncılık, Erzurum, 2018.
- Levend, Agâh, Sırrı, *Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, sy.20, s.35-80. 1973.
- Levend, Agâh, Sırrı, *Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1963.
- Mengi, Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2016.
- Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2012.
- Sami, Şemseddin, *Kâmûs-ı Türkî*, Şifa Yayınevi, İstanbul, 2016.
- Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi, Belagat*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2007.
- Saraç, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi, Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2007.
- Sözlük, *Metinlerle Tasavvuf Terimler Sözlüğü*, Kalem Yayınları, İstanbul, 2006.
- Simitçioğlu, Ehliman, “*Hüseyin Bin Ahmed’in Camiü’n-Nesâyih Eseri, Araştırma-İnceleme ve Metin 1-70 Varakalar*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, 2021.
- YAVUZ, Kemal, *Bir Ömrün Yazıları I*. Nizamiye AkAdem i, Semerkand Yayınları, İstanbul 2017.

Yavuz, Kemal, *Bir Ömrün Yazıları II*. Nizamiye AkĀdem i, Semerkand Yayınları, İstanbul 2017.

Yeniterzi, Emine *Türk Edebiyatında Ahlak Mesnevileri*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, C.5, say. 10. s.433-468.